

**T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARICAK (ELAZIĞ) İLÇESİNİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞÜKRÜ OLGUN**

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. LÜTFİ BEHÇET**

BİNGÖL-2019

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARICAK (ELAZIĞ) İLÇESİNİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

Prof. Dr. Lütfi BEHÇET danışmanlığında, Şükrü OLGUN tarafından hazırlanan bu çalışma 11/03/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Biyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak **oybirliği/oy çokluğu (.../...)** ile kabul edilmiştir.

Başkan	:Prof. Dr. Lütfi BEHÇET	İmza	:
Üye	:Doç. Dr. Uğur ÇAKILCIOĞLU	İmza	:
Üye	:Doç. Dr. Rıdvan POLAT	İmza	:

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulunun// tarih ve/
nolu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Zafer ŞİAR
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun bitki ile olan ilişkileri insanlık tarihi kadar eskidir. Bitkiler; tedavi, besin kaynağı ve barınma gibi amaçlar için kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedirler. Teknolojik gelişmesinin sonucu olarak ulaşım sıkıntısının azalması, eczane ve sağlık hizmetlerine ulaşmanın kolaylaşması bitki kullanım kültürünün kaybolmasına sebep olmuştur. Bu kültürün kaybolmasını önlemek ve gelecek nesillere aktarılması önemli bir husustur. Bu çalışma ile Arıcak (Elazığ) ilçe merkezi ve köylerindeki halkın bitki kullanma kültürü kayıt altına alınmaya çalışıldı.

Bana bu araştırmayı yüksek lisans tez konusu olarak veren, bitki örneklerini teşhis eden ve tüm konularda yardım ve teşviklerini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Lütfi BEHÇET'e; çalışmalarım esnasında çeşitli konularda yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Yakup YAPAR'a (Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü) yardımlarını gördüğüm bütün hocalarım ve arkadaşlarıma, ayrıca tez çalışmam esnasında desteğini esirgemeyen ailemin tüm değerli bireyleri ve araştırma bölgesindeki yöre halkına teşekkür ederim.

Şükrü OLGUN
BİNGÖL 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	12
3.1. Araştırma Alanının Coğrafik Yapısı.....	13
3.2. Araştırma Alanının Jeolojisi.....	14
3.3. Araştırma Alanının İklimi.....	16
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	26
4.1. Genel Vejetasyon Yapısı.....	26
4.2. Araştırma Alanında Kullanımı Tespit Edilen Bitkiler.....	29
4.3. Tartışma.....	158
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	211
KAYNAKLAR.....	213
EKLER.....	231
ÖZGEÇMİŞ.....	265

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Km	: Kilometre
m	: Meter
cm	: Santimetre
mm	: Milimetre
°C	: Santigrat derece
cf	: Yakın, benzer, şüpheli
E	: Doğu
END	: Endemik
N	: Kuzey
S	: Güney
subsp	: Alttür
BIN	: Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi - Biyoloji Bölümü Herbaryumu
Var	: Varyete
W	: Batı
BÜ	: Bingöl Üniversitesi
DD	: Yetersiz veri
LR	: Az tehdit altında
VU	: Zarar görebilir
EN	: Tehlikede
ŞO	: Şükrü OLGUN

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Araştırma alanı lokasyon haritası	13
Şekil 2.	Araştırma alanının coğrafi haritası	15
Şekil 3.	Elazığ ili ombrotermik iklim diyagramı.....	23
Şekil 4.	Genç ilçesi ombrotermik iklim diyagramı	24
Şekil 5.	Palu ilçesi ombrotermik iklim diyagramı.....	24
Şekil 6.	Hani ilçesi ombrotermik iklim diyagramı	25
Şekil 7.	Araştırma alanındaki orman formasyonundan bir görünüm.....	27
Şekil 8.	Araştırma alanının step formasyonundan bir görünüm	27
Şekil 9.	Araştırma alanının kayalık formasyonundan bir görünüm.....	29
Şekil 10.	Kullanılan bitkilerin kullanım amaçlarına göre dağılım oranları.....	159
Şekil 11.	Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla takson içeren familyalar.....	162
Şekil 12.	Araştırma sahasında kullanımı belirlenen bitkilerin kullanılan kısımları...	163

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.	Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarına ait sıcaklık değerleri (°C).....	17
Tablo 2.	Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarının ortalama yağış (mm) ve nisbi nem (%) değerleri	19
Tablo 3.	Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarına ait en kuvvetli rüzgâr yönü ve hızı(m/sn).....	20
Tablo 4.	Yağışın mevsimlere dağılımı ve yağış rejimi.....	20
Tablo 5.	Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarının biyoiklim tipleri ve ilgili verileri.....	21
Tablo 6.	Bilgi alınan kişilerin eğitim durumu.....	160
Tablo 7.	Bilgi alınan kişilerin meslek durumu.....	160

EKLER LİSTESİ

Ek 1.	Araştırma alanında kullanımı tespit edilen bitki taksonları ve kullanım alanları.....	231
Ek 2.	Araştırma sahasındaki okullarda okuyan öğrencilere verilen tıbbi bitki kullanımı ile ilgili anket formu	239
Ek 3.	Öğrencilere verilen yenen bitkilerle ilgili anket formu	240
Ek 4.	Çalışma kapsamında görüşülen kişiler ve bu kişilerle ilgili bilgiler	241
Ek 5.	Araştırma alanındaki yerleşim yerlerinin isimleri	249
Ek 6.	Araştırma alanından bazı bitki taksonlarının orijinal habitatlarından alınan veya kullanım amaçları ile ilgili resimler.....	250

ARICAK (ELAZIĞ) İLÇESİNİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

ÖZET

Bu çalışmada; Elazığ ili Arıcak ilçesinde 2013-2018 yılları arasında, yerel halk tarafından çeşitli amaçlar için kullanılan (tıbbi, gıda, süs vs.) bitkiler, bu bitkilerin kullanılan kısımları ve kullanım şekilleri araştırılmıştır.

Arıcak ilçesinde (3 belde ve 11 köy) 270 kişi ile görüşülmüş ve 265 kaynak kişi olarak belirlenmiştir. Bitki kullanımı konusunda bilgi alınan kaynak kişilerin 208'i erkek ve 57'si kadındır. Görüşülen kişilerin 81'i ilkokul mezunu, 69'u okur-yazar değil, 67'si ortaokul, 26'sı üniversite, 22'si lise mezunudur. Bilgi alınan kişilerin meslek dağılımı şu şekildedir; 120'si işçi, 51'i ev hanımı, 34'ü çiftçi, 11'i öğretmen, 10'u esnaf, 10'u memur, 6'sı köy korucusu, 6'sı muhtar, 5'i mühendis, 4'ü emekli, 3'ü şoför, 1'i mutahit, 1'i eczacı, 1'i doktor, 1'i avukat, 1'i yerel hekim şeklindedir.

Araştırma sonucunda kullanılan 51 familyaya ait toplam 138 bitki taksonu ve bu bitkilere ait 251 yöresel kullanım şekli tespit edildi. Kullanım durumu hakkında bilgi toplanan bitkilerin 108'i tıbbi (%43,02), 85'i gıda (%33,86), 20'si yakacak (%7,96), 8'i hayvan yemi (%3,18), 8'i temizlik (%3,18), 7'si süs (%2,78), 3'ü boya (%1,19) ve 12'si diğer kullanımlar (%4,78) şeklindedir. Kullanılan bitkilerden 12 taksonun faydalı kullanımı ilk defa bu çalışmada belirlendi.

Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitki taksonlarının kullanılan kısımlarına göre sayıları ve oranları şöyledir; toprak üstü kısımları kullanılan 66'sı (%27,38), meyve 40'ı (%16,60), toprak altı kısımları (rizom, soğan, yumru, kök vs.) kullanılan 36'sı (%14,94), yaprağı kullanılan 31'i (%12,86), gövdesi kullanılan 24'ü (%9,96), çiçekleri kullanılan 20'si (%8,30), dalları kullanılan 18'i (%7,47), diğer kısımları (kabuk, meyve sapları, reçine, dikenler, mazı ve püskül(stylus) kullanılan 6'sı (%2,49) şeklindedir.

Araştırma alanında kullanımı olan takson sayısı bakımından en fazla üyeye sahip ilk 10 familya dağılımı şu şekildedir; 15'i Rosaceae (%10,87), 12'si Asteraceae (%8,70), 11'i Apiaceae (%7,97), 11'i Lamiaceae (%7,97), 11'i Liliaceae (%7,97), 7'si Fabaceae (%5,07), 5'i Poaceae (%3,62), 5'i Polygonaceae (%3,62), 4'ü Fagaceae (%2,90), 3'ü Anacardiaceae (%2,18) dir.

Anahtar kelimeler: Etnobotanik, Arıcak, Elazığ, Türkiye.

ETHNOBOTANICAL FEATURES OF ARICAK (ELAZIĞ) DISTRICT

ABSTRACT

In this study; Between 2013-2018 in the town of Arıcak in Elazığ, the plants used by the local people for various purposes (medical, food, ornamental, etc.), the parts of these plants and their usage methods were investigated.

270 people were interviewed in Arıcak district (3 towns and 11 villages) and 265 persons were identified as source persons. The source persons got information about plant use, is 208 male and 57 female. 81 were elementary, 69 were illiterate school, 67 were middle school, 26 of the interviewees were university, 22 of them were high school. The distribution of the profession of the people who received the information is as follows; 120 workers, 51 housewives, 34 farmers, 11 teachers, 10 tradesmen, 10 civil servant, 6 headmen, 6 village guards, 5 engineers, 4 retired people, 3 drivers, 1 building contractor, 1 pharmacist, 1 doctor, 1 lawyer, 1 local physician, in the form.

A total of 138 plant taxons belonging to 51 families and 252 local uses of these plants were determined. The use of these forms of use 167 is first set forth in this study; previously, such use has not been found in the literature. Information on the usage status of the plants collected were 108 medical (43.02%), 85 food (33.86%), 20 fuel (7.96%), 8 animal feed (3.18%), 8 cleaning (3.18%), 7 ornamental (2.78%), 3 dye (1.19%) and 12 others (4.78%). The useful use of 12 taxa from the plants used was determined in this study for the first time.

The parts used and the ratios of the plants used in the research area are as follows; above-ground parts 66 (27.38%), fruit 40 (16.60%), 36 subterranean parts (rhizom, bulb, tuber, root etc.) 14.94%, 31 leaves 12.86%, 24 stems (9.96%), 20 flowers (8.30%), 18 branches are (7.47%), 6 the other parts (soft bark, fruit stalks, thin crust, thorns, thuja and tassel) (2.49%).

6 families whose plants are used in the research area are distributed as; Rosaceae 15'i (10.87%), Asteraceae 12'si (8.70%), 11'i Apiaceae (7.97%), 11'i Lamiaceae (7.97%), 11'i Liliaceae (7.97%), Fabaceae 7'i (5.07%), 5'i Poaceae (3.62%), 5'i Polygonaceae (3.62%), 4'ü Fagaceae (2.90%), 3'ü Anacardiaceae (2.18%).

Keywords: Ethnobotany, Arıcak, Elazığ, Turkey.

1. GİRİŞ

Etnobotanik, geniş anlamda “geçmişten günümüze insan-bitki ilişkileri”dir. Dar anlamda ise “bir yörede yaşayan halkın çevresinde bulunan bitkilerden çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere yararlanma bilgisi ve o bitkiler üzerine etkileri” olarak özetlenmektedir (Yapıcı vd. 2009). Ayrıca Etnobotanik genel olarak bir yörede bitkilerle ilgili halk kültürünü, o yörede yaşayan insanların bitkilerle olan ilişkisini, halkın yaşamında rolü bulunan bitkileri inceleyen bir bilim dalıdır. Bu alan günümüzde botanığın en çok ilgi duyulan ve araştırılan konularından birini oluşturmakta ve bu alanı bilimsel olarak tanıtan çeşitli kitaplar yayımlanmış ve yayımlanmaktadır (Given ve Haris 1994; Martin 1995; Schultes ve Reis 1995; Alexiades 1996; Balick ve Cox 1996; Cotton 1996; Young 2007). Özellikle zengin bitki örtüsü bulunan ve folklorik zenginliğe sahip ülkelerde bu araştırmalar oldukça önem kazanmıştır. Böylece halkın kültürel birikimi bilimsel ve gerçekçi bir şekilde tesbit edilmekte ve bu konudaki bilgilerin zamanla unutulması, yok olması önlenmiş olmaktadır (Bulut 2008).

İnsanlık tarihine bakıldığında, insanoğlu çevresindeki canlı ve cansız her materyalden faydalanma yoluna gitmiştir. Faydalandığı unsurlardan birini de bitkiler teşkil eder. İnsanoğlu bitkilerden; besin ve tedavi amaçlı faydalanmanın yanında; boya elde etme, süs amaçlı kullanma, malzeme ve alet yapımında bitkilerden faydalanma gibi çeşitli maksatlarla da bitkileri kullanmışlardır (Baytop 1984).

Bitkilerle tedavi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca nesilden nesile aktarılan deneyim ve tedavi yöntemleri bu alandaki birikimleri oluşturmaktadır. Bugün hastalıkların tedavisinde tabii olmayan maddelerin kullanımını önemli yer tutmaktadır. Yapılan araştırmalar, Avrupa ve Amerika'da olduğu gibi yurdumuzda da biyolojik kökenli ilaçlara karşı ilginin arttığını göstermektedir. Tabii kaynaklı olmayan ilaçlar, bazı hastalıklar için faydalı olurken; bazı doku ve organlar üzerinde de yan etki oluşturdukları zamanla anlaşılmıştır. Sentetik ilaçlar bir tarafı düzeltirken başka bir yerleri de tahrip

ve tahriş etmektedirler. Bu sebeple, doğru kullanıldığında yan etkisi olmayan veya çok az olan bitkisel droglara olan talep her geçen gün artmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen; ülkemizin sahip olduğu bitki potansiyeli (tür çeşitliği) dikkate alındığında tıbbi bitkilerden yeterince faydalandığımız söylenemez.

Birçok Avrupa ve uzakdoğu ülkesinde, hastalıkların tedavisi modern tıbbın yanında bitkisel droglarla da yapılmaktadır. Ham drog ihtiyacının karşılanması için, tıbbi bitkilerin yetiştirildiği alanlar gün geçtikçe artmaktadır. Ülkemizde ise ham droglar, genellikle doğal bitkilerden karşılanmaktadır. Bunların halka ulaştırılması, çoğunlukla aktarlar vasıtasıyla olmaktadır. Ancak bu yöntem tıbbi açıdan sağlıklı bir yol değildir (Duran 1998).

Türkiye'de halk ilaçlarıyla ilgili bilgilerin bulunduğu yayınlar incelendiğinde, bu bilgilerin folklorik araştırmalarda, aktarlarla ilgili yayınlarda, botanik çalışmalar içinde, kimyasal çalışmalarda, halk ilaçları araştırmalarında bulunduğu görülmektedir (Sezik 1991).

Folklorik araştırmalarla ilgili erken dönemlerde yapılmış yayınlarda (Aytar 1974; Aydemir 1963) genellikle halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin sadece mahalli adı verilmiştir. Bitkinin ilmi isimlendirilmesi yani tayini yapılmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmalarda ilaca yönelik sonuçlar çıkarılması ve daha ileri çalışmalara esas teşkil etmeleri mümkün değildir. Halk ilaçları ile ilgili kimyasal çalışmalarda genellikle bitkinin hangi bölgede, hangi ilaç formunda, ne amaçla kullanıldığı kayıtlıdır. Bazılarında ise sadece kullanılış belirtilmiş, başka bilgi verilmemiştir (Sezik 1991).

Son yıllarda botanikçiler, yaptıkları arazi çalışmaları sırasında topladıkları bitkilerin kullanılışlarını da tespit edip yayınlamışlardır. Bu yayınlarda bitkilerin bilimsel isimleri yer almaktadır. Ayrıca kullanılan bitkinin hangi kısmının kullanıldığı, hazırlanışı ile uygulama şekli, kullanma süresi gibi önemli noktalar halktan öğrenilmiştir (Özçelik 1987, 1989; Özgökçe ve Yılmaz 2003; Özgökçe ve Özçelik 2004; Behçet ve Arık 2013; Polat vd. 2011;2012;2013; Çakılcıoğlu vd. 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2007; Kaval vd. 2014; 2015; Mükemre vd. 2015; 2016).

Aktarlarda bulunan drogları ve bunları kullanılışlarını veren yayınlarda (Başer vd.1986; Demirhan 1985), aktarların buldukları şehirler esas alındığı için, halk ilacı olabilecek bitkilerin orijini hakkında fikir yürütmek mümkün olmamaktadır. Ayrıca bitkilerin kullanılışlarının halk ilacına mı ait olduğu, yoksa aktar tarafından yeni bir kullanılış şekli mi verildiği belirsizdir. Bu yüzden bu yayınlardaki bilgilerin halk ilacı araştırmalarına esas teşkil etmesi mümkün olmamaktadır (Sezik 1991).

Son zamanlarda etnobotanik araştırmalar disiplinler arası çalışmalar (özellikle Eczacılık ve Tıp Fakülteleri vb,) sonucu bitkisel drogların etken maddelerinin tespiti ve çapraz testler ile öldürücü dozların tespiti ile asıl amacına ulaşmaktadır (Özbek 2002; Özbek vd. 2002; Ceylan vd. 2003; Özbek vd. 2003, 2003a, 2003b, 2003c; Kaya vd. 2003; Kanter vd. 2003; Meral vd. 2003; Türkoğan vd. 2003; Ceylan vd. 2004; Özbek vd. 2004, 2004a, 2004b, 2004c, 2004d, 2004e, 2004f).

Türkiye'de halk ilacı araştırması, eczacılık çalışmaları açısından son derece önemlidir. Türkiye, florasının zenginliğinin yanında, son derece zengin ve değişik medeniyetlerden etkilenmiş bir halk ilacı kültürüne de sahiptir. Yani materyal zengindir (Sezik 1991). İlaç sanayisinin vazgeçilmez materyali olan, bazen de yiyecek olarak kullanılan yabancı bitkilerin, yöresel olarak hangi isimle anıldığıının ve hangi hastalıklara iyi geldiğinin veya hangi amaçlarla kullanıldığıının bilinmesi de, ileride bilim dünyasına iyi bir kaynak teşkil edecektir (Vural vd. 1997).

Araştırma alanımızın engebeli coğrafi yapı, ulaşım imkânlarının yetersizliği, geçimin hayvancılığa dayanması ve göçebe hayatının yaygın olması gibi sebeplerden dolayı eczane ve ilaç ile diğer ihtiyaç maddelerine ulaşmayı güçleştirmiştir. Dolayısıyla yerli halk yabancı bitkileri yakından tanımaktadır. Gıda ve baharat olarak tüketilen, süs ve temizleyici olarak kullanılan, ayrıca pek çok hastalık için tıbbi amaçlarla yararlanılan bu bitkiler tabiattan toplanarak değerlendirilmektedir. Arıcak ilçesi ile ilgili yaptığımız bu etnobotanik çalışması dışında Arıcak ilçe sınırlarında yapılmış herhangi bir etnobotanik çalışması bulunmamaktadır.

Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO)'nın belirtmiş olduğu tedavi amacıyla kullanılan yaklaşık 20.000 bitki türünün 600'ü Türkiye'de yetişmektedir (Bağcı 2000). Dünya genelinde gıda

elde etmek için yetiştirilen türlerin sayısı 3000 civarında iken; gıda olarak kullanılan bitkilerin sayısı 10.000'in üzerindedir (Baytop 1999). Bugün Almanya'da 500 farklı bitkiden bitkisel ilaç üretimi için yararlanılmaktadır. Romanya, Macaristan, Çin, Kore, Japonya, Bulgaristan gibi ülkelerde bitkilerle tedavi bir devlet politikası halindedir (Abay ve Kılıç 2001).

Bu çalışma, Arıcak ilçesi ve köylerinde halkın halen yararlandığı ve geçmişte kullandığı yabani bitkilere ait bir kültürel envanterleme olduğu kadar; endemik bitkilerin yerel kullanımlarının tespiti, hangi bitkilerin hangi sıklıkta toplandığının, korunmaya ihtiyaçları olup olmadığının belirlenmesi açısından botanik zenginliğimizin korunmasına ve sürdürülmesine de katkıda bulunacaktır.

Zengin bir kültürel birikime ve doğal çevreye sahip olan Arıcak ve çevre köylerindeki halkın bu alandaki bilgi birikimini sistemli bir biçimde araştırmak, korunmuş olanı belirlemek ve gelecek kuşaklara aktarmak bu çalışmanın ana hedefleri arasındadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Çalışmamızla ilgili aşağıda verilen kaynaklar taranmış ve Arıcak ilçesi ve köylerindeki yerli halk tarafından kullanılan bitkiler, bu bitkilerin kullanım kültürü hakkında daha önce benzer veya farklı kullanım durumları hakkında bilinenler, bitkilere verilen mahalli isimler konularında değerlendirmeler yapılmıştır.

Türkiye'de halk ilaçları ve genel olarak bitkilerin ilaç olarak kullanılışı ile ilgili kapsamlı yayınlardan bir tanesi Baytop'un (1984) "Türkiye'de Bitkilerle Tedavi" adlı ansiklopedik eseridir. Baytop, eserinde halk ilacı olarak kullanılan pek çok bitki hakkında literatüre ve kendi tespitlerine dayanarak bilgiler vermektedir

Yıldırım (1991)'nin "Munzur Dağlarının Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri" ile ilgili çalışmasında 197 bitki türünün yerel adları, tıbbi ve endüstriyel kullanılışları verilmiştir.

Öztürk ve Özçelik (1991)'in "Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri" adlı çalışmasında, Doğu Anadolu'nun bazı illerinde halk tarafından değişik amaçlarla kullanılan 60 familyaya ait 215 bitkinin botanik özellikleri, yayılış alanları ve hangi kısımlarının ne amaçla kullanıldıkları ile ilgili bilgiler verilmektedir

Sezik vd. (1997)'nin "Doğu Anadolu Halk İlaçları" ile ilgili çalışmalarında; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerinin sınırları içinde bulunan köylerde kullanılan halk ilaçları incelenmiştir. Bu çalışmada tespit edilen 38 familyaya ait 87 bitki ve 10 hayvan türünden elde edilen 169 halk ilacı hakkında bilgi verilmektedir.

Türkoğlu (2000)'nin "Elazığ ilindeki etnobotanik değeri olan taksonların araştırılması" çalışmasında, Elazığ ilinde değişik özelliklerle tıbbi amaçlarla halk tarafından bitkiler tespit edilmiştir. Periyodik arazi çalışmaları sonunda, 700 örnek toplanmış ve değerlendirilmiştir. Araştırma alanında değişik amaçlarla halk tarafından kullanılan 253 bitki bulunmuştur.

Özgökçe ve Özçelik (2004)'in 1995–2002 yılları arası Doğu Anadolu Bölgesinde gerçekleştirilen etnobotanik taramalar sonucu, bölgede yayılış gösteren bazı tıbbi bitkiler bu çalışmada liste halinde verilmiştir. Bu araştırmada bölgede yetişen değişik amaçlarla kullanılan 71 faydalı bitki hakkında bilgi verilmektedir. Kaydedilen verilerden 20'si ilk kez sunulmaktadır.

Çakılcıoğlu ve Türkoğlu (2007)'nin “Plants and fruits used for cholesterol treatment by the folk in Elazığ” adlı çalışmalarında, kalp hastalıklarının ana nedenlerinden olan yüksek kolestrolü düşürmek için halk tarafından kullanılan bitki ve meyveler tespit edilmiştir. Araştırma Elazığ ilinde ikamet eden 300 birey ile yüz yüze görüşme tekniği ile yapılmıştır. Belirlenen bitkiler toplanmış hangi kısımlarının kullanıldığı ve hazırlanma şekilleri kaydedilmiştir.

Çakılcıoğlu ve Türkoğlu (2007)'nin “Plants used to lower blood sugar in Elazığ central district” çalışmalarında, Elazığ şehrinde halk tarafından düşük kan şekeri için kullanılan bitkiler incelendi. Mart 2005- Kasım 2006 arasında yapılan çalışmada yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır.

Çakılcıoğlu ve Türkoğlu (2007)'nin “Plants used for hemorrhoid treatment in Elazığ central district” çalışmalarında, Elazığ şehir merkezi ilçesinde halk tarafından hemoroid hastalığını tedavi etmek için kullanılan bitkiler incelenmiştir. Şubat 2005 ve Kasım 2006 arasında yapılan çalışmada, bire-bir anket ile halk arasında kullanılan bitki kısımları sorulup nasıl kullanıldığı kaydedilmiştir.

Gençay (2007)'in “Cizre (Şırnak)'nin Etnobotanik Özellikleri” adlı çalışmasında, 2005-2006 yılları arasında, Cizre ve çevresindeki 23 köy, 26 mezra'da yürütülmüştür. Bu süre içinde araştırma alanında 60 kaynak kişiyle görüşme yapılmıştır. Bölgede kullanımı belirlenen 53 familyaya ait toplam 171 bitki taksonu ve bunlara ait yerel bilgiler toplanmıştır. Tespit edilen bitkilerden; Türkiye florası için 1 (*Lantana camara* L.), C8 karesi için 65 takson yeni kayıt tesbit edilmiştir. Toplanan bitkilerden; 99'nun gıda, 45'nin yem, 44' nün ilaç, 25' nin süs, 21' nin el sanatları, 20' sinin yakacak olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra 20 bitki türünün de farklı alanlarda yararlı oldukları belirlenmiştir. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla takson içeren

ilk 5 familya sırasıyla; Fabaceae 30 (%17,5), Asteraceae 19 (%11,1), Rosaceae 12 (%7,01), Poaceae 9 (%5,2) ve Apiaceae 8 (%4,6) olarak belirlenmiştir.

Çakılcıoğlu vd. (2007)'nin "Harput (Elazığ) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri" adlı çalışmada, 2001–2003 yılları arasında yapılan floristik çalışmalar sırasında halk tarafından, boya elde etmede, gıda maddesi, tedavi ve değişik amaçlı kullanılan bitkiler ele alınmıştır.

Akgül (2008) "Midyat (Mardin) Civarında Etnobotanik" adı altında bir çalışma yapmış, çalışma sonucunda 92 bitkinin yerli halk tarafından çeşitli maksatlarla (yiyecek, ilaç ve yem bitkisi) kullanıldığını tespit etmiştir.

Çakılcıoğlu ve Türkoğlu (2010)'nin "An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey)" çalışmalarında, Sivrice ilçesinde, 2005-2006 yıllarında yapılan çalışmalarda 81'i tedavi amaçlı olmak üzere toplamda 146 bitkinin kullanım durumları verilmiştir.

Çakılcıoğlu vd. (2010)'nin "An ethnobotanical survey of medicinal plants of Yazikonak and Yurtbaşı districts of Elazığ province, Turkey" adlı çalışmalarında, Yazikonak ve Yurtbaşı beldeleri çevresinde 17 familyaya ait 41 tıbbi bitkinin kullanım durumları verilmiştir.

Polat vd. (2011)'nin "Bingöl (Türkiye) yöresindeki aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanım özellikleri" adlı çalışmasında, Bingöl yöresinde bulunan aktarlarda tıbbi amaçla satılan bitkiler araştırılmıştır. Çalışma kapsamında yöredeki aktarlar gezilmiş ve satılan tıbbi bitkilerin hangileri olduğu ve bu bitkilerin hangi amaçlarla nasıl kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmada yörede en çok kullanıma sahip olan 25 familyaya ait 50 bitki belirlenmiştir.

Çakılcıoğlu vd. (2011)'nin "Ethnopharmacological survey of medicinal plants in Maden (Elazığ-Turkey)" adlı çalışmalarında; 41 familyadan 88 tedavi amaçlı olmak üzere toplamda 131 bitkinin kullanım durumları ve yöresel isimleri verilmiştir.

Tekin (2011)'in "Üzümlü (Erzincan) ilçesinin etnobotanik özellikleri" adlı çalışmasında, Üzümlü halkının kullandığı doğal bitkileri belirlemek amacıyla yapılan çalışmada 44 familyaya ait 140 türün; tedavi (62), gıda (60), yem (28), ev eşyası (9), süs (18), yakacak (8) ve çeşitli amaçlar için (7) kullanıldığı belirlenmiştir.

Altundağ ve Oztürk (2011)'ün "Ethnomedicinal studies on the plant resources of east Anatolia, Turkey" adlı çalışmalarında, Doğu Anadolu Bölgesinde geleneksel tıpta kullanılan 62 familyaya ait 444 takson tespit edilmiştir. Bu taksonların familyalara dağılımı şöyledir; Asteraceae (93), Lamiaceae (52), Rosaceae (30), Fabaceae (27), Boraginaceae (20), Apiaceae (17), Brassicaceae (16), Ranunculaceae (16), Malvaceae (12), Liliaceae (11), Polygonaceae (10), Euphorbiaceae (8), Scrophulariaceae (7), Solanaceae (6), Plantaginaceae (5), Crassulaceae (5 ve Chenopodiaceae (5). Çalışmada bu bölgedeki tıbbi bitkilerin Türkiye genelinin %8'ini oluşturduğu tespit edilmiştir.

Özgen vd. (2012)'nin "Ilica (Erzurum, Türkiye) köylerinde halk ilaçları" çalışmalarında, Ilica (Erzurum) ilçesinin köylerinde geleneksel olarak tedavi amacıyla kullanılan bitki ve hayvan taksonları araştırılmıştır. Yöre halkı tarafından, 29 familyaya ait 70 taksonun; romatizma, deri hastalıkları, solunum hastalıkları, mide rahatsızlıkları, ürogenital sistem enfeksiyonları ve hemoroit gibi rahatsızlıklarda kullanılmakta olduğu tesbit edilmiştir.

Polat vd. (2012)'nin "An evaluation of ethnobotanical studies in Eastern Anatolia" adlı çalışmada, Doğu Anadolu'da yapılan etnobotanik içerikli araştırmalar topluca değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan taramalarda 132 etnobotanik içerikli yayın ve 15 tez olmak üzere toplam 147 araştırma tespit edilmiştir. Bölgede en fazla etnobotanik içerikli çalışmanın Elazığ, Van ve Erzurum illerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Bölgede yapılmış çalışmalarda; tıbbi, gıda ve boya amaçlı bitki kullanımının daha fazla olduğu; hayvan yemi, hayvan hastalıklarının tedavisi, el sanatları ve yakacak gibi amaçlarla kullanılan bitki takson sayısının daha az olduğu belirlenmiştir.

Polat vd. (2012)'nin "Investigations of ethnobotanical aspect of wild plants sold in Bingöl (Turkey) local markets" adlı çalışmada; yöre halkının tıbbi ve gıda (baharat, çay ve yemek) olarak yararlandığı bitkiler tespit edilmiş ve bu bitkilerin kullanım şekilleri ortaya

konmuştur. Araştırma sonucunda 32 yabancı bitki taksonunun tıbbi, çay, baharat ve yemek gibi amaçlarla pazarlarda satıldığı tespit edilmiştir.

Polat vd. (2013)'nin "Traditional uses of medicinal plants in Solhan (Bingöl-Turkey)" adlı çalışmada 31 familyaya ait 82 bitki taksonunun kullanım şekli ve kullanım maksatları üzerinde durulmuştur.

Behçet ve Arık (2013)'in "An ethnobotanical investigation in East Anatolia (Turkey)" ile ilgili çalışmasında; Korkut ilçesinde (Muş) yaşayan halkın değişik amaçlar için kullandığı faydalı bitkiler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda değişik amaçlarla kullanılan 37 familya ve 93 cinse ait 123 takson tespit edilmiştir. 31 taksonun faydalı kullanımı bu bölgede ilk defa belirlenmiştir.

Kılıç ve Bağcı (2013)'nin "An ethnobotanical survey of some medicinal plants in Keban (Elazığ-Turkey)" adlı çalışmada, Keban (Elazığ)'da ilaç olarak kullanılan 30 familyaya ait 61 yabancı bitki taksonunun kullanımları üzerinde durulmuştur.

Tetik vd. (2013)'nin "Traditional uses of some medicinal plants in Malatya (Turkey)" adlı çalışmada; yerli halk tarafından 330 bitkinin kullanımı tespit edilmiştir. Çalışmada katılımcıların demografik özellikleri, bitkilerin kullanılan kısımları ve hazırlanma yöntemleri verilmiştir.

Doğan (2014)'in "Pertek (Tunceli) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar" adlı çalışmasında, yörede etnobotanik kullanımı olan 284 bitki taksonu tespit edilmiştir. Bunların 281'i yabancı, 3'ü ise yörede yetiştirilen bitkilerdir. Bu çalışmada sırasıyla halk ilacı (266 takson), besin (73 takson), içecek (27 takson), boya (19 takson), baharat (13 takson), hayvan yemi (12 takson), süs (7 takson), yakacak (8 takson), süpürge (5 takson) ve çit (4 takson) olarak bitki kullanıldığı belirtilmektedir.

Kaval vd. (2014)'nin "Etnobotanical study on medicinal plant in Geçitli and its surrounding (Hakkâri-Turkey)" adlı çalışmasında, Geçitli (Hakkâri) ve çevresindeki köylerde halkın faydalandığı ve hayatında geleneksel yeri olan bitkiler bu çalışmayla ortaya konmuştur. Toplanan bitkilerin 46 familyaya ait 157 taksondan; 84'nün gıda, 71'nin tedavi, 13'nün

yem, 11'nin yakacak, 10'nun el sanatları, 10'nun ekonomik ve 6'sının boyar madde olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hayta vd. (2014)'nin "Traditional uses of medicinal plants in Elazığ (Turkey)" adlı çalışmalarında, yöre halkı tarafından kullanılan bitkiler(74 bitki taksonu), kullanılan kısımlar ve hazırlanma yöntemleri sunulmuştur.

Korkmaz ve Alpaslan (2014)'in "Ergan dağı (Erzincan)'nın etnobotanik özellikleri" adlı çalışmada, 42 familyaya ait toplam 125 taksonun, 82'si gıda, 56'sı tıbbi, 22'si yem, 4'ü ev eşyası, 3'ü süs, 2'si balık ağı ve 6'sı yakacak amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir.

Akan ve Bakır (2015)'in "Kâhta (Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü'nün Etnobotanik Açısından Araştırılması" adlı çalışmada; 51 familyaya ait 113 taksonun kullanımı tespit edilmiştir. Bunlardan 16'sı yakacak, 8'i süs bitkisi, 6'sı boya maddesi, 6'sı yem 2'si tütsü, 1'i süpürge ve 74'ü tıbbi amaçla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Akan ve Ayaz (2015)'in "Gölpınar (Şanlıurfa-Türkiye) mesire yeri florası ve etrafındaki köylerin etnobotanik özellikleri" adlı çalışmasında; Alanda etnobotanik özelliğe sahip 64 takson saptanmıştır. Bu taksonların 29'u yem bitkisi, 26 tanesi gıda olarak tüketilmekte, 4 tanesi yakacak bitkisi, 15 tanesi ilaç amaçlı, 3 tanesi çocuklar için oyuncak amacıyla ve 6 tanesinin ise farklı kullanımlarının olduğu tesbit edilmiştir.

Mükemre vd. (2015)'nin "Ethnobotanical study on medicinal plants in villages of Çatak (Van-Turkey)" çalışması 2010-2012 yıllarında Çatak (Van)' da yürütülmüştür. Çalışmada yöre halkının tıbbi amaçla kullandığı 78 bitki taksonun kullanımı konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca bitki kullanım kültürü hakkında bilgi veren kişilerin demografik özellikleri yanında bitkilerin yerel isimleri, kullanılan kısımlar ve hazırlanma yöntemleri araştırılmıştır.

Furkan (2016)'nin "Adıyaman İlinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri" adlı çalışmasında; 64 familyaya ait 223 taksonun etnobotanik açıdan değer ve önem taşıdığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda etnobotanik önem taşıyan bitkilerden 118'si tıbbi (45'i sadece tıbbi), 117'si gıda (41'i sadece gıda), 29'u ev ve kullanım eşyası, 26'sı süs bitkisi, 24'ü hayvan yemi, 18'i yakacak, 15'i mutfak araç ve gereçleri, 11'i yapı malzemesi,

9'u endüstri, 7'si kerestecilik, 6'sı oyuncak, 3'ü kozmetik, 2'si inanç, 2'si tütsü, 1'i halk oyunları, 7'sinin diğer amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Mükemre vd. (2016)'nin "Survey of wild food plants for human consumption in villages of Çatak (Van-Turkey)" çalışmasında, yöre halkı tarafından gıda amaçlı olarak kullanılan 28 familyaya ait 82 bitkinin kullanımı konusu üzerinde durulmuştur.

Nadiroğlu et al. (2019)'nın "An ethnobotanical survey of medicinal plants in Karlıova (Bingöl-Turkey)"adlı çalışmasında; 26 familyaya ait toplam 99 bitki taksonunun tıbbi olarak kullanımı tespit edilmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Materyalimizi yöre halkı tarafından kullanılan ve özellikle doğal olarak yetişen bitkiler oluşturmaktadır. Çalışma 2013-2018 yılları arasında sürdürülmüştür.

Arıcak ilçesi ve köylerinde oturan veya oralardaki tanıdıklarından bilgi edinme imkânı olup Arıcak ilçe merkezi ve köylerindeki aşağıda listesi verilen okul öğrencilerine Dr. Füsün ERTUĞ tarafından hazırlanan anket formu (Ek 2 ve Ek 3' de belirtilen “Şifalı bitkiler” ve “Yenen Bitkiler” le ilgili 2 anket formu) dağıtılmıştır. Arıcak merkez ve köylerinde anket formu dağıtılan okullar şunlardır: Arıcak Çok Programlı Lise, İmam Hatip Lisesi ve İmam Hatip Ortaokulu, Üçocuk Ortaokulu, Erimli Ortaokulu, Yoğunbilek Ortaokulu, Bukardi Ortaokulu ve Karakaş İlkokulu. Bu okullarda okuyan 200 öğrenci ankete katılmıştır.

Kullanılan bitkilerle ilgili bilgiler kullanıcılarla doğrudan (yüzyüze) veya bölgede yaşayan öğrencilere dağıtılan anket formlarındaki sorulara öğrenci veli ve yakınları tarafından verilen cevaplardan sağlanmıştır. Alınan bilgiler ışığında kullanılan bitkilerin hem kullandıkları dönemlere ait örnekleri; hem de teşhis için söz konusu bitkilerin toplandıkları lokalitelerden çiçekli ve meyvalı örnekleri toplanmıştır. Bu bitkiler, herbaryum materyali haline getirildikten sonra, başta Türkiye Florası (Davis 1965-1981, Davis et al. 1988; Güner vd. 2000) olmak üzere komşu ülke flora kitapları (Tutin et al. 1964 - 1980; Townsend and Guest 1966-1974; Rechinger 1965-1977; Komarov 1933-1964) ve Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Herbaryumun (BIN)'daki bitkiler kullanılarak teşhis edilmiştir.

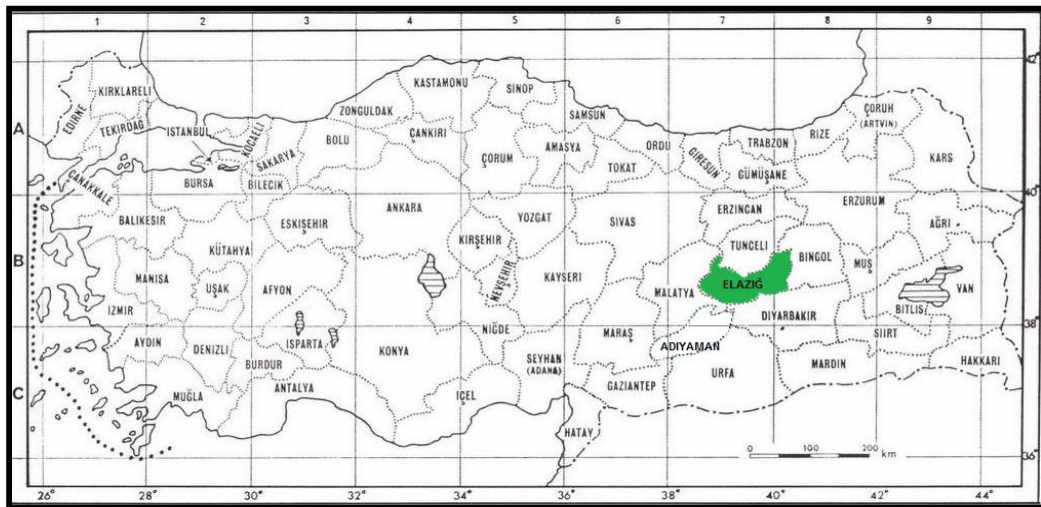
Bulgular kısmı verilirken yöre halkı tarafından kullanılan bitkiler ve bu bitkilerle ilgili bilgiler şu düzende verilmiştir: Bitkilerin familya, cins, tür ve tür altı taksonları alfabetik düzende verilmiştir. Bitkinin bilimsel adından sonra parantez içinde bold olarak bitkinin yöresel adı veya adları (yöresel adların büyük çoğunluğu zazacadır), endemizm durumu

END. Kısaltması ile lokalite bilgileri (habitat tipi (step, çayır, orman, kayalık, dere kenarı vs.), bitkinin toplandığı GPS değerleri, toplandığı yerin denizden yüksekliği (m), toplama tarihi, toplayıcı rumuzu (ŞO) ve numarası) literatürdeki diğer mahalli adları, bitkiyi kullanma için toplandığı dönem, kullanılan kısım (toprak altı, toprak üstü, hangi organ veya kısımlar ise), kullanım amacı (tıbbi, gıda vs.), kullanım şekli (taze, çiğ, pişmiş, dekoksion, infüzyon, karışım ise ne ile ne oranla), bitkiler için kullanılan miktarı (adet vs), gündelik veya haftalık kullanım sayısı, bitki kullanım bilgilerinin sonuna parantez içinde bilgileri veren kişi veya kişilerin ad soyadları (Bilgileri veren kişilerin eğitim durumları ve meslekleri ‘çalışma kapsamında görüşülen kişiler’ şeklinde Ek 5’ te verilmiştir) ve literatürde daha önce belirlenen kullanımları düzeninde verilmiştir.

Alanın jeolojik özellikleri “Sümengen (2011)’in çalışmasından alınmış, iklim bilgileri ise Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü’nden (DMİ 2014) temin edilmiştir.

2.1. Araştırma Alanının Coğrafik Yapısı

Araştırma alanımız Doğu Anadolu Bölgesinin güneyinde, Doğu Anadolu ile Güney Doğu Anadolu Bölgesinin geçiş sahasında yer almaktadır. Arıcak ilçesi Elazığ, Bingöl ve Diyarbakır illerinin kesişim noktasında, güneydoğu Torosların uzantılarından biri olan Akdağların eteğinde yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma Alanı Lokasyon Haritası

Araştırma alanı Elazığ il sınırları içinde yer almaktadır. Arıcak'ın kuzeyinde Akdağlar ve Palu ilçesi (Elazığ), güneyinde İnceburun Dağları ile Hani ve Dicle ilçeleri (Diyarbakır), doğusunda Servi dağları ve Genç ilçesi (Bingöl), batısında ise Alacakaya ilçesi (Elazığ) ile çevrilidir (Şekil 2).

Arıcak engebeli bir arazi yapısına sahiptir. İlçe merkezinin deniz seviyesinden yüksekliği 1113 metredir. 374 km² olan yüzölçümünün ; %4'ü çayır ve mera, %12'si ekilebilir alan, %30'u kayalık veya bitki örtüsünce fakir arazi, %54'ü bozuk orman, niteliğindedir. Genel olarak Akdağların devamı niteliğinde olan ve ilçe sınırları içinde kalan Ziyarasipi ve Hacı Ali Dağı (2517 m) araştırma alanının en yüksek kesimleridir. İlçenin sınırları içinden, Dicle nehrinin ana kollarından Berkilin ve Mirvan çayları ile birlikte pek çok küçük akarsu kolları geçmektedir. Tarım arazileri sınırlı olduğundan halkın geçim kaynağı hayvancılıktır (URL 1).

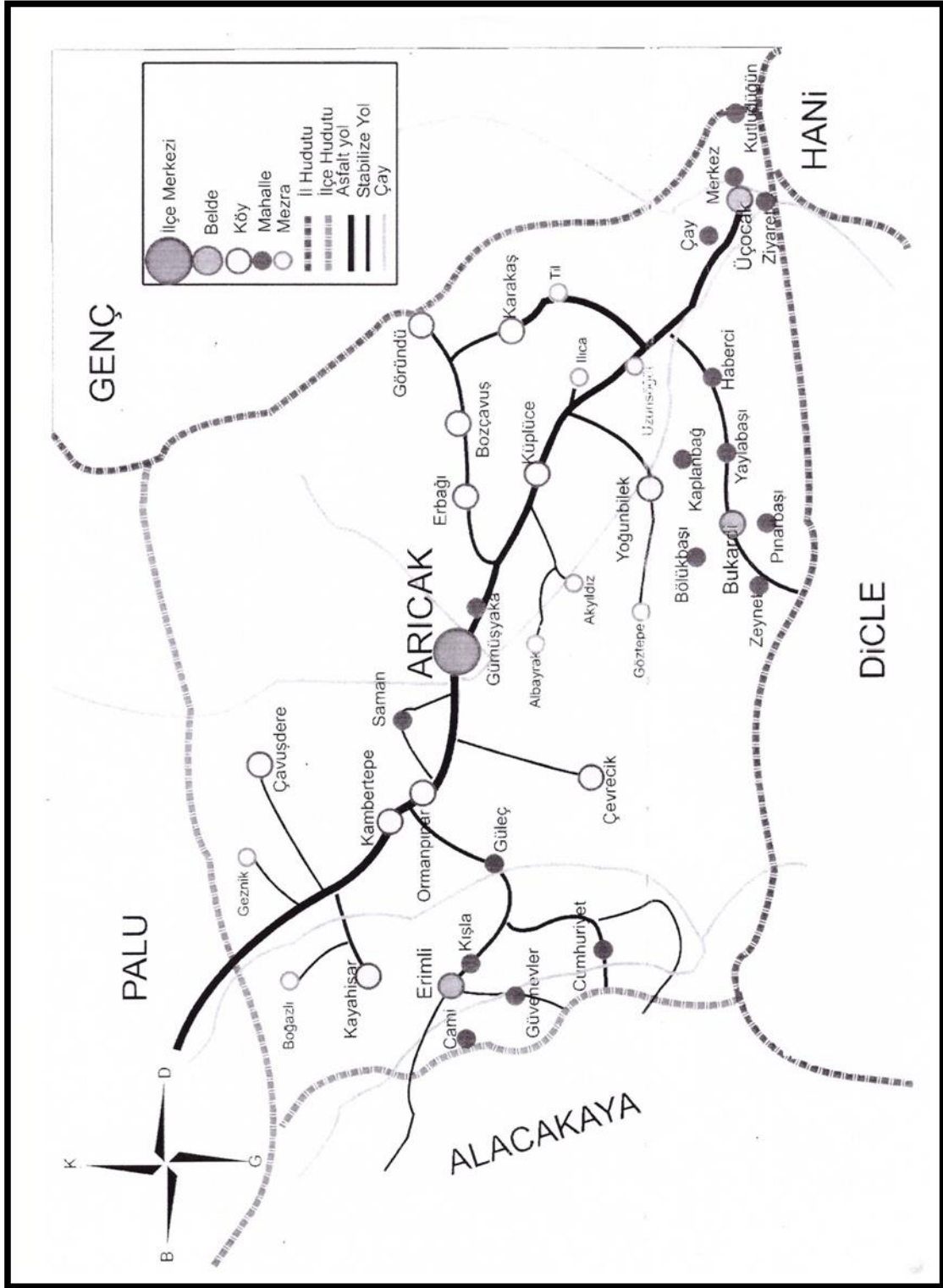
2.2. Araştırma Alanının Jeolojisi

Arıcak ve yakın çevresinde en yaşlı birim Paleozoyik-Mezozoyik yaşlı Bitlis Metamorfileri'dir. Rekristalize kireçtaşlarından oluşan metamorfite, Alt Miyosen yaşlı Lice Formasyonu üzerine tektonik dokunaklı gelmektedir. Arıcak ilçesinin kuzeyinde yüzeyleme veren Orta Eosen yaşlı Çüngüş Formasyonu üzerine tektonik dokunaklı gelmektedir (Sümengen 2011)

Çüngüş Formasyonu bu bölgede tamamen marnlardan oluşmaktadır. Bölgenin en genç birimini ise kumtaşı ve marn ardalanmasından ve yer yer de tabakalı kireçtaşlarından oluşan Alt Miyosen yaşlı Lice Formasyonu oluşturmaktadır. İlçe çevresinde tüm bu birimler üzerinde açılı uyumsuz olarak, çoğunlukla dere yataklarında tutturulmamış kum, çakıl ve silt depolanmalarından oluşan alüvyonlar yer almaktadır.

İlçenin ve yakın çevresinde şu birimler yer almaktadır (Sümengen 2011).

Ofiyolitler: Harita sınırları içerisinde dar alanda, harita sınırları dışında geniş alanlarda yüzeyleme veren bu birimin litolojisini kumtaşı, kil taşı, çamur taşı, marn, silt taşı ve şeyl oluşturur.

Şekil 2. Araştırma Alanının Coğrafi Haritası

Yüksekova Karmaşığı (Krü): Harita alanı içerisinde ve harita alanı dışarısında geniş alanlarda yüzeyleme veren bu birim masif halde yer alır. İlçenin yakın kuzeyinden Bitlis bindirme kuşağı geçmektedir. Tektonik olarak hareketli bir bölgedir. Çalışma alanı içerisinde kalan çok dar bir alanda yer alan ofiyolitler yerleşim açısından uygun alanlar olup, bu alanda birim serpantinlerle temsil olunur. Çalışma alanı içerisinde kalan alanların çoğunluğunu Yüksekova karmaşığına ait kayalar oluşturur. Karmaşığın içerisinde yer alan birimler tabakalı ve Girift olarak yanal yayılım gösterirler. Kumtaşları kahverengimsi sarı, sarımsı gri, kil taşları kahverengi, silt taşı ve şeyller gri, koyu gri arasında renk sunarlar. Kumtaşları 10-250 cm kalınlıkta tabakalar halinde, kil taşı ve şeyller 3-5 cm kalınlıkta, silt taşı ise laminalar halindedir.

Kireçtaşı (Eosen): Bölgede yüzeylenen bir başka birim olan Eosen yaşlı kireçtaşları, masif halde yer almakta olup, kırıklı ve çatlaklıdır. Açık gri, beyaz renk sunarlar. Yer yer de küçük erime boşlukları gözlenen kireçtaşları orta ve ince kristalli bir yapı arz etmektedirler

Yapısal jeoloji

Türkiye'nin neotektonik haritası incelendiğinde önemli fay kuşaklarının ülkemizin sınırları içerisinde yer aldığı görülür. Arıcak çevresinde özellikle Alpin döneme ait kırıklı ve kıvrımlı yapıları görmek söz konusudur. Bölge tektoniği makro ölçekte değerlendirildiğinde Arıcak çevresi batıda Türkiye'nin aktif faylarından olan Doğu Anadolu Fayı, kuzeyde Güneydoğu Anadolu Bindirme Kuşağı ile sınırlanan bir alan içerisinde yer almaktadır (Sümengen 2011).

2.3. Araştırma Alanının İklimi

Çalışma alanımızın iklimi Elazığ il merkezi, Palu (Elazığ), Genç (Bingöl), Hani (Diyarbakır) istasyonlarından alınan meteorolojik veriler hesaplanarak değerlendirilmiştir.

2.3.1. İklimsel Veriler

2.3.1.1. Sıcaklık

Canlıların gelişme ve yayılışlarında sıcaklık en etkili ve sınırlayıcı faktördür. Araştırma sahamıza yakın istasyonların meteorolojik verileri kullanılarak iklimi hakkında değerlendirmeler yapıldı.

Araştırma alanı ve çevresiyle ilgili meteoroloji istasyonlarının sıcaklık verileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarına ait sıcaklık değerleri (°C)

	İSTASYON	Süre (Yıl)	A Y L A R												Yıllık Ort.
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ortalama Sıcaklık	ELAZIĞ	76	-0,9	0,4	5,4	11,9	17,2	22,9	27,3	26,8	21,7	14,5	7,2	1,7	13
	GENÇ	34	-2,9	-1,9	4	11,2	16,4	22,3	26,8	26,1	20,5	13,5	6,6	0,1	11,8
	PALU	43	-0,4	0,9	6,7	13	18	23,6	27,8	27,2	21,6	15,1	7,3	2	13,5
	HANİ	30	1,8	2,9	7,5	13,2	18,1	24,6	29,8	28,6	25,4	17,7	9,9	4,4	15,3
Ortalama Yüksek Sıcaklık	ELAZIĞ	76	2,7	4,7	10,6	17,6	23,5	29,5	34,1	33,9	29,2	21,3	12,5	5,4	18,7
	GENÇ	34	1,6	2,9	9,5	17,4	23,5	30,2	35,2	35,2	30,9	21,8	15,4	4,7	17
	PALU	43	3,7	5,6	12	19,1	24,9	31,9	36	35,9	31	23	13,5	6,3	17,2
	HANİ	30	5,4	6,3	11,6	17,7	24,2	31	35,7	35,7	31,4	23,7	14,3	8	20,4
Ortalama Düşük Sıcaklık	ELAZIĞ	76	-4	-3,2	0,7	6,4	10,8	15,3	19,3	19,1	14,5	8,8	3,1	-1,3	7,4
	GENÇ	34	-6,8	-5,8	-0,3	5,8	9,7	14,1	17,9	17	11,6	7	1,2	-3,6	5,9
	PALU	43	-4	-3	1,6	7	13,1	14,5	18,4	18	13,5	8,8	2,7	-1,3	7,4
	HANİ	30	-1,9	-0,9	2,4	7,3	11,7	17,4	22,2	21,9	17,5	11,1	5,1	0,4	9,5
En Yüksek Sıcaklık	ELAZIĞ	76	12,4	17,4	26,4	32,2	34,4	38,6	42,2	41,2	37,8	32,1	22,5	24,6	42,2, 30/VII/2000
	GENÇ	34	7,8	9	17,4	25	30,3	35,3	38,9	38,5	35	29	19,4	11,5	43,1, 30/VII/2000
	PALU	43	9,3	12,5	20,2	26,2	31,5	36,5	40,3	38,9	36,1	30,2	20,1	12,6	43,8, 26/VII/2001
	HANİ	30	9,7	1,4	19,1	24,8	30,4	36	39,6	39	35,5	29,7	20,7	13,5	42,5, 15/VII/1980
En Düşük Sıcaklık	ELAZIĞ	76	-22,6	-21,4	-13,5	-7	0	4	6,7	10,2	1	-2,2	-15,2	-22,6	-22,6, 20/I/1972
	GENÇ	34	-14,8	-16,8	-7,9	-0,1	4,5	9	13,1	12,6	6,2	1,3	-5,4	-12,7	-29,8, 23/II/1985
	PALU	43	-11,7	-11,4	-5,5	1	5,6	9,9	13,8	13,8	8,3	2,6	-3,4	-8,7	-26,8, 20/I/1972
	HANİ	30	-7,6	-6,3	-2,5	3,1	6,8	12,7	17,4	17,9	13,4	6	0	-5	-22, 28/XII/1992

Yıllık ortalama sıcaklıklar: Ortalama sıcaklık değerleri; Elazığ’da 13 °C (76 yıllık ölçümlere (1938-2014) göre), Genç’de 11,8 °C (34 yıllık (1980-2014) ölçümlere göre) Palu’ da 13,5 °C (43 yıllık (1980-2014) ölçümlere göre) ve Hani’de 15,3 °C (30 yıllık (1984-2014) ölçümlere göre) olarak ölçülmüştür (DMİ 2014).

En yüksek sıcaklıklar Temmuz ve Ağustos aylarında gözlenmiş olup Elazığ'da 42,2 °C (30/VII/2000), Genç'de 43,1 °C (30/VII/2000), Palu'da 43,8 °C (26/VII/2001), Hani'de 42,5°C (15/7/1980) olarak ölçülmüştür.

En düşük sıcaklıklar Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında görülmüştür. Bu en düşük sıcaklıklar; Elazığ'da -22,6 °C (20/I/1972), Genç'de -29,8 °C (23/II/1985), Palu'da -26,8°C (22/I/1972), Hani'de -22°C (28/XII/1992) olarak ölçülmüştür (Tablo 1).

2.3.1.2. Yağış ve Nisbi Nem

Bir bölgeye yıllık olarak düşen yağış miktarı, yağışın tipi, buharlaşma durumu oluşan bitki örtüsünün türü, sıklığı ve dağılışı üzerinde belirleyicidir. Yıllık toplam yağış miktarı yanında; yağışın yıl içinde aylık dağılışı miktarları ve yağışın şekli de (eğer kar şeklinde ise, karla kaplı olma süresi) bitki gelişiminde önemlidir. Yağış rejimine bakarak kurak periyodun varlığı ve kuraklık şiddeti hakkında yorum yapılabilir.

Yıllık ortalama yağış miktarı Elazığ'da 412 mm, Genç'de 960,6 mm, Palu'da 526,1 mm ve Hani'de 944 mm olarak ölçülmüştür. En fazla yağışlı aylar; Elazığ (64,4 mm) ve Palu'da (83,2 mm) Nisan ayı, Genç'de (136,9 mm) Şubat ayı ve Hani'de (155,5 mm) Aralık ayı olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

Araştırma alanının çevresindeki istasyonların yıllık ortalama nisbi nem değerleri; Elazığ'da %53,3, Genç'de %58,1, Palu'da %52,1 ve Hani'de %45 olarak ölçülmüştür. Nisbi nem değerleri en yüksek kış aylarında görülürken; en düşük değerler ise yaz aylarında ölçülmüştür. En yüksek nisbi nem oranları Elazığ (%75,3), Genç (%73,2) ve Palu (%70)'da Aralık ayında; Hani'de (%63,2) ise Şubat ayında ölçülmüştür. En düşük nisbi nem Elazığ (%36,6), Genç (%38,3) ve Hani'de (%24,5) Ağustos ayında, Palu'da (%31,9) ise Temmuz ayında ölçülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarının ortalama yağış (mm) ve nisbi nem (%) değerleri

İSTASYON	Süre (Yıl)	A Y L A R												Yıllık mm Ort.
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ELAZIĞ	76	41,6	42	53,3	64,4	51,8	11,8	3,4	1,4	8,4	39,8	50	43,6	412
		75,3	72,1	63,3	56	49,6	36,3	29,9	29,8	34,9	52,1	68,1	75,2	%53,5
GENÇ	31	116,1	136,9	132,1	128,1	78,5	20,2	4,1	3	11,4	81,5	122,7	126	960,6
		72,1	71,8	66	62,4	57,1	44,8	38,6	38,3	44,6	59,9	68,8	73,2	%58,1
PALU	43	58,3	61,6	73,2	83,2	49	14,5	3	2,5	6,7	50,1	58,9	65,1	526,1
		68,2	65	57,4	54,6	49,5	37,9	31,9	32,9	38,3	53,5	66,5	70	%52,1
HANI	29	131,4	151,1	128,4	120,1	64,4	14,7	0,5	0,5	2	48	127,4	155,5	944
		62,2	63,2	56,8	51,2	45,1	33,6	25,6	24,5	26,2	38,5	53,2	59,8	%45

2.3.1.3. Rüzgâr

Rüzgâr bitki gelişiminde, tozlaşmayı sağlayarak olumlu etki oluşturabileceği gibi; bitkiye mekanik zarar verme, toprak suyunu buharlaştırma ve toprağı uzaklaştırarak köklerin açıkta kalmasına neden olmak suretiyle de bazı olumsuz etkiler oluşturabilir. Rüzgâr hızı, yönü ve rüzgârın nem durumu bitki gelişiminde önemli etkiye sahiptir.

Elazığ'da en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 1. ayda 17,57 m/sn kuvvetle SE yönünden eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 7. ayda 10,8 m/sn kuvvetle NW'den esmektedir. Genç'de en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 3. ayda 5,7 m/sn kuvvetle NE'den eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 10. ayda 4,3 m/sn kuvvetle NE'den esmektedir. Palu'da en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 3. ayda 11,5 m/sn kuvvetle SSE' den eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 12. ayda 7,9 m/sn kuvvetle SSE'den esmektedir. Hani'de en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 2. ayda 9,9 m/sn kuvvetle N'den eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 4-10. ayda 8,6 m/sn kuvvetle N'den esmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarına ait en kuvvetli rüzgâr yönü ve hızı(m/sn)

İSTASYON	Süre (Yıl)	A Y L A R												Yıllık Ort.
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ELAZIĞ	(76)	SE	WNW	WNW	SE	NW	WNW	NW	WNW	WNW	WNW	NW	ESE	WNW
		17,57	15	16,7	17,5	14	15,6	10,8	12,3	13,6	12,2	13,7	16,35	14,2
GENÇ	28	NNE	ENE	NE	SSW	SW	SW	SW	NE	SW	NE	SSW	NE	SW
		5,5	4,5	5,7	5,3	5,4	5,4	5	4,6	4,5	4,3	5	5,2	5
PALU	31	SSE	SE	SSE	W	W	SW	NNE	W	NNE	SSE	NNE	SSE	NNE
		8,5	9,8	11,5	11,4	12	10,5	9,6	8,5	9,3	9	8,7	7,9	9,7
HANI	30	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
		9,7	9,9	9	8,6	9,1	9,4	9,4	9,4	9,3	8,6	9,2	9,1	9,2

2.3.2. İklimsel Yorum

Çalışma sahası ve çevresindeki meteoroloji istasyonları verilerinden faydalanılarak yağışın mevsimlere göre dağılışı ve yağış rejimi tipleri belirlenmiştir. Bu verilere göre Elazığ'da; İlkbahar, Kış, Sonbahar, Yaz (IKSY) şeklinde, Doğu Akdeniz yağış rejimi 2. Tipi, Hani'de; Kış, İlkbahar, Sonbahar, Yaz (IKSY) şeklinde olup, Doğu Akdeniz Yağış Rejim 1. Tipi Genç, Palu'da (KISY) görülmektedir. (Tablo 4).

Tablo 4. Yağışın mevsimlere dağılımı ve yağış rejimi

İSTASYON	KIŞ		İLKBAHAR		YAZ		SONBAHAR		YAĞIŞ REJİMİ	YAĞIŞ REJİM TİPİ
	mm	%	mm	%	mm	%	mm	%		
ELAZIĞ	127,2	30,8	169,5	41	16,6	4	98,2	23,8	İKSY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 2. Tipi
GENÇ	379	39,5	335,7	35	27,3	2,9	215,6	22,6	KISY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 1. Tipi
PALU	185	35,2	205,4	39	20	3,8	115,7	22	KISY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 1. Tipi
HANI	438	46,4	312,9	33,1	15,7	1,7	177,4	18,8	İKSY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 2. Tipi

Emberger (1955)'in değerlendirmelerine göre çalışma sahamız Akdeniz iklimi etkisindedir. Fotoperiyodizmi günlük ve mevsimlik olan, yağışları genelde kış mevsiminde yoğunlaşan, kurak mevsimi yaz olan ve bu yaz kuraklığında maksimum bir yaz sıcaklığı görülen tropikal dışı bir iklim özelliği gösterir. Vejetasyon bakımından bu iklimin en belirgin özelliği daima mevcut bir kurak evrenin olması ve bu evrede çok az miktarda yaz yağışı almasıdır. Bu kurak evre vejetasyonun ortaya çıkışı açısından çok önemli ekolojik etmenlerden biridir. Akdeniz ikliminin bir diğer özelliğide yağışlı mevsimlerde çok sık görülmeyen sağanak yağışlardır. Ancak bu sağanak yağışlar toprak tarafından yeterince absorbe edilemeden toprak yüzeyinden akıp gittikleri için vejetasyon açısından fazla

olumlu etkiye sahip değillerdir. Emberger; herhangi bir istasyonun Akdeniz iklim tipinde olup olmadığını kurak devrenin (S) olup olmayışına bağlamıştır. İstasyonlar için hazırlanan iklim diyagramlarında sıcaklık ve yağış eğrilerinin çakıştığı noktalar arasındaki alana bakılarak kurak devre belirlenir. Kurak devreyi tespit etmek için Emberger aşağıdaki formülü önermiştir:

$$S = \frac{PE}{M} = \frac{\text{Yaz yağışı ortalaması}}{\text{En sıcak ayın maksimum sıcaklık ortalaması}}$$

Burada: PE= P6+P7+P8 (Alanımıza yakın meteoroloji istasyonlarının en sıcak ayları olan Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarındaki yağış toplamıdır).

M: En sıcak ayın maksimum sıcaklık ortalamasıdır.

S değerine göre istasyon:

S<5 ise Akdenizli,

S, 5 ile 7 arasında ise Yarı-Akdeniz

S>7 ise Akdenizli değil'dir.

Çalışma sahası ve çevresindeki istasyonların S değeri; Elazığ'da 0.4, Genç'te 0.77 Karakoçan'da 0.90, Palu'da 0.55, Hani'de 0.43 dir. S değerini 5 in altında olması yağışın en az yaz mevsiminde düşmesi ve bu yağışın 200 mm'nin altında olması istasyonların Akdeniz ikliminin etkisi altında olduğunu gösterir. Çalışma sahası ve çevresindeki istasyonların tamamının S değeri 5'den küçük (S<5) olduğundan dolayı, çalışma sahamız Akdeniz ikliminin etkisi altındadır (Akman 1990).

Tablo 5. Elazığ, Genç, Palu ve Hani istasyonlarının biyoiklim tipleri ve ilgili verileri

İSTASYON	Yükseklik (m)	P (mm)	M (°C)	m (°C)	Q	PE	S	Biyoiklim Katı
ELAZIğ	1067	412	34,1	-4	37,5	16,7	0,4	Yarı Kurak st, çok Soğuk Akdeniz iklimi
GENÇ	1016	960,6	35,2	-6,8	79,6	27,3	0,77	Az Yağışlı, ok Soğuk Akdeniz iklimi
PALU	872	526,1	36	-4	45,5	20	0,55	Yarı Kurak st, çok Soğuk Akdeniz iklimi
HANI	900	944	36,1	-1,9	85,6	15,7	0,43	Az Yağışlı, Soğuk Akdeniz iklimi

Emberger (1955) Akdeniz biyoiklim katlarını ve genel kuraklık derecesini belirlemek için; $Q = 2000.P/M^2 - m^2$ formülünü geliştirmiştir. Veriler $^{\circ}C$ (Santigrat derece) ile kullanılmak istendiğinde aşağıdaki formül uygulanır:

$$Q = 2000.P / (M+m+546,4).(M-m)$$

Bu formülde;

Q: Yağış-Sıcaklık Katsayısı

P: Yıllık Yağış Miktarı (mm)

M: En Sıcak Ayın Maksimum Sıcaklık Ortalaması ($^{\circ}C$)

m: En Soğuk Ayın Minimum Sıcaklık Ortalaması ($^{\circ}C$)

Yağış-Sıcaklık Katsayısı (Q), ne kadar büyükse iklimin o kadar nemli, ne kadar küçükse iklimin o kadar kurak olduğu anlamına gelir. Q ve P değerlerine göre Akdeniz İklimleri aşağıdaki biyoiklim katlarına ayrılır:

1. $Q < 20$; $P < 300$ mm; **Çok kurak Akdeniz** iklimi.
2. $Q = 20$; $P = 300-400$ mm; **Kurak Akdeniz** iklimi.
3. $Q = 32-63$; $P = 400-600$ mm; **Yarı kurak Akdeniz** iklimi.
4. $Q = 63-98$; $P = 600-800$ mm; **Az yağışlı Akdeniz** iklimi.
5. $Q > 98$; $P > 1000$ mm; **Yağışlı Akdeniz** iklimi.

Bu iklim katlarının her biri özel bir vejetasyon tipine karşılık gelir. (m) genel bir şekilde donlu devrelerin süresini ifade eder. (m) değeri ne kadar küçükse soğuk devre okadar uzundur. (m) değerinin sıfırdan büyük veya küçük olusuna göre Akdeniz biyoiklim tipleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

$m > 0$ $^{\circ}C$ olduğunda:

$m > 0$ $^{\circ}C$ olduğunda: **Çok sıcak Akdeniz iklimi.**

m , 10 $^{\circ}C$ ve 7 $^{\circ}C$ arasında: **Sıcak Akdeniz iklimi.**

m , $4,5$ $^{\circ}C$ ve 3 $^{\circ}C$ arasında: **Yumuşak Akdeniz iklimi.**

m , 3 $^{\circ}C$ ve 0 $^{\circ}C$ arasında: **Serin Akdeniz iklimi.**

$m < 0$ $^{\circ}C$ olduğunda:

$m < -10$ $^{\circ}C$ olduğunda: **Kışı buzlu.**

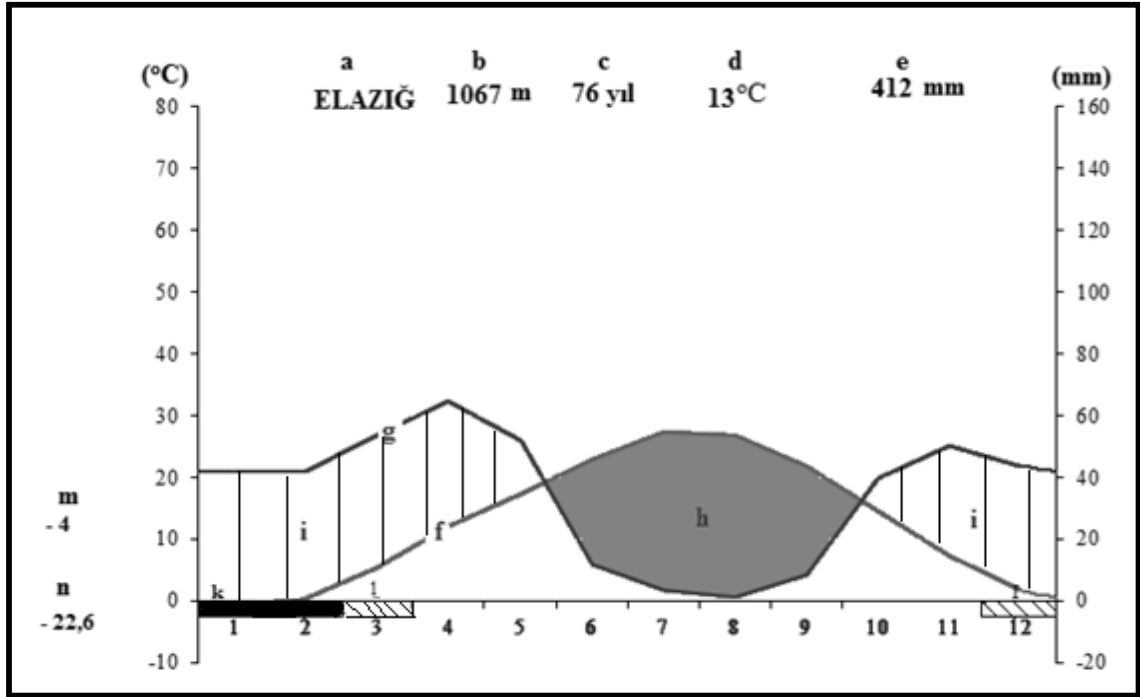
m , -10 $^{\circ}C$ ve -7 $^{\circ}C$ arasında: **Kışı son derece soğuk.**

m , -7 $^{\circ}C$ ve -3 $^{\circ}C$ arasında: **Kışı çok soğuk.**

m , -3 $^{\circ}C$ ve 0 $^{\circ}C$ arasında: **Kışı soğuk.**

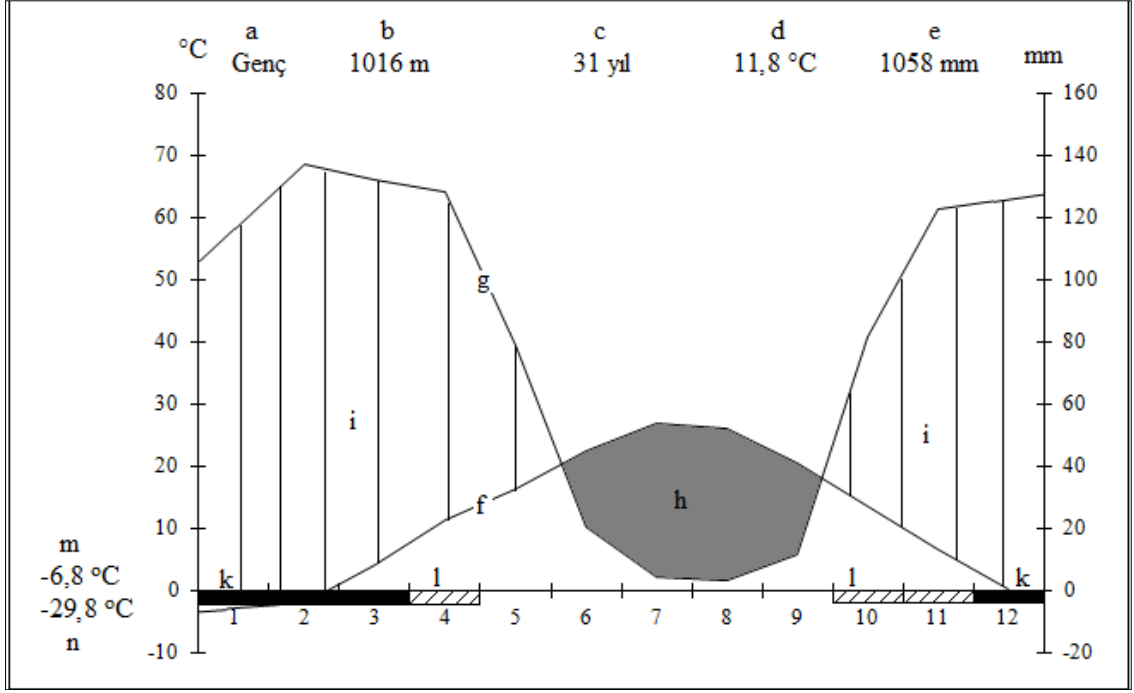
m 'nin 0 $^{\circ}C$ 'den düşük değerlerinde, -3 $^{\circ}C$ 'den küçük olan yerler Akdeniz dağ ve yüksek dağ iklimlerine karşılık gelir.

Bu formülden elde edilen sonuçlara göre Q değerleri sırasıyla Elazığ'da 37,5, Genç'de 79,6, Karakoçan'da 54,9, Palu'da 45,5, Hani'de 85,6, olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre Elazığ *Yarı Kurak Üst, Çok Soğuk Akdeniz iklimi*, Genç *Az Yağışlı, Çok Soğuk Akdeniz iklimi*, Palu *Yarı Kurak Üst, Çok Soğuk Akdeniz iklimi*, Hani *Az Yağışlı, Soğuk Akdeniz iklimi*, Biyoiklimkatına girmektedir (Tablo 5).

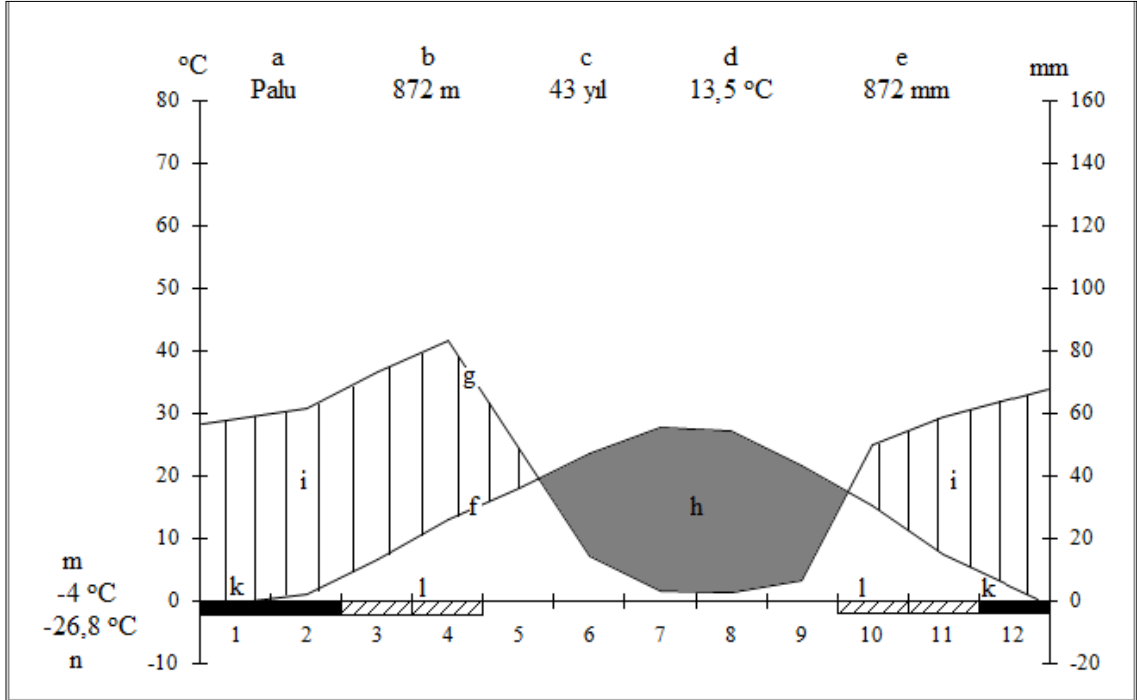

Şekil 3. Elazığ ili ombrotermik iklim diyagramı

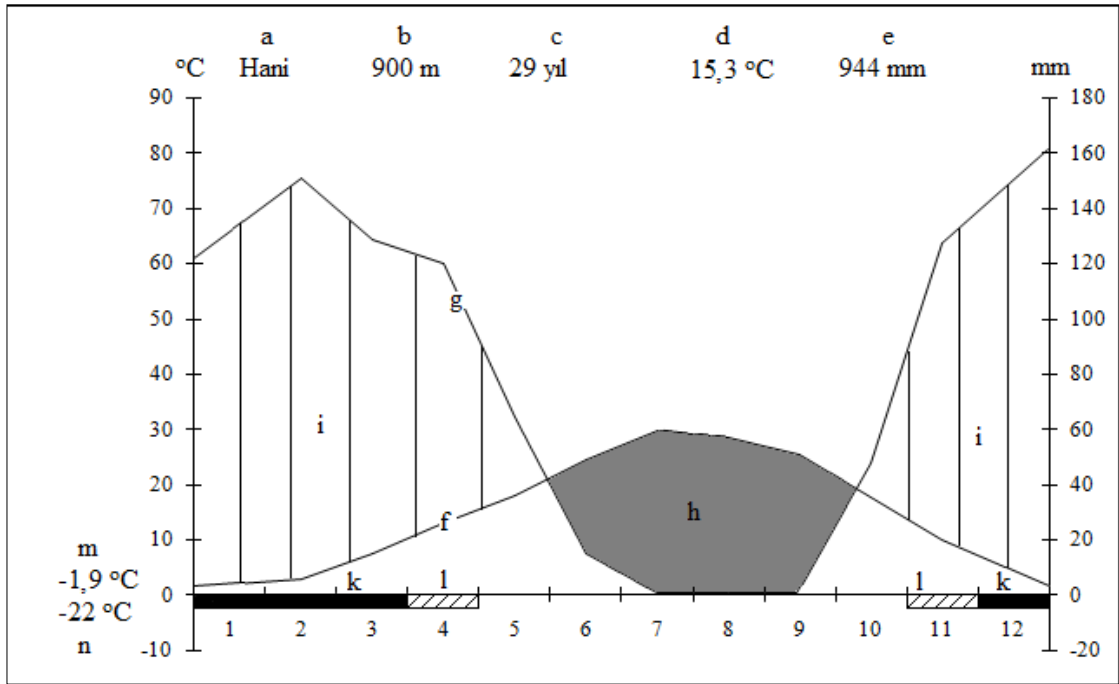
- a: İstasyonun bulunduğu yerin adı
- b: İstasyonun deniz seviyesinden yüksekliği
- c: Sıcaklık ve yağış değerlerinin kaç yıllık ölçüm sonuçları olduğu
- d: Yıllık ortalama sıcaklık (°C)
- e: Yıllık ortalama yağış (mm)
- f: Aylık ortalama sıcaklık eğrisi
- g: Aylık ortalama yağış eğrisi
- h: Kurak periyot
- i: Yağışlı periyot
- k: Mutlak donlu aylar
- l: Muhtemel donlu aylar
- m: En soğuk ayın ortalama minimum sıcaklığı (°C)
- n: Mutlak minimum (en düşük) sıcaklık (°C)

Şekil 4. Genç ilçesi ombrotermik iklim diyagramı

Şekil 5. Palu ilçesi ombrotermik iklim diyagramı

Şekil 6. Hani ilçesi ombrotermik iklim diyagramı

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Genel Vejetasyon Yapısı

Alanımız İran-Turan fitocoğrafik bölgesinde yer almaktadır. Alanda özellikle rakımın düşük olduğu alanlarda ve yerleşim yerlerinin çevresinde orman formasyonu hakimdir. Araştırma alanının kuzeyinde step formasyonu hakimdir. Ayrıca alanda sucul ve kayalık formasyonlar da yer yer gelişmiştir.

Orman formasyonu yerleşim yerlerinin çevrelerinde hakim örtüyü oluşturmaktadır. Özellikle Arıcak ilçe merkezinin çevresi ile Üçocuk, Bukardi, Erimli beldeleri çevrelerinde orman örtüsününün dominant üyeleri *Quercus libani* ve *Q. infectoria* subsp. *boissieri* dir. *Q. brantii*, *Q. robur* L. subsp. *pedunculiflora* (K.Koch) Menitsky, *Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus*, *Pistacia terebinthus* L. subsp. *palaestina* (Boiss.) Engler, *Paliurus spina-christi* Mill., *Celtis tournefortii* Lam, *Cerasus microcarpa* (C.A.Mey.) subsp. *tortousa* (Bosis.& Hausskn), *Cotoneaster nummularia* Fisch. & C.A.Mey., *Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna*, *Elaeagnus angustifolia* L, *Frangula alnus* Mill. subsp. *pontica* (Boiss.) P.H.Davis ex Yalt., *Juglans regia* L, *Pistacia lentiscus* L., *Populus tremula* L., *Pyrus syriaca* Boiss. var. *syriaca*, *Rosa dumalis* Bechtst. subsp. *boissieri* (Crep.) Ö.Nilsson, *Platanus orientalis* L., *Sorbus taurica* Zinserl. ve *Sorbus torminalis* (L.) Crantz var. *torminalis* gibi ağaç-çalı formundaki taksonlar da seyrek olarak bu örtüye eşlik etmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Araştırma alanındaki orman formasyonundan bir görünüm

Araştırma alanındaki step formasyonunun hakim örtüsünü *Astragalus muschianus* Kotschy & Boiss., *A. gummifer* Labill, *Thymus fallax* Fisch. & C.A.Mey., *Prangos platychlaena* Boiss., *Marrubium astracanicum* Jacq. subsp. *astracanicum*, *Acantholimon acerosum* (Willd.) Boiss. var. *acerosum*, *Gundelia tournefortii* L. var. *tournefortii*, *Phlomis armeniaca* Willd. taksonları oluşturmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Araştırma alanının step formasyonundan bir görünüm

Step sahalardaki bu dominant örtüye eşlik eden diğer önemli taksonlar şunlardır; *Achillea vermicularis* Trin, *Aethionema grandiflorum* Boiss. & Hohen, *Asperula xylorrhiza* Nábelek, *Astragalus pycnocephalus* Fisch. var. *pycnocephalus*, *Dianthus orientalis* Adams, *Ferulago angulata* (Schltdl.) Boiss, *Ferula orientalis*, *Hypomarathrum microcarpum*, *Hypericum scabrum* L, *Nepeta aristata* Boiss. & Kotschy, *N. nuda* L. subsp. *albiflora* (Boiss.) Gams, *N. trachonitica* Post, *Origanum acutidens* (Hand.-Mazz.) Ietsw, *Prangos pabularia* Lindl. *Salvia staminea* Montbret & Aucher ex Benth, *Salvia verticillata* L. subsp. *verticillata*, *Scutellaria orientalis* L. subsp. *orientalis*, *Stachys lavandulifolia* Vahl var. *lavandulifolia*, *Verbascum lasianthum* Boiss. ex Benth.

Çalışma alanımızdaki sucul formasyonlara; alanda her mevsim su bulunduran dere yataklarında ve nemli alanlarda rastlanır. Sucul alanlardaki önemli taksonlar; *Salix alba* L., *Populus alba* L., *Tamarix smyrnensis* Bunge, *Equisetum palustre* L., *Urtica dioica* L., *Mentha longifolia* (L.) L. subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *typhoides*, *Juncus inflexus* L., *Typha domingensis* Pers., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Epilobium hirsutum* L., *Senecio othannae* M.Bieb., *Doronicum maximum* Boiss. & A.Huet, *Valeriana alliariifolia* Vahl, *Cirsium elodes* M.Bieb. dir.

Kayalık formasyondaki önemli taksonlar olarak; *Anarrhinum orientale* Benth., *Arabis caucasica* subsp. *brevifolia* (DC.) Cullen, *Euphorbia denticulata* Lam., *Helichrysum plicatum* DC. subsp. *plicatum*, *Hesperis pendula*, *Hypericum scabrum* L, *Lamium garganicum* L.subsp. *reniforme* (Montbret & Aucher ex Benth.) R.R.Mill., *Onosma albo-roseum* Fisch. & C.A.Mey. subsp. *albo-roseum* var. *albo-roseum*, *Paronychia kurdica* Boiss. subsp. *kurdica* var. *kurdica*, *Psathyrostachys fragilis* (Boiss.) Nevski, *Rheum ribes* L., *Rosularia radiflora* (Steud. ex Boiss.) Borissova subsp. *radiflora*, *Sedum album* L., *Tanacetum densum* (Labill.) Sch.Bip. subsp. *eginense* Heywood sayılabilir.

Şekil 9. Araştırma alanının kayalık formasyonundan bir görünüm

4.2. Araştırma Alanında Kullanımı Tespit Edilen Bitkiler

1-AMARANTHACEAE

1-*Amaranthus retroflexus* L. (Leğendur)

Lokalesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Deray çiro mevki, tarlalar, 38° 33' 30'', K 40° 07' 49'' D, 1055 m, 11.07.2016, ŞO 08.

Literatürdeki diğer adları: Tilkikuyruğu

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı kurutularak çay gibi demlenip içilir. Bağırsaklardaki kıl kurdu tedavisinde kullanılır. Damar tıkanıklığını açar (Kadir ZENGİNOĞLU, Hüseyin CENGİZ, Muhittin SEZER, Mehmet ŞEN).

b- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırıp suda haşlanır. Yağda kızartılıp yumurta veya çökelek katılarak yenilir (Fatma DALMIZRAK, Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan GÖKALP).

Literatürdeki kullanımı: Taze yaprakları yenir (Ertuğ 2000)

2. ANACARDIACEAE

2-*Pistacia terebinthus* L. subsp. *palaestina* (Boiss.) Engler (**Kızbonıyr**)

Lokalitesi: Bukardi beldesi, orman, 38° 28' 02'' K, 40° 10' 11'' D, 1058 m, 03.05.2017, ŞO 75.

Literatürdeki diğer adları: Çedene, Memengiç, Menengiç, Çitlenbik, Kündük, Sakızlık, Sakız Ağacı

Toplanma dönemleri: Eylül –Ekim

Kullanılan kısım: Meyve, Reçine (şülüt), Gövde, Kök ve dalları

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Reçinesi balla karıştırılıp günlük 1-2 kaşık yenilirse mide hastalıkları için faydalıdır (Nevzat ATEŞ, Mustafa SÖKMEN, Mustafa ALP, Mehmet ŞEN, Mehmet AKSOY, Ali COŞKUN). b- Olgunlaşan meyvelerindeki tohumları çıkarılıp ateşte kavrulup öğütüldükten sonra kahve (**çedene kahvesi**) hazırlanır. Bu kahve soğuk algınlığına iyi geldiği gibi keyf verici olarak da içilir (Sait TEMİZSOYLU, Hüseyin CENGİZ, Ali AÇMAZ, H.Zeydin BAYET, Selahattin GENÇ, Ali ANLI). c- Baharda gelişen genç ve taze filizleri çiğ olarak yenildiğinde mide ülserine faydalıdır (H. Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Hüseyin YAZAR B, Hüseyin BAYRAK). d- Reçinesi insan vücudundaki yaralara sürülürse yaraları çabuk iyileştirir. (Hüseyin YAZAR, Hüseyin YILMAZ, Fahri ANLI). e- Reçinesi sakız olarak kullanılır. Diş eti ağrılarına iyi gelir, sindirimi kolaylaştırır (Nihat YALÇINKAYA, Zülfü ŞEN). f- Ağacına fıstık aşılanır (M. Can ÖZDEMİR, Celal CAN). g- Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Ali COŞKUN).

Literatürdeki kullanımı: Meyvelerinden yapılan bittım sabunu saç kepeklenmesine karşı kullanılmaktadır. Meyvelerinden kavrulup kahve hazırlanır, çerez olarak tüketilir (Koçak 1999). Meyveleri yenir ve idrar söktürücü olarak kullanılır (Duran vd. 2001). Nezleye karşı çitlenbik tohumu havanda dövülüp kahve gibi pişirilerek içilir (Ertuğ 2002). Yaprakları suyun içinde bekletilir, daha sonra 1 saat kaynatılır ve arı renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Sakızı alındıktan sonra iyice dövülür ve kalp rahatsızlığına ve sancılara karşı çiğnenir. Meyvesi olgunlaştıktan sonra yenir (Behçet ve Arık 2013). Meyveleri gıda ve tıbbi amaçlı kullanılır. Bronşit ve saman nezlesinde meyveleri dövülür, çörek otu, bal, çam sorkuncu ile karıştırılır, yenir ya da kahve gibi kavrulup içilir. Çitlenbik yaprağı kaynatılıp suyu arı kuyruklu sokmasının acısını alır (Ertuğ vd. 2004). Çiçekleri ve kökleri soğuk algınlığına ve gribe karşı kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Yaprak ve meyveleri

baharat olarak gıdalara eklenir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl vd. 2008). Filizleri çiğ olarak yenir. Meyveleri kavruarak kahve yapılmaktadır. Gövdede meydana getirilen hafif yaralamalar sonucu akan sakız toplanarak hap haline getirilmekte ve ülser tedavisinde kullanılmaktadır. Kurutularak leblebi büyüklüğüne getirilen haplardan rahatsızlık geçene kadar her gün sabahları aç karnına bir tane yutulur (Güldaş 2009). İlkbaharda çıkan genç sürgünler, taze olarak tüketilmektedir. Yemeği yapılarak tüketilmektedir bu şekilde mide ağrıları için kullanılmaktadır. Keklikler yaralarına bu ağacın reçinesini doldurarak iyileştirmektedirler (Tetik vd. 2013). Gıda, temizlik malzemesi amaçlı kullanılır (Gelse 2012). Gövde ve dallar kaşık yapımında, nazarlık yapımında, boyar madde olarak kullanılır (Polat vd. 2013). Egzema, astım, ishal, sarılık, mide ağrısı gibi tıbbi sorunlarının tedavisinde de kullanıldığını söylenmektedir. Ayrıca hoş kokulu ve tadı olan kahvesi yapılır, bu kahvenin de nefes darlığı, solunum yolları, ses teli, hazım problemleri gibi pek çok hastalığa iyi geldiği söylenir (Bakır 2014). Gaziantep'te tıbbi amaçlardan çok çerez ve kahve olarak tüketilmektedir. Bununla birlikte kahvenin hazımsızlık, mide yanması ve mide ağrısı problemlerine iyi geldiği düşünüldüğünden bu durumlarda tüketimi artmaktadır (Şahin 2014). Yaprığı ve tohumu dekoksasyon olarak ve yenilerek astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

3-*Pistacia lentiscus* L. (Kızbonıyr, Sakız ağacı)

Lokalitesi: Bukardi beldesi, orman, 38° 28' 02'' K, 40° 10' 11'' D, 1058 m, 03.05.2017, ŞO 132

Literatürdeki diğer adları: Sakız ağacı, Çıtırık, Çıtırık, Dat Çalısı, Sakızdırık, Sakızlık, Tatlı Melengeç, Kündük

Toplanma dönemleri: Eylül-Ekim

Kullanılan kısım: Dal, Gövde, Kök, Meyve ve Reçine (**şülüt**)

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Reçinesini balla karıştırılıp günlük 1-2 kaşık yenilirse mide hastalıkları için faydalıdır (Nevzat ATEŞ, Mustafa SÖKMEN, Mustafa ALP, Mehmet ŞEN, Mehmet AKSOY, Ali COŞKUN). b- Olgunlaşan meyveleri ateşte kavrulup öğütülür. Çedene kahvesi yapılır. Soğuk algınlığına iyi geliyor (Sait TEMİZSOYLU, Hüseyin CENGİZ, Ali AÇMAZ, H.Zeydin BAYET, Selahattin GENÇ, Ali ANLI). c- Taze filizleri çiğ olarak yenildiğinde mide ülserine faydalıdır (H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM,

Hüseyin YAZAR B, Hüseyin BAYRAK). d- Reçinesi insan vücudundaki yaralara sürülürse yaraları çabuk iyileşir (Hüseyin YAZAR, Hüseyin YILMAZ, Fahri ANLI). e- Reçinesi sakız olarak kullanılır. Diş eti ağrılarına iyi gelir, sindirimi kolaylaştırır (Nihat YALÇINKAYA, Zülfü ŞEN). f- Ağacı aşılayıp çam fıstığına dönüştürülür (M. Can ÖZDEMİR). g- Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. (Celal CAN).

Literatürdeki kullanımı: Kan inceltici, kolesterol düşürücü, iç organlardaki yaraları tedavi ettiği söylenir. Yöre halkı tarafından 1 kg. bal içine 200 gr. Hint sakızı konularak tüketilir (Bakır 2014).

4-*Rhus coriaria* L. (Sımak)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Simserkis-mezarlık altı, step, 38° 33' 28'' K, 40° 08' 27'' D, 1138 m, 09.08.2016, ŞO 57

Literatürdeki diğer adları: Tetir, Tetra, Tetre, Mavru, Debbağ sumacı, Derici sumacı, Tatari, Boyaotu, Tirimli, Terki ağacı, Sumak, Somak, Tutuba

Toplanma dönemleri: Temmuz- Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyvesi suda kaynatılıp, elde edilen su ağız ve boğaz rahatsızlıklarında gargara şeklinde kullanılır (Celal CAN, A.Yasin CAN). b- Olgun meyveleri toz haline getirilip yaraların üzerine iyileştirici olarak sürülür (İrfan YİĞİT, Hatice OLGUN). c- Olgun haldeki meyveleri kurutulup öğütülerek toz haline getirildikten sonra baharat olarak kullanılır (Ali CAN, Abdullah GÜLER). d- Meyveleri taze olarak tüketilir (Abdullah GÜLER, Mehmet OĞUZ).

Literatürdeki kullanımı: Yün boyamada kullanılır (Eyüpoğlu vd. 1983). Ağız ve cilt yaralarında iltihap kurutucu, dericilikte kalınlaştırıcı olarak kullanılır (Özçelik 1987). Meyveleri baharat olarak kullanılır. Yaprakları deri tabaklanmasında ve boyanmasında kullanılır. Meyvesinden elde edilen su bağırsak hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Sumak ile kişniş karıştırılarak kanlı basurun tedavisi için yenilir (Tonbul ve Altan 1989; Baytop 1994; Abay ve Kılıç 2001; Duran vd. 2001). Anadolu köylerinde hayvanların ağız yaralarında ve ishal olmaları halinde kullanılır (Koyuncu ve Köroğlu 1991). Bitki ezilerek dâhilen yaraların iyileşmesinde kullanılır (Sezik vd. 1991). Meyveler dövülerek sumak ekşisi adı altında tat verici olarak kullanıldığı gibi tıbbi olarak kabız etkisi ile infüzyon veya toz halinde kullanılır (Yıldırım 1994). Meyve ve tohum yumurta sarısı ile yanık

tedavisinde kullanılır (Tabata vd. 1994). Yapraklar dekoksasyon halinde gastrit, ülser ve karın ağrısı tedavilerinde kullanılır (Fujita vd. 1995). Ülser tedavisi için ağaçtaki reçine çam ağacının reçinesi ile birlikte alınır. Reçine hap haline getirilerek her sabah kahvaltıdan önce ülser tedavisi için kullanılır. Yaprak ve kabuk hayvan bitlerine karşı haricen kullanılır. Yaprak ezilerek, süt ile kaynatılır ve daha sonra çıban olan bölgeye sürülür. Yaprak böbrek taşlarını düşürmek için dekoksasyon halinde kullanılır. Kızartı, ödem ve morarma durumlarında yaprak kaynatılır, daha sonra arpa unu ile lapası hazırlanıp haricen kullanılır. Meyve dizanteri ve şeker hastalığı rahatsızlıkları için kaynatılarak haricen kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Ekşi olan meyveleri baharat olarak kullanılır. Yaprakları derilerin tabaklanmasında ve kumaşların boyanmasında kullanılır. Yaprakları toplanıp, kurutularak satılır. Yöre halkı için ekonomik değeri vardır (Duran 1998). Meyveler toz edilerek baharat olarak yemeklerde kullanılır. Meyvelerin dekoksasyonu hazımsızlıkta ve mide ülserinde kaynatılarak içilir. Yaprakların sıcak lapası hayvan yaralarına, bıçak ile oluşan kesikler ve bu tür derin yaralanmalarda kullanılır. Dalların kaynamış, daha sonra soğumaya bırakılmış olan suyunun gargarası diş eti iltihaplarında, diş etini güçlendirmek amacıyla ve nefes darlığında kullanılır. Şiddetli ishali kesmek için kurutulup toz haline getirilen meyvesi yenir. Yapraklarının ılık lapası diş eti hastalıklarında kullanılır (Koçak 1999). Genç gövde ve yapraklar kaynatılarak hemoroid tedavisinde kullanılır (Dönmez 2000). Yemeklere ekşi tat vermede ve salatalarda kullanılır (Bağcı 2000; Doğan vd. 2004; Satıl vd. 2006; Kazan 2007; Akgül 2008; Bulut 2008; Yıldız vd. 2010). Şeker hastalığı için meyve toz haline getirilerek kullanılır. Ayrıca yumurta ve yemek üzerine serpilerek tat verici olarak kullanılır (Sezik vd. 2001). Yapraklar soğuk suda haşlanır şeker hastalığına karşı yenir. Meyveler suda haşlanır buharı göze tutularak göz kurtlarını giderir (Şimşek vd. 2002; Şimşek vd. 2004). Dövülmüş tohumları baharat; yaprakları kabız, kan kesici ve antiseptik olarak kullanılır. İnfüzyon (%5-10) halinde boğaz hastalıkları tedavisinde, diş etleri hastalıklarında ise gargara halinde kullanılır (Türkoğlu vd. 2006). Gıda ve tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2004c; Ertuğ ve Tümen 2004). Kum sancısında somak tohumu kaynatılarak içilir (Ertuğ 2004b). Bitkinin yaprakları kurutulup öğütüldükten sonra baharat olarak kullanılmaktadır (Koyuncu 2005). Meyveleri baharat olarak kullanılır. Yaprakları ve daları kumaş boyamada, siyah renk elde etmek için kullanılır (Koçyiğit 2005). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, bir gece dışarıda bekletildikten sonra, dâhilen ülser tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen ishale karşı kullanılır. Meyvelerin kurusu, ezilip dâhilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır.

Yapraklarından hazırlanan dekoksion, dâhilen ülser tedavisinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksion, soğutulduktan sonra dâhilen aç karnına böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Taze yapraklar, ayakkabı içine serilerek incelmış ve çatlamış ayak tabanı derisinin güçlendirilmesinde ve iyileştirilmesinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksion, dâhilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dâhilen böbrek taşı ve kumunu düşürmek için kullanılır. Yapraklar kaynatılıp ilk suyu dökülür, ikinci kez kaynatılan bitkinin suyu dâhilen, mide hastalıkları tedavisinde kullanılır. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dâhilen astım tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Baharat olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, yeşilbiberle birlikte yemeği yapılarak ta kullanılıyor. Bu türün yaygın olarak ticareti yapılıyor (Mart 2006). Tohumları öğütülerek yemeklere katılır; ekşi ve baharat olarak kullanılır. Hayıt (*Vitex agnus-castus* L.) ve sünemit ile birlikte yakı yapılır. Yaprakları ihraç edilir, dericilikte kullanılır (Bulut 2006). Meyveler baharat olarak kullanılır. Kök ve gövde kabukları boya amaçlı kullanılır. Kökler ve gövdenin kabukları alınarak kazana atılır. Kadınların üzerlerine giydikleri feraceler kazana atılır. Su ilave edilip kaynatılınca siyaha boyanmış olur (Onar 2006). Bitkinin kurutulmuş öğütülmüş yaprakları ile mordanlı ve direk boyama yöntemleriyle boyama işlemi yapılır (Karadağ 2007). Yeşil zeytine ve salatalara baharat olarak katılır. Meyveleri sıcak suda iyice bekletildikten sonra suyu süzülür. Eksimsi tadı olan bu su (sumak ekşisi) süzülüp, yemeklere limon yerine dökülür. Tıbbi amaçlı olarak da; antiseptik, ishal kesici, ateş düşürücü, kanamayı durdurucu, boğaz ve diş hastalıklarında kullanılır (Balos 2007). Bitkinin ticareti yapılmaktadır (Satıl vd. 2008). Tohumların dekoksionu yapıp karın ağrısı oldukça günde 1-2 bardak kaynatılıp içilmektedir. Dal ve yaprakları mide rahatsızlıkları ve mide ülseri tedavisinde kullanılmaktadır (Uysal 2008). İshale iyi geldiği için acı sumağın tohum ve yaprakları kaynatılıp içilmektedir. Baharat gibi kullanılan sumak su ile karıştırılıp elde edilen madde yanık tedavisi için ihtiyaç duyulan bölgeye sürülmektedir. Toz sumak, toz kükürt ve motor yağı karıştırılıp egzama tedavisi için ihtiyaç duyulan egzamalı bölgelere sürülmektedir. Tuzun içine sumak karıştırılıp keçilerin sütü kesildiği zaman sütü artırması için yedirilmektedir. Suya katılıp bir süre bekletilmekte daha sonra posası süzülüp ağız yaralarının tedavisi için gargara olarak kullanılmaktadır. Yeşil yaprakları suda kaynatılıp elde edilen sıvı ağızda oluşan pamukçuk gibi yaralarda kullanılır. Aynı zamanda dişeti hastalıklarının tedavisi için gargara şeklinde kullanılmaktadır. Yapraklar suda kaynatılıp elde edilen sıvı mide ağrılarını dindirmesi için

içilmektedir. Hayvanların ayaklarında ve ağızlarında meydana gelen rahatsızlıkların tedavisi için kaynatılmış sumak yapraklarından elde edilen sıvı kullanılmaktadır. Şap hastalığının tedavisinde de bu sıvı kullanılmaktadır. Yeşil yaprakları şap ile dövülüp keçilerin ayaklarındaki yaralara sürülmektedir. Dövülüp baharat haline getirilmiş tohumlar iştah açması ve ekşilik vermesi için soğan söğüşü, paça çorbası gibi gıdaların üzerine atılmaktadır. Mor renk elde etmek için ip boyamada kullanılmaktadır. Gövdesindeki sakız adı verilen salgı, ağrıyı dindirmesi için ağrıyan diş üzerine konmaktadır (Metin 2009). Tohum, kök ve gövde çeliği boya amaçlı olarak kullanılır (Demir vd. 2010). Hayvan hastalıklarında meyve tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010).

3-APIACEAE

5-*Bunium pauciflorum* DC. (Konkılık, Şemuk)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin güney doğusu, Verdeng mevki, tarlalar, 38° 33' 20'' K, 40° 08' 01'' D, 1035 m, 27.04.2017, ŞO 80

Literatürdeki diğer adları: Koçkuzu

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı kısım (kök)

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak altı yumrusu taze olarak yenilirse şeker hastalığına iyi gelir (M. Sait KILINÇ, Ali ALP, Mehmet GÜLŞEN), b- Toprak yumrusu çiğ veya yağda kızartılıp yenilir (Abdullah GÜLER, Yusuf ÇEÇEN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürde kullanımı: Kökleri pişirilerek tüketilmektedir (Tetik vd. 2013), Yumruları taze iken yenmektedir. Kurutulmuş yumruların öğütülmesi ile elde edilen un, ekmek yapımında kullanılmaktadır (Baytop 2007)

6-*Chaerophyllum macrospermum* (Sprengel) Fisch. & .C.A.Mey. (Manda)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Zığır mevki, warez bazo ormanı, 38° 35' 78'' K, 40° 06' 18'' D, 1576 m, 12.08.2017, ŞO 123

Literatürdeki diğer adları: Mendi, İri handukotu

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak suda haşlanıp yağda kızartılarak yumurta veya çökelek katılıp yenilir. Mideyi rahatlatır. Fazlasını tüketmek zararlıdır (Kamil ÜNLÜ, Battal GÜLŞEN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Taze toprak üstü kısmı cinsel gücü artırır (Hüseyin DAĞOĞLU).

Literatürdeki kullanımı: İlkbahar aylarında bitkinin toprak üstü kısımları toplanıp doğrandıktan sonra haşlanır ve daha sonra peynire katılır. Aynı zamanda yumurta ile kızartılarak yemeği yapılmaktadır (Kaval vd. 2015), Bitkinin toprak üstü kısmı peynire katılır (Özçelik 1992)

7-Ferulago angulata (Schltdl.) Boiss. (**Kerkür tehtla**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Tehtla mevki, step, 38° 35' 24'' K, 40° 08' 97'' D, 1700 m, 27.08.2016, ŞO 24

Literatürdeki diğer adları: Cevri, Oluklu çakşır

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Kullanım şekli: Temmuz ayında toprak üstü kısmı kesilip bağ şekline kurutulur. Kapalı bir alanda üst üste yığıp kısım hayvan yemi olarak kullanılır (Ali AYDEMİR, Maksut DİLMEN, Ali YİĞİT, Batal GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: Bitkinin genç olan sürgünlerinin toprak üstü kısmı doğranıp haşlandıktan (acı tadının giderilmesi için) sonra peynire katılır. (Kaval vd. 2015).

8-Heracleum persicum Desf. (**Helelg**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Cüber yaylası, step, 38° 37' 29'' K, 40° 07' 72'' D, 2148 m, 30.07.2016, ŞO 19

Literatürdeki diğer adları: So, Helerg, Suh

Toplanma dönemleri: Mart-Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı, çiçek

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Çiçeği çay gibi demlenip içilirse, kalp ve bağırsak rahatsızlıklarına iyi gelir (Hüseyin ZEREN, Ali YİĞİT, Mehmet H ÖZER, Hasan GÖKALP, Hasan ÇELİKBAĞ). b- Meyvesi suda kaynatılıp suyu içilirse nefes darlığına iyi gelir (Mustafa ACAR, Yusuf GÖRELİ, Bayram KILINÇ). c- Gövdesi kesilir. Soyulmadan bıçakla pirinç

taneleri kadar parçalara ayrılıp çökelek suyu ile kaynatılarak pişirilir. Pişirildikten sonra süzüp ince bir torbanın içine konulur. Torbanın ağzını sık bağlamak şartıyla leğenin içine koyup soğuk akan suyun içine konuldu. 3-4 gün suda bekletilir (Acımsı tadı gidene kadar) daha sonra çökeleğe katılır (Emine OLGUN, Fatma CAN, Battal GÜLŞEN, Mustafa YALÇINKAYA, Şadiye SEZER). d- Ayrıca bu parçalar yağda kavrularak yenilir (Emine UYANIK, Mahmut TOKER).

Literatürde kullanımı: Yaprak sapları ve taze gövdelerinden gıda ve baharat yapılır. Otlu peynire katılır ve özellikle kahvaltıda yenilen bir gıda hazırlanmaktadır (Öztürk ve Özçelik 1991) . Toprak üstü kısımları peynire katılır (Özçelik 1994).Yaprak ve genç dalları toplanır. Taze sürgünleri haşlandıktan sonra yumurta ile birlikte kızartılıp yemeği yapılır. Ayrıca bitki toplandıktan sonra küçük küçük kıyılır. Salamurası yapılır ve daha sonra peynire katılır (Behçet ve Arık 2013). Meyve ve yapraklarından hazırlanan çay gastrit hastalığında kullanılır. Ayrıca epilepsi ve sakinleştirici olarak kullanılır (Yıldırım vd. 2008).

9-*Lecokia cretica* (Lam.) DC. (Aldok)

Lokalitesi: Arıcak merkez, Mezel mevkii, step, 38° 33' 44'' K, 40° 07' 49'' D, 1064 m, 25.03.2017, ŞO 86

Literatürdeki diğer adları: Eşek baldıranı

Toplanma dönemleri: Mart-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım (dallar)

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Genç dalları soyularak çiğ olarak yenilir (Kasım OĞUZ, Ali SUALP, Battal GÜLŞEN, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımı: Bitkinin tohumları baharat olarak kullanılır (Demirci ve Özkan 2014).

10-*Petroselinum crispum* (Mill.) Fuss. (Maydınos)

Literatürdeki diğer adları: Maydanoz

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, peypird tarlaları, 38° 32' 76'' K, 40° 08' 01'' D, 1028 m, 11.06.2017, ŞO 109

Toplanma dönemleri: Mayıs-Kasım

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü sürgünleri suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. İdrar yolu rahatsızlıklarına ve kadın hastalıklarına iyi gelir (Hatice OLGUN, Veli AYIK, Emine YILDIZ, Numan GENÇ, H.Meydin BAYAR). b- Toprak üstü taze kısmı suda limon ile birlikte kaynatılıp suyu içilirse, nezle, soğuk algınlığı ve burun akıntısına karşı kullanılır. (Büşra YILMAZ, Ahmet ACAR, A.SAMET DALMIZRAK, Ahmet DEMİREL, Mehmet AKSOY). c- Toprak üstü taze kısmı çay gibi demlenip içilir. İdrar yollarını açar, böbrek iltihaplanmasını önler ve astım hastalığına karşı kullanılır. (Gurbet AY, Hatun ÇELİKBAĞ, Mahmut YILMAZ, Sedat GÖKÇE, Hayriye GÜNDOĞAN, Hüseyin UYANIK).

Literatürdeki Kullanımları: Bitkinin yaprakları kaynatılıp içilirse mide rahatsızlığını giderir. Adet söktürücü özelliği vardır. Yaprakları yemeklerde lezzet vermek için baharat olarak kullanılır (Savran vd. 2002). Romatizma ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd. 2006). Yaprak yumurta üzerine yerleştirir ve soğan kabuklarından yapılmış boya ile yumurta boyanır (Akgül 2008). Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl vd. 2008). Adet söktürücü olarak kullanılır (Yıldırım vd. 2008). Yaprakları yemeklerde, salatalarda, böreklerde kullanılır. Kansızlığa, böbrek ve karaciğer hastalıklarına iyi gelir. Kanı temizler. Sapları kaynatılıp içilirse idrar söktürür. Cildi güzelleştirir (Deniz vd. 2010). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır. (Yücel vd. 2013). Böbrek taşı ve kalp rahatsızlıkları için yörede çok kullanılır. Sinir sistemi için faydalı olduğu söylenir. Kaynatılıp suyu içilir (Bakır 2014). Suyu çıkarılır, çiğ yenir. Anne sütünü artırır, yüksek tansiyonu düşürür. Yüzdeki sivilce lekelerine faydalıdır, iştah açıcı, göz rahatsızlığı, zayıflamak, idrar yolları iltihabı için kullanılır. Vücutta fazla tüylenmeyi engeller, hormon bozukluğunu düzenler. Maydanoz (Isırganla kaynatılınca); prostat, böbrek taşı, idrar yolları rahatsızlıklarına iyi gelir. İdrar söktürür, böbrekleri besler. Vücuttaki iltihaplar için sivilceyi ve karaciğer yağlanmasını önlemek için kullanılır. Bağırsakları çalıştırır kan şekeri düşürür. Kaynatılarak içilince vücuttaki ödemleri atar. Karışım şeklinde kullanılır. Kaynatılıp çayı içilir. Maydanoz + Sarımsak (*Allium sativum*) + Limon (*Citrus limon* (L.) Osbeck); damar açıcıdır. Maydanoz + Kekik (*Thymus*) + Kiraz sapı (*Prunus avium*) + Soğan kabuğu (*Allium cepa*) kaynatılır. İçilir; iltihap sökücüdür. Maydanoz + Kiraz (*Prunus avium*) sapı; iltihaplı eklem romatizması ve şeker hastalığına faydalıdır. Maydanoz + Vişne sapı (*Prunus cerasus*) + Isırgan (*Urtica dioica*) + Kuşburnu (*Rosa montana*) 15 dk kaynatılıp içilir; iltihaplı romatizmaya faydalıdır (Karakurt 2014). Gazianep'te maydanoz baharat olarak kullanımının yanı sıra idrar ve

ödem söktürücü olarak zayıflama çaylarının içeriğinde yer almaktadır. Ayrıca hem kurutulmuş bitki hem de bitkinin tohumlarından infüzyon yoluyla elde edilen çay adet söktürücü ve adet sancılarını dindirici olarak kullanılmaktadır (Şahin 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen idrar artırıcı olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır. Taze yaprakları, dâhilen sindirimi kolaylaştırıcı olarak kullanılır. Taze yaprakları, dâhilen ağız kokusunu gidermek amacıyla çiğnenir (Şenkardeş 2014).

11-Prangos sp. (Beyz)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Cüber mevki, step, 38° 36' 52'' K, 40° 07' 17'' D, 2057 m, 30.08.2017, ŞO 130

Literatürdeki diğer adları:

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Süs

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır (Hasan GÖKALP).

Literatürdeki kullanımı:

12-Prangos pabularia Lindl. (Kerkür zura)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Kurey cüber laylası, step, 38° 37' 43'' K, 40° 07' 22'' D, 2214 m, 27.08.2016, ŞO 41

Literatürdeki diğer adları: Zıvrık, Cağık, Cağ, Beyik, Heliz, Çaşır, Çakşır, Kerkür, Çakşur, Kerkule

Toplanma dönemleri: Nisan- Eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Olgun meyvelerini kurutulup çay gibi demlenip içilir. İdrar yolları iltihapları söktürür. Sindirim sistemine faydalıdır. Bağırsakları temizler. Anne sütünü artırır. Şeker hastalığına faydalıdır (Bayram OĞUZ, Mehmet GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: Çiçek açmadan önce bitkinin toprak üstü kısmı peynire katılır (Özçelik 1992). Yaprak özsuğu hayvanlarda parazit düşürücü olarak kullanılır. Kökleri hayvan derilerinde antiseptik amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 1999). Peynir yapımında

kullanılır. Maraz giderici olarak besicilikte kullanılır. Sebze olarak tüketilir. Uyarıcı olarak kullanılır. Köklerinden hayvanların deri hastalıklarından antiseptik görevi yapan bir ilaç hazırlanmakta ve besicilikte önemli bir yer tutmaktadır (Öztürk vd. 2000). Genç toprak üstü kısımları peynire katılır. Salamurası Cizre pazarında satılmaktadır. Toprak üstü kısımları yağda kızartılarak yenir. İlkbaharda çıkan genç sürgünleri halk arasında “Bezer”, sonbaharda yeni çıkan sürgünleri de “Beyik” olarak adlandırılmaktadır (Gencay 2007).

13-Prangos platychlaena Boiss. ex Tchihat. (**Kerkür raşte**) END.

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Binzeyr mevki, step, 38° 36' 89'' K, 40° 08' 89'' D, 2230 m, 27.08.2016, ŞO 39

Literatürdeki diğer adları: Korkor, Çağşır, Kırkor, Çakşur, Çaşur, Çakşır

Toplanma dönemleri: Mart- Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- İnce dalları kurutulup öğütülerek toz haline getirir. Sigara olarak içilir. Mide şişkinliğini giderdiğine inanılır (Ali DEMİR). b- Kuru ve taze kökü suda kaynatılarak suyu süzülüp içilir. Çocuk sahibi olamayan eşler (kısır) erkekler tok karınla günde bir su bardağı içilirse faydalıdır (Hüseyin ZEREN), c- İlkbaharda yeni çıkan sürgünleri (Mahalli olarak bu sürgünlere **zil** denir.) taze (sebze) olarak yenilir (Mehmet COŞKUN). d- Olgun meyveleri bir kaba koyulduktan sonra üzerine bir çay kaşığı kimyon ve bir bardak su eklenerek kaynayınca kadar beklenir. 1-2 dakika dinlendirdikten sonra içilir. Emziren anneler kullanırsa ilk aylarda yeni doğan bebeklerin ve annenin bağırsak sisteminin iyi çalışmasını sağlar. Anne sütünü tatlandırır (Merve MEYDAN, Hatice OLGUN). e-Gelişen sürgünleri pirinç taneleri kadar küçük parçalara ayrılarak gölgede 3-4 gün kurumaya bırakılır. Daha sonra çökelek suyunda kaynatılır. Soğuduğunda süzülüp bez torbanın içine konur 3-4 gün akan soğuk suyun içine bekletilir. Elde edilen bu yapı çökeleğe tat vermek için katılır (Remziye OLGUN, Ali UYANIK, Battal GÜLŞEN, Ali AYTEKİN).

Literatürdeki kullanımı: Meyvesi midevi, gaz söktürücü ve süt artırıcı etkilere sahiptir. Yaprığı yara iyi edici, kök ise idrar artırıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Bitkinin yaprakları yemeklere koku ve tat vermek için kullanılmaktadır (Ertuğ 2003b; Koyuncu 2005; Satıl vd. 2006; Satıl vd. 2008). Toprak üstü kısmı kavrulmuş halde yemek ve pilava eklenir (Doğan vd. 2004; Onar 2006). Taze yapraklarından köfte yapılır. Sapları dekoksiyon halinde dâhilen bebeklerde gaz giderici olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).

Yaprakları kurutulduktan sonra toz haline getirilip yemeklerin üzerine ekilerek, hazımsızlığa karşı ve mide bağırsak gazlarının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon (1 bardak suya ½ kahve kaşığı kurutulup toz haline getirilmiş yaprak tozu), günde 1-2 bardak içilerek, karın ağrısını giderici olarak, grip ve göz hastalıkları tedavisinde, ishale karşı, bağırsak solucanlarına karşı ve göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, yeni doğum yapan kadınlarda süt arttırıcı olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen (tok karnına 1-2 kahve kaşığı), küçük çocukların gaz sancısının giderilmesinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Bitki yıkanıp kurutulup çayı yapılır ve içilir. Çiğ olarak yenir ve salatası yapılır. Meyveleri spazm çözücü, gaz ve idrar söktürücüdür. Mide rahatsızlıklarında kullanılır. Önemli bir baharattır (Bulut 2006). Yapraklar dekoksasyon halinde karın ağrısında kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay 2006). Baharat olarak özellikle bölgede “Kömbe” diye tabir edilen bir çeşit kurabiyede yoğun olarak kullanılmaktadır (Mart 2006). Karın ağrısına karşı kullanılır. Meyvelerin dekoksasyonu hazırlanılır (Oral 2007). Yaz aylarında tohumları toplanıp, kaynatılarak sancıyı gidermek amacıyla suyu çocuklara içiriliyor. Toprak üstü kısımları kurutulup mercimek çorbasına katılır (Gencay 2007). Yaprak yemek ve böreklerde pişirilerek tüketilmektedir. Tohum mide rahatsızlıkları tedavi etme, aynı zamanda şeker ve kolesterolü düşürmek amacıyla kullanılmaktadır. (Kazan 2007). Yapraklı genç sürgünleri yağda soğanla birlikte kavru olarak (yumurta da katılabilir) yemek yapılır (Bulut 2008). Taze toprak üstü organları doğranarak salatalara katılır. 1 bardak suya 1–2 kaşık eklenerek dekoksasyon şeklinde hazırlanan çayı, uykusuzluğu gidermek için içilir. Öğütülerek hazırlanan içerik günde 1–3 tatlı kaşığı, balla karıştırılarak anne sütünü arttırmak amacıyla yenir. Kadınlara, kocasına karşı ilgiyi arttırması için taze olarak yedirilir. Bitkinin toprak üstü organlarını hayvanlar yer (Vural 2008). Meyve dekoksasyon halinde sakinleştirici ve karın ağrısı giderici olarak kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008; Gönüz vd. 2008). Tohum gaz söktürücü olarak kullanılmaktadır. Tohumlar dekoksasyon yöntemi ile hazırlanıp günde 1-2 bardak içilmektedir (Uysal 2008). Bitkinin yaprakları kaynatılarak, gaz giderici olarak, olgunlaşmış tohumları hamura karıştırılarak ekmeğe tat vermek için kullanılır (Eşen 2008; Saday 2009). Tohumu suda kaynatılıp elde edilen sıvı tatlandırılarak süt arttırıcı olarak emzikli kadınlar tarafından içilmektedir. Tohumu suda kaynatılarak elde edilen sıvı bayanlar tarafından adet sancılarını gidermesi için kullanılmaktadır. Çiçeği çay gibi demlenip çocukların gaz sancılarını geçirmesi için ve sakinleştirici olarak içirilmektedir (Metin 2009).

14-*Stenotaenia macrocarpa* Freyn & Sint. (Naşing) END.

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Hacer yaylası ve afır yaylası, step 38° 26' 20'' K, 40° 05' 55'' D, 2058 m 23.07.2016 ŞO 4

Literatürdeki diğer adları: Piltan, Kurt kimyonu

Toplanma dönemleri: Mayıs- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı, çiçek

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Çiçeği kurutulup çay gibi demlenerek içilir. Kalp, tansiyon ve mide rahatsızlığına iyi gelir (Hüseyin ZEREN, Veli TANGÜNER, Ali BEYAZIT, Ali ŞEN). b- Olgun toprak üstü kısmı çökelek suyuyla tek kaynama yapıp kurutularak sade veya bez içine konularak koku verici (elbise cebinde) olarak kullanılır. Bu keseye konan materyalle beraber bu yapıya **halime** denir. Bugün kullanılan esansın yerine o bölgede bu halime denilen yapı kullanılıyordu (Mehmet YAZAR, Mehmet H ÖZER, M. Emin GÖKALP, Emine UYANIK). c- Toprak üstü kısımları kurutulur. Kuru parçaları dövülerek öğütülür ve çökeleğe katılır (Emine OLGUN, M. Emin GÖKALP, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Mahmut TOKER).

Literatürdeki kullanımı: Mide hastalıklarında çiçekleri kaynatılarak suyu içilir. Bir bardak su için 5-6 adet çiçek kullanılır. Bu işlem bir ay boyunca hergün tok karınla bir bardak içilerek sürdürülür (Nadiroğlu et al. 2019).

15-*Xanthogalum purpurascens* Ave-Lall. (Kaşım)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Cüber yaylası, step su kenarı, 38° 36' 51,78'' K, 40° 07' 18,63'' D, 2016 m, 20.07.2017, ŞO 119

Literatürdeki diğer adları: Melek otu

Toplanma dönemleri: Haziran- Eylül

Kullanılan kısım: Gövde ve çiçek

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi, Toksik etki

Kullanım şekli: a- Kökleri çay gibi demlenip içilir. İştah açıcı ve idrar söktürücü özelliğine sahiptir (Bayram OĞUZ, Kadir ZENGİNOĞLU). b- Çiçeğini keçiler yediği zaman ishal olup ölürlür (Ali AYTEKİN, M. Ali TEMİZSOY, Ramazan AYDEMİR, Fikri ÇELİKBAĞ, Bayram KILINÇ, Hasan GÖKALP, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan ÇELİKBAĞ). c- Toprak üstü gövdesi kesilip soyularak bıçakla pirinç tanesi büyüklüğündeki parçalara ayrılır. Kurutulur. Çökelek suyuna katılıp kaynatılır. Sonra

süzülüp bez torbaya konularak torbanın ağzı sıkıca bağlanır. 3-4 gün akan soğuk suyun içerisinde bekletilir. Yeşil renk sarımsı renge gelene kadar soğuk suda bekletilir. Sonra çökeleğe katılır. Yağda kavrulup yenilir (Mustafa ÜNLÜ, Remziye OLGUN, Emine OLGUN, Elif DİLMEN, Mahmut TOKER).

4-ARACEAE

16-*Arum elongatum* Steven subsp. *detruncatum* (C.A.Mey. ex Schott) Riedl (**Kardiyö**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin güneyi, Hıyr mevkii, step, 38° 33' 06'' K, 40° 07' 49'' D, 1032 m, 04.05.2017 ŞO 77

Literatürdeki diğer adları: Kardi, Kari, Kardun, Kardü, Kardi, Yılan cücüğü

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım ve yaprak

Kullanım amacı: Boya, Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Yapraklarını küçük parçalara ayırıp suda kaynatıp suyu içilirse böbrek rahatsızlığını ve bağırsak tembelliğini giderir (Hasan DERTLİ). b- Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir. Kanseri, romatizma ve şeker hastalığına iyi gelir (Abdullah GÜLER). c- Gövde ve yaprakları küçük parçalara ayrılarak nohutlu yemeklerde kullanılır (H. Zeydin BAYET). d- Toprak üstü kısmının (Spate) renkli (koyu mor) kısmı ayakkabı boyamada kullanılır (Ömer TÖKER).

Literatürdeki kullanımı: Diyabet hastalığı, guatr, romatizma tedavisi için suyu içilir. (Polat vd. 2013).

5-ARISTOLOCHIACEAE

17-*Aristolochia bottae* Jaub. et Spach. (**Hak kutık**)

Lokalitesi: Bukardi beldesi batısı, tarlalar, 38° 27' 52'' K, 40° 09' 53'' D, 1028 m, 27.05.2018, ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Sıçankulağı, Köpeктаşığı

Toplanma dönemleri: Mayıs- Eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Meyveleri suda kaynatılarak lapa şekline getirilir. Bu yapı hayvanların boynuz bölgesinin iyileşmesi için sürülür (Hüseyin YAZAR B, Hasan DERTLİ).

Literatürdeki kullanımı: Meyveleri toplanıp kurutulduktan sonra dövülerek toz haline getirilir ve özellikle hayvanların iltihaplı yaralarını tedavi etmede kullanılır (Tonbul ve Altan 1989). Bitki daha ziyade hayvan beslemede ve bazı hayvan hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik 1991). Kökü kurutulup öğütülür, suda kaynatılır, mide rahatsızlıkları ve bağırsak parazitlerine karşı içilir. Kökü kurutulup öğütülür ve toz haline getirilir. Özellikle hayvanlardaki kurtlanmış ve iltihaplı yaraların üzerine bırakılır. Kökü kurutulup toz haline getirildikten sonra insanlarda yaranın üzerine bırakılır (Behçet ve Arık 2013). Meyveleri dövülür, suda iyice kaynatılır, ayaklar bu suyun içine 20 dakika batırılır ve dinlendirilir. Daha çok ayak yaralarında, şişkinliklerinde ve su toplamalarında kullanılır (Akan vd. 2008). Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılıp basur tedavisinde kullanılır (Akgül 2008). Seker hastalığından kaynaklanan ayak yaralarında, siskinliklerinde tedavi amaçlı kullanılır (Yapıcı vd. 2009).

6-ASTERACEAE

18- *Achillea millefolium* L. subsp. *millefolium* (Buyuneka zuray)

Lokalitesi: Arıcak merkez batısı, Deştek mevki, tarla kenarları, 38° 33' 06'' K, 40° 07' 60'' D, 1095 m, 16.05.2016, ŞO 22

Literatürdeki diğer adları: Ağrı otu, Akbaş otu, Arı otu, Ayva danası, Ayva dene, Ayva denesi, Beyaz çiçek, Beyaz ormadere, Binbir yaprak, Civanperçemi, Çeren, Hanzebel, Kedi tırnağı, Kılıç otu, Oymadere, Sancı otu, Yavşan

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı taze ve kurutulmuş halde çay gibi demlenip içilir. Göğüs ağrıları ve öksürük tedavisinde kullanılır (Leyla CAN, Emine CAN, Şehriban DOĞRUER, Şadiye SEZER). b- Toprak üstü kısmı dövülüp lapa haline getirilerek bel ağrılarının olduğu bölgeye iyileşmesi için sürülür (Emine COŞKUN, Hüseyin YAZAR, Ramazan TOKER, Emine UYANIK, Mehmet ŞEN).

Literatürde kullanımı: Hazırlanan dekoksyonu karın ağrısı tedavisinde kullanılır (Çakılcıoğlu vd. 2010). Karın ağrısının giderilmesinde, bağırsak rahatsızlıklarının

giderilmesinde, kolesterol düşürmek için, şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Keskin 2011). Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dâhilen gaz sancısının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan dekoksasyon dâhilen idrar yolları antiseptiği olarak kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dâhilen idrar artırıcı olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen böbrek kumu ve taşını düşürmek amacıyla kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dâhilen ülser tedavisinde kullanılır (Doğan 2014).

19- *Achillea vermicularis* Trin. (Buyuneka zuray)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Cüber yaylası, step, 38° 37' 26'' K, 40° 07' 31'' D, 2135 m, 22.04.2012, ŞO 37

Literatürdeki diğer adları: Püjan, Yavşan, Civan perçemi, Bovijan, Püşan

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Tıbbi ve Süs

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı süs bitkisi olarak kullanılır. Kurutulmuş çiçekleri kaynamış su içerisine bırakılır. Birkaç dakika bekletildikten sonra iltihap kurutucu olarak içilir (Leyla CAN, A.Yasin CAN, Ramazan KARAN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürde kullanımı: Toprak üstü kısımlarının çayı yapılarak soğuk algınlığı ve bağırsak ağrılarında kullanılır. Ayrıca toprak üstü kısımları karın ağrıları için çiğ olarak yenir (Mükemre vd 2015). Toprak üstü kısımları çocuklarda karın ağrılarında dekoksasyon halinde uygulanır (Özgökçe ve Özçelik 2004).

20- *Anthemis coelopoda* Boiss. var. *bourgaei* Boiss. (Buyunek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peyyird mevkii, tarlalar, 38° 33' 21'' K, 40° 07' 66'' D, 1064 m, 19.06.2016, ŞO 117

Literatürdeki diğer adları: Papatya, Akçabaş, Yavşan, Akbabatça, Kelemlı, Akbaşotu

Toplanma dönemleri: Temmuz- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım, çiçek ve yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Çiçeği ve yaprakları kurutularak çay gibi demlenip içilirse karın ağrısı, ishal ve nezle rahatsızlığına iyi gelir (İrfan YİĞİT, Remziye YARDIM, Murat CAN, Gülbahar YILDIZ, Mehmet GÜLŞEN). b- Yaprakları suda kaynatılıp suyu süzülüp içilirse burun tıkanıklığı için faydalıdır (Şehriban DOĞRUER, M. Emin GÖKALP, Emine UYANIK, Numan GENÇ). c- Toprak üstü kısmı kurutularak çay gibi demlenip içilir. İltihaplanmalara karşı vücudu korur. Sakinleştiricidir (Gurbet AY, Emine OLGUN). d- Genç sürgünleri salataya (Domates ve salatalık) katılır (Büşra YILMAZ, Hatun ÇELİKBAĞ, Hacı YILDIRIM). e- Çiçekleri kurutularak sıcak suda bekletilir ve bu su ile saçlar yıkanır. Saçın sarımsı bir renk almasını sağlar (Yasemin MEYDAN).

Literatürdeki kullanımı: Çiçekler dekoksasyon halinde karın ağrılarına karşı kullanılır (Fujita vd. 1995). Çiçekler karın ağrısı ve diare için infüzyon halinde kullanılır (Honda vd. 1996). Çiçek dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Çiçeklerinin kaynatılmasıyla elde edilen çayı karın ağrılarının giderilmesinde, antiseptik, idrar arttırıcı ve iltihap sökücü olarak kullanılır (Öztürk ve Dinç 2005). Yumurtalık, romatizma ve öksürük hastalıkları için çiçekler çay gibi demlenerek içilir (Onar 2006).

21-Gundelia tournefortii L. var. tournefortii (Kenger)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Lertzınık mevki, step 38° 37' 43'' K, 40° 08' 08' D, 2225 m, 17.06.2016, ŞO 2

Literatürdeki diğer adları: Kenger, Kerenk, Keven, Enger, Kengel, Kengir, Çakırdikeni, Datlı kenger, Sakızotu, Kandikeni, Kalagan, Kanatma, Kengi otu, Kepre, Kinger, Karang, Kereng, Kenger tiken, Gağnak

Toplanma dönemleri: Mart- Haziran

Kullanılan kısım: Toprak altı ve üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Kök kısmı jilet veya keskin bir çakı ile kesilip akan sıvı birikip kuruduktan sonra sakız olarak çiğnenir. Bu sakızın çiğnenmesi diş etlerine ve mide sancılarını gidermeye faydalıdır. Bu sakız yenilirse ishali giderir (Ali DEMİR, Battal GÜLŞEN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Kök kısmı suda kaynatılıp suyu içildiğinde sindirim sistemini rahatlatır (Zöhre KARATAPAN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Emine UYANIK). c- İlkbaharda taze sürgünleri toplanıp yenilir. Bu sürgünler yıkanıp temizlendikten sonra haşlanıp yağda yumurta veya peynir gibi besinlerle

kızzartılıp yemek olarak da tüketilir (Mehmet Ali ARAN, Ali YİĞİT, Murat YİĞİT, Mehmet GÜLŞEN, Mehmet ÖZER, Mehmet H ÖZER, Murat YİĞİT).

Literatürdeki kullanımı: Meyveler kavrulup dövülerek elenir ve kenger kahvesi olarak kullanılır (Tanker 1967). Kök ve gövde soyularak yenir. Tohumları gıda olarak tüketilmektedir. Kışlık yiyecek olarak saklanmakta ve tohumlarından kahve elde edilmektedir. Bitki özsuyundan diş sağlığına faydalı olduğu düşünülen bir sakız elde edilmektedir (Özçelik vd. 1990; Gümüş 1994; Yeşil 2007). Sebze olarak tüketilir. Genç sürgünlerinden “Kenger Meftunesi” ve “Kenger kavurması” olarak bilinen yemekleri yapılır (Tonbul ve Altan 1989). Tohumları kurutulur öğütülür ve kenger kahvesi adıyla kullanılır. Özsuyundan sakız elde edilir. Bu sakız diş sağlığına iyi gelir. Taze sürgünleri sebze olarak tüketilir. Kök ve gövdeleri çiğ olarak soyulduktan sonra yenir. Tohumlarından vücuttaki şişkinliklerin tedavisinde yararlanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik 1991). Tohumlarının dekoksasyonu soğuk algınlığı ve nezlede kullanılır (Tabata vd. 1994). Tohumları toplanıp dövülür, kaynatılıp karaciğer rahatsızlıkları için içilir (Vural vd. 1997). Toprak üstü kısımları hayvan yemi, kökünden elde edilen sakız kenger adıyla diş eti kuvvetlendirici ve iştah açıcı olarak kullanılır (Baytop 1999). Tamamı hayvanlara yedirilir. Kökünden sakız, tohumlarından kahve hazırlanır (Koçak 1999). Yakacak olarak kullanılır (Özgökçe 1999). Kökü gıda olarak tüketilir (Ertuğ 2000). Bitki süs ve kışlık yiyecek olarak kullanılır. İlkbaharda tam yapraklanmadan kökü çıkartılıp çıkarmakta kullanılan demire “Kengerhan” denir. Özsuyundan sakız yapılır, bu sakız diş sağlığına iyi gelir. Taze sürgünleri sebze olarak kullanılır. Kök ve gövdeleri genç iken çiğ olarak, kabukları soyulduktan sonra yenir. İştahı açar, yemeği hazmettirir, mideyi kuvvetlendirir. Tohumlarından vücuttaki şişkinliklerin tedavisinde yararlanır. Zehirlerin zararını yok eder. Sıtmaya iyi gelir. Şehveti artırır. Sarılığa, safra kesesi taşlarının düşmesine faydalı olur (Öztürk vd. 2000). Süt kesik yaralarına sürülür. Halsizlik ve susuzluk durumlarında kökten akan süt çiğnenir (Sezik vd. 2001). Bitki yaprak vermeye başladığında kökler topraktan çıkarılır ve haşlandıktan veya doğrudan una bulandıktan sonra kızzartılarak yenir (Keskin ve Alpınar 2002). İlkbaharda genç toprak üstü kısımları soyularak yenir. Gövde kısmı iyice olgunlaştıktan sonra üstten bıçakla kesilerek süte benzer bir sıvının akması sağlanır. Bu sıvı ayrı bir kaba alınarak güneşte katılaştırılır ve sakız elde edilir. İlkbaharda toprak içindeki genç sürgünler toplanarak yumurta ile birlikte yağda kavrulup yemeği yapılır. Turşu salamurası yapılarak peynire katılır ve turşu olarak kullanılır. Tohumları kurutulup öğütülür ve Van yöresinde “Kenger Kahvesi” adıyla anılır. Kenger 61

Sürgünlerini tutularak kısa saklanır. Çorbası yapılır. Pilav yemeklerine katılır. Olgunlaşmış meyveleri kurutulduktan sonra iyice dövülür ve elenir. Geriye kalan kısmı havanda iyice dövüldükten sonra kahve yerine kullanılır. Toprak üstü kısımları iyi kurutulduktan sonra saman haline getirilip hayvanlara yem olarak verilir (Behçet ve Arık 2013). Yaprakları gıda amaçlı kullanılmaktadır (Ertuğ 2004b). Gövdenin kesilmesi ile çıkan sütte sakız elde edilir. Kahve olarak “ vitiligo” hastalığının tedavisi için kullanılır. Yakacak olarak kullanılmaktadır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Bitkiden hazırlanan dekoksasyon, haricen egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Kökü takip eden on santimetrelilik gövde kısmı soyularak yemek yapılır. Ayrıca sakızı yapılır. Kökü güneşte bekletilir saatte bir budama yapılır. Kökünden çıkan süt sakıza dönüşür. Kuruduktan sonra yakacak olarak kullanılır (Korkut 2006). Genç gövdeleri soyularak yenir. Genç gövdeleri soyularak temizlendikten sonra yağda yumurta ile kızartılarak sabah, öğle ve akşam öğünlerinde yenir. Kökünden akan süt güneşte bekletilerek sakız elde edilir. İlkbahar aylarında Cizre'nin çevre köylerinde köylüler tarafından genç sürgünleri toplanıp, Cizre pazarına getirilerek sattıklarını gözlemledik. Ayrıca Cizre pazarında kadınlar tarafından satılan peynir lorunda bitkinin doğranarak katıldığını gözlemledik. Gövde kısmı temizlendikten sonra turşuya katılarak yenir. Genç toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Gencay 2007). Kenger sakızı diş etlerini kuvvetlendirici ve iştah açıcı olarak çiğnenmektedir. Bitkinin genç gövdeleri toplanarak pazarlarda satılır. Çiğ veya pişirilerek tüketilir. Kengerin köklerinden elde edilen sakızın çiğnendikçe acı suyu ile mide sancılarının kesildiği söylenmektedir. Ayrıca kenger sakızından bir miktar yenilmesi ishali kesmektedir (Çakılcıoğlu vd. 2007). Yüz felci ve bağırsak yaralarında bitkiden elde edilen sakız çiğnenir (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008). Taze bitkinin gövde ve dikenli kısmı dövülür ve elde edilen özsuyu boyun şişkinliği görülen yere uygulanır (Sarper vd. 2009). Diş etlerini kuvvetlendirici, iştah açıcı olarak kullanılır (Yapıcı vd. 2009). Kökleri taze iken toplanıp dışı soyularak çiğ tüketildiği gibi yağda pişirilerek veya bulgur ilave edilip pilavı yapılarak yenmektedir. Kuruyunca toplanan meyveler dövülüp kavrulduktan sonra kahve gibi pişirilerek içilmekte ve “Tiken gavesi, Kenger gavesi”olarak adlandırılmaktadır. Gövdesi kırılınca akan beyaz madde toplanıp sıcak su içinde yumuşatılıp sakız gibi çiğnenmektedir (Metin 2009).

22-*Helichrysum plicatum* DC. subsp. *plicatum* (Villkey altınıny-Villkey peyğomber)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, İnuysıpy mevkii, step, 38° 36' 18'' K, 40° 08' 45'' D, 2066 m, 17.07.2016 ŞO 45

Literatürdeki diğer adları: Altın otu, Yayla çiçeği, Arı çiçeği, Yılan çiçeği, Ölmez çiçek, Pire çiçeği, Mantuvar otu, Gula zar, Sarıçiçek, Süs bitkisi, Herdem güzeli, Herdem taze, Arak peyğomber

Toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Tıbbi ve Süs

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı çiçek açtıktan sora toplanıp gölgede kurutulur ve çay gibi demlenip içilir. İdrar yolu rahatsızlığı için, safra taşı düşürücü ve sindirime yardımcı olarak kullanılır (Bayram OĞUZ, Numan GENÇ, Mehmet GÜLŞEN, Muhittin SEZER). b- Toprak üstü kısmı süs bitkisi olarak kullanılır. (Keziban ÖZER). c- Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu 25 gün gölgede bekletilip merhem olarak yaralara sürülür (Süleyman DEMİRTAŞ). d- Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse sinüzit ve şeker hastalığına karşı kullanılır (Mehmet GÜLŞEN, Mehmet AKAR, İsmail YİĞİT). e- Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp lapa haline getirip iltihaplı yaraların üstüne sürülürse iltihabı kurutur (M. Salih GÖRELİ, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımı: Çiçekli dalları idrar, safra söktürücü ve kum düşürücü olarak kullanılır (Evren 1991; Baytop 1999; Türkoğlu vd. 2006). Bitkinin toprak üstü kısımları özellikle böbrek ağrılarını dindirmek için kullanılır. Kuru dalları süs olarak muhafaza edilir (Öztürk ve Özçelik 1991; Bağcı 2000; Mart 2006). Çiçekler el ve ayaklarda oluşan basur tedavilerinde kullanılır (Fujita vd. 1995). Bitki kaynatılarak böbrek rahatsızlıkları için içilir (Vural vd. 1997; Özgökçe ve Özçelik 2004; Cansaran ve Kaya 2010). Çiçekleri infüzyon olarak ishal ve iç ağrılarına karşı alınır (Sezik vd. 1997). Çiçekler yaralar için dekoksion halinde arpa tanesi ile karıştırılır ve yaraya serpilir (Sezik vd. 2001). Kurutulduktan sonra bile uzun bir süre şekli ve renkleri bozulmadığı için boşbir vazoya konulur ve vitrine veya cam önüne bırakılır (Behçet ve Arık 2013). Böbrek taşlarını düşürmek için, kolesterol ve şeker hastalığına karşı kullanılır. Çiçeklerinin dekoksion ve infüzyonu hazırlanarak kullanılır (Oral 2007). Hazırlanan infüzyon dâhilen sancıları geçirmek için kullanılır. Hazırlanan dekoksion dâhilen böbreklerdeki taşları düşürmek için kullanılır. Hazırlanan dekoksion şekeri düşürmek için çay gibi içilir (Yeşil 2007).

23- *Helianthus tuberosus* L. (Say binerd)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güney-doğusu, Verruy mevkii, 38° 33' 13,31'' K, 40° 08' 30,65'' D, 1072 M, ŞO 102

Literatürdeki diğer adları: Yer elması, Sevka ağı, Sevik, Seva bine herde

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak altı kısım(Yumru)

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak altı yumrusu yenilirse şeker hastalığına karşı faydalıdır. Bağırsakları rahatlatır (Orhan SUALP, Murat CAN, Sait ALP, Mustafa YALÇINKAYA, Bayram KILINÇ). b- Toprak altı taze yumrusu gıda olarak tüketilir (Mehmet ÖZER).

Literatürdeki kullanımı: Yer altı yumruları yenir (Gümüş 1994; Ertuğ 2000; Cansaran ve Kaya 2010). Karbonhidrat miktarının düşük olması nedeniyle şeker hastaları için faydalı bir yiyecektir. Süt artırıcı, safra söktürücü, idrar artırıcı ve kuvvetli afrodisyak etkilere sahiptir. Haşlanarak sebze olarak yenilir (Baytop 1999). Şeker ve hemoroid rahatsızlıklarında tuber çiğ olarak yenir (Sezik vd. 2001). Yumru dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Yumrusu yenir. Yem olarak kullanılır (Tugay vd. 2004). Yumrularının çiğ olarak yenmesi şeker hastalarına faydalıdır. Bol idrar söktürür (Bulut 2006). Toprak altı yumruları şeker hastalığının tedavisinde, süt arttırıcı ve safra söktürücü olarak çiğ halde kullanılır (Öztürk ve Dinç 2005). Kök pişirilerek yemeği yapılmaktadır (Uysal 2008). Bulb şeker hastalığı tedavisi için çiğ yenir (Tuzlacı ve Doğan 2010).

24- *Lactuca serriola* L. (Vaş vinciylıy)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Deştek mevkii, tarla kenarları, 38° 33' 88'' K, 40° 07' 85'' D, 1096 m, 18.06.2016, ŞO 21

Literatürdeki diğer adları: Acı marul, deli marul, sütlü marul, eşek marulu, eşek helvası

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak altı kısım (kök)

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Toprak altı kısmı sakız olarak çiğnenir. Süt salgısı siğil tedavisinde kullanılır (İrfan YİĞİT, Nevzat ATEŞ, Mehmet TUNCER, Mehmet GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: Hemoroit tedavisinde (Tetik vd. 2013), idrar artırıcı olarak (Çakılcıoğlu vd. 2007), kan temizleyici ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde, kalp

hastalıklarının tedavisinde (Deniz vd. 2010), sinüzit tedavisinde (Tetik vd. 2013), yatıştırıcı olarak (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010, Çakılcıoğlu vd. 2007) kullanıldığı kaydedilmiştir.

25- *Sonchus asper* (L.) Hill subsp. *glaucescens* (Jordan) Ball. (Şıtinek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypird mevkii, tarlalar, 38° 33' 42'' K, 40° 07' 50'' D, 1061 m, 11.06.2017, ŞO 92

Literatürdeki diğer adları: Eşek helvası, Sütcük otu, Zogu, Kuyruli otu, Çallica otu, Eşek marulu, Eşekgevreği, Eşekhelvası, Gevirtlek, Helvecan, Özsütlü, Safarik, Sakızlık, Sökelek, Sütlen, Sütlengeç, Sütlü ot, Sütlük, Şirinli marul, Yumuşak diken

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır. Yağda yumurta veya taze çökelek katılıp kavrularak yenir (Abdullah GÜLER, Güllü ÇELİK, M. Emin GÖKALP, Emine UYANIK, Şadiye SEZER, M. Salih GÖRELİ, Ramazan TOKER).

Literatürdeki kullanımı: a) Bitkinin taze filizleri soyulup çiğ olarak yenilir b) Bitkinin dip yaprakları haşlanıp yemek olarak yenilir c) Bitkinin taze filizleri kanser hastalığı tedavisi için yenilir d) Bitkinin toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Polat 2010), Gıda olarak, hayvan yemi olarak (Bulut 2008, Kızılaslan 2008), kansere karşı (Karaaslan 2008) kullanıldığı kayıtlara geçmiştir.

26- *Scorzonera semicana* DC. (Şing) END.

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güneyi, Mıyonhiyro mevkii, 38° 32' 29'' K, 40° 07' 22'' D, 1105 m, 04.05.2017, ŞO 76

Literatürdeki diğer adları: Gızzer, Yemlik, Spinga dem, Kıvrın

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı kısmı, Reçine (Şülüt)

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı keskin bir aletle kesilirse çıkan sütü tereyağı ile karıştırılarak krem şeklinde yara iyileştirici olarak kullanılır (Nevzat ATEŞ, Kadir ZENGİNOĞLU, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Toprak altı kısmının kabuğu soyularak yenilir (Mehmet OLGUN, Mehmet BAYRAK, Ahmet ACAR, Emine UYANIK, Şadiye SEZER, Hasan DERTLİ).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları yemek yapılarak tüketilmektedir. Kökü taze olarak soyularak tüketilmektedir. Kökleri soyulup ipe takılarak gölgede kurutulur ve öğütülerek sütün içerisine katılıp mama şeklinde bebeklere yedirilmektedir bu şekilde anne sütüne denk gelmektedir (Tetik vd. 2013), Kökleri kızgın külde pişirildikten sonra Belen (İskenderun) köylerinde yenir (Baytop 2007). Tüm bitki çiğ olarak veya yemeği yapılarak tüketilmektedir. Kıl kurdu dökücü olarak tüketilmektedir. Bitkinin özü (sütü) taze tereyağı ile karıştırılarak merhem şeklinde yaralara sürülmektedir (Şimşek vd. 2002)

27- *Tanacetum argyrophyllum* (K.Koch) Tzvelev var. *argyrophyllum* (Vılıkey inuwsıpi)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, İnuwsıpi mevkii, step, 38° 36' 33'' K, 40° 08' 35'' D, 2031 m, 17.07.2016, ŞO 72

Literatürdeki diğer adları: Bevüjan, Yavşan, Çeren

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Süs

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı süs bitkisi olarak kullanılır (Mustafa GÖKALP, Ali AYDEMİR, Mehmet GÜLŞEN, Yusuf TAŞDELEN, Hamit SEÇKİN).

Literatürdeki kullanımı: Bütün bitki hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Bitki uyuz tedavisinde kullanılır (Sezik vd.1997).

28-*Tragopogon porrifolius* L. subsp. *longirostris* (Sch. Bip.) Greuter (Şingey piyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güney-batısı, Peypird mevkii, tarlalar, 38° 33' 35'' K, 40° 07' 58'' D, 1075 m, 08.04.2017, ŞO 91

Literatürdeki diğer adları: Helevan, Sipling, Sipling, Yemlik, Dedem sakalı, Dede sakalı, Sıping, Teke sakalı, Yemlik otu

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak altı ve toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Bitkinin taze toprak altı ve toprak üstü kısmı çiğ olarak tüketilir. (Abdullah GÜLER, Veli AYIK, Battal GÜLŞEN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımı: Bitki taze iken, topraktan çıkarılarak kök kısmı, salata olarak tüketilir (Barlos 2007), Kökünden elde edilen sütü haricen yara tedavisinde kullanılır,

Körpe bitkinin toprak üstü kısımları kabızlığa karşı doğrudan yenir. Körpe bitkinin tümü çiğ olarak tuzlanıp yenir (Doğan 2014), Yara tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010).

29- *Xanthium strumarium* L. subsp. *cavanillesii* (Schouw) D. Löve & Dans. (Gernırık)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Verruy mevki, tarla içleri ve kenarları, 38° 33' 94'' K, 40° 07' 44'' D, 1066 m, 16.07.2016, ŞO 70

Literatürdeki diğer adları: Pıtrak otu, Pıtrak, Koca pıtrak

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ekim

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Olgun yaprakları kurutularak çay gibi demlenip tok karınla içilirse mide ağrıları, kalp ağrıları, nefes darlığı, sindirim sistemi ve kısırlık için faydalıdır (Kadir ZENGİNOĞLU, Nevzat ATEŞ, Mehmet AKAR, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Hamit SEÇKİN).

Literatürdeki kullanımı: Olgun meyvesinin içi yenir, tadı çam fıstığına benzer, yağlıdır. Nefes darlığı ve astım tedavisi için, kurutulmuş ya da yaş kökünden hazırlanan dekoksilyonundan sabah-akşam birer bardak 2-3 hafta süre ile içilir, Kurutulmuş meyvesinin tüylü kısmı zımpara gibi kullanılır. Egzemalı bölge zımparalanır, ısıtılarak kabuğu çıkarılan gübre kökü müsilaajından hazırlanan ilacı egzemalı bölgeye uygulanır (Sargın 2013), İdrar artırıcı (Çakılcıoğlu vd 2007, Akan vd 2008, Tuzlacı ve Aymaz 2001), terletici, yatıştırıcı (Çakılcıoğlu vd 2007, Tuzlacı ve Aymaz 2001), kurt düşürücü olarak (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu 2010)

7-BORAGINACEAE

30-*Anchusa azurea* Mill. var. *azurea* (Gelzon, Pulek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Hırygaymezelo tarlaları, 38° 33' 54'' K, 40° 07' 39'' D, 1088 m, 04.04.2017, ŞO 115

Literatürdeki diğer adları: Guriz, Gerzun, Sığırdili, Tort, Guriz, Dağ darısı, Dindingana, Hımhım, Ivveyne, Ballık, pancar, Çoban çedenesi, Mijmijoka şin

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım, yaprak ve çiçek

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak altı ve üstü kısmı suda kaynatılır. Lapa haline getirilip, elde edilen lapa iltihaplı yaralara iyileştirici olarak sürülür (Zeynep YILDIRIM, Vehap CAN, Remziye YARDIM, Mustafa AYDEMİR, Yusuf ACAR, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, H.Meydin BAYAR, Ayşe CAN, Mehmet DALAKAN). b- Yaprak, kök ve çiçekli dallarını çay gibi demlenip içilirse böbrek taşlarını düşürür. İdrar arttırıcı özelliğe sahiptir (H.Abdullah AYDEMİR, Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Emine ÖZEL, Güllü ÇELİK, Hasan ÇELİKBAĞ, Hasan YILMAZ). c- Toprak üstü sürgünleri küçük parçalara ayrılır. Suda haşlanıp yağda kızartılarak yenilir (Sait TEMİZSOY, Emine OLGUN). d-Taze sürgünleri taze olarak yenir (Ali ÜNLÜ, Mehmet BAYRAK).

Literatürde kullanımı: Haricen yara iyileştirici olarak bilinir ve bazı yemeklere baharat olarak katılır (Öztürk ve Özçelik 1991). Bitkinin tohumları yenir (Ertuğ 1998). Çiçeklerinden arılar bal yapımından faydalanır (Ertuğ 2000). Taze kısımları sebze olarak kullanılır. Gıda olarak kullanılır (Şimşek vd. 2002). Kökün kabuğu buğday ile birlikte öğütülür, iltihaplı yaralara sürülür. Aynı şekilde hazırlanarak sünnet olmuş çocuklarda yaraya bırakılır. Yılan ısırması, yabani bir hayvanın neden olduğu zehirlenme veya yiyilen yabani bir bitkiden dolayı zehirlenme olursa yapraklar yaş iken yenir veya kaynatılıp suyu içilir veya kurutulduktan sonra kaynatılıp suyu içilir. İlkbaharda açılan çiçekleri sökülerek içindeki tatlı sıvı emilerek yenir. Yeşil yaprakları yumurta ile birlikte veya sarımsaklı yoğurt ile birlikte pişirilerek yemeği yapılır. Geniş ve yeşil yapraklarına *Asteraceae* familyasından *Chardinia orientalis*'in kuru haldeki meyvesi takılarak saç için toka yapılır (Behçet ve Arık 2013). Bitki suda kaynatılarak ipliklerin maviye boyanması sağlanır (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Hayvanlar tarafından yenmektedir. Çiçekleri tatlı olur. Çocuklar tarafından çiçekleri emilmektedir (Korkut 2006). Yaprak ve çiçekli dallarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı idrar arttırıcı olarak kullanılır (Öztürk 2006). Bu bitkinin kökleri ezilip lapa yapılarak yaralara sarılıyor ve yara iyileştirici olarak kullanılıyor (Mart 2006). Yaprak ve çiçekli dalları terletici, idrar arttırıcı ve ülser tedavi edici olarak dekoksasyon veya İnfüzyon halinde kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd. 2007). Tedavi amacıyla mide ve romatizmal hastalıklara karşı kullanılır. Mide hastalıklarına karşı bitkinin taze yaprakları doğranır ve hafifçe pişirilerek bir miktar yenir. Romatizmal hastalıklara karşı ise bir miktar taze yaprak ezilerek merhem (lapa)- kıvamına getirilir ve rahatsızlık veren bölgeye sürülür. Gıda olarak da, bitki ince ince doğranır, kaynatıldıktan sonra el ile sıkılmak suretiyle suyu süzülür. Tavada içerisinde bir miktar salça, soğan veya yumurta ile

kavrularak yemeği yapılır (Balos 2007). Hayvanlar tarafından yenmektedir. Çiçekleri tatlı olur. Çocuklar tarafından çiçekleri emilmektedir (Akan vd. 2008). Arılar bal yapımı için bitkinin polenlerinden yararlanır (Karaca 2008). Bitki kökten sökülerek tahta ile dövülür, topraktan (mendel adındaki) kalıbın içine dökülür üstüne bir ağır yük konularak 3 gün beklenir, daha sonra da bir süre güneşte bırakılır ve hazır hale gelir. Bunun ile üzüm, yaprak, vb küçük malzemeler taşınırdı. Bu günlerde yapılmamaktadır, yerini plastik malzemeler almıştır. Kök ezilerek çibanların içindeki iltihabı temizlemek için kullanılır. Toprak üstü kısımları kaynatılarak içilir, kanser tedavisinde kullanılır (Akgül 2008). Tüm bitki terletici, idrar artırıcı ve temizleyicidir. Köklerinden kırmızı boya elde edilir. Yaprak ve çiçeklerinin kaynatılmasından elde edilen su egzema tedavisinde kullanılır (Deniz 2008).

31-*Onosma albo-roseum* Fisch. & C.A.Mey. subsp. *albo-roseum* var. *albo-roseum*. (Mısmısık)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Bingaz mevki, step, 38° 34' 14'' K, 40° 05' 38'' D, 1654 m, 08.05.2017 ŞO 103

Literatürdeki diğer adları: Kaya emceği, Emcek, Havaciva otu, Emzik otu, Tavşan gözü, Sincar

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Çiçeği toplanarak taban kısmında bulunan tatlı bölge emilir (Aydın CAN, Murat CAN, Sait ALP, Battal GÜLŞEN, Mehmet H ÖZER, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki Kullanımları: Çiçekleri toplanır ve çiçeğin dip kısmında bulunan şekerimsi kısımları emilir (Furkan (2016)

8-BRASSICACEAE

32-*Cardamine tenera* S.G.Gmel. ex C.A.Mey. (Kıç)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Kepir yaylası, su kenarı, 38° 37' 35'' K, 40° 08' 14'' D, 2188 m, 02.06.2017, ŞO 81

Literatürdeki diğer adları: Narin köpükotu

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı yoğurda katıp ya da sade olarak yenilir. b- Taze toprak üstü kısmı şeker hastalığı için çiğ olarak yenilir (Mustafa ACAR, Zeki KOÇ, Mustafa COŞKUN).

Literatürdeki kullanımı:

33-Nasturtium officinale R.Br. (**Kıce**)

Lokalitesi: Arıcak merkez kuzeyi, rezrahmo mevki, sulak alan, 38° 34' 02'' K, 40° 08' 19'' D, 1173 m, 26.04.2016, ŞO 11

Literatürdeki diğer adları: Acuce-su teresi, Kerdene otu, Düzzik, Cırcır otu, Çakan duran, Çin teresi

Toplanma dönemleri: Mart-Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı ve yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı taze halde yenildiğinde, şeker ve tansiyona hastalığına iyi gelir (Zeki KOÇ, Mustafa COŞKUN, Bayram KILINÇ, Hasan ÇELİKBAĞ, Hasan GÖKALP). b- Toprak üstü kısmı taze halde yenilir (Muhittin SEZER, Emine UYANIK).

Literatürdeki Kullanımları: Sinirleri yatıştırır. İdrar söktürür. Vücudu kuvvetlendirir. İştah açar. Skorbüt tedavisinde faydalıdır. Cinsel gücü artırır. (Özçelik ve Balabanlı 2005). Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl vd. 2008). Taze yaprakları yıkanıp, yenir. Salatalara katılır (Deniz vd. 2010). Salatası yapılır. Çiğ olarak da tüketilmektedir (Altay ve Çelik 2011). Salatası yapılır (Altay ve Karahan 2012). Sebze olarak yaygın şekilde tüketilen bitki iştah açıcı özelliğe sahiptir. Salata yapımında kullanılır. Hıtap yapımında kullanılır (Gelse 2012). Toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir. Haşlanılıp yemek olarak tüketilir. Şeker hastalığı, gaz giderici, yüksek tansiyon, mide ağrısı, karaciğer hastalıkları için kullanılır (Polat vd. 2012). İdrar söktürücü, balgam söktürücü, müshil etkisi olduğu, özellikle aknelerde kullanıldığı söylenmektedir. Bayan hastalıklarında iyi geldiği, ayrıca cildi güzelleştirdiği belirtilmektedir (Bakır 2014). Toprak üstü kısımları yemeklerde ve salatalarda kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014).

9-CAPPARACEAE

34-*Cleome ornithopodioides* L. (Destay kuy, Endulki)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, kurluk mevkii, step, 38° 36' 12'' K, 40° 08' 53'' D, 1990 m 02.07.2016 ŞO 17

Literatürdeki diğer adları: Taç saçak gülü

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Temizlik

Kullanım şekli: Toprak üstü olgun kısmı bağ yapıp süpürge olarak kullanılır (Mehmet ÖZER, Battal GÜLŞEN, Ali SUALP).

Literatürdeki kullanımı:

10-CARYOPHYLLCEAE

35- *Silene conoidea* L. (Dehlek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Hırygaymezelo mevkii, tarlalar, 38° 33' 54'' K, 40° 07' 39'' D, 1088 m, 22.04.2017, ŞO 114

Literatürdeki diğer adları: Şivananotu

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayırarak suda haşlanır, yağda yumurta veya taze çökelek katılarak kavrularak yenir (Abdullah GÜLER, Ali YİĞİT, Battal GÜLŞEN, Abdullah ÇETİNTAŞ, Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan GÖKALP, Emine UYANIK, Şadiye SEZER, Hasan YILMAZ, Ali YILDIRIM Y, Hüseyin GÖKÇE).

Literatürde kullanımı: Tohumları olgunlaşmadan kapsulası yenir (Yeşil 2007)

36-*Silene vulgaris* (Moench) Garcke var. *commutata* (Guss.) Hayek (Çirek-Ğışğış)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Hırygaymezelo mevkii, tarlalar, 38° 33' 39'' K, 40° 08' 08'' D, 1081 m, 06.04.2017, ŞO 112

Literatürdeki diğer adları: Gıvışgan otu, Zembil, Gelinparmağı, Has parmak

Toplanma dönemleri: Mart-Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir. İdrar yolu hastalıklarına iyi gelir (Mustafa ÇELİKBAĞ, Zülfü AKGÜN, Bayram KILINÇ, Hasan GÖKALP). b- Toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır, yağda yumurta veya taze çökelek katıldıktan sonra kavruarak yenir (Kasım OĞUZ, Battal GÜLŞEN, Hüseyin UYANIK, Mustafa YALÇINKAYA).

Literatürde kullanımı: Taze yapraklarından hazırlanan dekoksasyon dâhilen idrar yolları iltihaplanmasına karşı kullanılır (Doğan 2014)

11-CHENOPODIACEAE

37-Beta vulgaris L. var. *altissima* Döll. (Sılk)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypird mevki, tarlalar, 38° 33' 46'' K, 40° 07' 59'' D, 1081 m, 28.09.2016, ŞO 12

Literatürdeki diğer adları: Şeker pancarı

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak altı kısım (kök) ve yapraklar

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Bitkinin toprak altı kısmı haşlanarak yenir. Kalbi ve böbreği güçlendirir. İdrar söktürür. Nevzat ATEŞ, b- Genç taze yaprakları koparılıp sarma yapılır. Yaprakları küçük parçalara ayrılarak yağda kızartılır veya yumurta ile karıştırılarak yenilir (Hatice OLGUN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER). c- Toprak altı kısmı haşlanarak yenir (Emine OLGUN, Hayriye GÜNDOĞAN).

Literatürdeki kullanımı: a) Pişirilerek yemek yapılır b) Hafif haşlanıp katmalara konur (Yeşil 2007)

38-Spinacia tetrandra Steven ex M.Bieb. (Sılk kuy)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güneyi, Tmilan mevki, tarla içleri, 38° 33' 36'' K, 40° 08' 05'' D, 1065 m 19.05.2016 ŞO 14

Literatürdeki diğer adları: Yazı ıspanağı, Yabani ıspanağı

Toplanma dönemleri: Mart- Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Toprak üstü taze kısmı suda haşlandıktan sonra yağda kızartılır. Çökelek ve yumurta ile pişirilip yenilir (Zeki KOÇ).

Literatürdeki Kullanımları: Bitkinin taze yaprakları gıda olarak tüketilir (Ertuğ 2000).

12-CUCURBITACEAE

39-Bryonia aspera Stev. ex Ledeb. (**Kuliyemek**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Rez birno mevki, bağlar, 38° 33' 46'' K, 40° 07' 40'' D, 1086 m, 18.04.2017, ŞO 90

Literatürdeki diğer adları: Andaz, Şeytan şalgamı

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayırıp suda haşlanır. Yağda yumurta veya taze çökelek katılarak kavrulur (Abdullah GÜLER, Battal GÜLŞEN, Hüseyin UYANIK, Emine UYANIK, Şadiye SEZER).

Literatürdeki kullanımı: Bu bitki İran'nın kuzeyindeki Turkmen Sahra bölgesinde "Andaz" olarak bilinir ve bu bölgede kanser, karaciğer rahatsızlıkları ve sindirim problemlerine karşı kullanılır (Sahranavard vd. 2012)

40-Cucurbita pepo L. (**Kuy**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypird mevki, bostanlar, 38° 33' 55'' K, 40° 07' 98'' D, 1061 m, 16.06.2016 ŞO 58

Literatürdeki diğer adları: Kabak, Sakız kabağı

Toplanma dönemleri: Haziran- Ekim

Kullanılan kısım: Çiçek ve Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyvesi dilimlere ayırıp suda kaynatılır. Yenildiğinde bağırsak sistemini iyi çalıştırır (Hatice OLGUN, Sait TEMİZSOY). b- Tam olgunlaşmamış meyvelerini rendelendikten sonra çıkartılan suyu cilt yaralarının tedavisinde kullanılır. (Nevzat ATEŞ). c- Çiçeği güneş doğmadan toplanıp dolma olarak kullanılır (Meryem

OLGUN). d- Taze ve küçük meyveleri dolma olarak kullanılır. Olgunlaşmış meyvesi tatlı olarak kullanılır (Kıymet OLGUN).

Literatürdeki Kullanımları: Boğaz ağrısının giderilmesinde, bronşit tedavisinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Bitkinin meyvesi yemeklerde kullanılır. Meyve sapı, ceviz ile birlikte dövülüp, haricen, egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Gıda ve tedavi amaçlı yararlanılır (Satıl vd. 2008). Dolması yapılır (Altay ve Çelik 2011). Deri hastalıkları tedavisinde kullanılır (Güneş ve Özhatay 2011). Dolması yapılır (Altay ve Karahan 2012). Sebze olarak musakka, mücver, dolma, hitap yapımında kullanılır. Kurutularak kışlık sebze olarak da kullanılmaktadır (Gelse 2012). Tam olgunlaşmamış meyvelerinin rendelendikten sonra sıkılarak çıkartılan suyu, haricen cilt yaralarının tedavisinde kullanılır. Çiçekleri ile dolma yapılır. Çiçekleri bulgur veya pirinçle pişirilerek yemek yapılır ve üzerine sarımsaklı yoğurt katılıp yenir (Şenkardeş 2014).

13-CUPRESSACEAE

41-*Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus* (Wers)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Buyver mevki, mezel orman, 38° 33' 17'' K, 40° 07' 96'' D, 1074 m, 31.09.2016, ŞO 47

Literatürdeki diğer adları: Ardıç, Mergh, Katran Ardıcı, Akar ardıç, Andız, Ardıç dikenli, Bodur ardıç, Cicamuk, Diken ardıcı, Diken çalısı, Dikenli ardıç, Ervist ağacı, Kokar ardıç, Mal ardıcı, Mamılcı, Pıpar ardıcı, Tömek, Yama, Yapılgan ve Kızıl Ardıç

Toplanma dönemleri: Eylül- Ekim

Kullanılan kısım: Gövde, Kök, Yaprak ve Meyve

Kullanım amacı: Hayvan yem, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Yaprakları suda kaynatılıp suyu şeker hastalığına karşı içilir (Ahmet SONER, Nevzat ATEŞ). b- Kurumuş olgun meyveleri suda kaynatılıp suyu; kabızlık, basur ve mide yanmalarına karşı içilir ve altını ıslatan çocukların tedavisi için de bu su içirilir (Bayram OĞUZ, Mehmet AKAR). c-Toz haline getirilen meyve balla karıştırıp yaralara sürülerek yaraların iyileşmesini sağlar (Nevzat ATEŞ). d- Olgun meyveleri çiğ olarak baş ağrısını gidermek için yenilir (Yusuf YILDIZ, Mehmet AKSOY, Memet MİROĞLU). e- Dalları kesilip kışın keçilere yem olarak verilir (Emine OLGUN, Ali YAZAR). f- Park ve

bahçelere süs bitkisi olarak ekilen bu taksonun odun kısımları yakacak olarak kullanılır (Mehmet ÖZER, Mehmet AKSOY).

Literatürde kullanımı: Taze meyvesi, mide yanmasını, reflü hastalığının tedavisinde, nefes darlığını gidermek için 1–2 adet yenerek kullanılır (Çimen 2009). Kozalakları (halk arasında “enek” adını alır) suda kaynatılır ve bu su nefes darlığına karşı içilir (Cansaran vd 2007). Taze yaprak ezilip tuzla dıştan boğaza sarılırsa guatr için şifadır. Çok iyi tümör parçalayıcıdır. Bağırsaktaki yara ve iltihabı tedavi eder. Siyatiğe faydalıdır. Suyu ile gargara yapılırsa ağızdaki yaraları tedavi eder (Çimen 2009). Dekoksiyonu romatizmal hastalıkların tedavisi için içilir (Çakılcıoğlu vd. 2010). Dekoksiyonu *urtica* sp. ile birlikte romatizma ve kabızlığa iyi gelir (Güneş ve Özhatay 2011). Eskiden odunu yakacak olarak kullanılırdı (Korkmaz ve Alpaslan 2014). Katranı haricen çıban tedavisinde kullanılır. Katranı haricen yara tedavisinde kullanılır. Katranı haricen cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Kozalakları dâhilen (hap gibi yutulurak) öksürüğe karşı kullanılır. Kozalakları ağızda çiğnenerek ağız yaralarının ve uçuk tedavisinde kullanılır. Gövdeleri ve dalları yakacak olarak kullanılır. Taze, genç kozalakları yenir (Doğan 2014).

14-CRASSULACEAE

42-Sedum sempervivoides Fischer ex M. Bieb. (**Vıllıkey şarık**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-doğusu, Deyrbo mevkii, step, 38° 36' 12'' K, 40° 09' 33'' D, 2302 m, 02.07.2017 ŞO 89

Literatürdeki diğer adları: Kançiçeği, Horozlelesi

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Süs

Kullanım şekli: Bitki kökü ile toplanıp demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır (Hasan GÖKALP).

Literatürdeki kullanımı: a) Taze yaprakları yenilerek böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır b) Taze yaprakları tuzla birlikte ezilip haricen cilt lekelerini gidermek amacıyla kullanılır c) Yaprakları çiğ olarak. d) Bitki evlere süs olarak asılır (uzun süre canlılığını korur). (Doğan 2014), İdrar yolları hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012) kullanıldığı kaydedilmiştir.

15-ELAEAGNACEAE

43-*Elaeagnus angustifolia* L. (Sınc)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Milmerg mevki, tarla çeperleri, 38° 33' 41'' K, 40° 07' 40'' D, 1080 m, 16.07.2016, ŞO 29

Literatürdeki diğer adları: İğde, İğde çalısı, Has iğde, Sepençik, kuş iğdesi

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Dal ve Çiçek

Kullanım amacı: Araç-Gereç, süs ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Çiçekleri balla karıştırıp, halsizliği gidermeye karşı yenilir (Ali TAT, Hasan GÖKALP, Hasan ÇELİKBAĞ). b- Taze çiçekli dalları evlerde güzel koku vermek amacıyla bulundurulur (Gülsüm YILDIRIM, Zeynep YILDIRIM). c- 10-20 cm uzunluğunda ince dalları sert bir cisim ile dövülerek tel tel haline getirilen bu dallar güneşte kurutulur ve yakılarak el feneri olarak kullanılır (Ali CAN, Numan GENÇ, Mehmet OLGUN, Bayram KILINÇ).

Literatürdeki Kullanımları: Böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır (Sezik vd. 2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Karın ağrısının giderilmesinde, şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Sadıkoğlu 2003). Dalları ve toprakaltı kısımları evlere nazarlık olarak asılır (Özçelik ve Balabanlı 2005). Çiçekler ve yapraklar, İnfüzyon halinde (%5) idrar verici ve ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır. Kabız, kuvvet verici ve antiseptik olarak kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd. 2007). İğde meyvesi kurutulur. Kabukları soyularak yenilir. Bağırsak bozukluklarında, idrar yolu rahatsızlıklarında kullanılır. Ağız pasını giderir (Deniz vd. 2010). Böbrek ağrısının giderilmesinde kullanılır (Uysal vd. 2010). Taze meyveleri kuvvet verici besin maddesi olarak yenir (Doğan ve Bağcı 2011). Yaprak ve çiçekleri ile dekoksasyon şeklinde hazırlanan drog çay olarak tüketilmektedir. Çiçekleri çocuklara zihin açıcı olarak koklatılmaktadır. Süs bitkisi olarak bahçe sınırlarına dikilmektedir. Meyveleri yenir (Tetik vd. 2013). Kola ve bileğe bileklik olarak takılıp nazara karşı koruduğuna inanılır (Altay ve Karahan 2012). Meyveleri gıda olarak tüketilir. Meyve çekirdeklerinden tespih yapılır. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılmaktadır (Şelse 2012). İshali keser vücuda kuvvet vermede kullanılır. Meyvesi idrar tutamama ve kusmaya, çiçeği öksürüğe faydalıdır. Şeker hastalığına faydalıdır. Çiçeğinin kokusu zihin açıcı görev yapar (Karakurt 2014). İğde meyvelerinden dekoksasyon yoluyla elde edilen çay Gaziantep'te safra kesesi,

böbrek ve karaciğer problemlerinde kullanılmaktadır. Meyvenin sütle hazırlanan dekoksyonu ülsere karşı kullanılmaktadır. Ayrıca meyvenin çekirdeğinin ve ince dalların nazara karşı koruyucu özelliği olduğu düşünüldüğünden, insanlar yanlarında taşımakta ve özellikle bebeklerin omuzlarına takılmaktadır (Şahin 2014). Meyveleri kuvvet verici olarak çocuklara yedirilir. Meyvesi yenir. Taze çiçekli dalları evlerde vazo içerisine konulup hoş koku verici ve süs bitkisi olarak kullanılır. Çiçeklerinden (ezildikten sonra tülbentten süzülerek çıkartılan suyundan) esans yapılır. Düzgün dalları çit yapımında kullanılır. Düzgün dalları baston yapımında kullanılır. Meyvelerinin çekirdeği tespih yapımında kullanılır. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. İnce ve düzgün dallarından (küçük parçalar halinde kesilip boyuna delindikten sonra ipe dizilerek) nazarlık yapılır (Şenkardeş 2014). Yaprığı dekoksion olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

16-EQUISETACEAE

44-*Equisetum palustre* L. (Vaş birko)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Bınsemkıys mevki, tarla kenarları, 38° 33' 05'' K, 40° 08' 41'' D 1092 m 12.06.2016 ŞO 9

Literatürdeki diğer adları: Atkuyruğu

Toplanma dönemleri: Mart- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı taze halde iken siğillere sürülerek siğil tedavisinde kullanılır (İrfan YİĞİT, Mustafa AYDEMİR, Yusuf ACAR). b- Toprak üstü kısmı çiğ olarak yenildiği zaman vücuttaki siğilleri yok eder (Mehmet TUNCER, Hasan DERTLİ).

Literatürdeki kullanımı:

17-EUPHORBIACEAE

45-*Euphorbia denticulata* Lam. (Vıllıkey şıt)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Merg mevki, step, 38° 38' 28'' K, 40° 10' 48'' D, 1873 m, 06.07.2016, ŞO 15

Literatürdeki diğer adları: Süt veren, Sütleğen, Hekletis, Karasütlük

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos

Kullanılan kısım: Sütü

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Sütü siğil ve nasır tedavisinde kullanılır (Nevzat ATEŞ).

Literatürdeki kullanımı: Bitkiden akan süt karın sancılarını dindirmek için suya katılarak tüketilir. Bitkiden akan süt şeker üstüne veya suya katılarak ishal tedavisinde kullanılır (Kaval vd. 2014).

18-FABACEAE

46-Astragalus gummifer Labill (Gewe sey)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Akdağ mevki iniy- kıyzo, step, 38° 36' 53'' K, 40° 08' 12'' D, 2078 m, 02.07.2017 ŞO 122

Literatürdeki diğer adları: Sarı geven, Sakızlı geven, Kitre

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Kök, Dal, Çiçek ve sütü

Kullanım amacı: Hayvan yemi ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Dal kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse şeker hastalığına faydalıdır. (Mustafa ACAR, Yusuf GÖRELİ, Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN). b- Kökü suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. Şeker hastalığına iyi gelir (Feyzi BAYET). c- Yem olarak yedirilen hayvanlarda bit, kene gibi zararlı canlıları temizler (Mehmet YAZAR, H.Kasım ÇETİNTAŞ). d- Çiçeğini keçiler yediği zaman ishal olup ölürler (Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan GÖKALP, Hüseyin GÖKÇE). e- Sonbaharda toprak üstü kısmını kesip kısık ateşte dikenleri ve yaprakları yakılarak kalan kısımları doğranıp hayvanlara yedirilir.(Süt hayvanlarına verilmez çünkü sütün tadının acımsı olmasına sebep olur (Ali AYDEMİR, Ali AYTEKİN).

Literatürdeki kullanımı: Bu bitkinin balı özeldir. Arı bitkinin özünü kullanmaktadır. Kökü infüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Gövdeden çıkan sakızımsı madde kireç içine katılarak kirecin duvara yapışması sağlanmaktadır. Dikenleri ateşte yakılarak hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Tetik vd. 2013), Kitre zamkı elde edilir. Mukoza üzerinde koruyucu bir etkisi vardır. Bu nedenle boğaz hastalıkları ve iltihaplarında, bir parça zamk ağza alınarak emilir. Meydana gelen müsilaj yara üzerini örterek koruyucu bir tesir yapar. Bu etkisi nedeniyle ağızda eritilerek alınan birçok pastilin terkinde kitre zamkı bulunur. Eczacılık tekniğinde emülsiyon, süspansiyon pastil ve tablet gibi

preparatların yapımında kullanılmaktadır. Türkiye'nin bir ihraç maddesidir (Baytop 1984). Toprak üstü kısmı Orta ve Güneydoğu Anadolu'da yakacak maddesi ve hayvan yemi olarak geniş bir oranda kullanılmaktadır. Hayvanlara yem olarak verilmektedir. Yem olarak kullanmak için önce harlı bir alevde yalazlanarak dikenleri yakılır sonra kıyılır ve akşamdan üzerine yeteri kadar serpiyen tuzlu su ile ıslatılarak sabaha kadar yumuşaması sağlanır ve ondan sonra hayvanlara verilir (Kadaster 1948).

47-*Astragalus muschianus* Kotschy & Boiss. (Gewe şiriy)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Akdağ mevki, iniy kıyzo, step, 38° 36' 53'' K, 40° 08' 12'' D, 2078 m, 02.07.2017 ŞO 121

Literatürdeki diğer adları: Muş geveni, Geven

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Kök, dal, Çiçek ve sütü

Kullanım amacı: Hayvan yemi ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse şeker hastalığına faydalıdır (Mustafa ACAR, Yusuf GÖRELİ, Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN). b- Kökü suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. Şeker hastalığına iyi gelir (Feyzi BAYET). c- Hayvana verilen bu bitki hayvanın kanını cal (kekremsi) bir tat verir. Hayvanda bit, kene gibi zararlı canlıları temizler (Mehmet YAZAR, H.Kasım ÇETİNTAŞ). d Çiçeğini keçiler yediği zaman ishal olup ölürlü (Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan GÖKALP, Hüseyin GÖKÇE). e- Sonbaharda toprak üstü kısmını kesip kısık ateşte dikenleri ve yaprakları yakılarak kalan kısımları doğranıp hayvanlara yedirilir. (Süt hayvanlarına verilmez çünkü sütün tadının acımsı olmasına sebep olur (Ali AYDEMİR, Ali AYTEKİN).

Literatürdeki kullanımı: Bitkinin kökleri soyulduktan sonra kaynatılır ve kanser hastalığında günde bir bardak suyu tok karınla içilir, tüm bitki doğranarak hayvan yemi olarak kullanılır (Nadiroğlu et al. 2019), Diyabet hastalığında kullanılır (Hayta vd. 2014)

48-*Genista albida* Willd. (Çıvışk)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Kepıyr yaylası, step 38° 37' 23'' K, 40° 08' 06'' D, 2207 m, 02.07.2017, ŞO 93

Literatürdeki diğer adları: Ak borcak

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Kök, gövde ve Çiçek

Kullanım amacı: Yakacak ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Çiçeğini keçiler yediği zaman ishal olup ölürlür (Ali YALÇINKAYA, M. Ali TEMİZSOY, Battal GÜLŞEN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Bitki yakacak olarak kullanılır (Sitti CAN, Mehmet H. ÖZER).

Literatürdeki kullanımı:

49-*Lathyrus aphaca* L. var. *pseudoaphaca* (Boiss.) P.H. Davis (Şekerpere)

Lokalitesi: Bozçavuş köyü batısı, tarla içleri, 38° 32' 69'' K, 40° 11' 49'' D, 1092 m, 03.05.2018, ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Sarı burçak, Sarıçiçekli bezelye

Toplanma dönemleri: Nisan- Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze yaprakları çiğ olarak yenildiğinde mideyi rahatlatır (H. Meydin BAYAR). b- Taze yaprakları çiğ olarak yenilir (Mehmet OĞUZ B, Ayşe CAN).

Literatürdeki kullanımı: Tohumları çok yenildiğinde toksik etkisi vardır (latizim denen sinir sistemi hastalığına sebep olabilir). Az miktarda yenilebilir besleyicidir (Freethy 1985, Cooper and Jonson 1984).

50-*Medicago sativa* L. subsp. *sativa* (Arbud)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Hıygaymezelo mevki, tarlalar, 38° 37' 35,21'' K, 40° 08' 17,98'' D, 2199 m, 22.04.2017, ŞO 82

Literatürdeki diğer adları: Yonca

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Tıbbi, Gıda ve Hayvan yemi

Kullanım şekli: a- Kurutulan toprak üstü kısmı suda kaynatılarak karın ağrılarına karşı suyu içilir (Ali TAT). b- Toprak üstü taze sürgünleri ezilerek lapa şekline getirilip kanayan yaralarda kanın durdurulması için kullanılır (Ali YILDIRIM, Hüseyin CENGİZ). c- Çiçekli dönemde biçilip kurutulan bitki, balya yapıp hayvanlara yem olarak verilir. (Kazım ÖZDEMİR, Mustafa DİLMEN). d- Taze halde hayvanlar (İnek, Öküz ve koyun) yendiği zaman karınlarında şişme olup hayvan ishal olmazsa ölür (H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut

YILDIRIM). e- İlkbaharda taze toprak üstü kısmı doğranıp suda haşlanır. Yağda yumurta ile kavrulup yenilir (Remziye OLGUN, Büşra YILMAZ, Şehriban DOĞRUER, Murat CAN).

Literatürdeki kullanımı: Bitki yem olarak kullanılır (Gümüş 1994; Dönmez 2000; Tugay vd. 2004; Balos 2007; Deniz 2008; Eşen 2008; Vural 2008; Saday 2009). Bütün bitki yapıştırıcı olarak kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010).

51-Cicer bijugum Rech. f. (Nuhey mılçiko)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Gümüşyaka altı, step, 38° 33' 05'' K, 40° 08' 41'' D 1092 m, 06.06.2016, ŞO 10

Literatürdeki diğer adları: Yabani nohut

Toplanma dönemleri: Mart- Temmuz

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Taze veya kurumuş meyveleri yenilir (İrfan YİĞİT, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki Kullanımları: Taze tohumları çiğ olarak yenir (Doğan 2014).

52-Pisum satium L. subsp. *elatius* (M.Bieb) Aschers & Graebn var. *elatius* (Baklek-Ğuluyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Mendüş mevkii, step, 38° 33' 32'' K, 40° 08' 17'' D, 1100 m, 02.06.2017 ŞO 110

Literatürdeki diğer adları: bezelye

Toplanma dönemleri: Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım ve Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: a- Meyveleri taze olarak yenilir (Emine OLGUN, Mehmet H ÖZER, Emine UYANIK). b-Toprak üstü genç sürgünleri taze olarak yenilir (Hasan DERTLİ).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları besin olarak tüketilir (Ertuğ 2000)

19-FAGACEAE

53-Quercus robur L. subsp. *pedunculiflora* (K.Koch) Menitsky (Dara loğpıyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Nımwulla mevki, orman, 38° 35' 27'' K, 40° 06' 28'' D, 1782, 19.09.2016 ŞO 66

Literatürdeki diğer adları: Meşe, Zindiye, Mazı meşesi, Palıt, Pelit, Dağ meşesi, Palamut çalısı

Toplanma dönemleri: Temmuz- Ekim

Kullanılan kısım: Gövde, Dal, Kök, Yaprak ve Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Meyvelerin (palamut) kabuğu soyularak yenilir. Şeker ve tansiyon hastalığına karşı faydalıdır (Ramazan YILMAZ). b- İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur (Ramazan AYDEMİR, Fikri ÇELİKBAĞ). c- 3-4 yıllık dalları kesildikten sonra yığın şeklinde (balya şeklinde) üst üste dizilip kuruması beklenir. Kışın bu dallar hayvanın önüne yem olarak bırakılır ve yaprağı hayvan tarafından yenmiş olan dalları yakacak olarak kullanılır. Ayrıca bitkinin ince yapraklı dalları kesilerek güneşte kurutulur. Çuvallara doldurularak kapalı alanlarda saklanır (yöre halk arasında “**şonkiyl**” olarak adlandırılır) kışın hayvanlara yem olarak yedirilir (M. Ali OĞUZ, Hasan GÖKALP, Ali YAZAR).

Literatürdeki kullanımı: Öğütülen mazısı sünnet edilen çocuklarda oluşan sünnet yaralarında kullanılır. Meyvesi dişleri beyazlatmak için kullanılır. Meyvesi şekerle birlikte kaynatılarak öksürüğe karşı içilir. Bitki boyacılıkta da kullanılır (Tonbul ve Altan 1989). Bitkinin meyvesi yenir (Ertuğ 1998; Ertuğ 2000). Mazıları sepicilikte ve boya sanayinde kullanılır. Taze meyveleri hayvanlar için besin olarak kullanılır. Antiseptik olarak kullanılır (Duran vd. 2001). Kupularından ve kabuklarından kurtarılmış meyveler şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Keskin ve Alpınar 2002). Mazı dâhilen kabız olarak kullanılmaktadır (Türkoğlu vd. 2006). Cilt iltihaplanmalarında yaprak lapası sarılır (Bulut 2006). Kabuğundan elde edilen merhem egzema türü deri rahatsızlıklarına ve doğumdan sonra loğusalıktaki iç kanama ve ağrılara karşı kullanılır. İlaç yapımında genellikle meşe kabuğunun ekstresi kullanılır. İshal ve dizanteriyi keser. Bağırsak bozukluklarını giderir. Boğaz ve bademcik iltihaplarını tedavi eder. Kanamaları durdurur. Basur memelerinden doğan şikâyetleri giderir. İshal kesici, damar ve doku büzücü, antimikrobiyal özellikler göstermektedir. Deri sanayinde derilerin dabaklanması ve sepicilikte ve tekstilde kumaşların boyanması işlemlerinde kullanılır. Travers, kaplama, yapı malzemesi, mobilya, doğrama, ev ve süs eşyaları, odun kömürü deri sanayi ve tekstilde kumaş boyama gibi kullanımları mevcuttur (Gönüz vd. 2008). Bitkinin yaprakları hayvanlara yedirilir. Bitkinin

odunu yakacak olarak kullanılır. Bitkinin dalları çit ve çardak yapımında kullanılır. Bitkinin olgun meyvesi un haline getirilir ve tabakhane de deri işlemeciliğinde kullanılır (Vural 2008).

54-*Quercus brantii* Lindl. (Dara şabılıyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Ser zeyr (mezar), orman, 38° 33' 34'' K, 40° 07' 83'' D, 1089 m, 31.07.2016, ŞO 67

Literatürdeki diğer adları: Meşe, Palamut, Çilo Ballot

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Gövde, Dallar, Kök, Yaprak ve Meyvesi (Balıy)

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Meyvelerin kabuğu soyularak yenilir. Şeker ve tansiyon hastalığına karşı faydalıdır (H.Hüseyin YAZAR, Ramazan YILMAZ, Ali BEYAZIT, Hasan ÇETİNTAŞ). b- Olgun meyvesi acılığını gidermek, açıkta kurummasını önlemek için sonbaharda toprağın altına konulur. Kışın hafif çimlenmiş olan bu meyveleri topraktan çıkarılıp kestane gibi ateşte kızartılır ve yenir (Hüseyin CAN, Hasan ÇELİKBAĞ, Bayram KILINÇ, Elif AYTEKİN, Zülfü AYTEKİN, Hasan ÇELİKBAĞ). c- İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur (Ramazan AYDEMİR, Fikri ÇELİKBAĞ). d- 3-4 yıllık dalları kesildikten sonra yığın şeklinde (balya şeklinde) üst üste dizilip kurumması beklenir. Kışın bu dallar hayvanın önüne yem olarak bırakılır ve yaprağı hayvan tarafından yenmiş olan dalları yakacak olarak kullanılır (Yılmaz ÇAĞLAR, Mehmet ÇELİKBAĞ, Mustafa YALÇINKAYA, Ayşe CAN, Mehmet AKSOY).

Literatürdeki kullanımı: Mazısı sünnet yaralarında kullanılır. Meyvesi dişleri beyazlatmak için kullanılır. Meyvesi şekerle birlikte kaynatılarak öksürüğe karşı içilir. Bitki boyacılıkta da kullanılır (Tonbul ve Altan 1989). Kabuğu soyulduktan sonra kavrulmuş olan palamudun toz edilmesiyle palamut kahvesi elde edilir. 15 gr palamut kahvesinin 1 lt suda kaynatılıp süzülmesi ile elde edilen hulasa bal ve şeker ile tatlandırıldıktan sonra, midevi ve kabız olarak kullanılır (Baytop 1999). Bütün bitki ve meyveleri yakacak ve yiyecek olarak kullanılır (Ertuğ 2000). 1,5-2 m boyundaki hali halk arasında çeper olarak isimlendirilir. Bu haliyle toplanır. Hem yakacak hem de ev yapılırken çatı kapatmada kullanılır (Behçet ve Arık 2013). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Meyveleri şeker ve tansiyon hastalığına karşı kabuğu soyularak yenir. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. Yaprakları ve meyveleri hayvan yemi olarak değerlendirilir.

Yaprakları suda kaynatılarak siyah renkte boya elde edilir (Gencay 2007). Şeker hastalığı için meyve çiğ olarak aç karnına bir iki tane yenir (Akgül 2008).

55-*Quercus libani* Oliv. (Dara azgel)

Lokalitesi: Arıcak merkez batısı, galur mevki, orman, 38° 33' 27'' K, 40° 05' 79'' D, 1501 m, 31.07.2016, ŞO 68

Literatürdeki diğer adları: Meşe, Karamişe

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde, Kök, İnce kabuk, Meyve ve yaprak

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi, Hayvan yemi, Yakacak

Kullanım şekli: a- Gövde kabuğunun nispeten yumuşak iç yüzeyleri kazınıp kurutulduktan sonra çay gibi demlenip ülserle karşı içilir (Nevzat ATEŞ). b- Türkiye'de kıtlığın olduğu yıllarda (1940' lı yıllar) yiyecek sıkıntısı çeken yöre halkı bu bitkinin palamutlarının kabuğunu soyup kuruttuktan sonra öğütülerek ekmeğe yerine yenilmiştir. (Cemile TAN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). c- İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur (Ramazan AYDEMİR, Fikri ÇELİKBAĞ). d- Dallarını balya şeklinde bağlanıp güneşte kurutulur. Üst üste konulup dizilir. Kışın hayvanlara verilir. İnce dal uçları kesilip güneşte kurutup samanlığa konur. Kışın hayvanlara verilir. Kesilen bu dallar yakacak olarak kullanılır (Mehmet OLGUN, Hasan ÇELİKBAĞ, Mehmet ÇELİKBAĞ).

Literatürdeki kullanımı: Bitki hemoroid tedavisinde dekoksasyon halinde kullanılır (Sezik vd. 2001).

56-*Quercus infectoria* Oliv. subsp. *boissieri* (Reut.) O.Schwarz (Dara mazıyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzey-batısı, Nımwulla mevki, orman, 38° 34' 70'' K, 40° 07' 54'' D, 1560 m, 31.07.2016, ŞO 69

Literatürdeki diğer adları:

Toplanma dönemleri: Temmuz- Ekim

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde, Mazı, Meyve, Kök, Yaprak,

Kullanım amacı: Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Olgun palamutları (yörede **baly** olarak isimlendirilir) toplanıp güneşte kurutulduktan sonra kabuğu soyulup öğütülerek toz haline getirilir ve yoğurtla karıştırılarak yenilirse hemoroid'e karşı iyi gelir. Sonbaharda mazıları (gal) (bu bitkinin

genç dallarının *Cynips gallae-tinctoria* adlı böcek tarafından ısırılmasıyla şişkin yapılı gal oluşur) toplanıp öğütülerek hemoroid'e karşı balla karıştırılarak yenilir (Nevzat ATEŞ, Ramazan YILMAZ). b- İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur (Ramazan AYDEMİR, Fikri ÇELİKBAĞ). c- Mazı dövülerek küçük parçalara ayrıldıktan sonra suda kaynatılıp suyu ağızda çalkalanırsa diş ağrısını giderir (Selahattin GENÇ). d- Bu bitkinin mazısı dövülerek toz haline getirildikten sonra yaraların üstüne sürülüp iyileşmesi sağlanır (Ahmet ŞENGÜL, Ali KILINÇ). e- Türkiye'de kıtlığın olduğu yıllarda (1940' lı yıllar) yiyecek sıkıntısı çeken yöre halkı bu bitkinin palamutlarının kabuğunu soyup kuruttuktan sonra ezilip öğütülerek ekmek yerine yenilmiştir (Cemile TAN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM Aydın CAN, Zöhre TAN). f- Olgun palamutları çiğ olarak yenildiği zaman baş ağrısını giderir. (Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan GÖKALP). g- Olgun palamutlar yenildiği zaman karın ağrılarındaki sancuları giderir ve şeker hastalığına iyi gelir. (Ramazan YILMAZ, Gülbahar YILDIZ). ğ- 3-4 yıllık dalları kesildikten sonra yığın şeklinde (balya şeklinde) üst üste dizilip kuruması beklenir. Kışın bu dallar hayvanın önüne yem olarak bırakılır ve yaprağı hayvan tarafından yenmiş olan dalları yakacak olarak kullanılır. İnce dal uçları kesilip güneşte kurutup samanlığa konur. Kışın hayvanlara verilir. Kesilen bu dallar yakacak olarak kullanılır (Mehmet OLGUN, Hasan ÇELİKBAĞ, Mehmet ÇELİKBAĞ). h- Meyveleri (palamutları) bölge halkınca kavurmalık keçilerin daha iyi beslenmesi için yedirilir (Mehmet OLGUN, Zeki KOÇ). ı- Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır (Ali YAZAR, M. Ali TAN).

Literatürdeki kullanımı: Mazısı sünnet yaralarında kullanılır. Meyvesi dişleri beyazlatmak için kullanılır. Meyvesi şekerle birlikte kaynatılarak öksürüğe karşı içilir. Bitki boyacılıkta da kullanılır (Tonbul ve Altan 1989). Bitkinin meyvesi yenir (Ertuğ 1998; Ertuğ 2000). Mazıları sepicilikte ve boya sanayinde kullanılır. Taze meyveleri hayvanlar için besin olarak kullanılır. Antiseptik olarak kullanılır (Duran vd. 2001). Kupulalarından ve kabuklarından kurtarılmış meyveler şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Keskin ve Alpınar 2002). Mazı dâhilen kabız olarak kullanılmaktadır (Türkoğlu vd. 2006). Cilt iltihaplanmalarında yaprak lapası sarılır (Bulut 2006). Kabuğundan elde edilen merhem egzema türü deri rahatsızlıklarına ve doğumdan sonra loğusalıktaki iç kanama ve ağrılara karşı kullanılır. İlaç yapımında genellikle meşe kabuğunun ekstresi kullanılır. İshal ve dizanteriyi keser. Bağırsak bozukluklarını giderir. Boğaz ve bademcik iltihaplarını tedavi eder. Kanamaları durdurur. Basur memelerinden doğan şikâyetleri giderir. İshal kesici,

damar ve doku büzücü, antimikrobiyal özellikler göstermektedir. Deri sanayinde derilerin dabaklanması ve sepicilikte ve tekstilde kumaşların boyanması işlemlerinde kullanılır. Travers, kaplama, yapı malzemesi, mobilya, doğrama, ev ve süs eşyaları, odun kömürü deri sanayi ve tekstilde kumaş boyama gibi kullanımları mevcuttur (Gönüz vd. 2008). Bitkinin yaprakları hayvanlara yedirilir. Bitkinin odunu yakacak olarak kullanılır. Bitkinin dalları çit ve çardak yapımında kullanılır. Bitkinin olgun meyvesi un haline getirilir ve tabakhane deri işlemeciliğinde kullanılır (Vural 2008).

20-GERANIACEAE

57-*Geranium libanoticum* Schenk. (Saat bitkisi)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güneyi, Mıyonhiyro mevki, step, 38° 32' 33'' K, 40° 07' 58'' D, 1062 m, 04.05.2017, ŞO 97

Literatürdeki diğer adları: Pelgizer, Ğilok

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Zaman belirleme

Kullanım şekli: Çiçeğinin ovaryum kısmı ucundan açılıp saat gibi yapılarak kendi merkezi etrafında döndürülür. Zaman belirtmek için kullanılır (Emine OLGUN, Batal GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: Bitkinin kökü bağırsak ağrılarını dindirmek için çiğ olarak yenir. Ayrıca yapraklar kurutulur ve çay olarak demlenir. Bir su bardağı sıcak suya bir yemek kaşığı kurutulmuş yaprak kullanılarak demlenir. Bu şekilde içildiğinde bağırsak ağrılarını dindirir (Nadiroğlu et al. 2019)

21-HYPERICACEAE

58-*Hypericum scabrum* L. (Suruç)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, İnuysıpy mevki, step, 38° 36' 01'' K, 40° 08' 97'' D, 2067 m, 31.07.2016, ŞO 33

Literatürdeki diğer adları: Batov, Kantaron, Karahasan çayı, Kulilka zar, Sancı otu, Kan otu, Kılıç otu, Koyun kıran, Kuzu kıran, Kepir otu, Püre, Sarı kantaron, Yara otu, Kızılcık otu, Mayasıl otu, Mide otu

Toplanma dönemleri: Mart- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı suda kaynatılır. Kaynamış su bir leğene doldurup ılık olana kadar beklenir. Çıplak tenle leğen içindeki suya kalça üstü oturulursa basur hastalığına iyi gelir (Hakan DİLMEN, Ömer ESEN, Mehmet GÜLŞEN). b- Çiçekli sapları gölgede kurutulur 10-15 dakika suda kaynatılır. Suyu içildiğinde mide, bağırsak ve böbrek rahatsızlığını giderir (Ramazan YILDIZ).

Literatürdeki kullanımı: Çiçekli haldeki bitki zeytinyağı ile karıştırılarak ülser tedavisinde kullanılır (Honda vd. 1996). Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon(%1), dâhilen basura karşı kullanılmaktadır (Baytop 1999). Kaynatılmış suyu çay olarak içilirse mayasıla iyi gelir (Bağcı 2000). Bitki hemoroid tedavisinde dekoksasyon halinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon (%1) dâhilen kabızlığa ve basura karşı kullanılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakırcıoğlu vd. 2007). Bitki dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon kabızlığa ve basura karşı kullanılır (Kırbağ vd. 2005). Hemoroid ve karın ağrıları tedavisi için dekoksasyon halinde bitki kullanılır (Özkan ve Koyuncu 2005). Çiçekli dallarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı hemoroit tedavisinde ve kabızlığı gidermek için kullanılır (Öztürk ve Dinç 2005). Çiçeklerin dekoksasyonu hazırlanır veya çiçekler zeytinyağı ile karıştırılıp güneşte bekletildikten sonra, mide hastalıklarına ve strese karşı, antiseptik olarak pansuman yaparken kullanılır (Oral 2007). Hazırlanan infüzyonu dâhilen adet ağrılarında kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen karın ağrılarında kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen ağrı kesici olarak kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen mide ağrılarında bir çay bardağı kadar kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen rahatlatıcı olarak kullanılır (Yeşil 2007).

22-ILLECEBRACEAE

59-Herniaria glabra L. (Sabun mılçıkı zuray)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Kepir yaylası, step, 38° 38' 04'' K, 40° 08' 15'' D, 2247 m, 15.06.2016 ŞO 23

Literatürdeki diğer adları:

Toplanma dönemleri: Haziran-Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Temizlik

Kullanım şekli: Olgun toprak üstü kısmı su ile ovularak sabun yerine kullanılır. Mevlude GÜLMEZ

Literatürdeki kullanımı:

60-*Paronychia kurdica* Boiss. subsp. *kurdica* var. *kurdica* (**Sabun mılçıkı**)

Lokalitesi: Arıcak merkez doğusu, binsemkis mevki, step, 38° 32' 19'' K, 40° 08' 77'' D, 1078 m, 16.06.2016, ŞO 18

Literatürdeki diğer adları: Boz kepekotu

Toplanma dönemleri: Mart-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Temizlik

Kullanım şekli: Olgun toprak üstü kısmı avuç içi ile ovularak sabun olarak kullanılır. (Sadık YİĞİT, Murat CAN, Sait ALP, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımı:

23-IRIDACEAE

61-*Crocus cancellatus* Herbert subsp. *damascenus* (Herbert) Mathew (**Helinik**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi guneyi, Miyonhıyr mevki, syep, 38° 32' 47'' K, 40° 07' 19'' D, 1100 m, 04.05.2017, ŞO 99

Literatürdeki diğer adları: Pivok

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı kısmı (Metamorfoz gövde)

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Toprak altı kısmı (kormus kısmı (toprak altı gövdesi) ilkbaharda topraktan çıkarılıp kabuğu soyularak yenilir (Mustafa COŞKUN, Veli AYIK, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Muhittin SEZER).

Literatürdeki Kullanımları: Soğanı yiyecek olarak kullanılır (Korkut 2006).

62-*Iris persica* L. (**Gozvillik**)

Lokalitesi: Arıcak merkez güneyi, mendüş mevki, step, 38° 33' 23'' K, 40° 08' 16'' D, 1082 m, 24.03.2017, ŞO 94

Literatürdeki diğer adları: İris, Nevruz, Süsen, Buzala

Toplanma dönemleri: Mart-Nisan

Kullanılan kısım: Toprak altı ve toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Toprak altı kısmı (bulb) ve çiçekleri taze ve çiğ olarak yenilir. Baharın müjdeleyicisi olarak bilinir (Emine OLGUN, Mehmet H ÖZER, Muhittin SEZER, Mehmet KARAN, Ramazan KARAN).

Literatürdeki Kullanımları: Uğur getirdiği inancıyla evlerde saklanır 124 (Özçelik vd. 1990). Çiçekleri ve bulbları çiğ ve taze olarak yenir (Gültaş 2009). İlbahar aylarında çiçekleri özellikle çocuklar tarafından toplanılarak süs bitkisi olarak kullanılır. Yörede ilkbahar mevsimini müjdeleyen bir bitkidir. Yöre halkı tarafından taze olarak tüketilir (Gelse 2012). Çiçek, toprakaltı kısmı yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014).

24-JUNCACEAE

63-Juncus inflexus L. (Jop, Topuz)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Gümüşyaka köyü, sulak alan, 38° 33' 57'' K, 40° 08' 09'' D, 1096 m, 10.06.2016, ŞO 38

Literatürdeki diğer adları: Kamır, Kofalık, Sazak, Su otu, Su süpürgesi, Kova otu, Palağ, Saz, Sazotu, Azmak otu, Kava, Caraş

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak altı ve toprak üstü kısım

Kullanım amacı: El sanatı ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Kök kısmı temizlenip suda kaynatılıp suyu içilir. Böbrek taşlarının düşürülmesine yardımcı oluyor (Nevzat ATEŞ). b- Toprak üstü kısmı bağ yapılarak değnek şeklinde kullanılır (Hüseyin YILDIZ, Hüseyin UYANIK).

Literatürdeki kullanımı: Yakacak olarak kullanılır (Ertuğ 1998). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 1999; Ertuğ vd. 2004; Ertuğ 2006). Yaprakları yakacak, gövdeleri el sanatları yapımında kullanılır (Ertuğ 2000). Kesilip kurutulduktan sonra bağ yapılacak yere getirilir. Islatıldıktan sonra üzerine büyük bir bez atılır ve 1-2 saat bekletilir. Daha sonra leydan denilen bir alet ile yavaş çevrilip birbirine eklenerek bağ yapılır ve o bağ ile de hayvanlar için biçilen otlar bağ haline getirilir. Aynı zamanda hayvanlara yem olarak ta verilir (Behçet ve Arık 2013). Bitkinin toprak üstünden hazırlanan dekoksasyon dâhilen böbrek taşlarını düşürmek için kullanılır (Tuzlacı 2006). Toprak üstü kısımları insan ve

hayvan barınaklarının yapımında kullanılır ve evlerin ve hayvan barınaklarının damlarının kapatılmasında kullanılır. Toprak üstü kısımları çocuklar tarafından şapka yapımında kullanılır. Yaprakları at ve eşek semerlerinin yapımında kullanılır (Gencay 2007). Üstüne tarhana serilir ve çocuklar şapka yapar (Yeşil, 2007). Çiçek kurulu sapları ile soğan-sarımsak demetleri bağlanır. Çiçek kurulu sapları örülerek takke yapılır (Bulut 2008). Gövdeleriyle sepet örülür. Gövdeleriyle soğan ve maydanoz demetleri bağlanır (Kızıllarslan 2008).

25-JUGLANDACEAE

64-*Juglans regia* L. (Goziyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güneyi, Milan mevkii, tarla kenarları, 38° 33' 31'' K, 40° 08' 08'' D, 1069 m, 15.06.2016, ŞO 54

Literatürdeki diğer adları: Ceviz ağacı, Kuz, Yondak, Guz

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Gövde, Kök, Meyve, Yaprak

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi, Sanayi, Boya ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Olgun yaprakları kurutulur. Çay gibi demlenip içilir. Guatr, şeker ve derideki hastalıklarının tedavisinde faydalıdır (Kadir ZENGİNOĞLU, Zülfü YILDIZ, Hasan SUALP, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Hasan YILMAZ). b- Yaprakları suda kaynatılır. Elde edilen bu su ile ayak yıkanarak; ayaktaki mantar hastalıklarına ve ayak kokmasına karşı kullanılır (Ayhan KAŞAN, Mehmet GÜLŞEN, Mehmet ÖZDEMİR). c- Meyvesinin yeşil kabuğu suda kaynatılıp saç yıkanırsa saçını parlatır ve beyazlaşmasını önlediğine inanılır (Bayram OĞUZ, Ayşe MEMİŞ). d- Kabuğu içindeki yumuşak yapı çay gibi demlenip içilir. Kalp, Akciğer, Astım, Bronşit, Ülser, Kabızlığa karşı faydalıdır. Bu su vücuttaki sivilcelere sürülürse sivilceler yok olur. Bu suyla dişlerdeki lekeleri temizlenir (Lütfi GÜLŞEN, Şehriban DOĞRUER). e- Ceviz içi taze ve yaş yendiği zaman beyni güçlendirir (Hatice ÖZEL, Nevzat ATEŞ). f- Gövde ve dalından Aleyt (çift sürmek için), kaşık, nire (çift sürme esnasında öküzlerin boynuna takılır) gibi malzemeler yapılır (M. Ali OĞUZ). g- Kütük (gövde) kısmı silah kabzası yapımında kullanılır (Abdullah TÜNCER).

Literatürdeki kullanımı: Ceviz ağacının kökünden, gövde kabuklarından, yapraklarından ve meyvesinin yeşil kabuklarından boya yapılır (Eyüpoğlu vd. 1983). Kökleri zeytinyağı içinde bir müddet bekletildikten sonra, bu zeytinyağı romatizma ve adale ağrılarını giderici

olarak ve cilde sürülerek kullanılır (Tuzlacı 1985). Taze dövülmüş yaprak kanamayı durdurmak için kullanılır. Taze meyve olgunlaşmış çıban tedavisinde kullanılır (Tabata vd. 1994). Çiçekler kaynatılarak romatizmal ağrılara karşı kullanılır. Yapraklar romatizmal ağrılara karşı ya çiğ yenir ya da kaynatılarak suyu içilir (Fujita vd. 1995). Olgunlaşmış meyveler dâhilen guatr tedavisinde 1 adet yenir (Erol 1995). Yaprak kısmı antiseptik olarak kullanılır. Yaprak deri, saç ve göz hastalıklarına karşı kullanılır (Sayar vd. 1995). Gövde kabuğu dekoksasyon halinde kabızlık için kullanılır. Yapraklar ve ince dal dekoksasyon halinde egzama tedavisinde kullanılır. Yaprak öz suyu kesikli yaralara konur. Yaprak ve meyve dekoksasyon halinde saç bakımı için kullanılır (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu. 1996). Yaprak egzama tedavisi için dekoksasyon halinde kullanılır. Yaprak romatizma ağrıları için dâhilen kullanılır (Honda vd. 1996). Tohumlar kısırlık tedavisinde kullanılır. Yapraklar güneş çarpması ve hemoroid tedavisinde kullanılır (Sezik vd. 1997). Besin olarak kullanılmasının yanında meyve kabukları yünleri boyamak için kullanılır (Vural vd. 1997; Tugay vd. 2004; Satıl vd. 2006). Yeşil meyve kabukları yün boyamada, kerestesi mobilyacılıkta kullanılır. Yaprakları ciltteki sivilcelerin giderilmesinde haricen etkilidir. Tohumları da kuruyemiş olarak tüketilir (Duran 1998). Soğuk algınlığı durumunda vücut bitkinin taze yaprakları ile örtülür. Egzama tedavisi için taze meyvenin perikardı ezilerek vücudun kaşıntılı bölgelerine sürülür. Yaprak romatizma tedavisi için dekoksasyon halinde kullanılır (Yeşilada vd. 1999). Meyveler, iştah açıcı, kabız, kan şekerini düşürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır (Baytop 1999). Meyvelerinden kahvemsi renkte bir boya elde edilir. Yeşil haldeki meyveler akrep sokmalarına karşı kullanılır (Ertuğ 1999). Meyvelerin yeşil kabuğu suda kaynatılır, süzülen suyu ile kına yoğrularak boyamada kullanılır. Meyvelerin yeşil kabuğu dövülüp romatizma hastalığında dizlere sarılır. Olgunlaşmamış meyveleri mayasıl için yenir. Yaprığın lapası ayak parmakları aralarında oluşan mantara sarılır (Koçak 1999). Meyveleri gıda, yaprakları ilaç yapımında kullanılır (Ertuğ 2000; Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004; Keskin ve Alpmar 2002). Meyve kabuğu ve ceviz kökünün kabuğu halı boyamada kullanılır (Bağcı 2000). Meyve karın ağrıları için tüketilir. Yaprak güneş yanıkları durumunda kullanılır (Sezik vd. 2001). Meyveleri boya elde etme amaçlı olarak kullanılır. Genellikle yünleri kahverengine boyamak için kullanılır. Tuz kullanılırsa elde edilen renk siyaha dönüşür (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Meyvenin yeşil kabuğu kaynatılarak suyu baş ağrılarına karşı içilir (Koca 2003). Kanamaları durdurmak için taze yaprakları kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Kurutulmuş yapraklar saç dökülmesine karşı ve saçları boyamada kullanılmaktadır. Sivilcelere karşı etkilidir (Malyer vd. 2004).

Gıda ve boya elde etme amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2004c). Yaprakların dekoksasyonu güneş çarpmasına karşı haricen ve kan dindirici olarak kullanılır (Ezer ve Avcı 2004). Meyve nohut büyüklüğünde iken toplanıp, zeytinyağında oda sıcaklığında 1 saat bekletilir. Bronşite karşı sabahları aç karnına bir tane yutulur. Yaprakları ve meyve kabuğu infüzyon halinde haricen saçları kuvvetlendirmek için kullanılır. Yaprakları ve meyve kabuğu dekoksasyon halinde keten liflerini siyaha boyamada kullanılır. Ceviz kabuğunun ezilmesiyle elde edilen sıvı siğillere sürülür (Koçyiğit 2005). Meyvesinin içi ile kayısı meyvesi sıcak suda haşlanıp süzöldükten sonra süzöntü günde 1 su bardağı içildiğinde kabızlığa iyi gelmektedir (Koyuncu 2005). Meyve dekoksasyonu damar sertliklerine karşı kullanılır ve kolesterolü düzenler (Ezer ve Arısan. 2006). Gövde kabuklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen, kan şekerini düşürücü olarak kullanılır. Gövde kabuklarıyla yapraklarından hazırlanan dekoksasyonun buharı, üstüne oturtularak, kadınların adet sancılarını gidermek amacıyla kullanılır. Bitkinin yaprağı dövölüp haricen eldeki çatlakların tedavisinde kullanılır. Tohumları iyice dövölüp balla karıştırılarak dâhilen bronşit tedavisinde kullanılır. Tohumları iyice dövölüp balla karıştırılarak dâhilen laksatif (çocuklar için) olarak kullanılır. Genç sürgünlerinden hazırlanan dekoksasyon, bir beze emdirildikten sonra, bu bez ağırlı bölgeye sarılıp, romatizma ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Kökleri zeytinyağı içinde bir müddet bekletildikten sonra, bu zeytinyağı, haricen, romatizma ve adale ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Meyveler henüz olgunlaşmadan, yaklaşık leblebi ve fındık büyüklüğüne eriştiğinde ezilir ve günde 1 adet yenilerek, guatr tedavisinde kullanılır. Dal ve yapraklarının, *Quercus coccifera* yaprakları, *Rubus sanctus* yaprak ve meyveleri ve *Sorghum halepense* var. *halepense* rizomları ile birlikte hazırlanan infüzyonu, soğutulduktan sonra, dâhilen, kanser tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon (1 bardak suya 1 tatlı kaşığı yaprak tozu), aç karnına, günde 2 bardak dolusu içilerek, iltihaplı bademcik hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Yapraklar, taze olarak bacaklara sarılıp, romatizma ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Henüz olgunlaşmamış küçük meyveleri, dâhilen, guatr tedavisinde kullanılır. Meyvenin içinde, tohumların bağılı olduğı kısımlardan hazırlanan dekoksasyon, dâhilen, kemik erimesi tedavisinde kullanılır. Yapraklar, kaynatılıp bir bezle sarılarak, romatizma tedavisinde kullanılır. Yapraklar kaynatılıp bir bezle sarılarak, arı sokmasına karşı kullanılır. Genç dallarının, *Malva sylvestris*, *Urtica dioica*, bitkileri, *Rubus sanctus* kökü ve *Petroselinum crispum* yaprakları ile birlikte hazırlanan dekoksasyon, sabahları aç karnına 1 çay bardağı dolusu içilerek, egzama tedavisinde kullanılır. Tohumları 2-3 gün boyunca günde 3 adet

yenilerek, tansiyon düzenleyici olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyonun buharı, üzerine oturularak, bayanların adet kramplarının giderilmesinde kullanılır. Taze yaprakları, ayakkabıların içine yerleştirilerek, ayak terlemesinin önlenmesinde kullanılır. Taze yaprakları, dövülüp ağırlı yere bir bezle sarılarak, romatizma tedavisinde kullanılır. Her uygulama için birkaç yaprak yeterlidir ve uygulama uzun süreli olmamalıdır. Yapraklar uzun süre bırakılırsa ciltte yaralar oluşur. Gövde kabuklarının kurutulduktan sonra hazırlanan dekoksiyonu, dâhilen ishale karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon, 3 gün dinlendirildikten sonra, dâhilen, mayasıl tedavisinde kullanılır. Yaprakların ezilmesiyle elde edilen özsu, haricen, kesik ve yara tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Yapraklar boğaz ve eklem ağrıları için ılık suda ıslatılıp 5-10 dakika ağrıyan yere sarılır (Elçi ve Erik 2006). Yaprakları cilt yaralanmalarında lapası yapıp sarılır. Yaprakları iştah açmak için çayı içilir. Yaprak lapası romatizma görülen yere sürülür. Yaprak safra artırıcı ve şeker hastalığı tedavisinde çayı hazırlanıp içilir. Yaprak kaynatılarak suyu ile saç yıkanır. Meyvenin yeşil kabuğu kaynatılıp boya elde edilir (Bulut 2006). Meyvesi iştah açıcı, kolesterolü düşürücü, hafızayı güçlendirici, kuvvet verici olarak yenir. Yeşil kabukları ve yaprakları kaynatılarak kök boya elde edilir. Yaprakları kaynatılarak egzama tedavisi için kullanılır (Öztürk ve Dinç 2005). Bitkinin meyveleri kurutulur, kabukları soyularak yenir. Ham olgunlaşmamış meyvenin kabuğu ezilip suyu ele ve ayaklara sürülür. Mantar kabuk oluşturarak dökülür. Bitkinin yaprakları suda kaynatılır. Boyanacak eşya da konularak kaynatılır. Uygun olan gövde ve dallardan işlenerek mobilya yapılır. Ağacın kabuğunun dövülüp toz haline getirilerek elde edilen kına suyla karıştırılarak ellere sürülür. Yaprakları da kaynatılarak suyu saçlara sürülür (Onar 2006). Meyveleri iştah açıcı ve kuvvet verici olarak tüketilir. Meyve kabukları yünle birlikte suda kaynatılarak yünün renk almasında kullanılır. Meyve kabuğundan yeşil renkte boya elde edilir (Gencay 2007). Meyvelerinin perikarplarından hazırlanan dekoksiyonuna üşütmeden dolayı çocuğu olmayan kadınlar oturtulur. Yaprakları ayak kokularını giderici olarak kullanılır. Meyvelerinin perikarpları yünü kahverengine boyamada kullanılır. Kuru yaprakları ekmek pişirmek için toplanır (Yeşil 2007). Gıda olarak kullanılır (Balos 2007; Yüzbaşıoğlu 2010). Defne yapraklarıyla ya da sadece ceviz yaprakları kullanılarak hazırlanan dekoksiyon ile saçlar durulanmaktadır ya da bu dekoksiyon kına ile karıştırılarak saça uygulanmaktadır. Ceviz ve sulfata yaprakları zeytinyağı ile birlikte bir şişeye konulur ve güneşte 40 gün bekletilmektedir. Elde edilen yağ ağrıyan bölgeye günde bir ya da iki defa sürülmektedir. Bir ceviz içi suyun içine ıslatılarak bir gece bekletilir, bu

şekilde elde edilen mazerasyon aç karnına içilir ve ıslatılmışceviz de yenilir. Yakacak olarak kullanılmaktadır. Eşya yapımında kullanılmaktadır (Kazan 2007). Bitkinin kurutularak öğütülmüş yaprakları ve meyvesinin dış kabuğu direk boyama yöntemiyle boyamada kullanılır (Karadağ 2007). Bitkinin meyveleri aç karnına kolesterol düşürmek için kullanılır. Ağacın yaprakları saça kına yakılırken daha koyu bir renk tutmasını sağlamak için kullanılır (Esen 2008). Ham meyvenin kabuğu ezilip suyu ele ve ayaklara sürülür. Mantar dökülür (Uysal vd. 2008). Kolesterolü düşürmek amacıyla bir ceviz içi suyun içine ıslatılarak bir gece bekletilir, bu şekilde elde edilen mazerasyon aç karnına içilir ve ıslatılmış ceviz de yenilmektedir. Bronşit tedavisinde Ceviz içi rahatsızlık süresince günde 3-4 tane yenilmektedir. Şeker ve tansiyon dengeleyici olarak meyve veya yaprakları kaynatılıp günde 1-2 bardak içilmelidir. Antioksidan olarak tüketilmelidir. Her gün düzenli olarak kabukların yerken kırılmasına özen göstererek günde 2-3 tane yenilmelidir. Mayasıl tedavisinde ceviz içi zeytinyağı ile karıştırılıp bölgeye doğrudan sürülmelidir. Guatr hastalığının tedavisinde ceviz henüz olgunlaşmamış iken yeşil dış kabuğu ile birlikte sabahları aç karnın ile 40 gün süreyle yedirilmektedir. Egzama hastalığının tedavisinde ceviz henüz olgunlaşmamış iken yeşil dış kabuğunun suyu çıkarılıp bölgeye doğrudan geçene kadar günde 1-2 defa sürülmelidir. Ateşi düşürmek için yapraklar soğuk su ile ıslatılıp ateşli bölgeye ateş düşene kadar basılır. Baş ağrısı tedavisinde yapraklar başa bir bez yardımı ile sarılır. Tansiyon tedavisinde kuru veya yaş yaprakların kaynatılarak hazırlanan dekoksionu rahatsızlık süresince günde 2-3 bardak içilmelidir. Eşya boyamada kullanılır. Ceviz yaprakları kullanılarak hazırlanan dekoksion ile kına karıştırılarak saça uygulanmaktadır (Uysal 2008). Kurutulmuş yapraklarından elde edilen ekstrat mikrop öldürücü ve saç kaybını önleyici olarak kullanılır (Yıldırım vd. 2008). Olgunlaşmamış meyvelerinden hazırlanan infüzyon (40 adet meyve 1 litre su), sabahları aç karnına 1 çay kaşığı içilerek, guatr tedavisinde kullanılır. Olgunlaşmamış meyvelerinin ezilerek çıkartılan suyu, haricen, egzama tedavisinde kullanılır. Olgunlaşmamış meyveleri balla birlikte, sabah-akşam 1 çorba kaşığı yenerek, hemoroitlere karşı kullanılır. Tohumları yenir. Gövdesi silah kabzası yapımında kullanılır. Meyve kabukları, yaprakları ve kökünden halı, kilim ipliklerinin ve yünlü giysilerin boyanmasında (açık kahverengi renk verir) kullanılır. Meyvenin endokarp kısmı külde yakılıp kaşa ve göze sürme çekilmesinde kullanılır. Meyve kabukları yakacak olarak kullanılır (Bulut 2008). Yapraklarının dekoksionu içine limon sıkılarak şekeri ve kolesterolü düşürmek için 1 hafta arayla içilir. Yapraklarının dekoksionu romatizma ağrısı olan yere sürülüp sarılır. Olgun meyvelerinin

sert endokarpı havanda iyice dövülüp un haline getirilerek balla karıştırılıp hemoroid tedavisinde yenir. Meyvenin içinde tohumların bağlı olduğu kısımların dekoksasyonu hazırlanıp şifa niyetine içilir. Tohumu gıda olarak kullanılır. Özellikle şeker vekolesterol düşürücü olarak yenir (Kızılersalan, 2008). Ceviz, hamur işi ve tatlılarda tüketilmesi yanında kuruyemiş olarak ta tüketilmektedir. Zihni açığına ve sinirlere iyi geldiğine inanılmaktadır (Saday 2009). Ceviz içi kuruyemiş olarak tüketildiği gibi çörek, pasta, kek ve tatlı içine tat ve renk versin diye konur. Ceviz kabuğu kaynatılıp saç boyamada kullanılmaktadır. Kabuğu suda kaynatılıp elde edilen sıvı direk saçta sürüldüğü gibi kına içine de karıştırılarak saçta tatbik edilmektedir. Yeşilken ve kuruyunca meyvesinin kabuğu kaynatılıp kahve yeşil arası boya elde edilmektedir. Yaprığı suda kaynatılıp elde edilen sıvı kına içine konup ve saç dökülmesini önlemesi için bu sıvı ile karıştırılan kına saçta sürülmektedir. Yaprığı suda kaynatılıp elde edilen sıvı tansiyon ve şekeri düşürmesi için içilmektedir. Yaprığı dövülüp akrebin canlıların vücudunda açtığı yaraya sarılmaktadır. Çeyiz sandıkları ceviz ağacından yapılmaktadır. Ceviz içi dövülür yağı çıkarılıp tahta cilalamada ve silah yağlamada kullanılmaktadır (Metin 2009). Yaprak romatizmal ağrılarda kullanılır. Perikarp boya yapımında kullanılır (Sarper vd. 2009). Yapraklar başağrısı tedavisinde kullanılır. Meyve dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Yapraklar bir beze sarılarak fungal enfeksiyon, egzama ve eklem ağrılarında kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010). Meyve yenir. Yaprak, kök ve meyve boya yapımında kullanılır. Gövde el sanatlarında kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Meyvenin yeşil olan kabuğu baş ağrısı için kaynatılarak suyu içilir (Koca ve Yıldırım 2010).

27-LAMIACEAE

65-*Melissa officinalis* L. subsp. *inodora* Bornm. (Vaş sayer)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Dereyçiro mevki, tarla içleri ve kenarları 38° 33' 38'' K, 40° 07' 56'' D, 1057 m, 08.07.2016, ŞO 3

Literatürdeki diğer adları: Tar çoğlet, Oğul otu, Limon otu, Melisa

Toplanma dönemleri: Mart- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı taze ve kuru halde suda kaynatılıp suyu içilir. Sakinleştirici, yaraları iyileştirici ve baş ağrısını dindirici olarak kullanılır (Zülfü KARAN,

Ali YİĞİT, Battal GÜLŞEN, Mehmet GÜLŞEN, Mustafa AYDEMİR, Yusuf ACAR, Mehmet KARAN). b- Toprak üstü taze kısmı sıcak suya konularak bir dakika kaynatılır. Suyu soğuk olarak aç karımla içilir. Bronşit ve nefes darlığına iyi gelir. (Mehmet AKAR). c- Toprak üstü taze kısmı suda kaynatıp suyu içilirse karaciğeri temizler (Mustafa YİĞİT). d- Toprak üstü kısmı kurutulup salataya katılır (Abdullah GÜLER, Murat CAN).

Literatürdeki Kullanımları: Bitki çay olarak kullanılır (Mart 2006)

.Filizlerinden hazırlanan infüzyon çay olarak içilir. Filizlerinden hazırlanan infüzyon damar tıkanıklığını gidermek için içilir. Yaprak ve genç dallardan hazırlanan infüzyon mide ağrılarına ve kanamasına karşı içilir. Yaprakları ıslatılıp sabun gibi el yıkamada kullanılır. Bitkinin taze dalları güzel koksun diye evlerin bir köşesine konulur. Çiçek ve yapraklar suyla beraber kaynatılır. Daha sonra süzülür günde 3-4 defa içilir. Kalp damarlarını açar. Filizlerinden hazırlanan infüzyon çay olarak uykusuzluk problemine karşı içilir. Yörede yaygınlıkla ticareti yapılan otlardan biridir. (Polat ve Satır 2012)

66-Mentha longifolia L. subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *typhoides* (Pune)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypırd mevkii, sulak alan, 38° 33' 82'' K, 40' 08' 38'' D, 1111 m, 28.08.2016, ŞO 44

Literatürdeki diğer adları: Nane, Yarpuz, Yarpız, İt nanesi, Tüylü nane, Yaban nanesi, Punk, Pink, Puni, Pung

Toplanma dönemleri: Mart-Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze toprak üstü kısmı vücuttaki yaralara sürülürse yaraları iyileştirir. (Ali ANLI, Ayşe CAN). b- Taze sürgünleri çay gibi demlenip içilir. Boğaz iltihaplarına iyi gelir (Ahmet OLGUN, Şehriban DOĞRUER, A.Yasin CAN, Emine UYANIK, Muhittin SEZER). c- Tomurcukları koparılıp suda limon ile birlikte kaynatılıp suyu içilir. Soğuk algınlığı ve öksürüğe karşı faydalıdır (Büşra YILMAZ, Gurbet AY, Mahmut YILMAZ, Mehmet GÜLŞEN). d- Taze sürgünleri kurutulur. Yemek ve salatalara katılır. (Elif DİLMEN, Emine OLGUN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Abdurahman SEZER).

Literatürdeki kullanımı: Toprak üstü kısımları mide bulantısını giderici, gaz söktürücü ve koku verici olarak kullanılır (Yıldırım 1991). Bitki taze olarak yenerek veya dekoksasyonu antihelmintik olarak kullanılır (Yeşilada 1993). Soğuk algınlığı ve nezle

karşı yapraklar dekoksasyon olarak, çarpıntıya karşı bitkisel çay olarak kullanılır (Tabata vd. 1994). Toprak üstü kısımları peynire katılır (Özçelik 1994). Bütün bitki iç hastalıklar, karın ağrılarına, adet ağrılarına, öksürüğe, bronşite, baş ağrısına, mide ağrılarına ve hemoroide karşı kullanılır (Sezik 1997). Mide bulantılarını kesici, gaz söktürücü, koku verici, uçucu yağı hafif antiseptik, ferahlatıcı, koku verici olarak kullanılır (Çubukçu 1994). Yapraklar taze veya kurutulmuş halde yemeklere koku ve lezzet vermek için kullanılır (Baytop 1994). Gıda amaçlı yararlanılmaktadır (Ertuğ 1998a). Mideyi rahatlatmak için, kurutularak baharat olarak yemeklere katılır (Koçak 1999). Baharat olarak kullanılır. İp boyamada kullanılır. Boyamada gri bir renk verir. Taze olarak ve salataların içine doğranır (Bağcı 2000). Yaprakları ilaç, hayvan yemi ve değişik amaçlar için kullanılır. (Ertuğ 2000). İzmir aktarların halka en çok sundukları ilk 10 bitkinin arasındadır. (Karademir ve Öztürk 2002). Özellikle yaprakları koku ve tat vermesi için ayrınaşı çorbasına ve diğer yemeklere katılır. Eski saman, *Malva neglecta*, *Plantago major*, *Rumex patientia* ile birlikte kaynatılır ve yeni doğum yapmış doğum sancısı olan kadınlara sancının geçmesi için bu karışım içirilir. Karın, ayak veya baş bölgelerinin şişkinliklerinin tedavisinde kullanılır. Karın şişkinliğinde yapraklar taze veya kurutulduktan sonra kaynatılır ve içilir. Taze halde yaprak ve çiçekleri toplanır. Yaklaşık 10-15 dakika kaynatılır, karın ağrıları, sancılar böbrek ve barsak rahatsızlıklarının tedavisi için içilir. Yaprakları taze iken *Aristolochia bottae* (Zelindar) kökü ile birlikte kaynatılır, karın ağrıları, Siroz, kanser, verem, böbrek rahatsızlıklarının tedavisi için içilir. (Behçet ve Arık 2013). Çiğ olarak yapraklar kurutulup, çorbalara konur. Yaprak dekoksasyonu nezle ve solunum yolları enfeksiyonlarına karşı dâhilen kullanılır. (Şimşek vd. 2002). Yaprakların infüzyonu mide rahatsızlıklarına karşı dâhilen kullanılır. (Ezer 2004). Gıda ve tedavi amaçlı kullanılmaktadır. (Ertuğ ve Tümen 2004). Boya yapımında kullanılır. (Özgökçe ve Özçelik 2004). Yapraklarından hazırlanan dekoksasyonun buharı, inhalasyon yoluyla, astım tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılır. Bitkiden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen, karın 97 ağrısının ve sancısının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, mide bulantısına ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı kullanılır. Taze yaprakları, doğrudan yenilerek, bağırsak solucanlarının düşürülmesinde kullanılır. (Tuzlacı 2006).

67-*Origanum vulgare* L. subsp. *gracile* (K.Koch) Ietsw. (Zature)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Inuysıy yaylası sulak, 38° 36' 38'' K, 40° 08' 96'' D, 1984 m, 04.05.2016, ŞO 25

Literatürdeki diğer adları: Kekik, Deli kekik, Karakekik, Güve kekiği, Kaya kekiği, Taş kekik, Kokulu kekik, Sarı kekik, Tapan kekiği, Yayla kekiği, Şabla kekiği, Tuzlu kekik, Dağ kekiği, Kuş zemulu

Toplanma dönemleri: Nisan- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı ve Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze sürgünleri dövülerek bulamaç haline getirilip kaynamış su içine atılır. 10-15 dakika bekletildikten sonra suyu süzülerek baş ağrısı için kullanılır (Hanifi GÜL). b- Toprak üstü kısmı kurutulmuş olarak çay gibi demlenip içilir. Vücudu rahatlatır. (Bayram OĞUZ, A.Yasin CAN). c- Bitkinin taze toprak üstü kısmı çiğ olarak yenilirse şeker hastalığına iyi gelir (Ali ANLI). d- Yaprakları kuru veya taze halinde çay gibi demlenip içilir. Grip ve nefes darlığına iyi gelir (Hakan DİLMEN, Mehmet OĞUZ, M. Emin GÖKALP, Selahattin GENÇ, Hayriye GÜNDOĞAN, Hüseyin UYANIK, Battal GÜLŞEN). e- Taze toprak üstü kısmı kurutulup küçük parçalara ayrılır. Baharat olarak kullanılır. Çökeleğe katılır (Emine OLGUN, Numan GENÇ, Ahmet SONER, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki Kullanımları: a) Çiçekli kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen karın ağrısı ve sancısının giderilmesinde kullanılır b) Yaprakları ve çiçekli kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen soğuk algınlığı ve grip tedavisinde kullanılır c) Yaprakları ve çiçekli kısımları koku ve lezzet vermek için yemeklere, çorbalara ve salatalara katılır d) Yaprakları ve çiçekli kısımlarından çay yapılır (Doğan 2014), Astım tedavisinde (Altundağ 2009), baş ağrısına karşı (Altundağ 2009), diş ağrısına karşı (Altundağ 2009), idrar artırıcı olarak (Sezik vd. 1992), mide ağrısının giderilmesinde (Güldaş 2009, Özgökçe ve Özçelik 2004, Tuzlacı ve Doğan 2010), yara tedavisinde (Özgökçe ve Özçelik 2004), mide rahatsızlıklarının giderilmesinde (Sezik vd 1992), mide yanmasına karşı (Altundağ 2009), sarılık tedavisinde (Tuzlacı ve Doğan 2010), soğuk algınlığının tedavisinde (Tuzlacı ve Doğan 2010), yüksek tansiyona karşı (Altundağ 2009) kullanıldığı kaydedilmiştir.

68-*Phlomis armeniaca* Willd. (Çayey wişkıla)

Lokalitesi: Çevrecik köyü batısı, orman, 38° 29' 25'' K, 40° 05' 30'' D, 1040 m, 20.05.2018, ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Ada çayı, Ballıbaba, Yayla çayı, Silvanok, Reyhan, Fesleğen, Ayıkulağı, Karağan çalısı

Toplanma dönemleri: Mayıs- Haziran

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Çiçekli dallarını çay gibi demlenip içilir. Soğuk algınlığına ve göğüs ağrılarına karşı faydalıdır (Mehmet KARATAPAN).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları uyarıcı olarak kullanılır (Baytop 1999). Yapraklar basur ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Çiçeklerinden sıtma hastalığının tedavisi yapılmaktadır (Özçelik 1987). Mayıs ve Haziran aylarında yaprakları toplanarak çayı yapılır (Gencay 2007). Toprak üstü kısımlarının dekoksasyon ve infüzyonu Beyin tümörüne karşı, kanser tedavisinde, antiseptik ve yara iyi edici olarak kullanılır (Oral 2007). Bitkinin toprak üstü organları hayvanlara yedirilir (Vural 2008).

69-*Salvia candidissima* Vahl. subsp. *candidissima* (Rebiys mılçiko)

Lokalitesi: Karakaş köyü kuzeyi, step 38° 32' 43'' K, 40° 13' 15'' D, 1220 m, 15.05.2017, ŞO 85

Literatürdeki diğer adları: Palag, Galabor

Toplanma dönemleri: Mart- Temmuz

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı derisi soyularak mide rahatsızlığı için yenir. (Emine OLGUN, Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER).
b- Toprak üstü taze gövdeleri soyularak yenilir (Zülfü YILDIZ, Battal GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: Gövde ve yaprakları gıda olarak kullanılır (Ertuğ 2000).

70-*Salvia multicaulis* Vahl (Dağ, Yabani reyhan)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi guneyi, Kottıl mevki, step, 38° 33' 13'' K, 40° 07' 57'' D, 1031 m, 04.05.2017, ŞO 79

Literatürdeki diğer adları: Punga reş, Kılırk, Sıvsıvok, Kaşgatenik, Giyacılık, Kürt reyhanı

Toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı suda kaynatılıp suyu içilir. Soğuk algınlığına iyi gelir (Bayram OĞUZ, Heybet AYIK, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Toprak üstü kısmı kurutulup, baharat olarak kullanılır. Bitki güzel kokulu olduğundan günlük hayatta da kullanılır (İrfan YİĞİT, Hüseyin UYANIK, Battal GÜLŞEN, Emine UYANIK).

Literatürde kullanımı: Yaprakları keyif verici olarak tütüne katılmaktadır. Yaprakları haricen yaraları deşmede kullanılır (Özçelik vd. 1990). Çay halinde içilir (Baytop, 1994a). Yaprakları kaynatılarak çay olarak içilir (Koçak 1999). Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Yaprakları haricen yara iyi edici olarak kullanılmaktadır (Türkoğlu 2000). Kurutulmuş toprak üstü kısımlar suyun içine konulur yünle birlikte kaynatılarak gri renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Yeşil yaprakları taze olarak iltihaplı ve bıçak kesiği yaralarının üzerine bırakılarak bir bez ile bağlanır. Tohumları olgunlaştıktan sonra kabuklarından ayrılıp yenir ve çöreğe katılır (Behçet ve Arık 2013). Yapraklar ve çiçekler soğuk algınlığına karşı kaynatılarak içilir (Özgökçe ve Özçelik 2004). Öğütülüp kaynatılan bitki, lapa halinde, haricen, vücuttaki şişliklerin tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Mayıs ve Haziran aylarında çiçekleri toplanıp kaynatılarak çayı yapılır (Gençay 2007). Soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır (Çakılcıoğlu vd. 2010).

71- *Satureja hortensis* L. (Destay solsin)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Solsı mevki, step, 38° 33' 14'' K, 40° 07' 17'' D, 1076 m, 02.08.2016, ŞO 7

Literatürdeki diğer adları: Kaya Kekiği, Zahter, Dağ Kekiği, Kara Kekik

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı ve Çiçek

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Temizlik

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı kurutulur. Suda kaynatılarak suyu grip, nezle ve vücut iltihaplanmasına karşı kullanılır (Nevzat ATEŞ, Battal GÜLŞEN, Yusuf ACAR). b- Toprak üstü kısmı süpürge olarak kullanılır (Şöhret AYDEMİR, Emine UYANIK, Şadiye

SEZER). c- Çiçekli ince dalları kurutularak baharat olarak kullanılır (Zeki KOÇ, Hüseyin UYANIK). d- Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir (Hakan DİLMEN).

Literatürdeki Kullanımları: Çayı keyif için içilir. Damarları açar, kolesterolü düşürür (Özçelik ve Balabanlı 2005). Yaprakları baharat olarak kullanılır (Aksakal ve Kaya 2008). İnfüzyon şeklinde hazırlanan drog üst solunum yolu enfeksiyonu için tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Gıda olarak kullanılır (Kültür 2014). Yaprak ve çiçekleri baharat olarak kullanılır (Doğan ve Tuzlacı 2015).

72- *Sideritis vulcanica* Hub.-Mor. (Çayey kuy, Dağ çayı) END.

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Siyey nımaj mevkii, orman, 38° 34' 34,90'' K, 40° 06' 13,15'' D, 1627 m, 14.07.2016, ŞO 106

Literatürdeki diğer adları: Dağ çayı

Toplanma dönemleri: Temmuz- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı kurutulur. Çay gibi demlenip, aç karınla sabah, öğlen ve akşam içilir. İştah açıcı, mikrop öldürücü, iltihap temizleyici, gaz söktürücü, idrar yolu enfeksiyonlarını giderici olarak kullanılır. Soğuk algınlığında etkilidir (Ayhan CAN, Murat BERKEN, Mahmut YILMAZ, Mehmet ÜSTÜNKAYA, Mehmet CAN).

Literatürdeki kullanımı:

73- *Stachys lavandulifolia* Vahl var. *lavandulifolia* (Çayey wariy, Dağ çayı)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Kurlık mevkii, step, 38° 36' 02'' K, 40° 08' 46'' D, 1961 m, 18.07.2016, ŞO 51

Literatürdeki diğer adları: Dağ çayı, Ada çayı, Tüylü çay, Tüylü kız, Çaya beci, Çaya çiye

Toplanma dönemleri: Haziran- Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısımları, çay gibi demlenip içilir. Nefes darlığı, şeker, idrar yolları, bronşit, grip, mide rahatsızlıkları ve solunum yollarına faydalıdır (Necati GÜLER, Mahmut YILMAZ, A.S DALMIZRAK, Ahmet SONER, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Zinni KARAN, Murat BERKEN, Şehriban

DOĞRUER, Numan GENÇ, M EMİN GÖKALP, Ali ANLI, Ahmet YILMAZ, Mehmet KARATAPAN).

Literatürde kullanımı: Çiçekli dalları suda kaynatılır elde edilen sıvı nefes darlığı tedavisi için içilmektedir (Tekin 2011). Grip ve uykusuzlukta kaynatılarak çayı içilir. (Polat vd. 2013).

74- *Teucrium polium* L. (Ced)

Lokalitesi: Erimli Beldesi, Güleç Mahallesi, step, 38° 31' 41'' K, 40° 04' 26'' D, 1243 m, 28.07.2017, ŞO 118

Literatürdeki diğer adları: Acı yavşan, Beyaz ot, Biber yavsanı, Bijdo, Cade, Catri, Caye mabasire, Cığde, Çöl ilacı, Davar otu, Dağ kekiği, Fatmacık otu, Giyatesenek, Giya mervend, Gürpüntü, Harman otu, Hamesi, Helpig, Karın ağrısı otu, Mayasıl otu, Meyremhort, Merven, Oğlan otu, Oğul otu, Par yavsanı, Parihavsan, Pire yavsağı, Pir yavsanı, Ülper yaprağı, Tehlik, Ververik, Vijdo, Yağmur otu,

Toplanma dönemleri: Haziran-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze veya kurutulmuş kısmı bir bardak suya birkaç bitki atılıp 5- 10 dk kaynatıldıktan sonra ılık bir şekilde günde tok karınla bir su bardağı kadar içilir. Şeker hastalığına iyi gelir. Şekerden dolayı kilo kaybı olanlar için kullanılır (Ahmet SERT). b- Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse sinüzite ve günde bir çay kaşığı kadar içilirse karın ağrısına iyi gelir (Mehmet GÜLŞEN, Ramazan KARAN, Ramazan YILDIZ). c- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırıp kaynayan suya katılıp 1-2 dakika bekletilip suyu içilir. İdrar yolları, baş ve diş ağrısı için faydalıdır (Mehmet KARATAPAN, Ahmet YILMAZ).

Literatürdeki kullanımı: Baş ağrısını gidermek için kaynatılmış bitkinin suyu ile kına karıştırılarak başa yakılmaktadır. Kulak ağrılarının tedavisinde ise, bitkinin kurutulmuş yaprakları sigara şeklinde sarılıp içilmektedir. Şeker hastalığı tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçek kısımları kekik (*Thymus kotschyanus* var. *glabrescens*) aynı oranlarda karıştırılıp kaynatılarak çay gibi içilmektedir (Tonbul ve Altan 1989). Bitki kanser ve egzama tedavisinde kullanılır (Tümen 1989). Çiçekli dalları mide ağrılarına iyi gelir (Yıldırım 1991; Dönmez 2000; Onar 2006; Akgül 2008; Cansaran ve Kaya 2010). Pek çok tıbbi amaçlarla kullanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik 1991; Satıl vd. 2006). Yapraklar taze olarak

mide ağrılarına karşı yenir (Tabata vd. 1994). Bitki kaynatılıpsuyu sancı giderici olarak kullanılır (Gümüş 1994). Bitki karın ağrısı, diarre veromatizmal ağrıları tedavisinde kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Bitki dekoksiyonhalinde soğuk algınlığı, bronşit ve karın ağrısı tedavilerinde kullanılır (Fujita vd. 1995). Bitki karın ağrıları ve egzama için dekoksiyon halinde kullanılır (Honda vd. 1996). Çiçekli dallar uyarıcı etkiye sahiptir (Sayar vd. 1995). İshal, hemoroid, iç ağrılara karşı ve kan durdurucu olarak kullanılır (Sezik vd. 1997). Kaynar sudabiraz demlendirilerek elde edilen çay nefes ve istah açıcı olarak kullanılır (Vural vd. 1997). İnfüzyon (%5) halinde kuvvet verici ve uyarıcı olarak kullanılır (Baytop 1999). Bitki hemoroid tedavisinde kullanılır (Yeşilada vd. 1999; Gürhan ve Ezer 2004; Tuzlacı vd., 2010; Koyuncu vd. 2010). Çay olarak içilirse nefes ve iştahı açar (Bağcı 2000). Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Bitki soğuk algınlığı ve ateş düşürmek için dekoksiyon halinde kullanılır. Bitki karın ağrıları için infüzyon halinde kullanılır (Sezik vd., 2001). Bitkinin toplanmasının ardından yağmur yağılacağına inanılır (Keskin ve Alpınar 2002). Bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılır. Buğday ununun hamuru ile karıştırılıp iltihaplı yaralara sürülür. Ayrıla birlikte kaynatılıp soğutulduktan sonra yaralara ağrılı bölgelere sürülür. Mide ağrıları ve yeni doğum yapmış bayanlara doğum sonrası sancılarına çiçekler kaynatılıp içilir. Aynı zaman da bu sıvı hayvanlardaki yaralar için de kullanılır (Behçet ve Arık 2013). Çiçekli dalları mide ağrılarına, iştah açıcı ve şeker hastalığına karşı infüzyon (%1) günde 2-3 bardak içilir. Barsak iltihabı ve tembelliğine karşı suda kaynatılıp suyu sabah, akşam bir çay bardağı içilir (Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). Gövdesi mide ağrıları için taze olarak yenir (Özgökçe ve Özçelik 2004). Yapraklı dalları karın ağrılarında çay olarak azar azar çayı içilir. Kıl kurduna da çayı iyi gelir. Mideye çok yararlı (Ertuğ 2004b). Tüm bitki bulantı ve iştahsızlık için dekoksiyon halinde kullanılır (Simsek vd. 2004). Toprak üstü kısmı dekoksiyon halinde hemoroid tedavisi için dâhilen veya haricen alınır. Karın ağrısı için dekoksiyon halinde kullanılır. Günes çarpması için genç bitki sarımsak ve yoğurt ile karıştırılarak kullanılır (Özkan ve Koyuncu 2005). Toprak üstü kısmı dekoksiyon halinde mayasıl tedavisinde kullanılır (Koçyiğit 2005). Şeker hastalığında ve küçük çocukların altını ıslatması durumlarında kaynatılarak içilmesi şeklinde kullanılıyor. Bu tür pazarlarda yerel toplayıcılar tarafından satılmaktadır (Mart 2006). Dekoksiyon halinde egzama için kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay 2006). Yaprak, çiçek ve taze sürgünleri mide rahatsızlıkları, sindirim ve boşaltım sistemi rahatsızlıklarına karşı çayı içilir. Bu çay, iştahsızlık, şeker hastalığı, ishale, sıtma ve basur hastalığına karşı da faydalıdır. Tadının

acı oluşu nedeni ile tercih edilmemekle beraber pek çok hastalığa karşı kullanılır (Bulut 2006; Öztürk ve Dinç 2005). Koyunlarda ve insanlarda sindirim rahatsızlıklarına karşı kullanılır. Çiğ olarak ya da çiçekli dalları kaynatılarak kullanılır. Çiçekli dalları kaynatıldıktan sonra dinlendirilir. Şeker hastası tarafından günde bir bardak yemekten sonra içilir. Bu şekilde şekeri düşürdüğüne inanılır. Çok acı olduğu için içilmesi zordur. Buna rağmen bölgede kullanımı oldukça yoğundur. İnsanlarda kurt düşürücü olarak kullanılır. Üç gün boyunca sabah aç karna bitkinin çiçekli dalları yenilir. Doğum yapmış anneye yemek dokunmuşsa sütü çocuğa dokunmasın diye kaynatılıp içirilir. Süt bebeğe dokunursa yine anneye bu bitki verilir. Sütü temizlediğine inanılır. Koyunlarda karın ağrısı olduğu zaman bitki iyice kaynatılıp, suyu şişeye konularak hayvana zorla içirilir (Korkut 2006; Akan vd. 2008). Karın ağrılarına karşı, mide ve bağırsak çalıştırıcı olarak, mide hastalıklarına karşı kullanılır. Herbası ağızda çiğnenip tükürülerek ve dekoksasyon veya infüzyonu hazırlanarak kullanılır (Oral 2007). Tamamından hazırlanan infüzyon dâhilen doğum sancılarında kullanılır. Tamamında hazırlanan infüzyon dâhilen karın ağrısı için kullanılır. Toprak üstü kısmı kaynatılıp suyu ile basına güneş geçen çocuklar yıkanır. Toprak üstü kısmı kurutulup toz haline getirilir ve az bir miktar 1,5–2 kilo balve inek sütünden elde edilen tereyağı ile karıştırılıp dâhilen tüberküloz hastalığı tedavisinde sabah bir yemek kaşığı kadar alınır. Toprak üstü kısmından hazırlanan infüzyon dâhilen mayasıl tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısmından hazırlanan dekoksasyon dâhilen şeker hastalığı için aç karnına kullanılır (Yeşil 2007). İlbahar ve sonbaharda, yöre halkı tarafından toplanmaktadır. İnsan ve hayvanlar için kullanımı vardır. Bitkinin toprak üstü kısımları, çay gibi kaynatılıp içilebildiği gibi avuç içerisinde öğütülerek da yutulmaktadır. Gaz giderici, idrar söktürücü, böbrek taşı ve kumunu düşürücü, sindirimi kolaylaştırıcı, bağırsak kurtlarını düşürücü ve kabızlığı önleyici olarak kullanılır. Özellikle şeker hastalığında etkili olduğu söylenmektedir. Ayrıca, çocuklarda karın ağrılarına karşı ağrı kesici olarak kullanılmaktadır (Balos 2007). Yapraklar mide ağrısı ve mide üşütmelerinin tedavisinde suda kaynatılarak hazırlanan dekoksasyon ile hamur yoğrularak bir bez yardımıyla ağrılı karın bölgesine sarılmaktadır. Çocuğu olmayan kadınların sorununa çözüm getirmek amacıyla suda kaynatılarak hazırlanan dekoksasyon banyo suyu olarak haricen kullanılmaktadır (Kazan 2007). Bitkinin toprak üstü kısımlarının kaynatılmasıyla elde edilen çay kadın hastalıklarına bağlı olarak ağrıları gidermede ve şekeri düşürmede kullanılır (Esen 2008). Yaprak karın ağrısı, kansızlık tedavisinde kullanılmaktadır (Uysal 2008). Bitkinin toprak üstü organlarından dekoksasyon veya infüzyon yöntemleriyle

hazırlanan çayı, karın ağrısına karşı 1–2 fincan içilir. Bitkinin toprak üstü organlarından dekoksasyon yöntemiyle hazırlanan çay kasılma ve kramplar için, 2–3 fincan içilir (Vural 2008). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, hemoroidlere karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlardan hazırlanan infüzyon, sabahları aç karnına 1 çay bardağı dolusu içilerek, egzama tedavisinde kullanılır (Bulut 2008). Arılar bitkinin çiçek nektarından yararlanır (Karaca 2008). Güneş çarpması durumunda toprak üstü suda kaynatılarak banyo yapılır. Kabızlık için çocuklara banyosu yaptırılır (Sarper vd. 2009). İstah açıcı, mide ağrılarını dindirici tansiyon düzenleyici olarak kullanılır (Yapıcı vd. 2009). Yaprakları kuru ve tazeyken kaynatılıp suyu içilir (Tugay ve Koçer 2009). Kök hariçdiğer kısımlar suda kaynatılıp elde edilen sıvı dökülmekte ikinci kez kaynatılmaktadır. Bu sıvı karın ağrısı, barsak hastalıkları, öksürük, grip, adet sancıları ve göbek düşmesi denilen rahatsızlıkların tedavisinde ve şekeri düşürmek için kullanılmaktadır. Andız kozalağı pekmeze kaynatılıp ishal rahatsızlığında karna sarılmaktadır. Yaprakları kaynatılıp şekeri düşürmesi için içilmektedir. Kurutulup ezilerek pekmeze bulamaç edilip soğuk algınlığında sırt üzerine sarılmaktadır. Göçebe olanlar ya da tarlada çalışanlar karın ağrısını gidermesi için acı yavşanı çiğneyip tülbentten süzüp sıkarak çocukların ağızlarına damlatmaktadırlar. Dalları kaynatılıp mide sancısı olanlara içirilmektedir. Ayrıca bu sıvı kas ve mide spazmlarında, baş ve migren ağrılarında da içilmektedir. Düşüklere neden olabileceği için hamile bayanların içmemesi söylenmektedir. Bitki suda kaynatılıp elde edilen suya basur ve cilt hastaları oturtulmaktadır. Sıtma tedavisinde kinin yerine kullanıldığı belirtilmektedir (Metin 2009). Toprak üstü kısmı dekoksasyon halinde soğuk algınlığı ve karın ağrılarında kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010).

75- *Teucrium chamaedrys* L. subsp. *sinuatum* (Celak.) Rech.f. (Vılıkey şeyh)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Akdağ mevki, über yaylası, step, 38° 37' 76'' K, 40° 07' 22'' D, 2123 m, 12.08.2017, ŞO 124

Literatürdeki diğer adları: Keselmahmut, Uzun Mahmut, Kısa Mahmut, Dalak otu, Dağ kekiği, Bodur Mahmut otu, Kısa Mahmut otu, yermeşesi, dalakotu, sıcakotu, yer palamudu, erkurtaran

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı çay gibi demlenip içilirse verem, kanser ve eklemlerdeki kireçlemeye karşı faydalıdır (Zöhre KARA, Heybet AYIK, Mehmet AKAR).

Literatürde kullanımı: Ağrı kesici olarak (Tuzlacı ve Doğan 2010), kalp rahatsızlıklarının tedavisinde (Tuzlacı ve Doğan 2010), a) Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. b) Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen hemoroitlere karşı kullanılır. c) Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon haricen egzama tedavisinde ve kaşıntıya karşı kullanılır. d) Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dâhilen karın sancısının giderilmesinde kullanılır. e) Yaprakları koku ve lezzet vermek için yemeklere, çorbalara ve salatalara katılır (Doğan 2014).

76- *Thymus fallax* Fisch. & C.A. Mey. (Zaturew zura, Dağ kekiği)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Koyl kepiyr mevki, step, 38° 37' 94'' K, 40° 08' 91'' D, 2199 m, 31.07.2016, ŞO 61

Literatürdeki diğer adları: Anık, Kaya kekiği, Sater, Dağ kekiği, Kara kekik

Toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı çay gibi demlenip içilir. Solunum yolları tahrişlerine, boğaz ağrıları, öksürüğe iyi gelir. Bağışıklık sisteminin korunmasına iyi gelir (Muhlis ÖZEL, Mahmut YILMAZ, Hacı YILDIRIM, Gülbahar YILDIZ). b- Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı baharat olarak kullanılır (Hüseyin ZEREN, Remziye YARDIM, Emine UYANIK, Şadiye SEZER).

Literatürdeki Kullanımları: Çayı keyif için içilir. Damarları açar, kolesterolü düşürür (Özçelik ve Balabanlı 2005). Yaprakları baharat olarak kullanılır (Aksakal ve Kaya 2008). İnfüzyon şeklinde hazırlanan drog üst solunum yolu enfeksiyonu için tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Gıda olarak kullanılır (Kültür 2014). Yaprak ve çiçekleri baharat olarak kullanılır (Doğan ve Tuzlacı 2015).

26-LILIACEAE

77- *Allium ampeloprasum* L. (Kırım, Kront, Kar)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Milmerg mevki, step, 38° 34' 18'' K, 40° 07' 31'' D, 1144 m, 17.03.2016, ŞO 31

Literatürdeki diğer adları: Kaya sarımsağı, Devekörmeni, Karaköremen, Keçiköremen, Köremen, Körmen, Kurab, Yabani sarımsak, Yabani prasa

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı çiğ yenilirse tansiyon rahatsızlığına iyi gelir. (Abdullah GÜLER, Mehmet BAYRAK, Mehmet GÜLŞEN, Ramazan TOKER). b- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılarak yemeklere katılır. Taze olarak yenilir. (Abdullah GÜLER, Mehmet BAYRAK, Mehmet GÜLŞEN, Ramazan TOKER).

Literatürdeki kullanımı: Kök kaynatılarak suyu içilir (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu 1996). Genç yaprakları sarımsak gibi kullanılır (Baytop 1999). Yaprakları taze olarak yenir (Keskin ve Alpınar 2002; Ertuğ 2003b; Ertuğ 2004b). Soğanı ile birlikte bütün bitki çıkarılır. İyiye temizlendikten sonra yeşil soğan gibi sebze olarak salatalara katılır (Behçet ve Arık 2013; Mart 2006). Bitkinin soğan ve yaprakları sarımsak yerine kullanılmaktadır. Bitkinin yaprakları taze halde iken sıcak suda haşlanarak yoğurtlu yemeği yapılmaktadır (Koyuncu 2005). Arılar bitkinin nektar ve polenlerinden yararlanır (Karaca 2008).

78- *Allium cepa* L. (Pıynz)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypird mevki, tarla içleri, 38° 33' 21'' K, 40° 07' 66'' D, 1064 m, 11.06.2017, ŞO 107

Literatürdeki diğer adları: Soğan, Piyaz, Pivaz, Sovan, Pizav, Karaca soğanı, Kıska, Arpacık Soğanı, Karacasoğan

Toplanma dönemleri: Nisan- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak altı (soğanı) ve toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a-Toprak altı (soğanı) kısmı közde pişirilip şişlik ve iltihaplı yaraların üzerine konup yaraların iyileşmesini sağlar (Lütfi GÜLŞEN, Emine OLGUN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER, Mahmut TOKER, H.Meydin BAYAR). b- Toprak üstü taze kısmı çocuk emziren anneler çiğ olarak tüketilirse sütünü artırır. Diş çıkaran bebeklerin diş yerlerine sürülürse dişleri erken çıkarır (Canan CAN, Hatice OLGUN, Bedriye

ALANOĞLU). c- Soğan zarı kulak iltihabı için kulak üzerine konur (Nevzat ATEŞ). d- Taze toprak üstü kısmı çiğ olarak yemeklere katılır (Neşat GÜLER).

Literatürdeki kullanımı: Soğanın kuru dış kabukları boyamada kullanılır. Soğan kabukları ve krom mordanlı yünle bakır rengi elde edilir (Eyüpoğlu vd. 1983). İştah açıcı, midevi, idrar söktürücü, kandaki şeker oranını düşürücü, haricen irin akıtıcı olarak kullanılır. Kalbi ve dış etlerini kuvvetlendiricidir. Kanı ve organizmayı temizler, tene güzellik verir (Yıldırım 1991). Bulburları suda haşlandıktan sonra yaraların veya çıbanın üzerine konulur (Yazıcıoğlu vd. 1993). Arı sokmalarında, haricen, kemik kırılmalarında kullanılır. Yara iyi edici, yeni olgunlaşmış iltihaplı yaralara karşı kullanılır (Sezik 1997). Soğanı besin olarak kullanılmasının yanı sıra, balgam söktürücü da yenir. Ayrıca soğan haşlanarak ezilir ve iltihaplı yaralara sürülür (Vural 1997).Kabukları sarı renk boya elde etmek için kullanılır (Ertuğ 1999b). İdrar arttırıcı, müshil, kan şekerini düşürücü, hazmettirici antibakteriyal, yara iyi edici, tansiyon düşürücü kalp kuvvetlendirici, barsak hareketlerini arttırıcı etkileri vardır (Baytop 1999). Yapraklar ve bulburlar gıda olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Tansiyon düşürücü, hazmettirici, antibakteriyal, kalp kuvvetlendirici, kalp damarlarını açıcı, barsak hareketlerini arttırıcı olarak kullanılır (Türkoğlu 2000). Soğan külde pişirilip içine ardıç katranı damlatılır, çivi batan yere konur. Baş ağrısında tuzla soğan dövülüp ayak atlarına sürülür. Parmakta dolama olduğunda soğan közlenir. Orta göbek alınır, içine zeytinyağlı sabun doğranır. Bir bez içinde bir gece parmakta kalır. Karın ağrılarında yakı olarak kuru kekik, kül, tarhana, pişirilip bir beze sürülür, üzerine soğan çentilir. Soğuyuncaya dek ağrıyan bölgede bırakılır (Ertuğ 2002). Bulburları pişmiş ya da pişmemiş halde yenilir ve baharat olarak kullanılır (Pieroni vd 2002). Bir hafta boyunca kuru soğan kabukları suyun içinde bekletilir, daha sonra yün ile birlikte 1 saat kaynatılarak kırmızı renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Tam olgunlaşmış soğanı kabuklu haliyle köz halindeki ateşin içine atılır ve kabukları soyulduktan sonra bütün olarak suyun içine atılır ve iyice pişirildikten sonra soğanındaki yapraklardan birkaç tanesi iltihaplı yaranın üzerine bırakılıp bağlanır (Behçet ve Arık 2013). Gıda amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2004b).Soğanlar zeytinyağı ile kaynatılır, dâhilen balgam söktürücü olarak kullanılır (Ezer 2004). Bulburları yara iyi edici olarak kullanılır (Pieroni vd. 2005). Bulburları damar sertliği için yenir, Bulburlar közde pişirildikten sonra yaraların üzerine bırakılır (Ezer ve Arısan 2006). Yaprakları sarı renkte 103 boya elde etmek için kullanılır (Guarrera 2006). Soğanının rendelenip bir bezden sürülerek elde edilen suyu, içilerek damar açıcı olarak kullanılır. Soğanı dilimlenip külde ısıtıldıktan sonra, haricen, çıban

tedavisinde kullanılır. Ateşte pişirilen soğanı yara tedavisinde kullanılır. Soğan pişirildikten sonra en iç kısmı oyulur. Ezilen parmakların morarmasını önlemek için parmaklar oyulan kısma sokulup bir gece bekletilir. Soğanın ince zarı yara ve çıban tedavisinde haricen kullanılır. Soğanı suda pişirildikten sonra ılıtılıp, haricen, yaralardaki iltihabın boşaltılmasında kullanılır. Soğanı, yağ ile kavrulduktan sonra ılıtılıp, haricen çıban tedavisinde kullanılır. Soğanı ortadan ikiye kesildikten sonra, haricen, arı sokmasına karşı kullanılır (Tuzlacı 2006). Soğanı gıda olarak tüketilir. Soğanı suda kaynatılıp yaraların üzerine haricen uygulanır (Gençay 2007).

79- *Allium pallens* L. (Sirmey hıyrgo)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güney-batısı, Peypırd mevki, tarlalar, 38° 33' 35'' K, 40° 07' 58'' D, 1058 m, 08.04.2017, ŞO 87

Literatürdeki diğer adları: Sirmo, Sirim, Sirik, Karga soğanı, Yabani soğan, Koronopraso, Körmen, Gavursoğanı, Köpek soğanı, Çatlangoş, Deli pırasa, Silimsoğanı

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze toprak üstü kısmı çiğ olarak tansiyon için kullanılır (Ömer ŞEN).
b- Taze toprak üstü kısmı küçük parçalara ayrılır. Suda haşlanarak yağda kızartılıp yenilir (Abdullah GÜLER, H. Mehmet ÖZER).

Literatürdeki kullanımı:

80- *Allium sativum* L. (Siyir)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Karakaş köyü, tarlalar, 38° 32' 38'' K, 40° 13' 50'' D, 1199 m, 02.07.2017, ŞO 83

Literatürdeki diğer adları: Sarımsak, Sarmısak, Sir, Pivaz, Pırasa

Toplanma dönemleri: Nisan- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak altı kısmı (kök)

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak altı kısmı çiğ olarak yenir. Tansiyon hastalığına iyi gelir, damar sertliğini önler (Emine OLGUN, Nazlıcan ÖZÇELİK, Kader GÜRELİ, Numan GENÇ).
b- Toprak altı (soğan) kısmı kabuğu soyulduktan sonra sert cisimle dövülüp bulamaç haline getirilip kadınlarda yüz şişikliğine karşı kullanılır (Memet MİROĞLU, Mehmet AKSOY).

c- Yemeklere katılıp veya çiğ yendiği zaman kanı sulandırır (Mahmut SEZER, Şüheda ÇEÇEN). d- Toprak altı kısmının çiğnenmeden yutulması halinde karın kaslarını zayıflatır (Recep GÜLŞEN). e- Toprak altı (soğan) kısmı yemeklere lezzet katmak amacıyla kullanılır (Meryem OLGUN).

Literatürdeki kullanımı: Kök kaynatılarak suyu içilir (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu 1996). Genç yaprakları sarımsak gibi kullanılır (Baytop 1999). Yaprakları taze olarak yenir (Keskin ve Alpınar 2002; Ertuğ 2003b; Ertuğ 2004b). Soğanı ile birlikte bütün bitki çıkarılır. İyiye temizlendikten sonra yeşil soğan gibi sebze olarak salatalara katılır (Behçet ve Arık 2013; Mart 2006). Bitkinin soğan ve yaprakları sarımsak yerine kullanılmaktadır. Bitkinin yaprakları taze halde iken sıcak suda haşlanarak yoğurtlu yemeği yapılmaktadır. (Koyuncu 2005). Arılar bitkinin nektar ve polenlerinden yararlanır (Karaca 2008).

81- *Allium trachycoleum* Wendelbo (Sirmey wari)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Akdağ mevkii tılfison, step, 38° 37' 49'' K, 40° 08' 09'' D, 2371 m, 02.07.2017, ŞO 126

Literatürdeki diğer adları: Sirmo, Sirim, Sirik, Karga soğanı, Yabani soğan, Koronopraso, Körmen, Gavursoğanı, Köpek soğanı, Çatlangoş, Deli pırasa, Silimsoğanı

Toplanma dönemleri: Nisan-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı toplanıp çiğ olarak yendiğinde tansiyonu düşürür (Mehmet YAZAR saman, Mehmet H ÖZER). b- Toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenilir. İnekler yediği zaman süt ürünlerinde soğan kokusuna benzer bir koku gelir. Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılıp suda haşlanarak yağda kavrulup yenilir (Mehmet ULUÇ, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). c- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak çökelek veya peynire katılır (Selahattin DOĞAN).

Literatürdeki kullanımı: Bütün bitki peynire katılır (Özçelik 1992). Yumruları yoğurda, peynire, lora ve ekmek içine konularak iştah açıcı, tansiyon düşürücü, idrar artırıcı ve antiseptik olarak yenir (Gümüş 1994). Bulb ve yapraklar kızartılarak besleyici ve kuvvet verici olarak kullanılır (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu 1996). Otlı peynirin yapımında kullanılmakta, sebze ve baharat olarak tüketilmektedir (Öztürk vd. 2000). Yaprakları taze olarak yenir (Keskin ve Alpınar 2002). Hayvanlar tarafından yenilmeyen bir bitkidir (Ertuğ

vd. 2003). Taze yaprakları yemeklere katılır. Çiçek durumları dekoratif olarak kullanılır (Koçyiğit 2005).

82- *Colchicum falcifolium* Stapf (Vılıkey armınıyo)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Gol hımo mevki, step, 38° 33' 75'' K, 40° 07' 77'' D, 1038 m, 17.04.2016, ŞO 60

Literatürdeki diğer adları: Sürinjan, Acıçiğdem, Kolkikon, çayır safranı,

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Süs bitkisi

Kullanım şekli: Toprak üstüne çıktığında ilkbaharın belirleyicisidir. Toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır (Hüseyin YILDIZ, Battal GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: *Colchicum* türlerinin Tropolene alkaloidleri gut, amiloidoz, Behçet hastalığı, sedef hastalığı, lenf kanseri, kan kanseri ve cilt kanseri tedavisinde yardımcıdır (Le Hello 2000)

83- *Colchicum kotschy* Boiss. (Luz heşo)

Lokalitesi: Ormanpınar köyü, tarla içleri, 38° 31' 43'' K, 40° 04' 27'' D, 1259 m, 02.07.2017, ŞO 73

Literatürdeki diğer adları: Acıçiğdem, Kolkikon, Çayır safranı,

Toplanma dönemleri: Mart- Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak altı kısım(kök)

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Bitkinin toprak altı (yumrusu) kısmının kabuğu soyulur. İçindeki kısım lapa haline gelecek şekilde dövülür. Suda kaynatılarak suyu içilir. Tansiyon ve karaciğer hastalıkları için kullanılır (Nevzat ATEŞ).

Literatürdeki kullanımı: *Colchicum* türlerinin Tropolene alkaloidleri gut, amiloidoz, Behçet hastalığı, sedef hastalığı, lenf kanseri, kan kanseri ve cilt kanseri tedavisinde yardımcıdır (Le Hello 2000).

84- *Colchicum szowitsii* Fisch & C.A.Mey. (Villkey wesar)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güney-batısı, Bedroy mevki, step, 38° 31' 29'' K, 40° 05' 53'' D, 1131 m, 09.03.2017, ŞO 113

Literatürdeki diğer adları: Kar çiçeği, Katır çiğdemi, Pivok

Toplanma dönemleri: Mart-Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Mevsim belirleyici

Kullanım şekli: Toprak üstüne çıktığında yayladaki insanların köye göç etmesi, ilkbaharın belirleyicisi olarak bilinir (Emine OLGUN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER, H.Meydin BAYAR, Ali AYDEMİR).

Literatürde kullanımı: Peyzaj bitkisi olarak kullanılır. (Kılıçaslan ve Dönmez 2016). *Colchicum* türlerinin *Tropolene* alkaloidleri gut, amiloidoz, Behçet hastalığı, sedef hastalığı, lenf kanseri, kan kanseri ve cilt kanseri tedavisinde yardımcıdır (Le Hello 2000).

85- *Eremurus spectabilis* M.Bieb. (Helling)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Kurık yaylası, step, 38° 37' 43'' K, 40° 09' 13'' D, 2250 m, 03.04.2016, ŞO 6

Literatürdeki diğer adları: Çiriş otu, Gulık, Çiriş, Güllük, Dağ pırasası, Kiriş, Sarı çiriş, Sarızambak, Yabani pırasa, Yelig

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımve Yaprakları

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır. Çorba yapılır. Yağda kızartıp yumurta veya çökeleğe katılarak yenilir. (Maksut DİLMEN, Ali UYANIK, Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Şadiye SEZER). b- Yenilmesi durumunda: İdrar yolları, bağırsak, basur, romatizma ve sivilcelere karşı faydalıdır. Vucut ağrılarını giderir. Anne sütünü artırır. Hafif bir bitkidir. Mideyi ağrıtmaz (Esat GÜLŞEN, Ali AYTEKİN, Hasan GÜLER, Hasan ÇELİKBAĞ). c- Toprak üstü taze kısmı suda kaynatılıp lapa haline getirilerek iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılır (H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). d- Toprak altı kısmı dövülüp bulamaç haline getirilerek yapıştırıcı olarak kullanılır (Mahmut TOKER).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları sebze olarak kullanılır (Tuzlacı 1985). Kökünden elde edilen merhem uyuz ve frengi tedavisinde kullanılır. Çirişin suyla karıştırılması

sonucu elde edilen hamur, yapıştırıcı madde ve tekstilde apse olarak kullanılır. Genç yaprakları sebze olarak kullanılır (Yıldırım 1991). Bitkinin taze yaprakları ve sürgünleri sebze olarak kullanılır. Rizomlarından yapıştırıcı bir madde elde edilmektedir. Otlu peynire katılır (Öztürk ve Özçelik, 1991). Yaprakları çiçeklenmeden önce peynire katılır (Özçelik 1994). Su ile karıştırılarak elde edilen hamur yapıştırıcı madde ve ihram üretiminde kullanılan yün ipliğine apre vermek için kullanılmaktadır. Genç yaprakları pişirildikten sonra sebze olarak yenir, boğaz ve karın ağrılarına karşı kullanılır (Türkoğlu 2000). Bitkinin taze yaprakları ve sürgünleri sebze olarak kullanılır. Bitki ilkbaharda semt pazarında satılır. Otlu peynire katılır ve kışlık yiyecek olarak kullanılır. Ayrıca toprak altı kısımları kurutulup toz haline getirildikten sonra Çiriş ve Çirişine adı altında yapıştırıcı madde olarak ciltçilik ve ayakkabıcılıkta kullanılan önemli bir madde elde edilir. Halen Erzurum bölgesinde Ehram kumaşına sertlik ve parlaklık vermek için kullanılmaktadır (Öztürk vd. 2000). Yaprakları yemek yapılarak yenir (Bağcı 2000). Kökü çıkartılıp yıkandıktan sonra kaynatılır ve romatizma tedavisi için içilir. İlkbaharda erken vakitte çıkan toprak üstü kısımları toplanır haşlanır suyu süzöldükten sonra yumurta ile birlikte kavrulur veya çorbası yapılır (Behçet ve Arık 2013). Bitkiden hazırlanan dekoksion haricen egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Yumrularından ve gövdesinden yemek yapılır (Bulut 2006). Toprak üstü kısımları yumurta ile yağda pişirilerek yenir. Toprak üstü kısımlarından yapılan salamura peynire katılır (Gencay 2007). Bitki yumurta veya et ile pişirilerek tüketilir (Yıldırım vd. 2008). Kök dekoksion halinde şeker hastalığında, ezilmişhaldeki yaprak özsuğu egzama ve mantar enfeksiyonlarında kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010).

86- *Fritillaria imperialis* L. (Vılıkey galur)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Galur mevkii, orman, 38° 31' 16'' K, 40° 05' 39'' D, 1479 m, 12.04.2017, ŞO 100

Literatürdeki diğer adları: Ters lale

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı(kök) ve toprak üstü

Kullanım amacı: Tıbbi ve Süs

Kullanım şekli: a- Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır (Şükrü OLGUN), b- Toprak altı (bulb) kısmı soyulur. Öğütölüp tuzsuz yağ ile karıştırılarak krem şeklinde cilt nemlendirici ve ayak çatlakları için kullanılır (Zülfü ÇETİNTAŞ, Mehmet GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanımı: Süs bitkisi olarak yetiştirilir (Baytop 1999; Yeşil 2007). Van kenti ve çevresinde geleneksel konut bahçelerinde süs olarak kullanılır. (Alp 2007). Bitki güzel görünümü nedeni ile süs bitkisi olarak kullanılmaktadır. (Güldaş 2009). Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılmaktadır. Gerger ve Çelikhhan ilçelerimizde kültürü yapılmaktadır. (Gelse 2012).

28-MALVACEAE

87- *Alcea calvertii* (Boiss.) Boiss. (**Hiro**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Deştek mevki, tarla kenarları, 38° 33' 60'' K, 40° 07' 06'' D, 1085 m, 22.06.2016, ŞO 34

Literatürdeki diğer adları: Hatmi, Fatmagül, Gülfatma

Toplanma dönemleri: Haziran-Ağustos

Kullanılan kısım: Çiçek, Gövde, kök ve Yaprak,

Kullanım amacı: Temizlik ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun çiçeği kurutulup çay gibi demlenip içildiğinde öksürüğe iyi gelir (Ayşe MEMİŞ). b- Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp bulamaç haline getirilir yaraların iyileşmesi için yara üzerine uygulanır (H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Mehmet ŞEN, Ayşe CAN, Mehmet DALAKAN). c- Yapraklı sapları suda biraz kaynatılır daha sonra dövülüp bulamaç haline getirip tekrar suda kaynatılıp suyu içilirse mide iltihabını kurutur (Tahir BAYAT, Ali BEYAZIT, Ali ŞEN, Mehmet GÜLŞEN). d- Kökü suda kaynatılıp suyu şeker hastalığı için içilir (M. Ali SEZER, Yusuf TAŞDELEN, Hamit SEÇKİN, Mehmet ŞEN). e- Kökü ve gövdesi sert bir cisimle dövülüp bulamaç haline getirip 2-3 gün suda bekletilip sakal (yuvarlak taş avuç içi kadar) evlerin tabanlarındaki toprak üzerine parlaklık vermesi için sürülür (Yusuf YILDIZ, Emine UYANIK, Şadiye SEZER).

Literatürdeki kullanımı: Kök dekoksasyon halinde böbrek taşı düşürmede ayrıca çıiban ve kabuk bağlamış yaralarda kullanılır (Tabata vd. 1994) Süs bitkisi olarak evlerin önlerine ekilir (Cansaran vd 2007). *Malva neglecta*, *Plumbago europaea* ve *Alcea apterocarpa*'nın toprak üstü kısımları ile *Betula litwinowii*'nin yapraklı dallarından hazırlanan dekoksasyonunun buharına, çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur. (Yeşil 2007).

88- *Malva neglecta* Wallr. (Ėemilzek- Ėemazek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Kottıyl mevkii, step, 38° 33' 30'' K, 40° 08' 98'' D, 1043 m, 11.05.2016, ŞO 27

Literatürdeki diğer adları: Ebegümece, Yastıman, Develik, Ebemekmeği, Kömeç, Ebemgümeç, Tolik, Toluk, Katırtırnağı, Devetabanı, Ebekömece, Çoban yatağı, Ebemövmeci, Tolga kuvi-Tolga badinga, Çobançöreği

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım Şekli: a- Toprak üstü taze kısmı suda haşlanır. Yağda kızartılıp çökelek veya yumurta ile pişirilip yenilir (Hacı YILDIRIM, İrfan YİĞİT, Emine UYANIK, Şadiye SEZER). b- Yemesi halinde üst solunum yolları ve mide rahatsızlığına iyi gelir. Balgam söktürücü ve gargara olarak kullanılırsa ağız yaralarını iyileştirir (Zülfü KARAN, Güllü ÇELİK, Ali YİĞİT, Mehmet GÜLŞEN). c- Toprak üstü taze kısmı suda kaynatılarak suyu içilmesi durumunda vücuttaki kanser hücrelerini yok eder. Tansiyona karşı faydalıdır (Mahmut YILDIRIM, Abdullah GÜLER). d- Taze yaprakları ezilerek lapa haline getirilip sancılı bölgelere sürülerek ağrı kesici olarak kullanılır (Zöhre KARA, Mehmet AKAR, H.Kasım ÇETİNTAŞ)

Literatürdeki kullanımı: Bitki pişirilerek yenir (Polat vd. 2017), Yaprak ve çiçekleri cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Özçelik 1987; Sezik vd. 1991; Fujita vd. 1995; Özgökçe ve Özçelik 2004). Tohumlarından kan pıhtılaştırıcı olarak yararlanılmaktadır. Taze yaprakları sebze olarak tüketilir. Kökleri toz edildikten sonra ağız yaralarını iyileştirici olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda sütle kaynatılır ve daha sonra da vücuttaki Şişkinliklerinin tedavisinde kullanılır. Yapraklar ve tohumlar yiyecek olarak ve tedavide kullanılır (Öztürk ve Özçelik 1991). Haricen çıban iyi edici olarak kullanılır (Tabata vd. 1994). Karın ağrıları için bitki dâhilen kullanılır. Bitki kök kısmı ile kavrulur ve olgun çıbanların üzerine bırakılır. Bitki ezilerek abse olan bölgeye sürülür. Hemoroid için bitki dekoksasyon halinde kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Bitki sebze olarak tüketilir (Işık vd. 1995; Ertuğ 2004c). Yapraklar karın ağrısı için dekoksasyon halinde çayı yapılarak kullanılır. Yapraklar lapa halinde morarmıő bölgeye uygulanır (Honda vd. 1996). Karın ağrıları için bitki dekoksasyon olarak; iltihaplı yaralara yapraklar haricen; ülser içinde toprak üstü kısımları dâhilen kullanılır (Sezik vd. 1997). Solunum ve sindirim sistemleri tahrişleri ve iltihaplarında koruyucu olarak kullanılır. Taze yapraklarından hazırlanan lapa cilt

üzerindeki çıban ve yaraların ağrılarını dindirmek için tülbent arasında deri üzerine bırakılır (Baytop 1999; Öztürk ve Dinç 2005). Toprak üstü kısımlarının lapası romatizma da ağrıyan yerlere sürülür. Bitki kaynatılarak göğüs yumuşatıcı olarak içilir. Bitki kaynatılıp nefes darlığında tedavi edici olarak kullanılır. Kökü mide ağrısını dindirmek için dövülüp çiğnenir. Toprak üstü kısımları dövülüp iltihaplı yaralara veya arpa unu ve inek sütü ile pişirildikten sonra ılıkken sarılır. Toprak üstü kısmının dekoksasyonu mide-bağırsak gazının dindirilmesi amacıyla kullanılır. Yapraklar pişirilerek yenir (Koçak 1999). Meyveler çiğ olarak yenir. Bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılarak öksürük için kullanılır (Bağcı 2000). Yaprakları gıda ve hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Tohumlar tıbbi amaçlı olarak kullanılmaktadır (Ertuğ 2000). Gövde ve yapraklar yiyecek olarak kullanılır. Ayrıca karın ağrısında kullanılır (Dönmez 2000). Genç yaprakları yaralar için kullanılır. Bitki abse tedavilerinde kullanılır. Karaciğerde safra salgılaması için bitki dekoksasyon halinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Tüm bitki suda haşlanır süzülür, soğanla kavrulur üzerine yumurta kırılarak yenir. Yaprak dekoksasyonu adet sancularına, vereme, kansere, hemoroide, soğuk algınlıklarına, idrar yolu enfeksiyonlarına, romatizmaya, kalp rahatsızlıklarına, vajinal akıntılara, kısırlığa, karın ağrılarına, böbrek rahatsızlıklarına, egzamaya, yaralara, tansiyona, boğaz ağrılarına ve öksürüğe karşı kullanılır (Şimşek vd. 2002). Yaprakları solunum ve sindirim sistemi tahrişleri ve iltihaplarında koruyucu olarak kullanılır. Çocuğu olmayan bayanları meyvelerinden yapılan çay içirilir. Yapraklardan hazırlanan lapa yara ve çıbanların üzerine konur. Bitkinin yaprakları su ile kaynatılıp içilmek suretiyle romatizma tedavisinde kullanılır. Mide ağrılarında tedavi amacıyla kullanılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakırcıoğlu vd. 2007). Çiçek açmamış genç dal ve yapraklar haşlanıp yumurta ile birlikte yemeği yapılır, meyveleri çiğ olarak yenir. Toprak üstü kısımları kaynatılır, kaynatılmış bitki ve suyu mide rahatsızlıklarını tedavi etmek, karın şişkinliklerini gidermek için kullanılır (Behçet ve Arık 2013). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır. Karın şişkinliklerinde haşlanıp suyu içilir. Karın ağrısında yakılara ebeğümeci yaprağı da katılır. Tarhana ve kül ile karıştırılarak da yakı yapılır (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Yaprakların lapası haricen kas ağrılarına karşı kullanılır. Yapraklar şişkinliğe, karın ağrılarına, öksürüğe, adet dönemi sancılara, hemoroide, doğum sonrası iltihaplanmalara, bebeklerde göbek düşürmelere karşı haşlanarak yenilir (Ezer ve Avcı 2004). Tüm bitki soğanla kavrularak sulu yemeği yapılır (Şimşek vd. 2004). Bitki çiğ veya pişirildikten sonra yenir (Özgen vd. 2004; Mart 2006; Korkut 2006, Akan vd. 2008; Satılv. 2008; Yapıcı vd. 2009; Cansaran

ve Kaya 2010). Bitkinin yapraklı dalları suda haşlanarak sarımsaklı yoğurt ile yemeği yapılmaktadır. Bitkinin haşlanan yapraklı dallarından pirinç ile yemeği yapılmaktadır. Bitkinin haşlanan yapraklı dallarından börek yapılmaktadır (Koyuncu 2005). Bitkinin toprak üstü kısmı romatizma ağrıları, karın ağrısı, şişkinlikler ve abse tedavilerinde dekoksasyon halinde kullanılır (Özkan ve Koyuncu 2005). Yaprak dekoksasyonu karın ağrılarına karşı kullanılır ve adet düzenleyici görevi görür (Ezer ve Arısan 2006). Yaprak kaynatılarak suyu idrar söktürücü olarak içilir (Elçi ve Erik 2006). Her türlü maraza karşı tercihen soğanla kavruarak yemeği yapılır ve yenir. Lapası çıban deşmede ve yara iyileştirmede kullanılır. Çayı yara iyileştirici, tansiyon düşürücü ve adet sancılarını dindirici olarak bilinir (Bulut 2006). Yaprak ve çiçeklerinden hazırlanan infüsyon günde 2-3 bardak dolusu içilerek soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Yaprak ve çiçeklerinden hazırlanan infüsyon günde 3-4 bardak dolusu içilerek, iltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yaprak ve çiçeklerinden hazırlanan infüsyon sabah akşam birer bardak dolusu içilerek kabızlığa karşı kullanılır. Yapraklar su ve un ile karıştırılarak lapa haline getirilir. İçine bir miktar kırmızı pul biber katılarak haricen karın ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Taze yapraklar doğrudan yenilerek, karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Taze yapraklar haricen çıban tedavisinde kullanılır. Yaprakları suda kaynatıldıktan sonra haricen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Yapraklarının *Malva slyvestris*, yaprakları, *Platanus orientalis*, *Quercus cerris* var. *cerris* ve *Salix babylonica* kök kabukları, *Verbascum cheiranthifolium* ve *V. chrysochaete* çiçek ve yaprakları ile birlikte hazırlanan dekoksasyon, biraz soğutulduktan sonra içinde 1-2 saat oturularak, ileri derecedeki hemoroidlere karşı kullanılır (Tuzlacı 2006). İlkbahar aylarında özellikle Nisan ve Mayıs aylarında genç toprak üstü kısımları kadınlar tarafından toplanarak yağda yumurta ile pişirilip günün üç öğününde yenilmektedir. Meyveleri çocuklar tarafından soyularak yenir. Yaprakları iltihaplanmaları gidermek amacıyla kaynatılarak suyu içilir. İyi bir antibiyotik olup solunum yollarına iltihaplanmalarına karşı toprak üstü kısımları kaynatılarak içilir (Gencay 2007). Tüm bitkiden hazırlanan dekoksasyonunun buharına çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur. Tüm bitkinin, *Plumbago europaea* ve *Alcea apterocarpa*'nın toprak üstü kısımları ile *Betula litwinowii*'nin yapraklı dallarından hazırlanan dekoksasyonunun buharına, çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur. Tüm bitkiden hazırlanan dekoksasyon, tereyağı ve arpa unu ile karıştırılıp hamur halinde yaralara doğrudan sarılır. Tüm bitkiden hazırlanan dekoksasyon, tereyağı ve arpa unu ile karıştırılıp hamur halinde haricen mayasıyla uygulanır.

Toprak üstü kısmından hazırlanan dekoksasyon, tereyağı ve arpa unu ile karıştırılıp hamur halinde haricen mayasıyla uygulanır. Toprak üstü kısmı ezilip yaralara doğrudan konur. Toprak üstü kısmı haşlanıp mayasıyla doğrudan konur. Toprakaltı kısmı çocuk düşürmek için fitil gibi yapıp kadınlar tarafından kullanılır. Taze yapraklarından yemek yapılır (Yeşil 2007). İlkbaharda kadınlar ve çocuklar tarafından toplanır. Evde gıda amaçlı olarak kullanıldığı gibi, çerçi ve komisyoncular tarafından satın alınarak, Birecik'teki pazarlarda da satılmaktadır. Gıda olarak tüketimi su şekildedir; bitkinin ince ince doğranan toprak üstü kısımları, suyla haşlandıktan sonra, el ile sıkılarak suyundan arındırılır. Yağda ince doğranmış soğan iyice kızartılır, baharat, tuz eklenir, haşlanmış olan bitki ilave edilir ve ateşte iyice kızartılır. Üstüne taze yumurta veya salça eklenir, biraz karıştırılıp pişirilir ve sıcak olarak servis yapılır. Bazen de piştikten sonra üzerine yoğurt dökülerek de yenmektedir. Bitkinin haşlanan kısımları, börek malzemesi olarak da kullanılır. Ayrıca, kurutulan toprak üstü kısımları, yöre halkı tarafından, idrar söktürücü, iltihap kurutucu ve çıban açıcı olarak kullanılır (Balos 2007). Toprak üstü kısımları dekoksasyon, infüzyon veya yapraklar lapa halinde yaraya sarılır. İltihap sökücü olarak kullanılır. Göğüs yumuşatır. Bademcik iltihaplarına karşı kullanılır (Oral 2007). Yaprakları sebze olarak kullanılır. Yemeği yapılır. Böreklere ve bükmenin içine katılır. Yaprakları ve yeni açan çiçekleri kaynatılıp gargara yapılarak boğaz ağrılarında kullanılır. Mide ve bağırsakların düzenli çalışmasını sağlar. Kökü kaynatılarak boğaz ve bademcik iltihaplarını gidermede kullanılır (Deniz 2008). Meyve kabuğu soyularak taze iken yenir. Yaprakları toplanarak taze ya da kuru olarak çayı yapılır (Tugay ve Koçer 2009). Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısmı suda kaynatılıp elde edilen sıvı iltihabı sökmesi için içilmektedir. Suda gövde, yaprak ve çiçek kısmı kaynatılıp elde edilen sıvı böcek ısırmaalarında pansuman için kullanılmaktadır. Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısmı pişirilerek ya da dövülerek yaraya sarılmaktadır. Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısmı ısırma ile birlikte su da kaynatılıp elde edilen sıvı adet sancılarını gidermek için içilmektedir. Yaprakları haşlanıp üzerine nar ekşisi dökülerek yenilmektedir. Yaprak ve gövde kısmı kullanılarak yemeği yapılmaktadır. Bitkinin taze gövde ve yaprakları alınıp temizlenmekte, yağ içerisinde soğan kavrulduktan sonra üzerine bu kısımlar doğranıp domates ile birlikte ilave edilmektedir. Bir avuç pirinç, bir baş sarımsak ve kırmızı pul biber yemeğe eklendikten sonra yemek kendi suyu ile pişirilmekte ve ocaktan indirilmeden önce tuz ilave edilmektedir. İsteğe göre soğanların kavrulma aşamasında kıyma ilave edilebilmekte ayrıca yemek piştikten sonra sarımsaklı yoğurt ile tüketilebilmektedir. Yaprakları suda kaynatılıp elde edilen sıvı bağırsakları

çalıştırması için içilmektedir. Kökü sütle pişirilmektedir. İltihaplı yaranın üzeri yakılıp iltihabı çıkınca pişirilen ebegümeçi yara üzerine konulmaktadır. Büyük yaprakları haşlanıp sarma yapımında kullanılmaktadır. Yaprakları haşlanıp doğrandıktan sonra üzerine domates, soğan doğranıp nar ekşisi ve tuz ilave edilerek salata olarak tüketilmektedir. Taze olursa sapı ile yaprağı doğranmaktadır. Soğan doğranıp tuz ile ovulduktan sonra üzerine doğranan ebegümeçi karıştırılmakta ve kırmızıbiber, domates kurusu ve sıvı yağ ilave edilip börek içi olarak kullanılmaktadır. Çocuklar tohumlarını taze iken yemektirler (Metin 2009). İnce ince doğranan bitki soğan ile yağda kavrulup yenir. İnce ince doğranan bitki, yağda soğan ve salça ile kavrulup bulgur ve su ilave edilip pişirilerek yenir. Dolma yapmak için sarılır. Bağırsak rahatsızlıkları için kaynatıldıktan sonra suyu içilir. Yapraklar yaranın üstüne sarılır ve yarayı hızla iyileştirir (Yüzbaşıoğlu 2010).

29-MORACEAE

89- *Morus alba* L. (Tuy sığı)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Mergeyla mevki, tarla kenarlar, 38° 33' 80'' K, 40° 08' 20'' D, 1136 m, 16.06.2016, ŞO 53

Literatürdeki diğer adları: Dut, Akdut, Beyaz Dut, Dut Ağacı

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde, Meyve ve Yaprak

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Taze yaprakları çay gibi demlenip içilir. İnsan vücudundaki hastalıkları ter yoluyla dışarı atar (Kadir ZENGİNOĞLU). b- Olgunlaşmış meyvesi kurutulur. Yenilerek bağırsakların çalışmasını sağlar. Güç vericidir. Taze meyveleriyle pekmez ve pestil yapılır. Pekmez mideye faydalıdır. Kan yapıcıdır (Mehmet OLGUN, Memet MİROĞLU, Mehmet AKSOY). c- Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Abdullah TUNCER).

Literatürdeki kullanımı: Göz kızarıklarını gidermek için meyvenin özsuyunun konsentasyonu günde 2-3 defa kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Yaprak ateş düşürücü olarak kullanılır (Sayar vd. 1995). Yaprakları şeker hastalığına karşı kullanılır (Yazıcıoğlu 1996). Meyve olgunlaşmış çibanelerde, mide rahatsızlıkları, gastrik ve ülser tedavisinde kullanılır. (Sezik vd. 1997). Yapraklarından hazırlanan infüzyon (%5) ateş düşürücü ve idrar artırıcı etkilere sahiptir. Bu ağacın yaprakları ipekböceği yetiştirilmesinde büyük bir öneme

sahiptir (Baytop 1999). Meyve suda kaynatılarak şurubu elde edilir. Bu şurub astım, soğuk algınlığı, öksürük, bronşit ve halsizlik durumlarında içilir (Yeşilada vd. 1999; Yüzbaşıoğlu 2010). Meyveler gıda amaçlı kullanılır (Ertuğ 2000; Ertuğ 2004c; Tugay vd. 2004; Koyuncu 2005; Satıl vd. 2006; Balos 2007). Yapraklarından hazırlanan infüzyon ateş düşürücü ve idrar artırıcı etkilere sahiptir (Türkoğlu 2000). Yaprakları kaynatılarak suyu şeker hastalığına karşı kullanılır (Koca 2003; Ertuğ vd. 2003; Koca ve Yıldırım 2010). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var. Dut yaprağı ve alıç çiçeği kaynatılıp içilince kalbe iyi gelir (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Yaprakları bronşite ve boğaz iltihaplanmalarına karşı kullanılır (Pieroni vd. 2005). Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon, dâhilen şeker hastalığı tedavisinde kan şekerini düşürücü olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon sabah akşam aç karnına birer bardak dolusu içilerek, öksürüğe karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon aç karnına günde 3 bardak dolusu içilerek, karaciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon haricen, egzama tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon günde 1-2 bardak dolusu içilerek, vücut direncinin artırılması için içilir. Meyvelerinden hazırlanan pekmez dâhilen, karaciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan pekmez, dâhilen karın ağrısını gidermek için kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon (1lt suya 15-20 gr kuru yaprak tozu) gargara halinde, diş ağrısının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon dâhilen şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Yapraklarının çayı içilir ve meyveleri yenilir (Bulut 2006). Yapraklar ipek böceğine yem olarak verilir (Onar 2006). Meyveleri ateş düşürücü olarak kullanılır ve gıda amaçlı yaşve kuru halde yenilir. Dalları çocuklar tarafından sapan yapımında kullanılır. Kuru dalları dayanıklı olduğundan hayvan barınaklarının yapımında dalları kullanılır (Gencay 2007). Dutun yaprakları idrar söktürücü etkiye sahiptir. Beyaz dut mide ağrıları ve kurt düşürücüdür (Yıldırım vd. 2008). Taze meyveler gıda olarak, pekmezi ise kan yapıcı olarak kullanılır (Eşen 2008; Saday 2009). Meyvelerinin suyu, haricen bebeklerdeki pamukçuğa karşı kullanılır. Meyveler doğrudan yenir. Meyvelerinden reçel yapılır. Odunu özellikle evlerde ekmek pişirilirken kullanılır (Bulut 2008). Yapraklarının dekoksiyonu şekeri düşürmek için içilir. Yapraklarının dekoksiyonu bağırsakları rahatlatmak amacıyla içilir. Meyveleri yenir ve reçeli yapılır (Kızırlar 2008). Meyveleri ishal tedavinde kullanılır. Aktarlarda dut kurusu olarak satılır. Göğsü yumuşatır (Deniz 2008). Taze sürgünleri ve yaprakları yem olarak hayvanlara yedirilir. Bitkinin odunu yakacak olarak kullanılır. Bitkinin odunundan

kaşık, kepçe gibi mutfak araçları yapılıdır. Bitkinin odunundan çatal, sürgü gibi tarım aletleri, kürek, bel, çapa gibi aletler için sap yapılıdır (Vural 2008; Uysal 2008). Meyve yenir ve kökten boya elde edilir (Cansaran ve Kaya 2010). Tırnak iltihaplarında yaprak bir bez ile iltihaplı yere sarılır. Ayrıca yaprak infüzyon halinde öksürük tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd. 2010).

90- *Morus nigra* L. (Tuy sey)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Saman mahellesi bahçeleri, 38° 32' 39'' K, 40° 05' 18'' D, 1335 m, 20.09.2017, ŞO 128

Literatürdeki diğer adları: Karadut, Ak dut, Dut, Tuye, Siyah Dut

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Meyve ve Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyveleri yenilirse kadınlarda sütü artırır ve bebeklerin gelişimine yardımcı olur. Kansızlığa karşı faydalıdır (Cemile TAN, Sedat GÖKÇE). b- Yaprakları suda kaynatılıp suyu içilirse vücuttaki iltihabi ve kabızlığı giderir. İdrar söktürür (Mustafa TAN, A.SAMAT DALMIZRAK). c- Olgun meyveleri yenir (Emine OLGUN, Mehmet AKSOY).

Literatürdeki kullanımı: a) Meyveleri gıda olarak tüketilir. b) Karadut suyu kolesterol seviyesini düşürür c) Karadut suyu hepatit hastalığına karşı içilir karabaş). d) Karadut (Çurubu ağaç yaralarına sürülür) Ciğerlerinde kelebek olan hayvanlara karadut suyu içirilir (Polat 2010). Kansızlık tedavisinde (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007), şeker hastalığında (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007, Bulut ve Tuzlacı 2013), ağızdaki mantarlara karşı (Bulut ve Tuzlacı 2013) kullanıldığı kayıtlarda yer almaktadır.

30-OROBANCHACEAE

91- *Orobanche aegyptiaca* Pers. (Vıllıkey derbon)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Kıyl kaso mevki, orman-step, 38° 34' 29'' K, 40° 08' 28'' D, 1253 m, 15.06.2016, ŞO 63

Literatürdeki diğer adları: Dinlendiren

Toplanma dönemleri: Nisan- Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Süs

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı toplanıp bağ yapılarak süs maksadıyla kullanılır. (Hasan GÖKALP, Ayşe CAN).

Literatürdeki kullanımı:

31- PAPAVERACEAE

92- *Papaver dubium* L. (Loğmuşne, Vıllıkey ğonumo)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güney-batısı, Peypırd mevkii, tarlaları, 38° 33' 47'' K, 40° 07' 52'' D, 1059 m, 08.04.2017, ŞO 96

Literatürdeki diğer adları: Gelincik, Alvala, Arıgülü, As Otu, Börek Otu, Çaplançanak, Dügmeli ot, Gagaç, Gelincik Mancarı, Gelineli, Gelingülü, Gelinkadın, Gelin Otu, Gündüz Gülü, Gülgülü, Hüddüdü, biççe, bificcei Kahma, Kahmacık, Kakma, Kangılız, Kapçık, Kapçık Otu, Kapıncak, Kapırcak, Kapurcak, Karagöz, Karakazancık, Köpeklolosu, Malasa, Mümülü, Titregızım, Tultuk, Vıccı Vıccı, Yordanlı

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım ve çiçek

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak suda haşlanır. Yağda yumurta veya taze çökelek ile kavrulur ve yenir. Sofralarda yemek olarak yenir (Abdullah GÜLER, Emine UYANIK, Şadiye SEZER). b- Çiçeği kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir. Nefes darlığına, öksürük, soğuk algınlığına faydalı olup yanıkları çabuk iyileştirir (İrfan YİĞİT, Gülbahar YILDIZ karakaş, Remziye YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımı: Çiçekleri öksürük kesici, yaprakları ise sebze olarak kullanılır, çig olarak yenir (Baytop 1994) Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon, dâhilen öksürük kesici olarak kullanılır) Çiçekleri doğrudan yüze sürülüp, krem gibi kullanılır. c) Yapraklarından yemek yapılır. d) Çocuklar kuru kapsulularından, tohumlarını boşaltıp düdük yaparlar (yaygın).e) Toprakaltı kısmı (bordo renk) ve bazen çiçeği (gri renk) yün boyamak için kullanılır (Yeşil 2007)

32-PLANTAGINACEAE

93- *Plantago major* L. subsp. *major* (Pel melvaş)

Lokalitesi: Arıcaık ilçe merkezi batısı, Kelbek mevki, tarla-bahçeler, 38° 33' 47'' K, 40° 07' 53'' D, 1066 m, 30.06.2018, ŞO 59

Literatürdeki diğler adları: Belgheviz, Belgbirin, Yara otu, Damar otu, Sinirotu, Kesik otu, Katırtırnağı, Siğilli yaprak, Çıban otu, Bahar otu, Siğil otu, Balzaağva, Damarlı ot, Kırk sinir otu, Cahevez, Sinirli yaprak, Bağa yaprağı, Yara yaprağı, Damar yaprağı, Marotu, Siyilyaprağı, Belhavis, Pel hewes, Pelonbaş,

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze yaprakları dövölüp lapa haline getirilir. Yaraların üstüne konularak iltihabı söktürüp yarayı temizler. Taze yaprakları arı sokulan yerin üstüne konup şişkinliğı önler (Emine OLGUN, Şehriban DOĞRUER, Mehmet GÜLŞEN, Mustafa AYDEMİR, Mahmut TOKER, Ramazan YILDIZ, Ali YILDIRIM). b- Toprak üstü taze yaprakları çay gibi demlenip içilirse, diş eti iltihaplanması, ateş düşürücü ve deri kaşıntılarında kullanılır. Kanı, mideyi ve akciğeri temizler (Bayram OĞUZ, Mehmet ÖZDEMİR, Ayşe MEMİŞ, Abdullah KAŞAN, Mehmet GÜLŞEN, H.Zeydin BAYET).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları doğrudan cilde yapıştırılarak veya ezilerek çıkarılan suyu cilde sürölerek yara iyi edici olarak kullanılır. Ayrıca aynı yöntemle iltihaplı çıbanların iltihabının akıtılarak iyileştirilmesinde kullanılır (Tuzlacı 1985). Bitkinin yaprakları sebze ve salata olarak kullanılmaktadır. Tıbbi bir bitkidir. (Öztürk ve Özçelik 1991; Tugay vd. 2004). Yapraklar taze veya kurutulmuş olarak yeni olgunlaşmış iltihaplı yaralar için ve yara iyileştirici olarak kullanılır (Tabata vd. 1994; Gümüs 1994; Fujita vd. 1995; Yeşilada vd. 1995; Vural vd. 1997; Sezik vd. 1997; Ertuğ 2000; Özgökçe ve Özçelik 2004; Sarper vd. 2009; Cansaran ve Kaya 2010; Tuzlacı ve Doğan 2010). Genç yapraklar dâhilen çıban tedavisinde kullanılır. Yapraklar dekoksasyon halinde karın ağrısı tedavisinde kullanılır (Honda vd. 1996). Yapraklar dekoksasyon halinde böbrek hastalıkları, boğaz ve tuberkolüz hastalığında kullanılır (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu 1996). Dâhilen kabız, göğüs yumuşatıcı, balgam ve idrar artırıcı olarak etkilidir. Haricen bilhassa taze yaprak, yara iyi edici ve çıban açıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Büyük oval yaprakları iltihaplı çıbanların ağzını açmak için çıban üzerine bağlanır. Ayrıca mide ülseri için bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısımları kaynar suda 1-2 dakika bekletildikten sonra suyu süzölür ve içilir (Altan vd. 1999). Yaprakları yas iken bütün olarak veya ezilerek yahut kurutulduktan sonra lapa haline getirilip yara üzerine bırakılır. Mide rahatsızlıkları için çiğ olarak yenir veya

taze hali ile kaynatılıp içilir veya kurutulup öğütüldükten sonra kaynatılıp içilir. Eski saman, *Malva neglecta* (Torık), *Rumexpatientia* (Avilok), ve *Mentha longifolia* (Punk) ile birlikte kaynatılır. Özellikle doğum sonrası sancıları olan kadınlara bu karışım ile banyo yaptırılır (Behçet ve Arık 2013). Kanser tedavisi için yaprağın kaynatılmış suyu her akşam içilir. Kemoterapi yan etki önleyicidir (Elçi ve Erik 2006). Tüm bitki taze iken midevi olarak kullanılır. Yaprakları tereyağında ısıtılıp yara veya yanık tedavisi için direkt uygulanır. Yaprığı ezilip iltihaplı yaralara konur, iltihabı çeker (Yeşil 2007). Köküyle beraber tüm bitkinin dekoksasyonu gırtlak kanserinde içilir. Yapraklarının, *Mentha* sp. Ve *Urtica* sp. Yaprakları ile beraber hazırlanan dekoksasyonu damar açıcı olarak içilir. Yapraklarının dekoksasyonu mide ağrısında içilir. Yapraklarının dekoksasyonu vücut kaşıntısında ve parmak arasında oluşan mantar tedavisinde içilir. Yapraklarının infüzyonu böbrek ve bağırsak rahatsızlıklarında içilir. Yapraklarının dekoksasyonu iltihap söktürücü olarak ve sabahları aç karnına tansiyonu düşürmek için içilir. Yaprakları doğrudan veya ısıtılıp yara çıbanın üzerine sürülür. Yaprakları *Thymus* sp. Yaprakları, *Tilia* sp. Çiçek durumları ve bir adet *Allium cepa* soğanı ile beraber kaynatılır, içine limon sıkılır, bu su süzülür ve günde 2-3 defa bağırsakları yumuşatmak amacıyla içilir. Yaprakları *Urtica* sp. Yaprakları ile beraber kurutulup hazırlanan dekoksasyonu bağırsak yumuşatmak amacıyla içilir. Tohumlarının *Urtica* sp. Tohumları ile beraber hazırlanan infüzyonu *Malus sylvestris* ve *Cydonia oblonga* meyveleri katılarak astım, bronşit ve öksürük için içilir. Tohumları dövülüp balla karıştırılarak öksürük ve soğuk algınlığı tedavisinde yenir. Tohumları yoğurda katılıp ishal kesici olarak yenir. Yaprakları haşlanıp yemeği ve sarma dolması yapılır (Kızılarıslan 2008). Toprak üstü kısmı dekoksasyon halinde mide ağrılarında kullanılır. Ayrıca yaprak dekoksasyon halinde şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Taze yaprakları sarma olarak kullanılır (Polat vd. 2017). Damar tıkanıklığı, idrar yolu iltahlanması ve yara iyileştirici olarak kullanılır (Polat vd. 2013)

33-PLATANACEAE

94- *Platanus orientalis* L. (Delbıyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Hıgaymalo, su kenarı, 38° 33' 99'' K, 40° 08' 27'' D, 1052 m, 16.06.2016, ŞO 30

Literatürdeki diğer adları: Çınar, Çaymığ, Kavlan, Biladan

Toplanma dönemleri: Nisan-Kasım

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde, Kök ve Yapraklar

Kullanım amacı: Araç-gereç, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Olgun yaprakları kurutulup sıcak suya daldırıp ağrı olan yerlerine sürülürse ağrının sancısını giderir (Kadir ZENGİNOĞLU, Gurbet AY, Mehmet OĞUZ, Ali ANLI). b- Olgun yaprağını küçük parçalara ayrıştırıp çay gibi demlenip içilir. Romatizma, Kireçleme ve depresyona karşı faydalıdır (Hacı YILDIRIM, Mesut YAZAR, Gülbahar YILDIZ, Emine OLGUN, Emine COŞKUN, Mehmet ÜSTÜNKAYA, Mehmet CAN, Fahri ANLI). c- Olgun gövdesinden kova, elek ve kaşık yapılır. Hayvanlarla çift sürmek için Alet, Nire ve Sak (ekin üstünü kapamada) gibi çeşitli malzemeler yapılır (M. Ali OĞUZ). d- Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır (Abdullah TÜNCER).

Literatürdeki Kullanımları: Taze sürgünlerinin kaynatılmasıyla elde edilen suyu astıma karşı ve kuvvet verici olarak bilinir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog şeker hastalığı için tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Çelik-çomak oyunu başta olmak üzere çocuk oyunlarında tercih edilen sopalardan biridir. Ayrıca el sanatları alanında kaşık yapımında kullanılır (Altay ve Karahan 2012). Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. Yaprakları hayvan yemi olarak değerlendirilir (Gelse 2012). Gövde ve dallar kap ve kaşık, semer yapımında kullanılır (Polat vd. 2013). Kan temizlemede, sarılıkta ve kanı sulandırmada kullanıldığı söylenmektedir. Yörede 5 lt suya yarım kilo çınar yaprağı konularak günde 6 bardak içilir (Bakır 2014). Gaziantep'te çınar ağacı yaprakları kadın hastalıklarında kullanılmaktadır. Ayrıca son zamanlarda televizyonda çıkan haberler sonucunda bitkinin bacak ağrılarına karşı satışının da artmış olduğu gözlenmiştir (Şahin 2014). Dallarını çardak yapımında, yaprakları su ile köpürtülerek sabun gibi kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Taze sürgünlerinden yapılan çay astım tedavisinde kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

34- POACEAE

95- *Alopecurus vaginatus* (Willd.) Boiss. (Jeğriy)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Akdağ mevki, wery aliyo yaylası step, 38° 37' 17'' K, 40° 07' 49'' D, 2109 m, 12.08.2017, ŞO 125

Literatürdeki diğer adları: Benekli tilkikuyruğu

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Toksik etki

Kullanım şekli: Taze halde iken bitkiyi çok tüketen hayvanların (inek, öküz ve koyun) karın kısmında şişme meydana gelir. Bu şişlik ishale dönmezse hayvanlar ölürlür (Hacı YAZAR, Ali YAZAR, M. Ali TEMİZSOY, Güllü ÇELİK, Mehmet DEMİR, Ramazan AYDEMİR, Fikri ÇELİKBAĞ, Bayram KILINÇ, Mustafa YALÇINKAYA, Hasan ÇELİKBAĞ).

Literatürdeki kullanımı:

96- *Hordeum vulgare* L. (Cew)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, destek mevkii, tarlaları, 38° 33' 60'' K, 40° 07' 06'' D, 1080m, 11.06.2017, ŞO 108

Literatürdeki diğer adları: Arpa

Toplanma dönemleri: Mart- Temmuz

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Hayvan yemi ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Tohumu suda kaynatılıp suyu içilirse böbrek taşlarını düşürür. İdrar yollarını temizler (Nevzat ATEŞ). b- Tohumunu un haline getirilip, anne sütüyle karıştırılarak yeni doğan çocuğa verilirse karın ağrılarını giderir (Gülsüm YILDIRIM, Emine UYANIK). c- Tohumu süt hayvanlarına verilirse sütlerini keser, et verimini artırır. (Ali YAZAR, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Ahmet AKGÜN, Hasan YILMAZ).

Literatürdeki kullanımına: a) Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen böbrek taşı ve kumunu dökmek için kullanılır b) Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen hastalıklara karşı vücut direncinin artırılması amacıyla kullanılır c) Meyveleri kurutulduktan sonra toz haline getirilip (arpa unu) suda kaynatılıp lapa halinde köpeklere yedirilerek kuvvet verici olarak kullanılır (Doğan 2014), Ateş düşürücü olarak (Gençler ve Koyuncu 2005), bel soğukluğu tedavisinde (Arslan 2005), bertik tedavisinde (Uysal 2008), çıban tedavisinde (Sezik vd 1997, Sezik vd 2001), idrar artırıcı olarak (Kültür 2007), idrar zorluğuna karşı (Sezik vd 1997)

97- *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. (Kamış)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Dereçiro mevkii, sulak alan, 38° 33' 48'' K, 40° 07' 49'' D, 1064 m, 10.06.2016, ŞO 13

Literatürdeki diğer adları: Kamış, Süpürge Otu, Deli Kargı, Kargı, Saz

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı küçük parçalara ayırarak suda kaynatılıp cilt hastalıkları için suyu içilir (Nevzat ATEŞ, Mehmet AKSOY).

Literatürdeki Kullanımları: Kökleri idrar arttırıcı, terletici ve kan temizleyici özellikleri vardır. İdrar yolları hastalıklarında, gut ve romatizmada kullanılır. Gövdesi sepet ve nefesli saz (çalgı aleti) yapımında kullanılır. Çiçek durumlarından süpürge yapılır (Baytop 1999). Gövdesi el sanatları yapımında, yakacak v.b. amaçlar için kullanılmaktadır (Ertuğ 2000). Boyu 1,5-2 m. ye ulaştığı zaman kesilir. Bağ yapılıp bahçelerin çevrilmesinde, samanlık yapımında, saman yığınlarının üstünün örtülmesinde, yazlık yakacak yeri yapımında, evlerin ve ahırların üstünün kapatılması, hayvanlara çit yapılması gibi işlerde kullanılır (Behçet ve Arık 2013). Sazları evlerin çatılarını kapatmada, sepet yapımında ve süpürge yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Çit yapımında kullanılır. Sepet yapımında kullanılır. Hayvan barınaklarının yapımında kullanılır. Evlerin çatılarının kapatılmasında kullanılır. Uçurtma yapımında kullanılır. Av aletlerinin yapımında kullanılır (Gençay 2007).

98- *Sorghum halepense* (L.) Pers. var. *halepense* (Bencire)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Verzeyr mevki, nemli tarla kısımları, 38° 33' 26'' K, 40° 07' 75'' D, 110 m, 15.06.2016, ŞO 35

Literatürdeki diğer adları: Geliç otu, Ayırık otu, Kerem ayrığı, Mısır otu, Ekin otu

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Toksik etki

Kullanım şekli: Çok tüketen hayvanlarda (inek, öküz ve koyun) solunum güçlüğü, salya akıntısı, kaslarda titreme meydana gelir. Hayvan ishal olmazsa ölür (Münür ÜSTUNDAĞ, Sıdıka KILINÇ, Vehap CAN, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Mehmet ŞEN, Mehmet KARAN, Hüseyin YAZAR, Hüseyin BAYRAK).

Literatürdeki kullanımı: Taze toprak üstü kısımları kurutulup hayvan yemi olarak kullanılır. Toprak üstü kısımları kopartılıp süpürge yapımında kullanılır (Kızıllarslan 2008). Bütün bitki zehirli olarak bilinir (Cansaran ve Kaya 2010).

99- *Zea mays* L. (Gılğıl)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Mereyk mevki, tarlaları, 38° 33' 35,69'' K, 40° 07' 37,45'' D, 1080m, 14.08.2017, ŞO 120

Literatürdeki diğer adları: Darı, Cala püskülü, Laus, Lazuk, Germuk, Mısır

Toplanma dönemleri: Nisan- Eylül

Kullanılan kısım: Gövde, Meyve ve Püskül

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Hayvan yemi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı kurutulur. Kurumuş bitki patosa vurulur ya da dehreyle küçük parçalara ayırıp kapalı bir yerde saklanır. Kışın hayvanlara yem olarak verilir. Tohumları gıda olarak tüketilir. Ekmek yapılır (Kazım ÖZDEMİR, H. Kasım ÇETİNTAŞ). b- Toprak üstü kısmı küçük parçalara ayırıp taze halde üst üste konur. Çadır veya naylonla üstünü örtülüp yağmur ve rüzgârdan iyice korunması gerekir. Kışın süt hayvanlarına verilir. Buna slaj denir (Ali YAZAR, Mahmut YILDIRIM). c- Püskülü kurutulup suda kaynatılıp suyu içilirse İdrar yollarındaki iltihaplanmayı ve yüksek tansiyonu önler (Bayram OĞUZ, Gurbet AY, Hacı YILDIRIM). d- Ekmeği sindirimi kolaylaştır, Kansızlığa karşı faydalıdır. Adil ÖZDEMİR, e- Tam Olgunlaşmış kurumamış koçanlardaki taneler suda haşlanıp veya közde pişirilip yenilir. (Aydın CAN, Mehmet YAZAR, Hasan YILMAZ).

Literatürdeki kullanımı: Stiller böbrek taşı düşürmek için dekoksasyon halinde kullanılır (Yeşilada vd. 1995; Sezik vd. 1997; Öztürk ve Dinç 2005; Saday 2009). Çiçekler dekoksasyon halinde soğuk algınlığına karşı kullanılır. Stiller dekoksasyon halinde böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır (Fujita vd. 1995). Stiller dekoksasyon halinde idrar yolu, üriner hastalıklar ve prostat tedavilerinde kullanılır. Stiller suda kaynatılarak böbrek taşı ve böbrek kumu düşürücü olarak kullanılır. Meyve toz haline getirilerek çatlamış yaralara konur (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu. 1996). Tanelerinden nişasta elde edilir (Baytop 1999). Bağırsak solucanları için mısır tohumu ve fasulye pişirilerek haricen alınır (Yeşilada vd. 1999). Tohumları gıda olarak tüketilir. Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır. Çiçekleri hemoroide karşı çayı yapılarak içilir (Ertuğ 2000). Tohumları çiğ veya pişirilerek yenilir. Olgunlaşmamış tohumlar kurutulur veya un edilerek nişasta elde edilir. Tohumlar kahve yapımında kullanılır. Gövdenin süngerimsi dokusu şeker gibi çiğnenir ve bazen şurubu yapılır. Yaprak ve kök dekoksasyonu ağırlı idrar ve basur tedavisinde kullanılır. Tohumlarından yenilebilir yağ elde edilir. Yakıt, yağ, yapıştırıcı ve kâğıt yapımında kullanılır. Tohumlar idrar arttırıcı ve hafif uyarıcıdır (Türkoğlu 2000). İdrar zorluğu durumunda stiller oral yolla alınır. Hemoroid için stiller dekoksasyon halinde kullanılır. Boğaz ağrıları için stiller kurutularak sigara şeklinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Meyveler haşlanarak kış için çorbalık ve ekmeklik olarak saklanır. Püskülü altını ıslatan çocuklara

kaynatılarak suyu içirilir (Koca 2003). Stillüsleri infüzyon halinde idrar yolu hastalıkları ve hemoroid tedavisinde kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Tohumları yenir. Ayrıca yem olarak kullanılır (Tugay vd. 2004; Balos 2007; Satıl vd. 2008). Tohumları antiseptik olarak kullanılır (Pieroni vd. 2005). Bitkinin kocan püskülleri suda kaynatılıp soğutulduktan sonra elde edilen süzöntü süzülüp günde 2 su bardağı içilerek idrar yollarında iltihap söktürücü olarak ve hemoroid tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005). Bir yıl bekletilmiş stiluslarından hazırlanan infüzyon dâhilen böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Kurutulmuş mısır püsküllerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen prostat hastalıkları tedavisinde kullanılır. Kurutulmuş mısır püsküllerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen idrar söktürücü olarak kullanılır. Stiluslarının, *Urtica dioica* bitkisi, *Petroselinum crispum* yaprakları ile birlikte hazırlanan dekoksasyonu, dâhilen, böbrek kumunu ve taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Stiluslarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, diüretik olarak kullanılır. Stiluslarından hazırlanan dekoksasyonu, bir gece ayazlatıldıktan sonra, sabahları aç karnına, bir bardak dolusu içilerek, böbrek ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Stiluslarından hazırlanan infüzyon, kullanılır. Meyveler öğütülüp, un haline getirilir. Bu un yağda kavrulup haricen kırıkların tedavisinde kullanılır. Meyveler öğütülüp un haline getirildikten sonra, ayran ilave edilip, haricen, çarpma sonucu oluşan şişliklerin giderilmesinde uygulanır (Tuzlacı 2006). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Meyveleri gıda olarak tüketilir. Toprak üstü kısımları hayvan yemi ve yakacak olarak kullanılır. Tohumu ve yaprakları ve püskülü kaynatılarak böbrek ve idrar yolları rahatsızlıklarını gidermek amacıyla dâhilen kullanılır (Gencay 2007). İdrar yolu iltihaplarının tedavisinde püsküller sıcak suda demlenerek hazırlanan infüzyon çay olarak günde 2 ya da 3 bardak tüketilmektedir. Maydanoz yaprakları, altın otunun toprak üstü kısımları ve mısır püskülleri suda demlenerek infüzyonu hazırlanmaktadır ve rahatsızlık süresince günde 2-3 bardak tüketilmektedir (Kazan 2007). Arılar bal yapımı için bitki polenlerinden faydalanır (Karaca 2008). Çiçekler dekoksasyon halinde idrar yolu ve böbrek rahatsızlıklarında kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008; Eşen 2008). Bitkinin Darı közlenerek ya da suda haşlanarak yenir. Haşlanmış mısır taneleri salatalara katılır, balık avcılığında yem olarak kullanılır. Tohumundan yağ çıkarılır. Mısır püskülünün kaynatılmasıyla elde edilen çayı böbrek taşı ve kum düşürmede idrar söktürücü olarak içilir (Deniz 2008). Püskülleri idrar yolu iltihaplarının ve rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Sıcak suda demlenerek hazırlanan infüzyon veya suda kaynatılarak hazırlanan dekoksasyon rahatsızlık süresince çay olarak günde 2 ya da 3 bardak

15–20 gün boyunca, sabahları aç karnına, 2 bardak dolusu içilerek, nefrit tedavisinde tüketilmektedir. Böbrek taşı tedavisinde darı ve ayrık otunun bir miktar suda kaynatılıp hazırlanan dekoksyonu 2-3 hafta günde 2 bardak tüketilmektedir. Kesilmelerde kanamayı durdurmak için Meyvesinin öğütülmesinden elde edilen un bölgeye doğrudan sürülmektedir (Uysal 2008). Suda kaynatılan püsküllerden elde edilen sıvı böbrek rahatsızlıklarını gidermek için ve sakinleştirici olarak kullanılmaktadır. Kabukları soyulduktan sonra suda haşlanmakta ya da yanmış odun korunda pişirilerek yenmektedir. Tohumları tencerede bir miktar yağ ile kavrulup tuz ilave edilip patlatılarak yenmektedir. Tohumlarını tavuk, keçi ve inekler yemekteler. Dallarını ve koçanlarını ateşi tutuşturmak ve harlı ateş gerektiğinde yakacak olarak kullanılmaktadır (Metin 2009). Meyve yenir. Tohumlar nazar ve tütsüde kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Toprak üstü kısmı suda kaynatılarak romatizmal hastalıklarda kullanılır (Koca ve Yıldırım 2010).

35- POLYGONACEAE

100- *Rumex acetosella* L. (Tırşingey hıyro)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi güney-doğusu, Mıyonhıyro mevkii masalla, step, 38° 32' 76'' K, 40° 08' 01'' D, 1128 m, 04.05.2017, ŞO 98

Literatürdeki diğer adları: Kuzukulağı, Ekşikulak, Ebem ekşisi, Eşkimenek ve Tırşok, Tırşo, Tırşık

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım ve yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü genç sürgünleri kısmı taze ve çiğ olarak şeker hastalığı için yenir (Ali ŞEN, Ali BEYAZIT). b- Kökü suda kaynatılıp bulamaç haline getirilinceye kadar kaynatılır. Merhem halinde iltihaplı yaraların üstüne sürülürse yaradaki iltihabı dışarı atar (M. Salih GÖRELİ). c- Yaprakları suda haşlandıktan sonra yağda kavrularak yemek olarak yenilir (Cemal KURAN). d- Toprak üstü genç sürgünleri taze iken yenilir, salatalara katılır (Ördek ÖZDEMİR, Ali YİĞİT, Ramazan TOKER).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları ekşi lezzetleri nedeniyle salatada kullanılır (Baytop 1999; Şimşek vd 2004; Birinci 2008; Koyuncu, 2005). Lapa halinde çıbanları olgunlaştırmak için kullanılır (Baytop 1999). Kökleri infüzyon (%5) halinde dâhilen idrar artırıcı, safra söktürücü ve ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999; Eraydın

2010; Birinci 2008). Gövdesinin, doğrudan ağızda ezilerek çıkarılan özsuyu, dâhilen şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Doğan 2008). Yapraklarında sarma dolması yapılıdır. Aynı zamanda yaprakları çiğ olarak tüketiliyor. Bağırsak çalıştırıcı özelliği vardır (Korkmaz ve Alpaslan 2014).

101- *Rumex alpinus* L. (Zavil)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi kuzeyi, Kurık mevki, sulak alan, 38° 37' 29'' K, 40° 10' 27'' D, 1586 m, 27.08.2016, ŞO 16

Literatürdeki diğer adları: Tırşık, Şortah, Kuzukulağı, Labada ve Efelek, Pijek

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze veya kurutulmuş haldeki yeni sürgün gövdeleri, küçük parçalara ayırıp yayla çorbasına katıldığı gibi; yağda yumurta ile kavrulup yemek olarak da yenir (Halit DEMİR, Battal GÜLŞEN, Ali SUALP, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Yeni sürgünleri çiğ yenilmesi halinde sindirimi kolaylaştırır ve tansiyonu düşürür (Bayram OĞUZ, Mehmet GÜLŞEN).

Literatürde kullanımı: Kökü müshil etkisi yapmaktadır. Taze yaprakları sebze olarak tüketilir (Birinci 2008; Baytop 1999). Lapa halinde çıbanları olgunlaştırmak için kullanılır (Baytop 1999). Kökleri infüzyon (%5) halinde dâhilen idrar artırıcı, safra söktürücü ve ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999; Eraydın 2010; Birinci 2008). Yapraklarında sarma dolması yapılıdır. Aynı zamanda yaprakları çiğ olarak tüketiliyor. Bağırsak çalıştırıcı özelliği vardır (Korkmaz ve Alpaslan 2014). Bütün bitki tuzlanarak tansiyon ve karın ağrıları için yenir. Bitkinin gövdesi ve yaprakları iştah açmak için tuzlanarak yenir. Bitki yoğurt çorbalarına konur. Bitki yoğurt çorbalarına konur. Bitkinin köklerinden siyah boya elde edilir. (Yıldırım vd. 2008)

102- *Rumex scutatus* L. (Tırşingey howkek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Hewkek mevki, step, 38° 33' 44'' K, 40° 08' 17'' D, 1120 m, 27.04.2017, ŞO 101

Literatürdeki diğer adları: Acıgucu, Acımca, Dırşo, Ekşikulak, Ekşili, Ekşimen, Eşkili, Köpek ekşikulağı, Kuşkulağı, Kuzukulağı, Oğlakkulağı, Şeker otu, Taşturşusu, Tırşık kavan, Tırşık, Tırşo

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı (kök) ve toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Genç taze toprak üstü kısmı yenilir, salataya katılır, yağda yumurta ile kavrulularak yenilir (Abdullah GÜLER, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM). b- Toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenildiğinde şeker hastalığına faydalıdır (Cemal KURAN, Muhittin SEZER, Emine UYANIK). c- Toprak altı kısmı suda kaynatıp suyu içilirse şeker hastalığına faydalıdır (Selahattin DOĞAN, H. Zeydin BAYET).

Literatürde kullanımı: Ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd 2010). Çıban tedavisinde kullanılır (Çakılcıoğlu vd 2007). İştah açıcı olarak (Altundağ E 2009). Şeker hastalığı tedavisinde (Özdemir 2005). Yüksek kolesterolün tedavisinde kullanılmaktadır (Tetik vd. 2013). Yapraklarından hazırlanan infüzyon dâhilen ateş düşürücü olarak kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak yenir. Yaprakları suda kaynatılıp suyu, yünü yeşil renge boyamak amacıyla kullanılır (Doğan 2014).

103- *Rumex crispus* L. (Tırşıngey hero)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypird mevkii, tarlalar, 38° 33' 49'' K, 40° 08' 07'' D, 1094 m 15.05.2018 ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Acı labada, Adam eveliği, Alabada, Dırşo, Efelek, Evelek, Evelik, Evelik otu, İlabada, İlemondoru, İlimondoru, Kara labada, Kazankulpu, Konştrak, Kökükızıl mancar, Köpek kuzukulağı, Kuzukulağı, Labada, Olabada, Öfelek, Öferik, Sığırkuyruğu, Tatlı labada, Tırşık, Tırşo, Yabani labada

Toplanma dönemleri: Nisan- Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze yaprakları çiğ olarak yenilir. Şeker hastalığına faydalıdır (Ali YİĞİT, H.Bahri CAN). b- Taze yapraklarıyla sarma yapılır (Mehmet ÖZDEMİR, Abdullah GÖKALP, Ayşe CAN).

Literatürdeki kullanımı: Şeker hastalığı tedavisinde kullanıldığı daha önce literatürde kaydedilmiştir (Özgen vd. 2012; Tetik vd. 2013). Bademcik hastalıkları tedavisinde (Han 2012), boğaz ağrısının giderilmesinde (Şimşek vd. 2001), böbrek hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012), cilt yaralarının tedavisinde (Ertuğ 2000), çıban tedavisinde (Ecevit ve

Özhatay 2006), damar sertliğine karşı (Özgen vd. 2012), guatr tedavisinde (Özgen vd. 2012), hemoroitlere karşı (Ertuğ, 2000; Özgökçe ve Özçelik 2004; Özgen vd. 2012), idrar artırıcı (Bulut 2011), iltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012), iltihaplı hastalıkların tedavisinde (Özgökçe ve Özçelik 2004), iltihaplı yara tedavisinde (Kültür 2007), ishale karşı (Sarper vd. 2009), kabızlığa karşı (Ezer ve Avcı 2004; Özgen vd. 2012), kadın hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012), kalp hastalıkları tedavisinde (Tetik vd., 2013), karın ağrısının giderilmesinde (Özgen vd. 2012), mide ağrısının giderilmesinde (Özgen vd. 2012), mide ülseri tedavisinde (Şimşek vd. 2001), ödeme karşı (Özgen vd. 2012), öksürük kesici olarak (Özüdoğru vd. 2011), yara tedavisinde (Yeşilada vd. 1999) kullanıldığı kaydedilmiştir. Heterozitler, flavonoidler (kuersitrin), antrasen türevleri (antranoidler, krizofanol, emodin, rein), naftalen türevleri, lökoantosiyanidoller, oksalatlar (oksalik asit, kalsiyum oksalat) ve tanen taşıyıcı (Kuruüzüm ve Demirezer 1997; Gruenwald vd. 2000; Tanker 2003).

104- *Rheum ribes* L. (Rebıys)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Gaz mevki, step, 38° 34' 12'' K, 40° 05' 46'' D, 1509 m, 20.04.2017, ŞO 74

Literatürdeki diğer adları: Işkın, Ribes, Rewas, Reweş, Işgın, Uçkun, Uçgun, Eşgın, Ohçur, Zaza Muzu, Kürt Muzu, Yayla Muzu, Doğu Muzu, Dağ Muzu

Toplanma dönemleri: Nisan-Haziran

Kullanılan kısım: Gövde ve Kök

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze gövdesi ve dalları soyularak yenilir. Yayla çorbasına katılır. Şeker hastalığına iyi gelir. İştah açar. Mide ve bağırsak gazlarını giderir. Romatizmaya karşı faydalıdır (Mustafa ÜNLÜ, Hüseyin CENGİZ, H. Mustafa TAN, Ali AYTEKİN, Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN, Mahmut TOKER). b- Kökünü kurutulup toz haline getirilerek çay gibi demlenip içilir. Mide hastalıklarına faydalıdır. (İrfan YİĞİT, Ali YİĞİT, Ali BEYAZIT, H.Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Mustafa DİLMEN). c- Toprak altı kısmı soyulup, küçük parçalara ayırarak 20-25 dakika suda kaynatılıp soğuduktan sonra aç karınla içilir. Şekeri düşürür. Tansiyonu ayarlar (Ali DEMİR, Ömer ESEN, Zülfü AKGÜN, Mehmet TUNCER, Muhittin SEZER, Hamit SEÇKİN, Mehmet AKSOY, Zülfü YILDIZ). d- Kökünü soyarak suda kaynatıp suyu içilirse nefes darlığına faydalıdır (Mustafa ACAR, Yusuf GÖRELİ, Yusuf TAŞDELEN).

Literatürdeki kullanımı: Bitkinin gövdesi ve yaprak sapları mide hazımsızlığını giderici ve iştah artırıcı olup taze halde yenilerek kullanılır. Ayrıca gövdesi soyularak besin olarak kullanılır. Kaynatılan kökünün suyu dâhilen şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 1985). Taze sürgünler çiğ olarak yenir veya yemeklerde kullanılır. Yaprak ve kökler kaynatılarak ilk suyu dökülür. İkinci defa kaynatıldıktan sonra suyunun içilmesi veya kaynatılmış kısımlarının yenilmesi, astım ve nefes darlığına iyi geldiği gibi, ülserli mideler ile böbrek hastalıklarını tedavi etmek ve idrar yolu rahatsızlıklarını gidermek için uygulanan bir tedavi metodudur (Tonbul ve Altan 1989). Kökleri kabızlığa karşı iyidir (Yıldırım 1991). Yaprak sapları veya gövdeleri çiğ veya pişirilerek yenir. Köklerinden Hakkâri’de mavi renk bir yün boyası elde edilir. Rizomlarından ilaç elde edilir (Öztürk ve Özçelik 1991). Kökleri dekoksion olarak ülser, ishal, parazit, akciğer hastalıkları ve hemoroide karşı kullanılır (Tabata vd. 1994). Genç gövdeleri ilkbaharda toplanır ve kabuğu soyularak yenir. Mide kuvvetlendirmek, kusmayı önlemek ve kabızlık için yenir. Ayrıca basura ve kızamık hastalığına iyi geldiği, kan ve safrayı temizlediği ve görme gücünü artırdığı söylenir. Bazı ailelerin geçim kaynağını oluşturur (Gümüş 1994). Genç gövdeleri ve yaprak sapları ilkbaharda toplanır ve kabuğu soyulduktan sonra taze olarak yenir (Baytop 1999; Özgen vd. 2004). Kökleri hayvanlarda parazit düşürücü olarak kullanılır (Ertuğ 1999). Genç sürgünleri çiğ veya pişirilerek yenir. Genç gövdeler mide kuvvetlendirici, kusmayı önleyici ve kabız etkisine sahiptir. Ayrıca odunumsu köklerini şeker hastaları kullanmaktadır. Kök ve yaprakları bir defa kaynatılıp su atıldıktan sonra ikinci kaynatma suyu içilir. İçilen suyun özellikle astım, nefes darlığı, ülser ve böbrek rahatsızlıklarına iyi geldiği düşünülmektedir (Türkoğlu 2000). Rizomlar suyun içinde tutulur. Daha sonra yünler suda ki materyale eklenerek üç saat kaynatılarak koyu bir bej rengi elde edilir. (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Kök çıkarıldıktan sonra kurutulur ve toz haline getirilir. Daha sonra kaynatılır, eldeki karışım şeker hastalığı için uzun süre içilir. Aynı karışım mide ve sarılık ağrıları için sabah aç karınla içilir (Behçet ve Arık 2013). Diabet, ishal ve hemoroid için dekoksion olarak, hazmettirici olarak ve mide rahatsızlıkları için taze olarak yenir (Özgökçe ve Özçelik 2004). Sürgün ve kök dekoksion halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Hypoglisemik etkenleri tespit edilmiştir (Özbek vd. 2004). Köklerinden hazırlanan dekoksion dâhilen şeker hastalığı tedavisinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksion dâhilen hemoroidlere karşı kullanılır. Gövdeleri mide hazımsızlığına karşı doğrudan yenir. Kökleri toz haline getirildikten sonra, bu toz kaşıkla yedirilerek veya suya karıştırılıp içilerek, hayvanların

akciğer tedavisinde kullanılır. Köklerinin toz haline getirilip elendikten sonra hazırlanan dekoksyonu dâhilen hemoroidlere karşı veya mayasıl tedavisinde kullanılır. Tedavi 15-20 gün sürer, günde bir bardak dolusu içilir (Tuzlacı 2006). Bitki kusmayı önleyici, kabız, sindirimi kolaylaştırıcı, şeker hastalığına, nefes darlığına ülser ve böbrek hastalıklarına karşı kullanılmaktadır (Kırbağ ve Zengin 2006). Bitkinin gövde kısmı satıcılar tarafından toplanarak satılmaktadır. Gövde kısmı soyularak yenir. Şeker hastalığına karşı kökü kaynatılarak içilir. Gövdesi yüksek tansiyonu düşürmek ve mide rahatsızlıklarını gidermek için yenir (Gencay 2007). Kök kaynatılarak hemoroid tedavisinde kullanılır. Gövde şeker ve mide ağrısı için çiğ olarak yenir (Tuzlacı ve Doğan 2010).

36- PORTULACACEAE

105- *Portulaca oleracea* L. (Perpar)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Peypırd mevki, bahçe içleri, nemliliğin olduğu tarlalar, 38° 33' 21'' K, 40° 07' 66'' D, 1064 m, 19.06.2016, ŞO 32

Literatürdeki diğer adları: Pirpirim, Semizotu, Parpar, Pırpor, Madımak, Kazan kulpu, Töhmekan, Cibile, Çibirotu, Elmelik, Erekleme, Perpertikan, Semizlik, Semizebe, Tokmakan, Soğukluk, Pırpere, Tömeken, Ebemeç, Pırpar

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı salataya katıldığı, yoğurt ve yağda kavrulup yendiği zaman idrar söktürür. Bronşit, bağırsak rahatsızlıkları ve kansızlık için kullanılmaktadır (Bayram OĞUZ, Nevzat ATEŞ, Bayram KILINÇ, Hasan GÖKALP, Mehmet ÜSTÜNKAYA). b- Yaprakları lapa haline getirilip basura karşı kullanılır (Hasan ÇETİNTAŞ, Memet MİROĞLU). c- Çiğ olarak yenilirse bağırsak kurtlarını düşürür (Hatun ÇELİKBAĞ, Mehmet BAYRAK, Numan GENÇ). ç- Toprak üstü taze veya kurutulmuş kısmı salatalara katıldığı gibi; cacık olarak kullanılır. Haşlandıktan sonra yağda kızartılıp yumurta ile pişirilip yemek olarak yenir (Remziye OLGUN, Ahmet ACAR, Sedat GÖKÇE, A.SAMET DALMIZRAK). d- Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılır. Suda yıkanır tuzlu su üzerine katıp bidona doldurulur. Bidonun azğı 3-5 saat bekletildikten sonra ağzı sıkıca kapağıyla kapatılıp soğuk yere bırakılır. Kışın yoğurtla karıştırılıp yenilirse bağırsakları çalıştırır, kilo veririr (Hatice OLGUN, Hacı YILDIRIM, Mustafa

YALÇINKAYA). e- Toprak üstü taze kısmı aç karınla veya yoğurtla karıştırıp yenilirse şeker hastalığına faydası vardır (Kasım ÇETİNTAŞ, Hüseyin CENGİZ, Ali BEYAZIT).

Literatürdeki kullanımı: Sebze olarak tüketilir. Mide hastalıkları tedavisinde ve zayıflatıcı olarak kullanılmaktadır (Özçelik 1987). Bağırsakları yumuşak tutmak ve hazmı kolaylaştırmak amacıyla toprak üstü kısımlarının yemeği yapılır (Özçelik vd. 1990; Öztürk ve Özçelik 1991). Yaprakları lapa halinde hemoroide iyi gelir. Tohumları solucan düşürücüdür. Pazarlarda sebze olarak satılır (Yıldırım 1991). Bitki idrar söktürücü ve kurt düşürücü olarak kullanılır (Sayar vd. 1995; Işık vd. 1995). Bitki soğuk algınlığı, güneş yanıkları ve yüksek ateş tedavilerinde dâhilen kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Bağırsak solucanların düşürülmesinde ve kabızlığın önlenmesinde dâhilen kullanılır (Duran 1998). Bitki sebze olarak tüketilir (Ertuğ 1998; Bağcı 2000; Dönmez 2000; Ertuğ 2000; Onar 2006; Öztürk ve Dinç 2005; Balos 2007; Akgül 2008). Bitki idrar söktürücü, tohum kurt düşürücü, yaprak lapa halinde hemoroide karşı kullanılır (Baytop 1999). Sebze olarak kullanılmaktadır. Barsak kurtlarını düşürmek için çiğ olarak yenir. Rahim hastalıklarında su ile kaynatılarak içilir (Koçak 1999). Aşırı aybaşı kanamalarında kaynatılarak suyu içilir (Ertuğ 2002). Özellikle kümes hayvanlarına vermek üzere toplanır (Keskin ve Alpınar 2002). Bitkinin toprak üstü kısımları taze halde iken toplanır, kaynatılıp pişirildikten sonra suyu süzülür. Sarımsaklı yoğurt yemeği yapılır. Ayrıca salatalara katılıp çiğ olarak yenir (Behçet ve Arık 2013; Doğan vd. 2004; Şimşek vd. 2004; Koyuncu 2005; Sarper vd. 2008). Yaprakları lapa halinde basura, yaralara iyi gelir. Tohumları solucan düşürücüdür. Pazarlarda sebze olarak satılmaktadır. Eşini düşürmesi için yeni doğum yapmış sığırlara haşlama suyu içirilir (Türkoğlu vd. 2006). Yaprakları gıda ve yem olarak kullanılır (Ertuğ vd. 2003). Toprak üstü kısımlarının çiğ olarak salatası yapılır, sulu yemeği yapılır, soğanla kavrulup bulgur eklenerek yemeği yapılır. Toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu, bağırsak bozukluklarına, kansızlığa karşı kullanılır (Ertuğ 2004b). Yem bitkisi olarak toplanır, otluğa yığılır (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Toprak üstü kısmı soğanla kavrulup sulu yemeği yapılır. Yaprakları aroma amacıyla yemeklere katılır. Lapası yara iyileştirici olarak bilinir. Mide hastalıklarına iyi gelir (Bulut 2006). Genç toprak üstü kısımları salatası yapılır. Genç gövde dallar ve yaprakları yağda yumurta ile birlikte kızartılarak yenir. Genç toprak üstü kısımları şeker hastalığına karşı yenir. Demir eksikliğini gidermek ve kemikleri güçlendirmek amacıyla özellikle çocuklara yemeği yapılır (Gencay 2007). Kabızlık durumlarında ya da gıda amaçlı olarak tüketilmektedir. Pişirilerek ya da çiğ olarak tüketilmektedir (Kazan 2007). Bitkinin toprak üstü kısımları

çiğ olarak yoğurtla karıştırılıp tüketildiğinde sindirim sistemini düzenleme ve tansiyon düşürmede kullanılır (Esen 2008). Taze yapraklar yıkanır çiğ veya pişirilerek yenir. Yemeği ve yoğurtlu salatası yapılır. Fazla yenildiğinde diyare yapabilir (Deniz 2008). Yaprakları salatalara katılır. Taze toprak üstü organları parçalanarak yoğurtla karıştırılır. Su ilave edilerek cacık yapılır. Yağda kızartılan yağ ve salçanın üzerine bitkinin parçalanmış taze toprak üstü organları, su ve tuz ilave edilerek pişirilip yemek yapılır (Vural 2008; Saday 2009). Toprak üstü kısımları pişirilip yemek yapılır. Toprak üstü kısımları çiğ olarak doğranıp zeytinyağı ve limon suyu katılarak salata yapılır (Bulut 2008). Toprak üstü organları menopoz dönemine girişte rahatlatıcı olarak tüketilmektedir. Pişirilerek veya salata olarak ta tüketilmektedir. Şeker hastalığı tedavisinde kullanılmaktadır. Kabızlık tedavisinde kullanılmaktadır. Çocuk olmaması durumunda tohum tüketilmektedir (Uysal 2008). İdrar söktürücü olarak yendiği gibi böbrek taşlarını düşürmesi için de çiğ olarak tüketilmektedir. Bitki üzerine üzerine soğan, domates, zeytinyağı, tuz ve kırmızı toz dalları ile yapılmış iç ile hazırlanan börekler biber ilave edilip börek içi olarak kullanılmaktadır. Yıkanıp doğranan bitkinin dal ve yapraklarının üzerine doğranmış domates ve soğan ilave edildikten sonra tuz, kırmızıbiber, zeytinyağı ve nar ekşisi katılarak salata hazırlanmaktadır. Doğranan bitki içine doğranmış yeşilbiber, soğan, domates, fesleğen ve tuz ilave edilmekte bu karışım saçta pişirilmiş yöresel bir çeşit ekmek içine sarılıp (çomaç etmek) yenmektedir. Bu yiyeceğe HAC YEMEĞİ adı verilmektedir (Metin 2009). Toprak üstü kısmı dekoksasyon halinde idrar yolu enfeksiyonlarında kullanılır. Ayrıca iltihaplı yaralara ezilerek konur (Tuzlacı ve Doğan 2010). İnce ince doğranan bitki, soğan ile yağda kavrulurken yenir. İnce ince doğranan bitki, yağda soğan ve salça ile kavrulup bulgur ve su ilave edilerek pişirilip yemeği yapılır (Yüzbaşıoğlu 2010).

37-PUNICACEAE

106- *Punica granatum* L. (Hınar)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Peypird mevki, bahçe, 38° 33' 46'' K, 40° 07' 59'' D, 1081 m, 21.09.2017, ŞO 129

Literatürdeki diğer adları: Nar

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Birkaç meyvesi alınıp taneleri tahta kaşıkla çıkarıldıktan sonra bir kâseye konup sert bir cisimle ezilerek elde edilen sıvı karışımına zeytinyağı katıldıktan sonra 1-2 hafta bekletilir. Bu karışım cilt kırıksıklığı, doğum çatlakları, bebek pişiklerinde sürülerek tedavisi sağlanır (Hatice KÜÇÜK, Merve MEYDAN). b- Ayıklanan nar taneleri bir tülbent içine konup sert bir cisimle bastırılarak suyu çıkarılır. Elde edilen suyu tencereye konur kısık ateşle ara ara karıştırılarak üstündeki köpük alınarak katımsı bir hal alana kadar kaynatılır. Soğutmaya bırakılır. Nar ekşisi olarak kullanılır (Sema YILMAZ). c- Olgun meyveleri besin olarak yenilir (Aydın CAN, Mehmet OLGUN, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımına: Nar kabuğu ve kökü kaynatılarak sarı renk boya elde edilirdi (Fatma Okay, Nuran İzmit, Lütfiye Solmaz). Meyve ezilerek hazırlanan nar ekşisi kan şekerini düşürmek için kullanılır (Polat 2010), Barsak tenyaları (Baytop 1999), ishale karşı (Baytop 1999, Gencay 2007), bağışıklık güçlendirici (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007), boyarmadde olarak, deri tabakalanmasında (Gencay 2007), gıda olarak (Bulut 2008), tansiyon dengeleyici (Ertuğ 2004), basura karşı (Sarıkan 2007, Gürhan ve Ezer 2004), iç kanamalara karşı ve adet düzenleyici (Sarıkan 2007) olarak kullanıldığı kayıtlara girmiştir.

38-RANUNCULACEAE

107- *Ranunculus kotschy* Boiss. (Adırge)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Verdeng mevki, bahçeler, 38° 33' 36'' K, 40° 08' 02'' D, 1063 m, 05.04.2017, ŞO 88

Literatürdeki diğer adları: Şelepuk, Sarıçiçek, Dügün çiçeği, Çünk

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım ve yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü kısmı küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır, yağda yumurta veya taze çökelek katılarak kavrulup yenilir (Abdullah GÜLER, Battal GÜLŞEN, M. Emin GÖKALP). B- Yapraklarını sert bir cisimle dövülerek lapa haline getirilip vücudun romatizmalı ve ağrıyan bölgelerine iyileştirici olarak sarılır. Bu bitki için böyle bir kullanım şekli sağlık açısından son derece yanlış bir uygulamadır. Zira uygulanan vücut bölgesinde ağır ödem ve tahrişlere sebep olmaktadır (Çalka vd. 2011). (Tartışma ve sonuçta bu konu üzerinde durulsun). (Ramazan BATURAY, Hüseyin YILMAZ).

Literatürdeki kullanımı: Romatizma ve ağrı kesici hastalıkları için çiçekler suda kaynatılır içilir (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu 1996). Bitki otlu peynirin hazırlanmasında kullanılır (Öztürk vd. 2000). Taze çiçekleri iyice ezilir ve özellikle bıçak kesigi şeklindeki yaraların üzerine bırakılır (Behçet ve Arık 2013). Bitkinin deri ile temas etmesi sonucu temas ettiği bölgede irritanlara ve derin tahrişlere neden olmaktadır (Çalka vd. 2011)

39-RHAMNACEAE

108- *Paliurus spina-christi* Mill. (Teluw siya)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin güney-batısı, Kottıl mevki, tarla kenarları, 38° 33' 21,45'' K, 40° 07' 54,88'' D, 1034 m, 12.06.2017, ŞO 104

Literatürdeki diğer adları: Karaçalı bitkisi, Çaltı diken

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Olgun meyvesi kurutulup çay gibi demlenip (infüzyon) içilir. İdrar yolları (Böbrek) rahatsızlığına faydalıdır (Nevzat ATEŞ, Hacı YILDIRIM, Gülbahar YILDIZ, Mustafa MUTLU Karakaş, Mahmut YILDIRIM).

Literatürdeki Kullanımları: İdrar artırıcı, taş düşürücü olarak kullanılır (Ayanoğlu vd. 1999). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Meyvenin; kalp, eklem romatizması, böbrek taşı için kaynatılıp, suyu içilir (Elçi ve Erik 2006). Meyveleri dâhilen kabız, idrar arttırıcı ve göğüs hastalıklarında ve taş düşürücü olarak kullanılmaktadır. Genellikle dekoksasyon veya infüzyon (%5) halinde kullanılır. Taze yaprakları, çiban açıcı olarak çibanların üzerine sarılmaktadır (Çakılcıoğlu vd. 2007). Gövde dalları tarla çiti yapımında kullanılır. Meyve baş ağrısına karşı kullanılır (Akgül 2008). Kökü çıkarıldıktan sonra kaynatılarak hayvana bir çay bardağı suyu içirilirse hayvanda öksürüğü keser (Gültaş 2009). Meyveleri ateş düşürücü olarak kullanılır (Yapıcı vd. 2009). Meyveleri kabız yapıcı ve idrar söktürücü olarak dâhilen kullanılır. Ayrıca meyveleri nazar ve süs için kullanılır. Dikenlerinin sert ve kancalı özelliğinden dolayı çit yapımında da tercih edilmektedir (Doğan ve Bağcı 2011). Çayı yapılarak tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Meyvesi hayvan yemi olarak kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Meyvesi dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

109- *Frangula alnus* Mill subsp. *pontica* (Boiss.) P.H.Davis ex Yalt. (Mıǧmıǧ)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Dereyçiro mevkii, bağların çeperleri, 38° 33' 29,36'' K, 40° 07' 27,48'' D, 06.05.2017, 1089 m, ŞO 105

Literatürdeki diğer adları: Dağ eriǧi

Toplanma dönemleri: Eylül-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyveleriyle hoşaf yapılır. Meyve taze halinde yenilir (Bayram OǖUZ, Hüseyin CENGİZ, Ramazan TOKER). b- Olgun meyvesi yenildiğinde yüksek tansiyonu düşürür. Kabızlık, mide yanmalarına ve şeker hastalığına iyi gelir (Cemile BAYAT Ali AYDEMİR, Yusuf TAŞDELEN).

Literatürdeki Kullanımları: Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu şeklinde günde 2-3 bardak içildiğinde, bağırsak ve mideye iyi gelir. Taze kabukları çay gibi suda demlenerek, acil vakalarda kusturucu olarak kullanıldığı gibi müshil etkisinden de faydalanılır (Saraç 2013).

40-ROSACEAE

110- *Amygdalus communis* L. (Vom)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Menduş mevkii, bahçeler, 38° 33' 17'' K, 40° 08' 22'' D, 1084 m, 23.09.2017, ŞO 127

Literatürdeki diğer adları: Badem, Bayi, Payam, Acı badem, Çağla, Badem yağı

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Taze genç meyveleri (çağla halinde) hamile kadınlar yediğinde sütünü artırır ve bebeklerin gelişimine yardımcı olur (Zöhre TAN, Mehmet H ÖZER). b- Tohumları besin olarak yenilir (Hüseyin YILMAZ, Mahmut YILDIRIM). c- Acı badem tohumu aç karınla yenilirse vücuttaki şeker miktarını ayarlar (Bilal ÇETİNKAYA, Kader GÜRELİ).

Literatürdeki kullanımı: Badem ağacının yaprakları yün boyamada kullanılır (Eyüpoǧlu vd. 1983). Meyvesi taze ve kuru olarak yenir. Esansı kasılmaları giderici, aromatizandır (Yıldırım 1991). Meyveleri gıda amaçlı kullanılır (Ertuğ 1998; Ertuğ 2000; Behçet ve

Arık 2013; Ertuğ 2004b; Balos 2007; Saday 2009; Cansaran ve Kaya 2010). Badem yağı dâhilen müşhil, haricen yumuşatıcı ve yara iyi edici olarak kullanılır. Haricen yara ve yarıklara sürülür (Baytop 1999). Meyveleri yenir, pestil yapımında ve şeker yapımında kullanılır (Dönmez 2000). Taze meyve kabuğu boğaz ağrılarında iyi gelir. Tohumlarından elde edilen yağ yumuşatıcı, kurt düşürücü, müşhil, yara iyi edici olarak kullanılır. Meyveleri taze ve kuru olarak yenir (Türkoğlu 2000; Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). Meyve ve tohumları yenir. Tohumlarından badem yağı elde edilir (Duran vd. 2001). Acı badem içi kavrulur, dövülür ve yaralara ekilir. Pişiklere de iyi gelir. Çok yakar ama yarayı çok çabuk iyileştirir (Ertuğ 2002). Meyvesi yenir. Ayrıca tedavi amaçlı kullanılır (Ertuğ vd. 2003). Yaprakları boya yapımında kullanılır. Kurutulmuş yapraklar suyun içinde bekletilir, daha sonra yünle birlikte kaynatılarak sarı bir renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var. Badem ağacının akması sıcak suda eritilip içilince böbrek taşı düşürür. Yemeklerden önce 1-2 tane acı badem yenirse şekeri düşürür (Ertuğ vd. 2004). Acı badem yağı öksürük ve ses kısıklığına çok iyi gelmektedir. Baş ağrısı, siyatik, böbrek kumu dökmede, soğuktan meydana gelen çatlaklara, yaralara, kulak mayasılına iyi gelmektedir (Malyer vd. 2004). Meyveleri tuzlanarak yenir. Tohumları yenilir. Düzgün dallarından baston yapılır. Düzgün ve ince dallarından örme aleti yapılır (Gencay 2007). Tohumları doğrudan yenir. Tohumları dövülüp çeşitli tatlıların yapılmasında kullanılır. Meyve kabukları tutuşturucu olarak kullanılır. Tohumları külde yakıldıktan sonra kaş ve göze sürme çekmede yararlanır (Bulut 2008). Tohumları, şeker hastalığı tedavisinde ve böbrek rahatsızlıklarında kullanılır (Yapıcı vd. 2008). Meyve diabet tedavisinde kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008). Arılar bal yapımı için bitkinin polen ve nektarından faydalanır (Karaca 2008). Meyvesi kuruyemiş olarak yenir. Şeker hastalığında kullanılır. Acı badem ezmesi ekmeğe sürülüp yenir. Öksürüğü keser. Balgam söker. Badem yağı kabızlığı önler. Cilde sürüldüğünde lekeleri ve çatlakları önler. Saça sürüldüğünde saçı gürleştirir (Deniz 2008). Tohumlarından elde edilen yağ, uzatıp gürleştirsin diye kas ve kirpiklere sürülmektedir. Badem yağı kulak çınlamasında kulağa 2-3 damla damlatılmaktadır. Acı bademin kan şekerini düşürmesi için taze iken meyvesi çiğ veya çekirdeği kurutulup yenmektedir. Meyvesi taze iken çiğ yenmekte çekirdeği ise kurutulup çerez olarak yendiği gibi tatlılara da katılmaktadır (Metin 2009).

111- *Cerasus avium* (L.) Moench (Geraz)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi batısı, Dereyçıro mevkii, bahçeler, 38° 33' 68'' K, 40° 08' 01'' D, 1095 m, 16.06.2016, ŞO 56

Literatürdeki diğer adları: Kiraz

Toplanma dönemleri: Nisan- Haziran

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde, Kök, Meyve ve Meyve sapları

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Olgun yaprakları kurutulup çay gibi demlenip idrar yolları rahatsızlıklarına karşı içilir (Hatice OLGUN, Ali YİĞİT). b- Genç taze yaprakları toplanıp sarma yapıldığı gibi; haşlanıp yoğurt ve sarımsak katılarak yemek olarak da yenilir (Kadir ZENGİNOĞLU). c- Meyve sapları suda kaynatılıp suyu kilo vermek için içilir (Nevzat ATEŞ). d- Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Ali YAZAR).

Literatürdeki Kullanımları: Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Meyvelerinin yenmesi ve çiçek saplarının çayının içilmesi idrar söktürür. Böbreklerde biriken zararlı maddelerin atılmasına yardımcı olur. Kabızlığı giderir. Kanın temizlenmesine yardım eder. Nıkris, romatizma, damar sertliği ve mafsalsız kireçlenmesinde faydalıdır. Karaciğer şişliğine iyi gelir. Sivilceleri önler. Kabukları ishali keser. Ateşi düşürür. Çiçeklerinin çayı göğsü yumuşatır ve öksürüğü giderir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Meyvesi yenir. Kiraz sapı yıkanıp kurutulur. Kaynatılır. İdrar söktürücü olarak kullanılır. Kerestesi mobilyacılıkta kullanılır (Deniz vd. 2010). Meyvesi taze olarak tüketilir (Kızıllarslan ve Özhatay 2012). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Gaziantep'te kiraz sapları zayıflama çaylarının içeriğine katılmaktadır. İnfüzyon yoluyla elde edilen çayı ödem söktürücü olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yaprakları sarma yapımında kullanılmaktadır (Şahin 2014). Meyve saplarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen idrar artırıcı olarak kullanılır. Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır (Şenkardeş 2014).

112- *Cerasus microcarpa* (C.A.Mey.) Boiss. subsp. *tortousa* Bosis.& Hausskn. (Işney mılçiko)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Deştek mevkii, tarla kenarları, 38° 33' 06'' K, 40° 07' 60'' D, 1095 m, 09.06.2017, ŞO 111

Literatürdeki diğer adları: Yabani Kiraz, Çoban Çırası, Yaban Kirazı

Toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Olgun meyvesi yenilir (Leyla CAN, Hüseyin UYANIK).

Literatürdeki Kullanımları: Meyvesi yenir (Ertuğ 2014).

113- *Cotoneaster nummularia* Fisch. & C.A.Mey. (say hešo zuray)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzey-batısı, Zığır mevki, orman, 38° 34' 97'' K, 40° 07' 91'' D, 1250 m, 22.10.2016, ŞO 64

Literatürdeki diğer adları: Alıç, kız elması

Toplanma dönemleri: Haziran-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Olgun meyveleri yenilir (Kamil ÇAĞLAR, Zeki KOÇ, Murat CAN, Sait ALP).

Literatürdeki kullanılışı: Meyveleri yenir (Ertuğ 2000)

114- *Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna* (Gunc)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Hıgaymalo, tarla kenarı, 38° 33' 96'' K, 40° 08' 17'' D, 1112 m, 18.10.2016, ŞO 49

Literatürdeki diğer adları: Alıç, Kırmızı Alıç, Beyaz Diken, Ekşi Muşmula, Keçi Alıcı, Koca karı hurması, Kız Elması

Toplanma dönemleri: Eylül-Kasım

Kullanılan kısım: Dallar, Çiçek, Gövde, Kök ve Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Yaprakları ve çiçekleri birlikte gölgede kurutulup, çay gibi demlenip; kalp hastalıklarının şifası için içilir (Bayram OĞUZ). b- Yaprakları kurutulup çay gibi demlenip mide rahatsızlıkları için içilir (Numan GENÇ, Nevzat ATEŞ). c- Olgun meyveleri yenilir (Emine OLGUN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER). d- odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Abdullah TÜNCER).

Literatürdeki Kullanımları: Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Baş ağrısına karşı kullanılır (Akan vd. 2005). Baş ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd. 2006). Çiçeklerinden çay yapılır. Sinir sistemini yatıştırıcı, tansiyon düşürücü, kalp atışlarının hızını yavaşlatıcı, idrar söktürücü olarak

kullanılır. Ayrıca çiçekleri dövülerek toz haline getirilir. 1 kg dut pekmezi içine bir çorba kaşığı bu tozdan katılır. Bir kaşık da toz halinde ısırgan yaprağı konur. Hazırlanan bu karışım bronşit ve nefes darlığı tedavisinde kullanılır (Çakılcıoğlu vd. 2007). Astım tedavisinde, öksürük kesici olarak, yılan ısırıklarına karşı kullanılır (Kültür 2007). Meyvesi yenilir (Deniz vd. 2010). Çiçekleri ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog kalp için tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Bitkinin meyve kısmının marmelatı yapılır. Bitkinin meyve kısmı kaynatılmış suya katılarak 3-5 dakika demlenir çay şeklinde tüketilir. Soğuk algınlığı tedavisinde kullanıldığı ifade edilmiştir (Arı 2014). Şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Doğan 2014). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Gaziantep'te alıç çiçek ve meyvelerinden infüzyon ya da dekoksasyon yoluyla elde edilen çay kalp kaslarını kuvvetlendirici, ritim düzenleyici ve kan akışını düzenleyici olarak faydalanılmaktadır (Şahin 2014). Çiçekleri ve genç sürgünlerinden hazırlanan infüzyon, dâhilen bronşit tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden hazırlanan infüzyon, dâhilen kalp hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden hazırlanan infüzyon, dâhilen kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dâhilen kalp hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklı sürgünlerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen tansiyon düşürücü olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen mide ülseri tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden çay yapılır. Gövde kabuklarından çay yapılır. İnce ve düzgün dalları, yün çırpma sopası olarak kullanılır. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır (Şenkardeş 2014). Meyvesi taze olarak yenilir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Çiçeği dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

115- *Crataegus orientalis* Pall. ex M.Bieb. var. *orientalis* (Sımziyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezi doğusu, Buyver, hıgaymalo tarla kenarları, 38° 33' 78'' K, 40° 07' 61'' D, 1083 m, 18.10.2016, ŞO 48

Literatürdeki diğer adları: Alıç, Sınz, Sönz, Sez, Risok, Civicasur, Civica zer, Roğık

Toplanma dönemleri: Eylül-Kasım

Kullanılan kısım: Dallar, Çiçek, Gövde, Kök ve Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Çiçeği suda kaynatılıp suyu içilirse kalbi rahatlatır (Emine MEYDAN). b- Olgun meyveleri yenilirse, yüksek tansiyonu düşürür (M. Sait KILINÇ, Mehmet GÜLŞEN). c- Olgun meyveleri yenilir (Emine OLGUN, H.Kasım ÇETİNTAŞ). d- Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır (Abdullah TUNCER).

Literatürde kullanımı: Meyveleri yenilmekte ve kuvvet verici olarak bazı yemeklere katılmaktadır. Kalp kuvvetlendirici olarak bilinir. Köklerinin kaynatılmış suyu ile banyo yapmanın ve içilmesinin adale şişlerine iyi geldiğine inanılır (Özçelik vd 1990). Meyveleri yenir (Abay ve Kılıç 2001). Kökü çıkarılıp yıkandıktan sonra kaynatılır. Karışım kırmızıya yakın bir renk aldıktan sonra vücudunda şişkinlik olanlar, romatizmal ağrıları olanlar veya karın şişkinliği olan çocuklar bu su ile yıkanır veya bu suyu içerler (Behçet ve Arık 2013). Kaşık ve kap yapımında kullanılır. Alıç çiçeği kaynatılıp, içilince kalbe yararlıdır (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Olgunlaşmış meyveler ateş düşürücü ve kuvvetlendirici olarak yenir (Ezer 2004). Meyveleri kalp rahatsızlıkları için yenir (Ezer ve Arısan 2006). Meyveleri gıda olarak tüketilir. Yüksek tansiyonu düşürmek amacıyla meyveleri yenilir. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır (Gençay 2007).

116- *Cydonia oblonga* Mill. (Beyır)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Dereçiro mevki, bahçeler, 38° 33' 50'' K, 40° 07' 05'' D, 1062 m, 16.06.2016, ŞO 55

Literatürdeki diğer adları: Ayva, Maru

Toplanma dönemleri: Temmuz- Ağustos

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde, Kök, Yaprak ve Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Olgun yaprakları kurutulup çay gibi demlenip içilirse mide rahatsızlığına ve nefes darlığına (öksürük ve akciğer hastalıklarına) iyi gelir. (Ayşe MEMİŞ, Ömer TOKER). b- Yaprakları kurutulup suda kaynatılarak suyu içilirse kanlı ishali durdurur (H. Zeydin BAYET). c- Olgun meyveleri parçalanıp çekirdekleri ile birlikte çay gibi demlenip içilirse boğaz ağrısına iyi gelir (Büşra YILMAZ, Makbule DUYAN). d- Meyvesi yenildiği gibi; reçeli de yapılır (Fatma DALMIZRAK). e- Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Abdullah TUNCER).

Literatürdeki Kullanımları: Yaprak ve çiçekleri yaş ya da kuru olarak 5 dakika kaynatılıp (ıhlamur da eklenebilir) elde edilen sıvı içilirse akciğer rahatsızlıklarına ve mide ağrılarına

iyi gelir. Meyva çekirdekleri nezlede kaynatılıp içilir (Ertuğ 2002). Nefes darlığı, bronşit, öksürük kesme, verem ve kanın temizlenmesinde kullanılır. Nefes darlığında ayvanın yaprağı, bronşit için ayvanın çiçeği, diğerleri içinde ayvanın kendisi haşlanır. Elde edilen sıvı çay gibi içilir (Savran vd. 2002). Bağırsak rahatsızlıkları tedavisinde, eldeki yara ve çatlakların tedavisinde kullanılır (Sadıkoğlu 2003). Meyvalarının yenmesi soğuk algınlığı, grip vb. enfeksiyonlara karşı gelir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Astım tedavisinde, böbrek taşı düşürmek için, bronşiyal yatıştırıcı olarak, grip tedavisinde, idrar artırıcı olarak, ishale karşı, kullanılır (Kültür 2007). Yapraklarından bir miktar alınarak suda kaynatır, boğaz ağrısına karşı kullanılır, ağrı geçene kadar kullanılır (Akgül 2008). İlaç olarak yararlanılır (Satıl vd. 2008). Verem tedavisinde kullanılır (Savran vd. 2009). Taze veya kurutulmuş yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog tüketilmektedir. Öksürük için ve nefes darlığı için ve yüksek ateş için tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır (Yücel vd. 2013). Gaziantep'de ayva yapraklarından infüzyon yoluyla elde edilen çay soğuk algınlığı ve öksürüğe karşı kullanılmaktadır (Şahin 2014). Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen bronşit tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen öksürük kesici olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen göğüs yumuşatıcısı olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dâhilen göğüs yumuşatıcısı olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen sindirimi kolaylaştırıcı olarak kullanılır. İnce ve düzgün dalları, yün çırpma sopası olarak kullanılır (Şenkardeş 2014). Yaprığı infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

117- *Malus domestica* L. (Say)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Peypird mevki, bahçe, 38° 33' 46'' K, 40° 07' 59'' D, 1081 m, 21.09.2017, ŞO 131

Literatürdeki diğer adları: Elma

Toplanma dönemleri: Haziran-Kasım

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyvelerinden sirke yapılır (Sait TEMİZSOY). b- Aç karınla günde bir elma yemek yüzü güzelleştirir (Nevzat ATEŞ).

Literatürdeki Kullanımları: Elma içerdiği organik asitler soda ve fosforun yardımı ile beyni karaciğeri ve mideyi çok olumlu etkiler. Kullanım biçimleri taze meyve ve meyve suyu olarak sıralanabilir. Çiğ elma kabuğu yenerek bedendeki ürik asit azaltılabilir. Pişmiş elma ile yapılan kompresler yumuşatıcı ve rahatlatıcıdır. Taze elma suyu ile yıkanan kırışık ve pörsük deri canlılık ve tazelik kazanır. Yatmadan önce yenen bir elma rahat uyumaya yardımcı olur. Kabızlığa karşı pişmiş elmanın etkili olduğu bilinir. Gut böbrek mesane hastalıklarına ve hemoroite karşı uygulanacak bir elma küründen yararlı sonuçlar alınabilir. Deri döküntülerine gut ve romatizma rahatsızlıklarına karşı taze elma suyu başarıyla kullanılabilir. Elma suyu özellikle soguk algınlığına öksürüğe ses kısıklığına yüksek ateşe ve iltihaplı hastalıklara karşı başarılıdır. Ama çok soğuk içilmemelidir. Elma suyu ayrıca romatizmal böbrek ve karaciğer rahatsızlıkları damar sertliği ve egzamaya karşı da kullanılabilir. Elma genelde yatıştırıcı ve ateş düşürücüdür. Elma suyu sindirim sistemini uyarır ve mide mukozasını güçlendirir. Sindirim yetersizliğine karşı rendelenmiş bir elma yemeklerden önce yenilmelidir. Ama rendelendikten sonra rengi koyulasana kadar bekletilmelidir. Ham elma rendesi ishale karşı kullanılabilir. Sirkesi yapılarak tüketilir (URL 2.)

118- *Prunus persica* (L.) Batsch (Ğoğ)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Peypırd mevkii, bahçe, 38° 33' 40'' K, 40° 07' 56'' D, 1066 m, 15.08.2018, ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Şeftali

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Yaprak ve Meyve

Kulanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kulanım şekli: a- Taze yaprakları suda kaynatılıp lapa haline getirilerek hayvanların kurtlanmış yaralarına sürülür. Bu uygulamayla kurtlanan bölgeler için gerekli tedaviyi sağlar (Mehmet GÜLŞEN). b- Olgun meyveleri besin olarak yenilir (Mahmut YILDIRIM, Ayşe CAN).

Literatürdeki Kullanımları: İçerdiği A, B3 (Niasin), C vitaminleri ve folik Asit, betakaroten, potasyum ile gribe karşı vücudun savunma mekanizmasını güçlendiren şeftali suyunda, vücutta A vitamini oluşturan temel Madde olan betakaroten de bol miktarda bulunuyor. Antioksidan özelliği ile toksit maddelerin vücuda vereceği zararları önleyen şeftali suyu, sinir sistemi üzerinde olumlu etki yapıyor ve uykusuzluğu gideriyor. Sindirim

sistemini çalıştırıp hazmı kolaylaştıran şeftali, aynı zamanda böbreklerin ve safra kesesinin düzenli çalışmasını sağlıyor (URL 3.)

119- *Pyrus syriaca* Boiss. var. *syriaca* (Koçık)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Rezbırno mevkii, step, 38° 33' 47'' K, 40° 07' 29'' D, 1117 m, 23.04.2017, ŞO 116

Literatürdeki diğer adları: Yabani Armut

Toplanma dönemleri: Eylül-Kasım

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyveleri yenilirse mideyi rahatlatır (Kasım OĞUZ). b- Olgun meyveleri yenilir (Davut OĞUZ, Hüseyin UYANIK).

Literatürdeki kullanımı: Meyveler infüzyon halinde balgam söktürücü ve mide ağrısı için yenir (Tuzlacı ve Doğan 2010).

120- *Rosa dumalis* Bechtst subsp. *boissieri* (Crep.) Ö.Nilsson (Sungulor)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Hıgaymezelo, tarla kenarları, 38° 33' 99'' K, 40° 07' 17'' D, 1082 m, 21.10.2016, ŞO 46

Literatürdeki diğer adları: Kuşburnu, Yabani gül, Purç, İt gülü, İtburnu, Köpek gülü, Şilanik, Deli gül, Öküz gülü, Şeytan gülü, Yaban gülü

Toplanma dönemleri: Eylül- Ekim

Kullanılan kısım: Çiçek, Kök, Yaprak ve Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Yaprakları taze ve kuru halde suda kaynatılıp suyu içilirse grip için faydalıdır (Hüseyin CENGİZ, Makbule DUYAN, Gülbahar YILDIZ, Hamit SEÇKİN, Sait GÖRELİ, Yusuf TAŞDELEN, Mehmet ÜSTÜNKAYA). b- Olgun meyveleri suda kaynatılıp suyu içilir. Böbrek taşlarının düşmesine yardımcı olur. Soğuk algınlığı, nefes darlığına, şeker hastalığına, romatizma ve eklem ağrılarına iyi gelir, kan dolaşımını düzenler (Necati GÜLER, Büşra YILMAZ, Hatun ÇELİKBAĞ, Hacı YILDIRIM, Emine OĞUZ, Numan GENÇ, Ahmet SONER, Ömer TOKER). c- Kurak yerde yetişen bitkinin kökleri toplanıp yıkandıktan sonra kaynatılıp suyu süzildükten sonra içilirse idrar yolu rahatsızlıklarına iyi gelir (Mehmet GÜLŞEN, Selçuk BAYSAL). d- Olgun meyveleri

yenilir (Mehmet TOKER, Sedat ŞENGÜL, Sedat GÖKÇE). e- Çiçekleriyle reçel yapılır (Bedriye ALANOĞLU, A.SAMET DALMIZRAK, Kader GÜRELİ, Cemile ÇELİK).

Literatürde kullanımı: Meyvelerinden idrar arttırıcı olarak faydalanılır ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Özçelik 1987). Yaprakları kabızlığa ve sıtmaya karşı kullanılmaktadır. Kök ve meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen hülasa şeker hastalığının tedavisinde ve kuvvet verici olarak içilmektedir. Tohumları haricindeki meyve kısımları kaynatılarak öksürüğe karşı içilmektedir. Meyve ve çiçeklerinin reçeli yapılmaktadır (Özçelik vd 1990). Meyveleri C vitamini bakımından zengin olup astrenjan (anti septik) olarak kullanılır (Yıldırım 1991). Meyvelerin infüzyonu kabız, kuvvet verici, şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır (Baytop 1994). Meyveleri ve köklerinin kabukları hemoroide karşı, çocuklarda baş ağrısı ve mide ağrısına karşı kullanılır (Tabata vd. 1994). Kök dekoksasyonu böbrek taşlarını düşürmede kadınların kısırlığında, meyvelerin suyu kanser için, kalp ve sedef hastalığı için, meyveler yenerek bronşitte, barsak gazı için, göğüs ağrısı için, hipertansiyon için ve soğuk algınlığı için kullanılır (Erol 1995). Romatizma ve siyatikte kökü kaynatılarak içilir (Santur 1995). Hemoroid ve bronşitte, böbrek rahatsızlıklarına karşı kullanılır (Honda 1996). Köklerinden hazırlanan dekoksasyon bol miktarda içilerek taş düşürücü olarak kullanılır (Saçlı 1996). Meyvelerin infüzyonu midevi olarak içilir. Meyveleri yenir ve çay olarak içilir (Vural vd. 1997). Meyveleri, kökleri, çiçekleri ve yaprakları hemoroid, baş ağrısı, bronşit, yüksek ateşe karşı kullanılır. Meyveleri yiyecek olarak kullanılır. Meyvelerinden çay yapılır. Çayı soğuk algınlığına karşı içilir (Sezik vd. 1997). Meyveleri yenir (Ertuğ 1998). Meyveleri kaynatılıp çay olarak içilir. Grip, nezle gibi rahatsızlıklara kullanılır. Nadiren meyvelerinden reçel yapılır (Duran 1998). Kabız ve kuvvet verici etkilere sahiptir. Halk arasında şeker hastalığına karşı da kullanılmaktadır (Baytop 1999). Meyveleri barsak bozukluklarında kaynatılıp içilir. Meyvelerin infüzyonu şeker hastalığında içilir (Koçak 1999). Meyveleri hayvan yemi, yiyecek ve ilaç olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Marmelatı yapılarak yenir. Çayı yapıp içilir (Bağcı 2000). Meyveleri soğuk algınlığına karşı kullanılır. Meyvelerinden çay ve marmelat yapılır (Duran vd. 2001). Meyveler dekoksasyon halinde çayı yapıp boğaz ağrısı ve hemoroid tedavisinde kullanılır. Kökler Tilia ile dekoksasyon halinde boğaz ağrısı ve böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır (Saçlı ve Akalın 2001). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen sistit tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2002a). Güneşte kurutulan hipantiyumlardan infüzyon hazırlanır (Keskin ve Alpınar 2002) Meyveleri taze veya marmelatı yapılarak tüketilir. Meyve dekoksasyonu grip, öksürük, diyabet, böbrek

iltihaplanmaları, romatizma, kalp hastalıkları, nefes darlığı, soğuk algınlığı, tansiyon, alerji, basur, öksürük, astım, hazımsızlık ve bronşit gibi rahatsızlıklar için kullanılır (Şimşek vd. 2002). Kökünün kabuğu kurutulup öğütüldükten sonra kaynatılır ve hemoroide karşı içilir. Meyveler olgunlaştıktan sonra taze olarak yenir, reçeli yapılır. Meyveler kurutulup öğütüldükten sonra çayı yapılır. Bu çay soğuk algınlığı ve soğuk algınlığına bağlı solunum yolu hastalıklarına karşı içilir (Behçet ve Arık 2013). Meyveler kaynatılarak hemoroid, öksürük ve karın ağrısı tedavisinde kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2003). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var. Meyveleri karın şişliğinde ve mide ağrısında kaynatılıp içilir (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Meyve dekoksasyonu çeşitli hastalıklara karşı kullanılır (Pieroni vd. 2005). Gıda soğuk algınlığı, grip vb. solunum yolu rahatsızlıkları için meyve dekoksasyon veya infüzyon halinde kullanılır. Hazımsızlık için marmelatı yapılıp yenir. Meyve dekoksasyon halinde diyabet tedavisinde kullanılır (Şimşek vd. 2004). Taze ve kurutulmuş meyve reçel ve marmelat yapılır. Bronşit, boğaz ve bademcik iltihabı, dinçlik verici, soğuk algınlıklarında böbrek kumlarını dökücü, safra arttırıcı olarak kullanılır (Malyer vd. 2004). Kök ve meyve dekoksasyonu halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Bitkinin olgun meyveleri taze veya kuru olarak yenilmektedir. Bitkinin olgun meyvelerinden reçel yapılmaktadır. Bitkinin taze sürgünlerinden börek yapılmaktadır (Koyuncu 2005). Olgun meyveler, kaynatılıp, tülbentten süzöldükten sonra, şeker katılarak dâhilen sıtma tedavisinde kullanılır. Olgun meyveler, kaynatılıp, tülbentten süzöldükten sonra, şeker katılarak dâhilen hemoroidlere karşı kullanılır. Olgun meyveler, kaynatılıp, tülbentten süzöldükten sonra, şeker katılarak dâhilen sarılık tedavisinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen bronşit tedavisinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksiyoni dâhilen ishale karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan infüzyon dâhilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen kalın bağırsak kanamasına karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dâhilen kabızlığa karşı kullanılır. Köklerinden hazırlanan infüzyon böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan koyu kıvamlı dekoksasyon dâhilen ülser tedavisinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen, kadınlardaki kısırlığın tedavisinde 1-2 ay boyunca kullanılır. Meyvelerinin suyu, dâhilen, kanser tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan koyu kıvamlı dekoksasyon, dâhilen, kalp ve sedef hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Meyveleri, doğrudan yenilerek veya meyvelerinden hazırlanan

dekoksasyon, dâhilen, bağırsak gazının giderilmesinde kullanılır. Meyveleri doğrudan yenilerek tansiyon düşürücü ve göğüs ağrısının giderilmesinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Kanser tedavisi, zatüre ve bronşit hastalıklarında dalın etrafından yeşilken koparılır, kahve değirmeninde çekilir, balla karıştırılarak yenir. Şeker hastalığında kök kaynatılır suyu içilir (Elçi ve Erik 2006). Kurutulmuş meyvelerinin kış aylarında soğuk algınlığına karşı çayının hazırlandığı ifade edilmiştir. Dioskorides, *Materia Medica* adlı yapıtında, kurutulmuş meyvelerinin barsak boşaltımını durdurduğunu ifade etmiştir (Kıran 2006). Meyveleri ve çiçekleri bünyeyi kuvvetlendirmek amacıyla marmelatı yapılır, yenilir. Çayı öksürük, şeker hastalığı, kalp hastalıkları, böbrektaşı iltihabı, romatizma ve nefes darlığına karşı bol miktarda içilir. Çayı mide rahatsızlıklarına, kemik erimesine kullanılır. Çayı kemik erimesine ve nezleye iyi gelir. C vitamini kaynağıdır (Bulut 2006). Bu bitkinin meyveleri çay yapılarak kullanılıyor (Mart 2006). Meyve dekoksasyon halinde soğuk algınlığında kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay 2006). Meyve dekoksasyon halinde soğuk algınlığı, daire, hemoroid ve karın ağrıları tedavisinde kullanılır (Ezer ve Arısan 2006). Mide ağrısı, öksürük, kaşıntı ve boğaz ağrıları için kullanılır. Bitkinin meyveleri kaynatılarak suyu içilir. Tadını verebilmesi ve renk oluşabilmesi için fazla kaynatılmalıdır. Böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır. Bitkinin kökü temizlenip kaynatılır. Oluşan sudan içilir. Meyvelerin kaynatılıp suyunun içilmesi de böbrek taşı düşürücü etkiye sahiptir (Onar 2006). Meyveleri kurutulduktan sonra suda kaynatılıp soğuk algınlıklarına karşı suyu içilir. Çiçek yaprakları bir şişenin içine doldurulur, üzerine su eklenir, şişe güneşte 1 gün bekletilir. Elde edilen gül aroması soğutulduktan sonra içilir. Evlerin bahçelerinde süs bitkisi olarak yetiştirilir (Gencay 2007). Meyvelerinin infüzyonu veya dekoksasyonu kadın hastalıklarına karşı sabahları içilir. Nezle, astım, bronşit ve nefes darlığına karşı kullanılır. Meyvelerinin dekoksasyon ve infüzyonu kullanılır (Oral 2007). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyveleri doğrudan mayasıl tedavisinde yenir. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen hayvan hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Petallerinden ve olgun meyvesinden reçel yapılır. Kök kabuğu yün boyası (açık kahverengi tonları) için kullanılır. Gövdesi süpürge olarak kullanılır (Yeşil 2007). Bitki Van ve çevresinde konut bahçelerinde kullanılır (Alp 2007). Bitkinin meyveleri suda kaynatılır boğaz ağrısı, baş ağrısı ve soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden çay ve reçel yapılır. Ayrıca diabet ve sarılık tedavisinde de kullanılır (Yıldırım vd 2008). Arılar bal yapımı için bitkiden faydalanır (Karaca 2008). Meyve dekoksasyon halinde soğuk algınlığında kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008). Gıda

ve tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Satıl vd 2008). Meyvelerinden hazırlanan dekoksiyon, dâhilen, soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden marmelat yapılır. Meyvelerinden çay yapılır (Bulut 2008). Meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen çay, soğuk algınlığında boğazı yumuşatmak için, şurup ise mide ağrılarını gidermede kullanılır (Eşen 2008). Meyvelerinin infüzyonu şeker hastalığında içilir. Meyvelerinin dekoksiyonu veya infüzyonu öksürük ve soğuk algınlığında içilir. Meyvelerinin infüzyonu astım tedavisinde içilir. Meyvelerinden reçel ve marmelat yapıp şeker hastalığında yenir. Meyveleri kaynatılıp özsuyu çıkarılır, meyveleri de ezilir ve hazırlanan bu meyve suyu grip tedavisinde içilir. Olgun meyveleri yenir ve reçeli yapılır. Petalleri baharda şifa niyetine yenilir (Kızıllar 2008). Meyvesinden çay yapılır. Soğuk algınlığı, grip ve nezlede kullanılır. Meyvelerinden reçel yapılır. C vitamini kaynağıdır (Deniz 2008). Tansiyon dengeleyici olarak kullanılmaktadır. Meyvenin kaynatılmasıyla hazırlanan dekoksiyon günde 1-2 bardak içilmektedir (Uysal 2008). Meyve ve tohumları soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır (Yapıcı vd. 2009). Meyve suda kaynatılarak solunum yolu, rahim içi hastalıkları, iltihaplanmalar ve bronşit tedavisinde kullanılır (Sarper vd 2009). Kuşburnu meyveleri çay gibi demlenip suyu şeker hastalığı ve mide rahatsızlıklarında kullanılıyor (Saday 2009). Meyvesi suda kaynatılır elde edilen sıvı nefes darlığı tedavisi için içilmektedir. Meyveleri su içinde haşlanıp delikliden geçirildikten sonra pekmezle kaynatılıp kavanozlarda saklanmaktadır. Elde edilen bu ürün bronşit hastaları tarafından tedavi amaçlı yenmektedir. Meyveleri sap ve çekirdeklerinden ayıklandıktan sonra yıkanıp şeker ile kaynatılmaktadır. Bir gece bu şekilde bekletilip ertesi gün tekrar kaynatılıp limon ilave edilerek reçel halini aldıktan sonra tüketilmektedir (Metin 2009). Arılar meyve ve çiçekler gıda ve tıbbi amaçlı kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Çiçekler infüzyon halinde damar tıkanıklığı ve baş ağrılarında, meyve ise astım ve soğuk algınlığında kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Meyve infüzyon halinde astım ve diabette kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010). Meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen çayı kabızlığı giderici, kuvvet verici, şeker hastalığı, idrar arttırıcı, böbrek taşlarının düşürülmesinde kullanılmaktadır (Öztürk 2006). Reçel yapımında kullanılır. Soğuk algınlığı, grip ve bronşit için infüzyonu kullanılır (Polat vd. 2012).

121- *Rubus sanctus* Schreb. (Tuy dırırık)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Dereyçiro mevki, dere kenarları, tarla kenarları, 38° 33' 59'' K, 40° 08' 27'' D, 1061 M, 12.08.2016, ŞO 43

Literatürdeki diğer adları: Böğürtlen, Ahududu, Tarla Böğürtleni, Bük Üzüümü, Yabani Üzüm, Gür üzüm, Gökne, Katır diken, Karamu, Karantı, Kapına, Avat, Malina

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ekim

Kullanılan kısım: Kök, Meyve ve Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Yaprakları gölgede kurutulmuş suda kaynatıldıktan sonra süzölen kısım içilirse öksürük, boğaz ağrısı ve şeker hastalığına iyi gelir (Kadir ZENGİNOĞLU, Ali ŞEN, Ali BEYAZIT). b-Olgun meyveleri yenilir ve reçel yapılır (Fatma DALMIZRAK). c- Kurak yerde yetişen bitkinin kökü suda kaynatılıp suyu böbrek rahatsızlığı için içilir (Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN).

Literatürdeki Kullanımları: a) Meyveleri taze olarak yenilir. Yerel pazarlarda satılır. b) Bitkini meyvelerinden reçel yapılır. c) Böğürtlen kökü ısırgan, ceviz yaprağı ve deli çavdar ile beraber karışım halinde prostat hastalığı tedavisinde kullanılır. d) Böğürtlen kökü kaynatıp suyu içilirse iştah açar. e) Bitkinin kökü ve Isırgan otu (*Urtica dioica*) kökünden hazırlanan karışım Zatüree hastalığına karşı kullanılır (Polat 2010), Gıda (Bulut 2008, Kızılaslan 2008, Koyuncu 2005, Koçyiğit 2005, Akgöl 2008, Onar 2006), kan Çekerine karşı (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007, Bulut 2008), egzamaya karşı (Tuzlacı ve Bulut 2007), yanık tedavisinde (Bulut 2008), yara iyi edici olarak (Kızılaslan 2008, Koçyiğit 2005), cilt rahatsızlıklarında (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007, Kızılaslan 2008), tansiyon dengeleyici, böbrek hastalıklarında (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007), idrar yolu hastalıklarında kuvvet verici, (Kızılaslan 2008), grip, boğaz ve karın ağrılarında (Ertuğ 2004), kan durdurucu (Koçyiğit 2005), hemoroit tedavisinde (Gürhan ve Ezer 2004) kullanıldığı kayıtlarda yer almaktadır.

122- *Rubus caesius* L. (Tuy dırrık)

Lokalitesi: Arıcak ilçesi, güney tarafı milan mevki, 38° 33' 31'' K, 40° 07' 41'' D, 1059 m, 12.09.2016, ŞO 42

Literatürdeki diğer adları: Böğürtlen, Ahududu, Tarla Böğürtleni, Bük Üzüümü, Yabani Üzüm, Gür üzüm, Gökne, Katır diken, Karamu, Karantı, Kapına, Avat, Malina

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ekim

Kullanılan kısım: Kök, Meyve ve Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Yaprakları kurutulup suda kaynatılıp suyu içilirse; öksürük, boğaz ağrısı ve şeker hastalığına iyi gelir (Kadir ZENGİNOĞLU, Ali ŞEN, Ali BEYAZIT). b- Kurak yerde yetişen bitkinin kökü kaynatılıp suyu böbrek rahatsızlığı için içilir (Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN, Mehmet GÜLŞEN). c- Olgun meyveleri ve reçel yapılır (Fatma DALMIZRAK).

Literatürdeki Kullanımları: Kuvvet verici, diüretik, kabız ve şeker için, bademcik iltihabı, yara iyi edici olarak kullanılır (Ayanoglu vd. 1999). Ağrı kesici olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Yaprığı dâhilen infüzyon veya dekoksasyon (%5) halinde kabız, kuvvet verici, idrar söktürücü ve şeker hastalığına karşı kullanılır. Bademcik iltihaplarında dekoksasyonu gargara halinde kullanılmaktadır. Yara iyi edici olarak kurutulmuş yaprak ince toz haline getirilir. Bu toz yara üzerine dökülür. Meyvesi yenilmektedir. Meyvenin ezilmesiyle elde edilen şurup kabız etkiye sahiptir. Ayrıca reçeli de yapılır (Çakılcıoğlu vd. 2007). Bitkinin kökleri yenir (Akgül 2008). Gıda ve tedavi amaçlı yararlanır (Satıl vd. 2008). Kökleri böbrek taşı tedavisinde kullanılır (Yapıcı vd. 2009). Ağız yaralarının tedavisinde kullanılır (Güneş ve Özhatay 2011). İnce, saçak kökleri ile infüzyon şeklinde hazırlanan renkli ve lezzetli drog prostat için, kısırlık için, kalp ağrıları için ve nefes darlığı için tüketilmektedir. Prostat ve kısırlık için içerisine ısırgan tohumu da katılarak hazırlanabilir. Kökleri ayrık otu ile birlikte infüzyon şeklinde hazırlanarak; eklem ağrıları kireçlenme ve taş için kullanılmaktadır. Meyveleri, yaprakları, herbası ve çiçeklerinden infüzyon şeklinde hazırlanan drog boğaz iltihabı ve mide ağrıları için kullanılmaktadır. Isırgan otu ile birlikte infüzyon şeklinde hazırlanan drog kanser için kullanılmaktadır (Tetik vd. 2013). Doğadan toplanıp bahçelerde yetiştiriciliği yapılan bir bitkidir. Meyvaları taze olarak tüketilir (Altay ve Karahan 2012). Yara ve kesik tedavisinde kullanılır (Doğan 2014). Meyveler taze olarak yenir. Reçel olarak tüketilir. Meyve, çiçek ve kök kısımları bronşit, astım, şeker hastalığı, böbrek taşları için infüzyon halinde kullanılır (Polat vd. 2012). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Taze meyvelerinin ezilerek çıkartılan suyu, haricen ağız içi ve dudak yaralarının tedavisinde kullanılır. Taze meyveleri, doğrudan yenerek kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır. Kökünden hazırlanan dekoksasyon, dâhilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürücü olarak) kullanılır. Taze meyvelerinin ezilerek çıkartılan suyu haricen, süt emmeyen bebeklerin (dudaklarına sürülerek) memeye alışmalarını sağlamada kullanılır. Meyveleri yenir (Şenkardeş 2014). Meyvesi taze olarak ve reçeli yapılarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015).

Yaprak, çiçek ve kökü infüzyon ve dekoksiyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

123- *Sorbus taurica* Zinserl. (Say hešo raştey)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzey-batısı, Zığır mevkii, orman, 38° 34' 97'' K, 40° 07' 91'' D, 1250 m, 22.10.2016, ŞO 65

Literatürdeki diğer adları: Alıç

Toplanma dönemleri: Haziran-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım şekli: Olgun meyveleri yenilir (Hüseyin CAN, Murat CAN, Sait ALP).

Literatürdeki kullanımı: Olgunlaşan meyve taze olarak yenir (Mükemre vd. 2016)

124- *Sorbus torminalis* (L.) Crantz var. *torminalis* (Wuşkdar, Köçükdar)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzey-doğusu, Zığır mevkii, orman, 38° 34' 84'' K, 40° 07' 36'' D, 1557 m, 16.10.2016, ŞO 71

Literatürdeki diğer adları: Kara meşesi, Pitlicen

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde ve Yapraklar

Kullanım amacı: Yakacak ve Araç-Gereç

Kullanım şekli: a- Odunsu kısmından kaşık yapılır (M. Ali OĞUZ). b- Dallarını kesilip balya yapıp kurutulur. Balyalar yığın şeklinde üst üste dizilir. Kışın yaprakları hayvanlara verilir. İnce dalları yakacak olarak kullanılır (Yılmaz ÇAĞLAR, Hasan ÇELİKBAĞ, Mehmet ÇELİKBAĞ).

Literatürdeki Kullanımları: Şeker hastalığı için kullanılır. Meyve çiğ aç karnına bir iki tane yenir. Tüm bitki kışın odun sobalarında ısınma amaçlı dalları yakılır. Eski yapı köy evlerinin çatısının üzerini kaplar (Akgül 2008). Şeker hastalığına karşı palamutlar toplanarak küllenmiş köz içinde pişirilir veya suda haşlanır günde 2–3 adet şeker hastalığı için aç karnına yenilir. Palamut közde pişirildikten sonra dövülerek un haline getirilir ve bu unda yenerek şeker hastalığına karşı kullanılır. Yine külde pişirilen palamudu da yenir (Güldaş 2009). Meyvesi kavru olarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015).

41-RUBIACEAE

125- *Galium tricornutum* Danoly. (Ruyunek-Viyunek)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin güneyi, Kottıl mevki, tarlalar, 38° 33' 14'' K, 40° 07' 17'' D, 1076 m, 04.05.2017, ŞO 78

Literatürdeki diğer adları: Yapışkan otu, Yoğurt Otu, Top Otu, Hav otu, Çoban süzeği, Sünnetlice otu

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı gölgede kurutulduktan sonra yarım litre suya bir çorba kaşığı kuru bitki katılıp 7-8 dakika kısık ateşte kaynatılır. Suyunu süzüp ılık olduğunda cilde sürülerek cilt bakımı yapılır. Toprak üstü kısımları taze ve kurumuş halde çayı demlenip içilirse kansızlığı giderir, göğüs kaslarını yumuşatır ve öksürüğü giderir (Bayram OĞUZ, Nevzat ATEŞ).

Literatürdeki Kullanımları: İştah açıcı, idrar arttırıcı olarak kullanılır (Baytop 1994). Toprak üstü kısımları süs amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Yapraklar kanser tedavisinde kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004).

126- *Rubia tinctorum* L. (Rinnas)

Lokalitesi: Bukardi beldesi batısı, tarla içleri, 38° 27' 53'' K, 40° 09' 38'' D, 1032 m, 27.05.2018, ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Kök boya, Boya otu

Toplanma dönemleri: Mayıs- Eylül

Kullanılan kısım: Kökü

Kullanım amacı: Boya

Kullanım şekli: Kökü suda kaynatılıp bulamaç haline geldiğinde **herem** (eskiden halı niyetiyle kullanılır) ipliklerinin boyanmasında kullanılırsa turuncu renk verir (Hüseyin YAZAR B, Hasan DERTLİ, Ayşe CAN, Hüseyin GÖKÇE).

Literatürdeki kullanımı: İdrar ve safra arttırıcı ve müshil (Baytop 1999), kök boya eldesinde (Baytop 1999, Bulut 2008, Satıl vd. 2007) kullanıldığı kayıtlarda yer almaktadır.

42-SALICACEAE

127- *Populus alba* L. (Değlıyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Gümüşyaka altı, sulak alan, 38° 33' 52''K, 40° 08' 13'' D, 1110 m, 10.06.2016, ŞO 52

Literatürdeki diğer adları: Kavak ağacı

Toplanma dönemleri: Mart- Kasım

Kullanılan kısım: Dallar, Gövde ve Kök

Kullanım amacı: Yakacak ve El sanatı

Kullanım şekli: a- Belli bir kalınlığa gelen gövdelerinin kabuğu soyulup güneşte kurutulduktan sonra kerestesi çatı, inşaat iskelesi yapımında ve yakacak olarak kullanılır (Nizamettin COŞKUN, Zeki KOÇ). b- Kalın dallarından çeşitli ev araçları (kazma, kürek, keser vs.) için sap yapılır (Musa OĞUZ, M. Ali OĞUZ).

Literatürdeki kullanımı: Bütün bitki kereste ve cila olarak kullanılır (Ertuğ 2000; Deniz 2008). Çatı, çardak ve çit yapımında kullanılır. Yakacak olarak kullanılır. Yem olarak kullanılır (Tugay vd. 2004; Balos 2007). Yaşlı gövde ve dallar yakacak olarak kullanılır (Esen 2008). İnce dalları uçurtma yapımında kullanılır. Gövdesi evlerin çatılarının yapımında kullanılır (Bulut 2008). Bahçelerde rüzgâr kesici ve odun hammaddesi olarak kullanılır (Saday 2009).

128- *Salix alba* L. (Ğerbıyr)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, dere kenarı 38° 33' 81'' K, 40° 08' 73'' D, 1105 m, 03.08.2016, ŞO 36

Literatürdeki diğer adları: Söğüt, Ak söğüt, Köy söğüdü, Sorkun, Germajo

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Gövde, İnce dallar, yumuşak kabuk ve kök

Kullanım amacı: Hayvan yemi, Tıbbi ve Yakacak

Kullanım şekli: a- Gövde kabuğunun iç tarafı kazınarak suda kaynatılıp suyu içilirse migren ve sinuzite iyi gelir (Nevzat ATEŞ). b- İnce dalları ve yaprakları hayvan yemi, odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Mehmet OLGUN, Battal GÜLŞEN). c- İnce dalları sepet yapımında kullanılır (Abdullah AYDEMİR, Mehmet ÖZDEMİR).

Literatürdeki Kullanımları: Dâhilen yatıştırıcı, kuvvet verici, ateş düşürücü, kabız ve romatizma ağrılarını giderici etkilere sahiptir (Baytop 1994). Bitkinin toprak üstü kısımları

yakacak ve el sanatları yapımında kullanılır (Ertuğ 2000). Romatizma ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd. 2006). Yapraklarından hazırlanan, dekoksion romatizma tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksion, dâhilen, böbrek kumunu düşürmek amacıyla kullanılır. Gövde kabuklarından hazırlanan dekoksion, haricen, romatizma tedavisinde kullanılır. Gövdelerinden elde edilen kömür, toz edilip, hayvanların içme suyuna katılarak, hayvanların şişliklerinin giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksion, haricen saç kepeklenmesine karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksion, sabahları aç karnına 1 bardak dolusu içilerek, kan şekerini düşürmek amacıyla kullanılır (Tuzlacı 2006). Egzama tedavisinde, mantar hastalığı tedavisinde, mide ağrısının giderilmesinde, sıtma tedavisinde, kullanılır (Kültür 2007). Taze dalları kesilerek sepet yapılır. Odunu kereste yapımında ve yakacak olarak kullanılır (Deniz vd. 2010). Taze veya kuru yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog, ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Yapraklarından hazırlanan drog sinüzit için de tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Çankırı-Yapraklı Hazım Dağlı Tabiat Parkı'nın doğal süs bitkilerindendir (Dölarıslan ve Gül 2012). Genç dallar sepet örmede kullanılır (Polat vd. 2013). Bitkinin yaprağı kurutulur, kaynamış suyun içerisine katılır 10 dakika demlemeye alınır, tekrar bir süre kaynatılarak beklemeye alınır. Haftada en az bir fincan içilerek karın ağrısının ve nefes darlığının tedavisinde kullanıldığı belirtilmiştir (Arı 2014). Yaprağı kaynatılarak içilir (aç karnına) baş ağrısına faydalıdır. Söğüt kabuğu; eskiden ameliyat yaralarına sargı bezi olarak kullanılmıştır. Kanamayı durdurur. Dalından düdük yapılır. Sünnet olanların kesiğine söğüt ağaç güvesi koyulur, iyileştirilir. Söğüt kabuğu ve dalları kaynatılır baş ağrısına faydalıdır. Söğüt yaprağı; ateşli hastalıklarda banyo suyuna katılır (Karakurt 2014). Yapraklarından hazırlanan dekoksion, gargara halinde diş eti hastalıkları (nevazil) tedavisinde kullanılır. Düzgün dalları balta, kürek, bel vb. alet sapı yapımında kullanılır. Düzgün dalları saban oku yapımında kullanılır. Gövdesi toprak damlı evlerin çatısının yapımında kullanılır. Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır (Şenkardeş 2014).

43-SCROPHULARIACEAE

129- *Anarrhinum orientale* Benth. (Destay duşo)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Mendüş mevki, step, 38° 33' 25'' K, 40° 08' 89'' D, 1121 m, 02.07.2016, ŞO 40

Literatürdeki diğer adları: Süpürge otu,

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: El sanatlar

Kullanım şekli: Toprak üstü kısmı demet haline getirilip süpürge olarak kullanılır (Fatma CAN, Emine OLGUN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER).

Literatürdeki Kullanımları: Toprak üstü kısımları demet haline getirilip süpürge yapılır (Doğan 2014), Bu bitki süpürge yapılarak ev eşyası olarak kullanılıyor (Mart 2006).

130- *Verbascum lasianthum* Boiss. & Bentham (**Boçey gayo**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Kurliykuço mevki, step, 38° 36' 06,18'' K, 40° 08' 51,64'' D, 1952 m, 18.06.2017, ŞO 84

Literatürdeki diğer adları: Sığırkuyruğu, Yalangı, Yılangı, Yunlü, Sığırkuyruğu

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ekim

Kullanılan kısım: Çiçek ve Yaprak

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a-Yaprak ve çiçekleri kurutulup karıştırılarak çay gibi demlenip ses kısıklığına, bronşit ve mide üşütmesine karşı içilir. (Kadir ZENGİNOĞLU, H. Kasım ÇETİNTAŞ, Mahmut YILDIRIM, Sait TEMİZSOYLU). b- Yaprakları lapa haline getirilip yara iyileştirici olarak kullanılır (İrfan YİĞİT, Mehmet GÜLŞEN, Hamit SEÇKİN).

Literatürdeki Kullanımları: Hemoroide karşı kullanılmaktadır (Tuzlacı ve Erol 1999).

44-SOLANACEAE

131- *Hyoscyamus niger* L. (**Beng**)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin doğusu, Simserkis köyü, döküntü çevrelerinde, 38° 33' 77'' K, 40° 08' 57'' D, 1151 m, 15.06.2016, ŞO 62

Literatürdeki diğer adları: Bana otu, Ağula batbat, Polek, Banotu, Batabat otu, Batbat, Batbata, Batbatı, Batbit, Beng, Bengildek, Benk, Berç, Caye kumacıge, Çömlek otu, Deli patpat, Devdala otu, Diken otu, Diş otu, Dişagrısı otu, Dodoğan, Gâvur haşhaşı, Göz otu, Göztohumu, Hargel, Harundol, Hırdal, Köpeksiyeni, Kumacık otu, Kurt otu, Mak, Mucuk otu, Patpat, Sağırkulak, Siyah ban otu, Tabancakapsülü, Tatala, Tütüzleme otu, Vandibi, Yılan otu, Yüksük otu

Toplanma dönemleri: Mart- Eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyvesi kurutulup mangaldaki ateşe bırakılır. Yanma ile oluşan duman bir huni yardımı ile ağza çekilip (dumanın ciğerlere kaçması halinde zehirlenmelere sebep olabilir) ağrıyan dişlerin ağrısı dindirilir, tedavisi için kullanılır. (İrfan YİĞİT, Ömer TOKER). b- Olgun meyveleri suda kaynatılıp lapa haline getirilerek yaralara sürülüp yara iyileştirici olarak kullanılır (Zeynep YILDIRIM, H.Kasım ÇETİNTAŞ).

Literatürde kullanımı: Ağrı kesici olarak (Türkan vd. 2006). Boğaz hastalıklarının tedavisinde (Demirci 2010). Çocuk oluşumuna engel rahatsızlığın giderilmesinde (Altundağ 2009). Diş eti hastalıklarının tedavisinde (Han 2012). Gaz giderici olarak, karnın ağrısının giderilmesinde, sakinleştirici olarak (Akalin 1993). Göz ağrısının giderilmesinde (Yıldırım 1995). Göz hastalıklarının tedavisinde (Tuzlacı ve Aymaz 2001). Göz kaşıntısının giderilmesinde, göz yorgunluğunun giderilmesinde (Yeşilada vd. 1995). Nezle tedavisinde, nefes darlığının giderilmesinde, grip tedavisinde, hayvanların şişliklerine karşı (Özgen vd. 2012). İltihaplı akciğer hastalıklarının tedavisinde (Demirci 2010). Üst solunum yolları rahatsızlığının giderilmesinde kullanıldığı kaydedilmiştir (Emre 2003). Tohumları doğrudan dişe konularak diş ağrısının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımları sıcak suda biraz bekletildikten sonra haricen (bir bezle sarılarak) yara tedavisinde kullanılır. Tohumları kor üzerine atılıp dumanı solunarak (baş bir örtü ile örtülüp) ağızdaki kurtları düşürmek amacıyla kullanılır (Doğan 2014).

45-TAMARICACEAE

132- *Tamarix smyrnensis* Bunge (Destay dero)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Surhiga-masalla mevki, dere kenarı, 38° 32' 06'' K, 40° 08' 52'' D, 1005 m, 30.04.2016, ŞO 28

Literatürdeki diğer adları: Bunge, Ilgın, Gezde, Tafra, Keme, Kumi, Kemi, Dolaman

Toplanma dönemleri: Nisan- Kasım

Kullanılan kısım: Gövde, ince dalları ve Kök

Kullanım amacı: Temizlik ve yakacak

Kullanım şekli: İnce dalları deste halinde bağlanıp süpürge olarak kullanılır. Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Ali CAN, Abdullah TÜNCER).

Literatürdeki kullanımı: a) İnce dalları, sepet yapımında kullanılır, b) Dalları, kamçı sapı yapımında kullanılır (Şenkardeş 2014).

46-TYPHACEAE

133- *Typha domingensis* Pers (Zil, Zel)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin güneyi, Milan mevki, su kenarı, 38° 33' 73'' K, 40° 07' 37'', 1046 m 15.08.2016, ŞO 1

Literatürdeki diğer adları: Şeytanmumu

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım (Gövde)

Kullanım amacı: Çul yapımı (el sanatları)

Kullanım şekli: Toprak üstü gövdesi binek hayvanlara çul yapımında kullanılır (Zülfü YAZAR, Hasan YILMAZ, Ahmet AKGÜN, Mehmet AKSOY).

Literatürdeki kullanımı: Gövde kısmı sepet, hasır, kayık yapımında kullanılır, Rizom kısmı yiyecek olarak kullanılır (Parsapajouh and Ghahremaninejad 2004).

47-ULMACEAE

134- *Celtis tournefortii* Lam. (Teyer)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Kottıl mevki, step ve kayalık alanlar, 38° 33' 30'' K, 40° 07' 62'' D, 1070 m, 28.08.2016, ŞO 50

Literatürdeki diğer adları: Dardağan, Doğu Çitlembiği

Toplanma dönemleri: Eylül-Ekim

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Olgun meyvelerinin etli kısmı (mezokarp) yenildiğinde solunum güçlüğü çekenlere faydalı etkisi vardır (Makbule KOÇ). b- Olgun meyveleri çerez olarak yenilir (Mehmet GÜLŞEN).

Literatürdeki kullanılışı: Olgun meyveleri doğrudan yenerek ishale karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon dâhilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Meyvelerinin etli kısımları yendikten sonra çekirdekleri bir tüp içinde üflenip (mermi gibi fırlatılarak) çocuk oyuncağı olarak kullanılır. Olgun meyveleri yenir (Doğan 2014). İshale

karşı kullanıldığı daha önce literatürde kaydedilmiştir (Çakılcıoğlu vd. 2007). Karın ağrısının giderilmesinde (Polat vd. 2013), nefes darlığına karşı (Akan vd. 2013), grip ve soğuk algınlığının tedavisinde (Polat vd. 2013) kullanıldığı kaydedilmiştir.

48-URTICACEAE

135- *Urtica dioica* L. (Geznik)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin kuzeyi, Inuysıpyı mevki, nemli ve hayvan gübre bikimi olan yerler, 38° 36' 26'' K, 40° 08' 24'' D, 1978 m, 06.07.2016, ŞO 5

Literatürdeki diğer adları: Isırgan otu, Gezgezek

Toplanma dönemleri: Mart- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Toprak üstü taze kısmı ısınmış suya katılıp tek kaynama yapıp suyu soğutularak tok karınla günde çay bardağının yarısı kadar içilirse; kalp rahatsızlığı, nefes darlığı ve halsizliği karşı faydalıdır (Mustafa YİĞİT, Zülfü AKGÜN, Mehmet GÜLŞEN, Mehmet ŞEN, Hasan YILMAZ). b- Toprak üstü kısmı demir değmeyecek şekilde tahta bıçak ile kesilerek romatizmalı hastalarının ağrıyan yerlerine sürülür (Ali COŞKUN, A.SAMET DALMIZRAK, Numan GENÇ, Ahmet SONER, Halit KARAN, Aziz BAYRAK, Mehmet KARAN). c- Toprak üstü kısmı gölgede kurutulup çay gibi demlenip; damar tıkanıklığı, kanser ve iç hastalıklara karşı içilir (Nevzat ATEŞ, Veli AYIK, Mehmet OĞUZ, Halit KARAN, Ali ŞEN, Mehmet GÜLŞEN, Mustafa AYDEMİR, H. Zeydin BAYET, Ahmet AKGÜN, Ali ANLI). d- Toprak üstü kısmı suda kaynatılarak suyu içilirse; guatra, şeker, böbrek ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı faydalıdır. İdrar yollarını rahatlatır (Mesut YAZAR, Remziye YARDIM, Ömer ESEN, Mehmet ÜNVER, Mustafa ALP, Mehmet AKAR, Mehmet GÜLŞEN, Mustafa ACAR, Yusuf GÖRELİ). e- Toprak üstü genç ve taze sürgünleri salataya katılır (Abdullah GÜLER, Hacı YILDIRIM).

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları kan pıhtılaştırıcı, ağrı kesici olarak bilinir. Ayrıca yaprakları romatizma ve cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Haşlanmış taze gövde ve yaprakları sebze olarak tüketilir (Özçelik 1987; Özçelik vd. 1990; Öztürk ve Özçelik 1991; Baytop 1994; Erol 1995). Isırgan tohumlarının yörede deniz aygırı diye adlandırılan çok küçük bir balıkla hazırlanan macunu kanser tedavisinde kullanılır (Melikoğlu 1987). Taze bitki romatizma ağrıları için kullanılır. Kök deoksiyon halinde

bronşit tedavisinde kullanılır (Tabata vd. 1994). Bitki sebze olarak kullanılır (Işık vd. 1995; Şimşek vd. 2001; Abay ve Kılıç 2001; Özgen vd. 2004; Koyuncu 2005). Köklerinin dekoksasyonu mayasıyla karşı dâhilen kullanılır (Saçlı 1996). Toprak üstü kısmı taze olarak romatizma ve romatizmal ağrılara karşı kullanılır (Sezik vd. 1997). Romatizma, prostat hiperplazisi, egzama, kanser, diyabet tedavisinde ve Kahramanmaraş yöresinde toprak üstü kısımları hemoroid tedavisinde yararlanılmaktadır, ancak bitkinin ödem ve enflamasyona neden olduğu da bilinmektedir (Akbay ve Başaran 1997). Taze sürgünler pişirilip sebze olarak tüketilir. Son yıllarda tohumları kanser hastalığına karşı tedavi edici olarak kullanılmaktadır (Duran 1998). Yaprakları ve kökleri yılan ısırıklarına karşı kullanılır (Ertuğ 1999). Mide-barsak yolundaki gaz sancısı için kaynatılıp soğutulmuş suyu içilir. İdrar yolu hastalıklarında, iltihaplanmalarda altını ıslatan çocuklarda, böbrek taşlarını düşürmede toprak üstü kısmı kaynatılarak elde edilen suyu soğutulduktan sonra içilir. Soğuk algınlığında toprak üstü kısmının dekoksasyonu içilir, boğaz ağrısı için gargara yapılır. Egzamalarda toprak üstü kısmının dekoksasyonu içilir. Basur için kaynatılıp içilir. Basur için bal ile macun yapılıp yenir. Çocuğu olmayan kadınlar ısırganın kaynatılarak elde edilen sıcak suyun buharına oturtulur. Bu yöntem kadınlarda sistitte de kullanılır. Toprak üstü kısmı doğranır, arpa, un ve inek sütü ile pişirildikten sonra ciltte oluşan iltihaplı yaralara ve egzamaya sarılır. Toprak üstü kısmı kaynatılarak elde edilen suyu nefes darlığına karşı içilir (Koçak 1999). Hemoroid ve mide rahatsızlıkları için tohum bal ve teryağı ile karıştırılıp her sabah aç karnına alınır. Kanser ve egzama tedavisi için böğürtlen yaprağı ile kaynatılarak sabahları içilir. Meme kanseri ve mide ağrısı tedavileri için bitkinin kök kısmı “börtlen” (*Rubus sanctus*; kök), “kaldiri” (*Trachystemmon orientale*; kök) ile birlikte çayı yapılarak kullanılır. Hemoroid için bitki pişirilerek yenir. Kanser için taze sürgünler yenir. Böbrek taşı düşürmek için dekoksasyon halinde kullanılır. Romatizma ağrıları için taze bitki ağrıyan bölgeye sürüldüğü gibi dekoksasyon halinde de kullanılabilir (Yeşilada vd. 1999). Gövde ve yapraklar yiyecek olarak ve romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır (Dönmez 2000; Ertuğ 2000). Yemeklik olarak kullanılır. Kaynatılarak suyu iltihaplı durumlar için içilir. Isırgan kökünün kansere iyi geldiği söyleniyor. Ayrıca mayasıl için kullanılır (Bağcı 2000). Genç bitki ezilir iltihaplı çiban yaraları üzerine bırakılır. Bitki kesilir ve süt ile kaynatılarak kesik yaralarına sürülür. Basur ve karaciğer tedavilerinde dekoksasyon halinde kullanılır. Romatizma ağrıları için genç bitki ellere ve ayaklara sürülür. Romatizma ağrıları için bitkinin çayı yapılır. Yapraklar romatizmal hastalıklar için lapa halinde süt içinde kaynatılır, daha sonra ağrıyan kısma

uygulanır. Bitki kanser tedavisi için dekoksasyon halinde kullanılır. Genç filizleri dış hastalıklarda ve egzama tedavilerinde kullanılır. Kökler çilt alerjileri durumunda infüzyon halinde kullanılır. Diabet hastalığı için bitki *Thymus sp.* İle karıştırılarak çayı yapılır. Her derdedeva olarak bilinen genç bitki yemeklerde veya kahvaltıdan önce her sabah yenilmektedir. Burun kanamalarını durdurmak için dekoksasyon halinde çayı yapılıp içilir (Sezik vd. 2001). Kökler dekoksasyon halinde hemoroide karşı alınır (Saçlı ve Akalın 2001; Gürhan ve Ezer 2004). Romatizma ağrılarının olduğu yere sürülürse ağrıyı keser. Egzama olan bölgeye kurusu dövülüp sürülür. Haşlanıp yendiğinde şekeri düşürür ve ciltteki lekeler içinde yararlı, suyu yüze pamuklu sürülmeli (Ertuğ 2002; Ertuğ 2004c). Tüm bitki çiğ olarak salata şeklinde tüketilir. Tüm bitki dekoksasyonu, saç dökülmelerine, nefes darlığına, diyabete, kansere, böbrek rahatsızlıklarına, karaciğer rahatsızlıklarına, kemik erimesine, romatizmaya, damar tıkanıklarına, kadın hastalıklarına, el ve ayak parmaklarında oluşan mantarlaşmaya karşı kullanılır (Şimşekvd. 2002; Ertuğ 2003a). Kanser ve tüm iç hastalıklarına karşı yaprakları ile yemeği yapılır, çayı içilir (Koca 2003). Kadınların aybaşı kanı çok olursa yapraklar haşlanıp suyu içilir. Yaprakları iltihaplı şişkinliklere 15 dakika kadar taze ot sarılır, sarı akar ağrı ve şişkinliği geçirir (Ertuğ 2003b). Kurutulmuş yapraklar 3 gün boyunca suyun içinde tutulur, ardından yün ile birlikte materyaller 1 saat kadar suda kaynatılarak yeşil bir renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Toprak üstü kısımları kaynatılır kanser, mide ve iç hastalıklara karşı içilir. Kökleri yaşiken veya kurutulduktan sonra kanser hastalıklarına karşı sabah aç karnına içilir. Toprak üstü kısımları taze iken çorba yapımında kullanılır (Behçet ve Arık 2013). Tüm bitki kansere ve romatizmal hastalıklara karşı kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004; Ezer ve Arısan 2006). Yaprak ve kök dâhilen kan temizleyici, idrar arttırıcı ve iştah açıcı olarak kullanılır. Taze bitki romatizma ağrılarını gidermek için ağrıyan yerlere sürülerek tahriş yapılır ve kan toplanması sağlanır. Ateş düşürücü olarak kullanılır. Yapraktan hazırlanan infüzyon (%2-5) veya kök dekoksasyonu (%3-4) , yemek aralarında 2-3 bardak içilir. Şeker hastalığına ve idrar yolu rahatsızlıklarına iyi gelir (Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). Kol bacak ağrıları görülen yere bitki sürülür. Tüm bitki çiğ olarak salata şeklinde tüketilir. Saç dökülmesi ve hazmı da kolaylaştırır (Şimşek vd. 2004). Taze ve kurutulmuş yaprakları ile meyveleri kullanılır. Kansere karşı kullanılmaktadır. Çok iyi bir idrar söktürücü ve karaciğer temizleyici olarak kullanılır (Malyer vd. 2004). Tüm bitki kavurma bulgur ve pilav yemeklerine katılır. Kökleri sütlü lapa içinde dâhilen kas gevşetici olarak kullanılır. Tohumlarının dekoksasyonu dâhilen hemoroide karşı kullanılır. Yapraklarının dekoksasyonu

dâhilen kadınların kısırlıklarını gidermek için kullanılır (Ezer ve Avcı 2004). Bitki hayvanlarda zehirlenmelere neden olur (Töngel ve Ayan 2005). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon sabah akşam birer kahve fincanı dolusu içilerek, hemoroidlere karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon dâhilen kan şekerini düşürücü olarak kullanılır, Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon yemeklerden önce içilerek, mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılır. Taze meyvelerinden hazırlanan infüzyon dâhilen, hemoroidlere karşı kullanılır. Genç taze yapraklar, ufalanıp balla karıştırıldıktan sonra dâhilen ülser tedavisinde kullanılır. Genç taze yapraklarından hazırlanan dekoksasyon içinde vücudun ağrılı kısmı bir müddet bekletilir, bu banyodan sonra kaynatılan yapraklar, aynı ağrılı kısma bir bezle sarılarak, romatizma ve eklem ağrıları tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon dâhilen kanser tedavisinde kullanılır. Yaprakları irmik ve kepekli un ile yoğrulup haricen, kırık çıkık tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon sabahları aç karnına 1 bardak dolusu içilerek, idrar söktürücü olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon günde 1-2 bardak dolusu içilerek, iltihaplı böbrek tedavisinde kullanılır. Meyveleri kurutulup toz haline getirildikten sonra bal ile karıştırılarak aç karnına 1 tatlı kaşığı kadar yutularak, kanser tedavisinde kullanılır. Şekerini düşürücü olarak kullanılır, Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon yemeklerden önce içilerek, mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılır. Taze meyvelerinden hazırlanan infüzyon dâhilen, hemoroidlere karşı kullanılır. Genç taze yapraklar, ufalanıp balla karıştırıldıktan sonra dâhilen ülser tedavisinde kullanılır. Genç taze yapraklarından hazırlanan dekoksasyon içinde vücudun ağrılı kısmı bir müddet bekletilir, bu banyodan sonra kaynatılan yapraklar, aynı ağrılı kısma bir bezle sarılarak, romatizma ve eklem ağrıları tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon dâhilen kanser tedavisinde kullanılır. Yaprakları irmik ve kepekli un ile yoğrulup haricen, kırık çıkık tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon sabahları aç karnına 1 bardak dolusu içilerek, idrar söktürücü olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon günde 1-2 bardak dolusu içilerek, iltihaplı böbrek tedavisinde kullanılır. Meyveleri kurutulup toz haline getirildikten sonra bal ile karıştırılarak aç karnına 1 tatlı kaşığı kadar yutularak, kanser tedavisinde kullanılır. üriner hastalıklar ve egzama için kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay 2006). Her derde deva olarak tabir edilen bir bitkidir. Özellikle tohumları değerlidir. Karaciğer hastalıklarına iyi geldiği iddia edilmektedir. Toprak üstü kısımları kavru olarak yemeği yapılmaktadır. Ayrıca şeker hastalığı için yaprakları tohumları yenir. Bölgede rahim kanseri olan bir kadına tohumları yedirilmiş ancak etkili olmadığı

söylenmektedir (Korkut 2006; Akan vd. 2008). Bitkinin tohumunun kansere ve şeker hastalığına karşı, prostat kanserine karşı yapraklarının sivilce için, kanser hastalığına karşı kullanıldığı ifade edilmiştir. Tohumları dövülerek balla karıştırılıp sabahları bir kaşık aç karnına alınmak suretiyle prostat kanserine karşı kullanıldığı söylenmiştir. Yaprakları kaynatılarak dekoksasyonu hazırlanmakta, sivilceler için haricen, kansere karşı ise dâhilen kullanıldığı ifade edilmiştir. Dioskorides, yapraklarının tuzla birlikte sürülmesiyle köpek ısırıklarına iyi geldiği ve kangrene karşı kullanıldığını ifade etmiştir. Tümör ve ülserle karşı kullanılmaktadır (Kıran 2006). Kanser hastalığı için çayı demlendikten 1 gün sonra içilir. Şeker hastalığı için kaynatılıp suyu içilir (Elçi ve Erik 2006). 5. ve 6. aylarda taze bitki toplanarak yemek yapımında kullanılıyor. Yaygın olarak suyu kaynatılıp içilmekte, kalp rahatsızlıklarına ve kansere iyi geldiği iddia ediliyor. Ayrıca bitkinin kaynatılan suyuyla saçlar yıkıyor (Mart 2006). Genç fidanlar kurutulduktan sonra kaynatılır ve kansere karşı kaynatılmış suyu içilir. Toprak üstü kısmı kaynatılarak suyu içilir, kanı temizler. Ayrıca sedef hastalığına karşı da aynı şekilde kullanılır. Toprak üstü kısımları ilkbahar aylarında kadınlar tarafından toplanarak yağda yumurta ile birlikte yemeği yapılır (Gencay 2007). Yaprak dekoksasyon halinde kanser tedavisinde kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2007). Direkt vücuda sürülerek romatizma tedavisinde kullanılır. Taze toprak üstü kısmı pişirilerek yemek yapılır veya az miktarda haşlanıp katmalara konur (Yeşil 2007). Gıda ve tıbbi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Özellikle kansere karşı kullanımı yaygındır. Pişirilerek ya da doğrudan çiğ olarak yenilmektedir. Şeker hastalığı ve tansiyon rahatsızlığına karşı kullanılmaktadır. Yaprakları sıcak suda demlenip soğutulduktan sonra sabahları aç karnına 1 bardak içilmektedir (Kazan 2007). Bitkinin kurutulmuş yaprakları, mordanlı ve direk boyama yöntemleri kullanılarak boyama yapılır (Karadağ 2007). Ispanak gibi pişirilip yemeği yapılabildiği gibi yaprakları sarma ve börek yapımında kullanılır. Hormon dengeleyici, adet düzenleyici, zehir temizleyici, iltihap kurutucu, vücudu kuvvetlendirici, idrar söktürücü, böbrekte kum veya küçük taşları düşürücü, saç dökülmesini önleyici ve zayıflatıcı durumlar için kullanılır. Özellikle kansere karşı, tohumları toz haline getirilir, bal ile karıştırılır ve sabah aç karna bir çay kaşığı yenir (Balos 2007). Romatizma için mafsallarda yeşil taze bitki kurutulup dekoksasyon ve infüzyon halinde, bal ile karıştırılarak lapa halinde (ilaba) kullanılır (Oral 2007). Düşük kolesterol, egzama ve üriner hastalıklar için yaprağın dekoksasyon halinde çayı yapılır (Sarper vd. 2008). Bitkiden tıbbi ve gıda amaçlı yararlanır (Satıl vd. 2008). Kanser ve verem için genç yapraklar kaynatılır, suyu içilir (Akgül 2008). Yapraklarının kaynatılmasıyla elde

edilen çay, idrar arttırıcı, iltihap söktürücü, kan temizleyici, kan yapıcı olarak kullanılır. Ayrıca kansere karşı yaprak ve sürgünleri salata şeklinde veya pişirilerek tüketilir (Esen 2008). Bitkinin taze toprak üstü organları böbreklere katılır. Bitkinin taze toprak üstü organları doğranıp sade veya yumurtayla yağda kızartılarak yenir. Bitkiden koparılan bir miktar dal parçaları suya atılır. Kaynamaya başlayınca ocaktan alınıp soğumaya bırakılır. Oluşan çayı, saç seyrek olanlar saçlarının sıklaşması için şampuan gibi kullanılır. Bitkinin toprak üstü organları toplanır. Kazana koyulup, 1/1 oranında su ilave edilip üstü kapatılır. 3-5 gün sonra suyu süzülür. Süzülen su meyve ve sebzelerdeki “Basıra” adı verilen zararlıya pompayla püskürtülür (Vural 2008). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, kanserden korunmak amacıyla kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, hemoroidlere karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dâhilen, kaşıntılı deri hastalıkları tedavisi için kullanılır. Yaprakları tuzla ovulduktan sonra içine un ve su katılıp tavada pisirilerek “çırpma”(bir çeşit krep) yapılır (Bulut 2008). Yaprakları haricen romatizma ağrılarında kullanılır. Yaprakları toz haline getirilip veya tohumları balla karıştırılarak sabahları aç karnına 1 tatlı kaşığı guatr tedavisinde yenir. Toprak üstü kısımları kaynatılır ve suyuyla güneşten yanmamak için yüz yıkanır. Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu şeker hastalığında içilir. Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu veya infüzyonu kanserli hastalara 1 hafta boyunca içirilir, sonraki 1 hafta bırakılır. Tohumları dövülüp balla karıştırılarak öksürük kesici ve balgam sökücü olarak yenir. Tohumları kurutulup dövülerek toz haline getirilir, keçiyoynuzuyla karıştırılıp macun kıvamına getirilerek bronşit ve gırtlak kanseri tedavisinde yenir. Tohumları kavrulur, ezilip balla karıştırılıp birer kaşık yemekten önce böbrek iltihabı ve böbrek taşı tedavisinde yenir. Toprak üstü kısımları haşlanıp pirinçli yemeği ve börek içi yapılır (Kızıllarslan 2008). Yapraklarından yemek yapılır. Böbreğin içine konulur. Yöre halkı tarafından kanser önleyici, bağışıklık sistemini güçlendirici, olarak biliniyor. Isırğan yaprağının kaynatılmasıyla elde edilen suyu saç dökülmelerini önlemede, kepeklenmeyi gidermede, saçları güçlendirmede kullanılır. Ayrıca kan temizleyici, iştah açıcı, bedeni güçlendirici etkileri nedeniyle kullandıkları saptanmıştır (Deniz 2008). Toprak üstü organları gıda ve tıbbi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Özellikle kansere karşı kullanımı yaygındır (Uysal 2008). Börek içmalzemesi olarak kullanılması yanın da soğanla kavrularak ta tüketilmektedir. Yapraklarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı idrar arttırıcı, iltihap söktürücü, kan temizleyici, kan yapıcı olarak kullanılır. Ayrıca kansere karşı yaprak ve sürgünleri salata şeklinde veya pişirilerek tüketilir (Saday 2009). Bütün bitki

sabah kahvaltısından önce dekoksasyon halinde yüksek tansiyon tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısmı infüzyon halinde karın ağrısı, alerji ve el yaralarında kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Toprak üstü kısmı dekoksasyon halinde böbrek taşı düşürücü, romatizma ve eklem ağrıları tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010). Doğal çay olarak kullanılır (Yaldız vd. 2010). Yaprak, çiçek ve tohum tıbbi ve gıda amaçlı kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Yaprak ve petioller çiğ yenir ya da kaynatılarak suyu kansere karşı kullanılır (Koca ve Yıldırım 2010).

49-VIOLACEAE

136- *Viola odorata* L. (Vıllıkey muşag)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin güney-doğusu, Şık mevki, bahçe, 38° 33' 43'' K, 40° 07' 57'' D, 1067 m, 24.03.2017, ŞO 95

Literatürdeki diğer adları: Meneyse, Menekşe, Mor menekşe, Kokulu menekşe, Kır menekşesi

Toplanma dönemleri: Mart

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısım

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi ve Süs

Kullanım şekli: a- Kurutulmuş toprak üstü kısımları suda kaynatılıp suyu içilirse; öksürüğe ve bağırsak rahatsızlığına iyi gelir (Remziye YILDIRIM, Sait ALP, Murat CAN, Hamit SEÇKİN, Mahmut YILDIRIM). b- Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip meşrubat olarak içilir (Yusuf TAŞDELEN, Sait GÖRELİ). c- Çiçekli toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs amacıyla kullanılır (Lütfi GÜLŞEN, Emine UYANIK, Şadiye SEZER).

Literatürdeki kullanımı: Yaprak, çiçek ve gövde kısımları koku elde etmek için kullanılır. Ayrıca bitki kaynatılarak terletici ve ateş düşürücü ve lapa veya gargara şeklinde göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Baytop 1999; Bulut 2006). Yaprak ve çiçekler hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Yapraklar yanık tedavisinde kullanılır (Uysal vd. 2008). Süs amaçlı park ve bahçelerde yetiştirilmektedir (Metin 2009).

50-VITACEAE

137- *Vitis vinifera* L. (Ungur, Teyinc)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Mereyk mevki, tarla, bağ, 38° 33' 28'' K, 40° 07' 80'' D, 1064 m, 28.08.2016, ŞO 26

Literatürdeki diğer adları: Ingur, Teyinc, Kuş üzümü, Tıriy, Asma, Koruk, Yabani asma, Çakal üzümü, Tri, Ğımb, Üzüm, Trıh, Korık, Devек

Toplanma dönemleri: Haziran- Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve ve Yaprak

Kullanım amacı: Gıda ve Tıbbi

Kullanım şekli: a- Kuru siyah üzüm kansere karşı faydalı olduğu düşüncesi ile yenilir. Siyah üzümün tazesı ve kurusu vücutta kan miktarını artırır. (Nevzat ATEŞ, Şüheda ÇEÇEN). b- Üzümünden pekmez yapılır. Pekmezi suya katılıp içilirse öksürüğe karşı faydalıdır (Hatice ÖZEL, Hüseyin CENGİZ). c- Yapraklar taze halde toplanır. Yaprak sapları üst üste gelecek şekilde dizilir. Belli bir yüksekliğe gelince bu saplara tuz serpilir. Yapraklar ikiye katlanıp bidonlara doldurulur. Üzerine su katıp bidonun ağzı kapatılıp 15 gün sonra yapraklar sarma olarak kullanılır. Kuş üzümü toplanıp yenilir ve pirinç pilavına katılır. Olgunlaşmış üzüm salkımı toplanıp margarin yağı sürülüp güneşte 1-2 hafta bekletip kurutulup yenilir (Fatma DALMIZRAK, Büşra YILMAZ, Emine UYANIK, Şadiye SEZER). d- Üzüm salkımları toplanıp taze halinde yenilir (Şehriban DOĞRUER, Emine OLGUN).

Literatürdeki Kullanımları: Meyveleri ve yaprakları gıda amaçlı olarak kullanılır. Gövdesi el sanatları yapımında kullanılır. Genç yapraklar ağrıları dindirmek için yenir (Ertuğ 2000). Hemoroitlere karşı, çıban tedavisinde, eziklerin tedavisinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Göz ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd. 2006). Meyveleri ezilerek kaynatılır pekmez ve şarap yapılır, ayrıca naylona serilerek kurutularak ya da içine ceviz konup kurutma şeklinde değişik ürünler yapılır satılır ve tüketilir. Kışın odun sobalarında yakacak olarak kurumuş dallar kullanılır (Akgül 2008). Gıda amaçlı yararlanır (Satıl vd. 2008). Üzüm meyvesi yaş veya kuru olarak yenilir. Kuru üzüm kansızlığa karşı kullanılır. Yaş üzümünden pekmez, sirke yapılır. Tatlılarda, keklerde, kompostolarda kurusu kullanılır. Çekirdekleri çiğnendiğinde kanseri önler. Olgunlaşmamış üzümünden yapılan koruk suyu, turşuya ve ekşili yemeklere katılır. Asma yaprağı, tazeyken toplanır, haşlanır, içine etli veya zeytinyağlı harç konulup sarılarak yaprak sarması yapılır. Asma evlerin bahçesinde gölgelik oluşturur. Sarılıcı olması nedeniyle evlerin dış duvarlarını süsler (Deniz vd. 2010). Yaprakları, yemek yapılarak tüketilmektedir. Meyvesi taze veya kuru olarak

tüketilmektedir. Kan yapıcı özelliği bulunmaktadır (Tetik vd. 2013). Yapraklarından sarma, meyvelerinden da pekmez yapılır (Altay ve Karahan 2012). İltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde kullanılır (Polat ve Satıl 2012). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır (Yücel vd. 2013). Üzüm sirkesi + bal, kalp damarlarını açar (sabah + akşam) 1 yemek kaşığı aç karnına içilir. Çekirdekleri kılcal damarları açar. Zekâ çalıştırmak için aç karnına yenir. Anne sütünü artırır (Karakurt 2014). Gaziantep'te bütün halde ya da öğütülmüş halde siyah üzüm çekirdekleri kansere karşı tüketilmek üzere satılmaktadır (Şahin 2014). Kurutulmuş meyveleri, dâhilen kansızlığa karşı kullanılır. Kurutulmuş meyveleri, dâhilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Kurutulmuş meyveleri, kansere karşı koruyucu olarak yenir. Meyvelerinden yapılan pekmez, dâhilen kansızlığa karşı kullanılır. Meyvelerinden yapılan pekmez, dâhilen vücuda dinçlik kazandırmak için kullanılır. İlkbaharda budanan dallarından akan özsu, haricen göz hastalıkları (kızarıklık ve yanma) tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden elde edilen sirke su ile karıştırılıp, haricen ateş düşürücü olarak kullanılır. Meyvelerinden elde edilen sirke, haricen yeni doğum yapan büyükbaş hayvanların memelerinde görülen şişliklerin tedavisinde kullanılır. Meyveleri taze olarak veya kurutularak yenir. Meyvelerinden pekmez yapılır. Meyvelerinden turşu yapılır. Meyvelerinden sirke yapılır. Meyvelerinden elde edilen pekmez ile "köftür ve tarhana" tatlıları yapılır Kurutulmuş meyvelerinden hoşaf yapılır. Yaprakları ile sarma yapılır. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır (Şenkardeş 2014).

51-ZYGOPHYLLACEAE

138- *Tribulus terrestris* L. (Gorcal)

Lokalitesi: Arıcak ilçe merkezinin batısı, Kıylheş mevki, yol kenarları, tarla içleri, 38° 33' 91'' K, 40° 08' 71'' D, 1070 m, 15.08.2016, ŞO 20

Literatürdeki diğer adları: Çıban çökerten, Pıtarak, Demir diken, Demir pıtarak, Deve bağirtan, Piruğacuz, Deve çökerten, Pıtrak otu, Mıtrak, Çoban çökerten, Köy kaldıran Köygöçüren, Çarık diken, Demir çökerten, Dadaş otu, Çoban çökeleği, Kangal diken

Toplanma dönemleri: Mart- Eylül

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Tıbbi

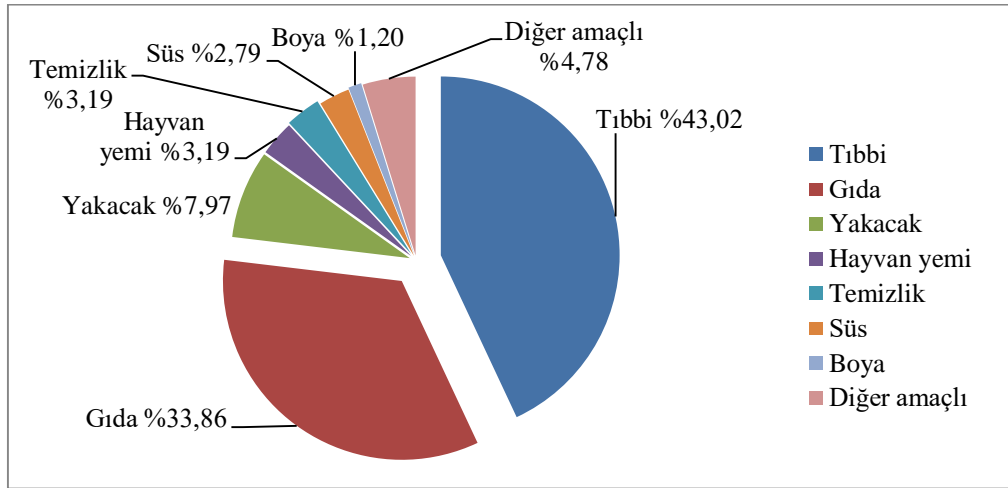
Kullanım şekli: Meyveleri suda kaynatılıp; kalp, şeker hastalığı, idrar yolları hastalıklarına karşı ve böbrek taşlarını düşürmek için elde edilen bu su içilir (Esat GÜLŞEN, Ömer ESEN, Ali SUALP, Hüseyin B YAZAR, Sait GÖRELİ, Hamit SEÇKİN, Yusuf TAŞDELEN, Mehmet GÜLŞEN, İsmail YİĞİT, Ramazan YILDIZ).

Literatürdeki Kullanımları: Tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Sadıkoğlu 2003). Kaynatılmasından elde edilen suyu idrar söktürücü; böbrek taşı iltihabı ve şeker hastalığına karşı kullanılır (Özçelik ve Balabanlı 2005). Böbrek iltihaplanmasına karşı, damar sertliğine karşı, iltihaplı yara tedavisinde, yara tedavisinde kullanılır (Çimen 2007). Kolesterol düşürücü olarak kullanılır (Kültür 2007). Böbrek ağrılarının tedavisi için kullanılır. Toprak üstü kısımları kaynatılır daha sonra süzülerek suyu içilir, bir çay bardak günde içilir (Akgül 2008). Bitki toplanıp yıkanır. İnfüzyon veya dekoksasyon halinde (%5) taş düşürücü ve idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır. Hazırlanan su bir gece ayazda bekletildikten sonra kullanılır. Ayrıca aynı şekilde hazırlanan su damar tıkanıklığında kalp rahatsızlığında da kullanılır (Güldaş 2009). Kaynatılıp içilince böbrek taşlarını döker. Ayrıca yumurtalık iltihaplarında kullanılır. Kalp, damar açıcı özelliği vardır (Deniz vd. 2010). Bitkinin toprak üstü kısımlarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı damar tıkanıklığını giderici ve böbrek taşını düşürücü olarak kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). İnfüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Sabah akşam birer bardak içilir. Tatlandırmak için elma kabuğu, limon kabuğu, portakal kabuğu veya maydanoz sapı katılmaktadır. Kalp damar hastalıkları, kalp ağrıları için, ishal için ve mayasıl için tüketilmektedir (Tetik vd. 2013). Bitkinin yaprak kısımları dürüm yapılarak tüketilir. Ayrıca yağı çıkartılarak içilir, böbrek kumlarına iyi gelmektedir. Bitkinin yağı basur olan bölgeye sürülerek tedavi amaçlı kullanılır (Arı 2014). Böbrek taşını ve idrar yolu iltihabını önlediği söylenir. Demlenerek içilir (Bakır 2014). Gaziantep'te bitkinin toprak üstü kısımlarından dekoksasyon yoluyla elde edilen çay böbrek kum ve taşlarını dökmek amacıyla kullanılmaktadır (Şahin 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen damar tıkanıklığına karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen kolesterol düşürücü olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dâhilen kadınlarda kısırlık tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen bel soğukluğu tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen iltihaplı

idrar yolları hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır (Şenkardeş 2014). Meyve ve yaprağı infüzyon ve dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015).

4.3. Tartışma

Arıcak ilçesi ve köylerinde yaptığımız araştırma sonucunda 51 familyaya ait toplam 138 bitki taksonunun (121'i yabancı, 17'si kültür) halk arasındaki yöresel adları, kullanım amaçları, kullanım şekilleri ve kullanılan kısımları ortaya konmuştur. Bu bitkilere ait 251 yöresel kullanım şekli tespit edildi. Araştırma sahasındaki yerli halk tarafından kullanılan bitkilerin kullanım amaçları ve her amaç için belirlenen takson dağılımları şu şekildedir; tıbbi 108'i (%43,03), gıda 85'i (%33,86), yakacak 20'si (%7,96), hayvan yemi 8'si (%3,18), temizlik 8'si (%3,18), süs 7'si (%2,78), boya 3'ü (%1,19) ve diğer 12'si (%4,78) (Şekil 7).

Şekil 10. Kullanılan bitkilerin kullanım amaçlarına göre dağılım oranları

Arıcak ilçesinde (3 belde ve 11 köy) 270 kişi ile görüşülmüş ve 265 kaynak kişi olarak belirlenmiştir. Bitki kullanımını konusunda bilgi alınan kaynak kişilerin 208'i erkek ve 57'si kadındır. Görüşülen kişilerin 81'i ilkökul mezunu, 69'u okur-yazar değil, 67'si ortaokul, 26'sı üniversite, 22'si lise mezunudur (Tablo 6). Bilgi alınan kişilerin meslek dağılımı şu şekildedir; 120'si işçi, 51'i ev hanımı, 34'ü çiftçi, 11'i öğretmen, 10'u esnaf, 10'u memur, 6'sı köy korucusu, 6'sı muhtar, 5'i mühendis, 4'ü emekli, 3'ü şoför, 1'i mutahit, 1'i eczacı, 1'i doktor, 1'i avukat, 1'i yerel hekim şeklindedir (Tablo 7).

Tablo 6. Bilgi alınan kişilerin eğitim durumu

Eğitim Durumu	Kişi sayısı
İlkokul	81
Okur –Yazar değil	69
Ortaokul	67
Üniversite	26
Lise	22
Toplam	265

Arıcak ilçe merkezi ve köylerindeki bazı okullarda (Arıcak çok programlı lise, İmam hatip lisesi ve İmam Hatip ortaokulu, Üçocuk Ortaokulu, Erimli ortaokulu, Yoğunbilek ortaokulu, Bukardi ortaokulu ve Karakaş ortaokulu) 200 öğrenciye bitki kullanımı ile ilgili anketler yapılarak bilgiler tolanıp ve yorumlanmıştır.

Tablo 7. Bilgi alınan kişilerin meslek durumu

Meslek	Kişi sayısı
İşçi	120
Ev hanımı	51
Çiftçi	34
Öğretmen	11
Esnaf	10
Memur	10
Güvenlik koruyucusu	6
Muhtar	6
Mühendis	5
Emekli	4
Şoför	3
Muttahit	1
Eczacı	1
Doktor	1
Avukat	1
Yerel Hekim	1
Toplam	265

Araştırmamız sonucunda gerek anket çalışmalarımız gerekse yüzyüze yapılan mülakatlarda elde ettiğimiz veriler yorumlandığında alanımızdaki yerli halk tarafından kullanımı en fazla olan ilk 15 takson şunlardır; *Urtica dioica* L., *Rosa dumalis* Bechst. subsp. *boissieri* (Crep.) Ö.Nilsson, *Quercus infectoria* Oliv. subsp. *boissieri* (Reut.) O.Schwarz, *Rheum ribes* L., *Pistacia terebinthus* L. subsp. *palaestina* (Boiss.) Engler, *Pistacia lentiscus* L., *Anchusa azurea* Mill. var. *azurea*, *Portulaca oleracea* L., *Alcea calvertii* (Boiss.) Boiss., *Stachys lavandulifolia* Vahl. var. *lavandulifolia*,

Quercus brantii Lind., *Origanum vulgare* L. subsp. *gracile* (K.Koch) Ietsw., *Juglans regia* L., *Mentha longifolia* L. subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *typhoides*

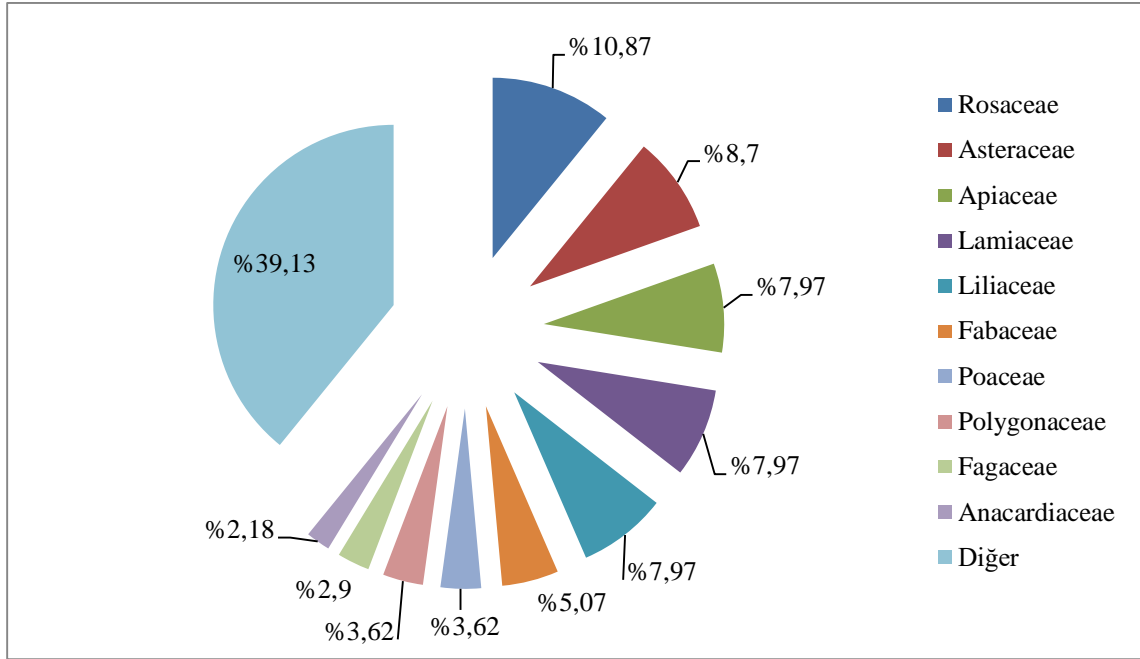
Yörede en fazla kullanımı belirlenen bu taksonların; öncelikle tıbbi, sonra ise gıda amaçlı kullanıldıkları belirlendi. Türkiye’de yapılan etnobotanik çalışmalarının çoğunda da bu taksonlar benzer amaçlar için kullanılmaktadır.

Araştırma alanındaki yerli halkın bitkiler için kullandığı yöresel isimler diğer yörelerden çok farklı olduğu (genelde zazaca) gibi; ilçe sınırları içindeki farklı köylerde bile aynı taksonun bazen değişik isimlerle anıldığı görülmüştür. Bu durum mahalli isimlerin ne denli bilimsellikten uzak ve yanlış anlaşılmalara sebep olduğunu göstermektedir.

Çalışmamız neticesinde tespit edilen 12 taksonun yapılan literatür araştırmasında kullanımına rastlanmamıştır. Bu taksonlarsırasıyla şöyledir; *Allium pallens* L., *Alopecurus vaginatus* (Willd.) Boiss., *Cardamine tenera* S. G. Gmel. ex C. A. Mey., *Cleome ornithopodioides* L., *Equisetum palustre* L., *Genista albida* Willd., *Herniaria glabra* L., *Prangos* sp., *Orobanchae aegyptiaca* Pers., *Paronychia kurdica* Boiss. subsp. *kurdica* var. *kurdica*, *Sideritis vulcanica* Hub.-Mor., *Xanthogalum purpurascens* Lallem.

Araştırma alanımızda kullanımı belirlenen *Stenotaenia macrocarpa* Freyn & Sint, ve *Sideritis vulcanica* Hub.-Mor. ve *Prangos platychlaena* Boiss. ex Tchihat., *Scorzonera semicana* DC endemik türler olup; en az kaygı verici (LC) risk kategorisinde yer almaktadırlar.

Araştırma alanında kullanımı olan takson sayısı bakımından en fazla üyeye sahip ilk 10 familya dağılımı şu şekildedir; 15’i Rosaceae (%10,87), 12’si Asteraceae (% 870), 11’i Apiaceae (%7,97), 11’i Lamiaceae (%7,97), 11’i Liliaceae (%7,97), Fabaceae 7’si (%5,07), 5’i Poaceae (%3,62), 5’i Polygonaceae (%3,62), 4’ü Fagaceae (%2,90), 3’ü Anacardiaceae (%2,18) ve 54’ü diğer (%39.13) dir (Şekil 8.).

Şekil 11. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla takson içeren familyalar

Sahip olduğu takson sayısı bakımından dünyanın ve ülkemizin zengin familyalarından olan Rosaceae'nın; bölgemizde kullanılan takson bakımından ilk sırada yer alması, birçok kültür bitkisinin (özellikle meyva bitkilerinin önemli kısmı) bu familya üyesi olmasının yanında; hibritleşmenin de çokça görülmesi bu familya üyelerinin muhteviyat farklılığını arttırmıştır. Dolayısı ile yöre halkının kullandığı en fazla bitkinin bu familyada olmasına sebep gösterilebilir. Türkiye ile ilgili etnobotanik çalışmaların çoğunda benzer durum söz konusudur.

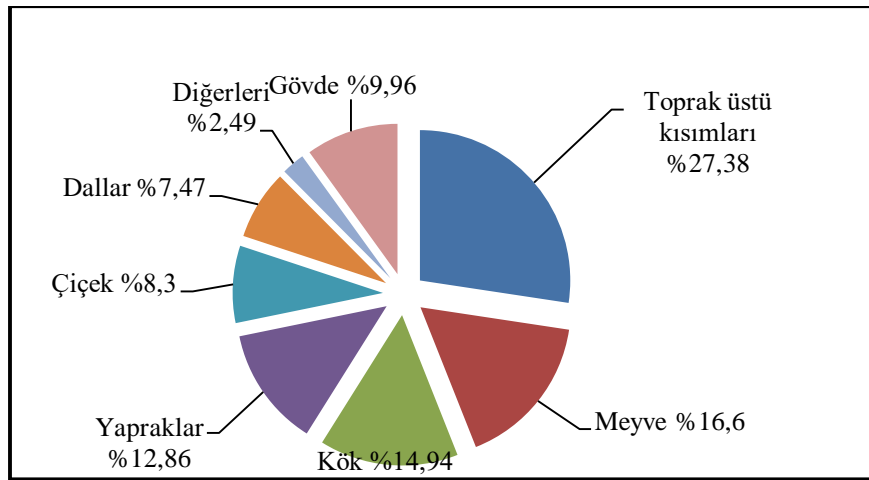
Asteraceae'nın ikinci sırada yer almasında; takson sayısı bakımından Türkiye'nin en zengin familyasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Zira üye sayısı bakımındaki bu zenginlik çok değişik içeriğe sahip taksonun varlığı demektir. Bu zenginlik kullanım kültürünün artmasına sebep olduğunu düşündürmektedir.

Uçucu yağ bakımından zengin olan çoğu Apiaceae üyesinin güzel kokusu; bu bitkilerin gıda-baharat olarak kullanılmasını teşvik etmiştir. Bölgede yaşamış ve yaşamakta olan halkın güzel kokulu bu familya üyelerini diğer bitkilere göre daha fazla ilgisini çekmesine sebep olmuş ve kullanımlarını arttırmıştır. Diğer birçok etnobotanik çalışmada da sıra değişse bile benzer sonuçlar söz konusudur.

Liliaceae üyelerinin en fazla kullanılan bitki sayısı bakımından ilk altı da yer almasında; toprak üstü ve toprak altı kısımlarının gıda veya tedavi amacı ile kullanılabilmesi ve bölgede zengin takson çeşitliliğine dayandırılabilir.

Lamiaceae familyası yörede yaşamış ve yaşamakta olan halk tarafından gıda ve tedavi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Fabaceae'nin altıncı sırada yer almasında bu familyanın da zengin bir çeşitliliğe sahip olması, çok farklı habitatlarda gelişebilen üyesinin oluşu ve bölgemizde de zengin bir çeşitliliğinin etkisi düşünülebilir.

Araştırma alanında yerli halk tarafından kullanımı tesbit edilen bitkilerin en fazla oranda kullanılan kısımları Şekil 9. da verilmiştir. Sahamızda kullanımı belirlenen bitkilerin kullanılan kısmı ve oranları şöyledir; toprak üstü kısımlar 66'sı (%27,38), meyve 40'ı (%16,60), toprak altı kısımlar (rizom bulb, korm, kök vs.) 36'sı (%14,94), yaprak 31'i (%12,86), gövde 24'ü (%9,96), çiçek 20'si (%8,30), dal 18'i (%7,47), diğer 6'sı (%2,49) şeklindedir.

Şekil 12. Araştırma sahasında kullanımı belirlenen bitkilerin kullanılan kısımları

Araştırma sonuçlarına göre; tedavi amaçlı bitki kullanımının alanımızda daha yaygın olduğu ve bu maksatla kullanılan bitki kısımlarından (yaprak, çiçek, meyve veya toprak üstü bütün kısım beraberce kullanılan kısımlardır) faydalanılırken en çok karşılaşılan kullanım şeklinin infüzyon (29) ve dekoksiyon (46) olduğu belirlenmiştir.

Arıcak ilçe ve köylerinde kullanımlarını tespit ettiğimiz bitkilerin daha önce bölgemize yakın çalışmalarla karşılaştırılması literatür ışığında yapılmıştır. Tespit ettiğimiz kullanımlar ve literatür karşılaştırılması aşağıda sunulmuştur.

Sadece Tıbbi Amaçlı Kullanılan Bitkiler

Tıbbi amaçla kullanılan bitkiler; alanımızda kullanımı belirlenen bitkiler arasında en yüksek kullanım oranı olan bitkilerdir. Tedavi amaçlı kullanılan bitkiler daha çok soğuk algınlığı, nefes darlığı, kalp hastalıkları, mide ve bağırsak hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Ayrıca kanser tedavisi ve kadın hastalıklarının tedavisi ve cilt problemlerinin tedavisi için kullanılan bitkilerin yoğunluğu da dikkat çekmektedir. Araştırma sürecinde tespit ettiğimiz bu bitkiler doğrudan çiğ olarak yendiği gibi infüzyon/dekoksasyon halinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca tedavi amacıyla kullanılan bir bitki bazen birden çok farklı rahatsızlık için de kullanılabilir.

APIACEAE

Heracleum persicum Desf., çiçeğini çay gibi demlenip içilirse kalp ve bağırsak rahatsızlığına iyi gelir. Meyvesi suda kaynatılıp suyu içilirse nefes darlığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Prangos pabularia Lindl., olgun meyvelerini kurutulup çay gibi demlenip içilir. Karın ağrısı, idrar yolları iltihaplarını söktürür. Sindirim sistemine faydalıdır. Bağırsakları temizler. Anne sütünü artırır. Şeker hastalığına karşı da kullanılmaktadır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

ARISTOLOCHIACEAE

Aristolochia bottae Jaub. et Spach., meyveleri suda kaynatılarak lapa şekline getirilir. Bu yapı hayvanların boynuz bölgesinin iyileşmesi için sürülür. Tonbul ve Altan (1989), Öztürk ve Özçelik (1991), Behçet ve Arık (2013)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

ASTERACEAE

Achillea millefolium L. subsp. *millefolium*, toprak üstü kısımları toplanıp taze veya kurutulmuş halde çay gibi demlenip içilir. Göğüs ağrıları ve öksürük tedavisinde kullanılır. Keskin (2011)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Bu taksonun toprak üstü kısmı toplanıp dövülmek sureti ile lapa haline getirilerek bu lapa bel ağrılarının olduğu yerlere sürülür. 20 dakika süreyle bekletilip deri soyulması olup beldeki sıvı dışarı akar. Bel ağrılarını iyileştirir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Achillea vermicularis Trin., gövdeli çiçek durumları toplanıp kurutulur ve su bardağına konup süs amaçlı kullanılır. Çay gibi demlenip iltihapları kurutmak için içilir. Özgökçe ve Özçelik (2004)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Scorzonera semicana DC., toprak üstü kısmı keskin bir aletle kesilir ve çıkan sütü(salgı) tereyağı ile karıştırılarak krem şeklinde yara iyileştirici olarak kullanılır. Şimşek vd (2002)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir

Trogopogon longirostris Bisch. ex Schultz Bip. var. *longirostris*, toprak altı ve toprak üstü kısmı çiğ olarak yenilir. Barlos (2007) ve Doğan (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Xanthium strumarium L. subsp. *cavanillesii* (Schouw) D.Löve & Dans., olgun yaprakları kurutularak çay gibi demlenip tok karınla içilirse mide ağrıları, kalp damar ağrıları, nefes darlığı, sindirim sistemi ve üremede (kısırlığı gidermeye karşı) faydası vardır. Çakılcıoğlu vd (2007), Akan vd (2008), Tuzlacı ve Aymaz (2001)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

BRASICACEAE

Cardamine tenera S.G.Gmel. ex C.A.Mey., taze toprak üstü kısmı şeker hastalığı için çiğ olarak yenilir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

EQUISETACEAE

Equisetum palustre L., toprak üstü kısmı taze halde iken siğillere sürülerek siğil tedavisinde kullanılır. Ayrıca toprak üstü kısmı çiğ olarak yenildiğinde de vücuttaki siğilleri yok eder. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

EUPHORBIACEAE

Euphorbia denticulata Lam., toprak üstü kısmını keskin bir aletle kesilirse süte benzer bir yapı ortaya çıkar. Ayak mantarı, siğil ve nasır tedavisinde kullanılır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

HYPERICACEAE

Hypericum scabrum L., toprak üstü kısmı suda kaynatılır. Kaynamış suyu bir leğene doldurup ılık olana kadar beklenir. Çıplak tenle leğen içindeki suya kalça üstü oturulur. Basur hastalığına iyi geliyor. Baytop (1999)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Çiçekli sapları gölgede kurutulduktan sonra 10-15 dakika suda kaynatılıp soğutmaya bırakılır. Soğuyup süzülen suyu içildiğinde mide, bağırsak ve böbrek rahatsızlığını giderir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

LAMIACEAE

Phlomis armeniaca Willd., çiçekli dalları çay gibi demlenip içilirse soğuk algınlığına ve göğüs ağrılarına karşı faydalıdır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Sideritis vulcanica Hub.-Mor., toprak üstü kısmı kurutulduktan sonra çay gibi demlenip; aç karınla sabah, öğlen ve akşam içilirse iştahı açar, vücuttaki mikropları öldürür, vücuttaki iltihapları temizler, vücuttaki gazları söktürür, idrar yolu enfeksiyonları giderir ve soğuk algınlığında etkilidir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Teucrium polium L., toprak üstü taze veya kurutulmuş kısmı bir bardak suya çiçek kısmını

bulunduran birkaç bitki gövdesi katılıp kaynatılır. Süzülen kısım ılık halde günde tok karınla bir su bardağı kadar içilir. Şeker hastalığına iyi gelir. Şekerden dolayı kilo kaybı olanlar için kullanılır. Tonbul ve Altan (1989), Mart (2006), Bulut (2006), Öztürk ve Dinç (2005), Korkut (2006), Akan vd. (2008) ve Yesil (2007)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse sinüzite ve günde bir çay kaşığı kadar içilirse karın ağrısına iyi gelir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırıp kaynayan suya katıp 1-2 dakika bekletilip suyu içilir. İdrar yolları, baş ve diş ağrısı için faydalıdır. Sezik vd., (2001), Ertuğ (2004b), Oral (2007), Balos (2007), Vural (2008), Metin (2009), Tuzlacı ve Doğan (2010)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Teucrium chamaedrys L. subsp. *sinuatum* (Celak.) Rech. f., toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı çay gibi demlenip içilirse verem, kanser ve eklemlerdeki kireçlemeye karşı faydalıdır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

LILIACEAE

Colchicum kotschyi Boiss., bitkinin toprak altı (soğanı) kısmının kabuğu soyulur. İçindeki kısım lapa haline gelecek şekilde dövülür. Suda kaynatılarak suyu içilir. Tansiyon ve karaciğer hastalıkları için kullanılır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

PLANTAGINACEAE

Plantago major L. subsp. *major*, toprak üstü taze yaprakları lapa haline getirilir. Yaraların üstüne konularak iltihabı söktürüp yarayı temizler. Taze yaprakları arının soktuğu yerin üstüne konursa şişkinliği önler. Tuzlacı (1985), Tuzlacı (1985), Tabata vd. (1994), Gümüş (1994), Fujita vd. (1995); Yeşilada vd. (1995), Vural vd. (1997), Sezik vd. (1997), Ertuğ (2000), Özgökçe ve Özçelik (2004), Sarper vd. (2009), Cansaran ve Kaya (2010), Tuzlacı ve Doğan (2010), Honda vd. (1996) ve Yeşil (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı

tespit edilmiştir. Taze yaprakları arı sokulan yerin üstüne konup şişkinliği önler.

Toprak üstü taze yaprakları çay gibi demlenip içilirse, dış eti iltihaplanmasını engelleme, ateş düşürücü etkisi vardır ve deri kaşıntılarına karşı kullanılır. Kanı, mideyi ve akciğeri temizler. Tuzlacı (1985), Tuzlacı vd. (2010) ve Kızıllarslan (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

POACEAE

Alopecurus vaginatus (Willd.) Boiss., taze halde iken bitkiyi çok tüketen hayvanların (inek, öküz ve koyun) karınları aşırı şişer. Bu halde hayvanda ishal durumu oluşmazsa hayvan ölür. Literatürde benzer bir bilgiye rastlanmamıştır.

Hordeum vulgare L., tohumu suda kaynatılıp suyu içilirse böbrek taşlarını düşürür. İdrar yollarını temizler. Doğan (2014), Kültür (2007), Sezik vd (1997) ve Arslan (2005)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Tohumunu un haline getirilip, anne sütüyle karıştırılarak yeni doğan çocuğa verilirse karın ağrılarını giderir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Tohumu süt hayvanlarına verilirse sütlerini keser, et verimini artırır. Doğan (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud., toprak üstü kısmı küçük parçalara ayırarak suda kaynatılıp suyu içilir. Yüzdeki yağ hücrelerini düzenler. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

RHAMNACEAE

Paliurus spina-christi Mill., olgun meyvesi kurutulup çay gibi demlenip (infüzyon) içilir. İdrar yolları (Böbrek) rahatsızlığına faydalıdır. Ayanoğlu vd. (1999), Elçi ve Erik (2006), Çakılciöğlü vd. (2007) ve Doğan ve Bağcı (2011)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

RUBIACEAE

Galium tricornutum Danoly., toprak üstü kısmı kurutulur. Yarım lt suya bir çorba kaşığı kuru bitki katıp 7-8 dakika kısık ateşte kaynatılır. Suyunu süzüp ılık olduğunda parmak uçlarını batırıp cilde sürülür. Cilt bakımı yapılır. Taze ve kurumuş halde çay gibi demlenip içilir. Kansızlığı giderir. Göğüs kaslarını yumuşatır. Öksürüğü giderir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

SCROPHULARIACEAE

Verbascum lasianthum Boiss. & Bentham, yaprak ve çiçekleri kurutulup karıştırılarak çay gibi demlenip içilir. Ses kısıklığını açar. Bronşit ve mide üşütmesine faydalıdır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Yaprakları lapa haline getirilip yara iyileştirici olarak kullanılır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

SOLANACEAE

Hyoscyamus niger L., olgun meyvesi kurutulup közün üstüne konur. Huniyi yardımı ile dumanı ağza çekilir yutulmaz. Dişlerdeki kurtları düşürmeye yarar. Dumanın boğaza kaçması halinde zehirlenmelere sebep olur. Türkan vd (2006), Demirci (2010), Han (2012) ve Doğan (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyveleri suda kaynatılıp lapa haline getirilerek yaralara sürülüp yara iyileştirici olarak kullanılır. Demirci (2010)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

ZYGOPHYLLACEAE

Tribulus terrestris L., meyvelerini suda kaynatılıp suyu içilir. Kalp, şeker ve idrar hastalıklarına karşı faydalıdır. Böbrek taşlarını düşürür. Özçelik ve Balabanlı (2005), Çimen (2007), Akgül (2008), Gültaş (2009), Deniz vd. (2010), Doğan ve Bağcı (2011),

Bakır (2014), Şahin (2014) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Sadece Gıda Amaçlı Kullanılan Bitkiler

APIACEAE

Lecokia cretica (Lam.) DC., genç dalları soyularak çiğ olarak yenilir. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

ASTERACEAE

Scorzonera semicana DC., Toprak altı kısmının kabuğu soyularak yenilir. Tetik vd. (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Sonchus asper (L.) Hill. subsp. *glaucescens* (Jordan) Ball., toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır. Yağda yumurta eşliğinde veya taze çökelek katılıp kavrulur. Sofralarda yemek olarak yenilir. Bulut (2008), Kızılaslan (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Trogopogon longirostris Bisch. ex Schultz Bip. var. *longirostris*, toprak altı ve toprak üstü kısmı çiğ olarak yenilir. Barlos (2007) ve Doğan (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

BORAGINACEAE

Onosma albo-roseum Fisch. & C.A.Mey. subsp. *albo-roseum* var. *albo-roseum*, çiçeğinin korolla tüpündeki nektar ağızla emilir. Literatürdeki herhangi bir kullanıma rastlanmamıştır.

CARYOPHYLLACEAE

Silene conidea L., toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır, yağda yumurta eşliğinde veya taze çökelek katılarak kavrulur. Sofralarda yemek olarak yenir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

CHENOPODIACEAE

Spinacia tetrandra Stev. ex M.Bieb., toprak üstü taze kısmı toplanıp sarma olarak kullanılır. Suda haşlanıp yağda kızartılır. Çökelek ve yumurta ile pişirilip yenilir. Ertuğ (2000)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

CUCURBITACEAE

Bryonia aspera Stev. ex Ledeb., toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayırıp suda haşlanır. Yağda yumurta eşliğinde veya taze çökelek katılarak yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

FABACEAE

Cicer bijugum Rech.f., meyveleri taze veya kurumuş halde yenilir. Doğan (2014)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Pisum satium L. subsp. *elatius* (M. Bieb.) Aschers & Graebn var. *elatius*, tam olgunlaşmamış yaş tohumları ve genç taze sürgünleri yenilir. Yaprakları besin olarak tüketilir (Ertuğ 2000). Alanımızdaki halk tarafından bitkinin kullanılan kısımları ile kullanım şekli Ertuğ'un (2000) belirlediğinden farklı olmakla beraber; gıda olarak kullanılması benzerdir.

IRIDACEAE

Crocus cancellatus Herbert subsp. *damascenus* (Herbert) Mathew, toprak altı kısmı (korm) çıkarılıp dış kabuğu soyularak yenilir. Korkut (2006)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Iris persica L., toprak altı (bulb) ve toprak üst kısımları (çiçeği) çiğ olarak yenilir. Gülüdaş (2009), Gelse (2012) ve Ertuğ (2014)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

ROSACEAE

Cerasus microcarpa (C.A.Mey.) Boiss. subsp. *tortouza* (Bosis. & Hauskn), olgun meyvesi yenilir. Ertuğ (2014)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Cotoneaster nummularia Fisch. & C.A.Mey., olgun meyveleri yenilir. Ertuğ (2000)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Pyrus syriaca Boiss. var. *syriaca*, olgun meyveleri yenilir. Tuzlacı ve Doğan (2010)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Sorbus taurica Zinserl, olgun meyveleri yenilir. Mükemre (2011)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Gıda ve Tıbbi amaçlı Kullanılan Bitkiler

AMARANTHACEAE

Amaranthus retroflexus L., toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak suda haşlanır. Yağda kızartılıp yumurta veya çökelek katılarak yenilir. Ertuğ (2000)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı kurutulup çay gibi demlenip içilir. Bağırsaklardaki kıl kurdu tedavisinde kullanılır. Damar tıkanıklığını açar. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

ANACARDIACEAE

Rhus coriaria L., olgun haldeki meyveleri kurutulup öğütülerek toz haline getirildikten sonra baharat olarak kullanılır. Özçelik (1987), Sezik vd. (1991), Bağcı (2000), Doğan vd. (2004), Satıl vd. (2006), Kazan (2007), Akgül (2008), Bulut (2008), Yıldız vd. (2010), Sezik vd. (2001), Ertuğ (2004c), Ertuğ ve Tümen (2004), Koçyiğit (2005), Mart (2006) ve Onar (2006)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyvesi suda kaynatılıp, elde edilen su ağız ve boğaz rahatsızlıklarında gargara şeklinde kullanılır. Özçelik (1987), Koyuncu ve Köroğlu (1991)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyvesi toz halini alıp yaraların üstüne konup yaraları iyileştirir. (Sezik vd. 1991; Yeşilada vd. 1995)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Meyveleri taze olarak tüketilir. Yıldırım (1994)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

APIACEAE

Bunium pauciflorum DC., toprak altı kısmı çiğ veya yağda kızartılıp yenilir. Baytop (2007)'un çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak altı kısmı yenilirse şeker hastalığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Chaerophyllum macrospermum (Sprengel) Fisch. & .C.A.Mey., toprak üstü taze kısmı halde küçük parçalara ayırıp suda haşlanıp yağda kızartılarak yumurta veya çökelek katılıp yenilir. Mideyi rahatlatır. Kaval vd. (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Cinsel gücü artırmak maksadı ile genç sürgünleri soyulup yenir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Heracleum persicum Desf., gövdesi sivri aletle toprak yüzeyinden kesilir. Soyulmadan bıçakla pirinç taneleri kadar parçalara ayrılıp çökelek suyu ile kaynatılarak pişirilir. Pişirildikten sonra süzüp ince bir torbanın içine konular. Torbanın ağzını sık bağlamak şartıyla leğenin içine koyup soğuk akan suyun içine koyup 3-4 gün suda kalır. Yeşil olan yapısı sarımsı olur. Çökeleğe katılır. Behçet ve Arık (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir. Kısmi kulanımı vardır.

Ayrıca bu parçalar yağda kavrulup yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Meyvesini suda kaynatıp suyu içilirse nefes darlığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçeği çay gibi demlenip içilir. Kalp ve bağırsak rahatsızlığına iyi geliyor. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü sürgünleri suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. İdrar yolu rahatsızlıklarına ve kadın hastalıklarına iyi gelir. Savran vd. (2002), Satıl vd. (2008), Yıldırım vd. (2008), Deniz vd. (2010), Karakurt (2014) ve Şahin (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı suda limon ile birlikte kaynatılıp suyu içilirse, nezle, soğuk algınlığı ve burun akıntısına karşı kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı çay gibi demlenip içilir. İdrar yollarını açar, böbrek iltihaplanmasını önler ve astım hastalığına karşı kullanılır. Savran vd. (2002), Deniz vd. (2010), Bakır (2014) ve Şahin (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Prangos platyclaena Boiss. ex Tchihat., İnce dalları kurutulup öğütülerek toz haline getirir ve bu toz sigara olarak içilir. Mide şişkinliğini giderdiğine inanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Kuru ve taze kökü suda kaynatılarak suyu süzülüp içilir. Çocuk sahibi olamayan erkekler tok karınla günde bir su bardağı içilirse faydalıdır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

İlkbaharda yeni çıkan sürgünleri (Mahalli olarak bu sürgünlere **zil** denir.) taze (sebze) olarak yenilir. Bulut (2006)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyveleri bir kaba koyulduktan sonra üzerine bir çay kaşığı kimyon ve bir bardak su eklenerek kaynıncaya kadar beklenir. 1-2 dakika dinlendirdikten sonra içilir. Emziren

anneler kullanırsa ilk aylarda yeni doğan bebeklerin ve annenin bağırsak sisteminin iyi çalışmasını sağlar. Anne sütünü tatlandırır. Tuzlacı (2006)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir. Kısmi kullanım vardır.

Gelişen dallı sürgünleri pirinç taneleri kadar parçalara ayırıp gölgede 3-4 gün kurumaya bırakılır. Daha sonra çökelek suyunda kaynatılır. Soğuduğunda süzülüp bez torbanın içine konup 3-4 gün akan soğuk suyun içinde bekletilir. Elde edilen bu yapı çökeleğe tat vermek için katılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Stenotaenia macrocarpa Freyn & Sint, çiçeği kurutulup çay gibi demlenerek içilir. Kalp, tansiyon ve mide rahatsızlığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun toprak üstü kısmı çökelek suyuyla tek kaynama yapıp kurutularak sade veya bez içine konularak koku verici (elbise cebinde) olarak kullanılır. Bu keseye konan materyalle beraber bu yapıya **halime** denir. Bugün kullanılan esansın yerine o bölgede bu halime denilen yapı kullanılıyordu. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısımları kurutulur. Kuru parçaları dövülerek öğütülür ve çökeleğe katılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Xanthogalum purpurascens Lallem, kökleri çay gibi demlenerek içilir. İştah açıcı ve idrar söktürücü özelliğine sahiptir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçeğini keçiler yediği zaman ishal olup ölürlür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü gövdesi kesilip soyularak bıçakla pirinç tanesi büyüklüğündeki parçalara ayrılıp kurutulur. Çökelek suyuna katılıp kaynatılır. Yumuşak bir yapı alması gerekir. Sonra süzülüp bez torbaya katıp torbanın ağzı sıkıca bağlanır. Torbayı leğenin içine katıp 3-4 gün akan soğuk suyun içerisinde bekletilir. Yeşil renk sarımsı renge gelene kadar soğuk suda bekletilir. Sonra çökeleğe katılır. Yağda kavrulup yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

ASTERACEAE

Anthemis coelopoda Boiss. var. *bourgaei* Boiss., çiçeği ve yaprakları kurutularak çay gibi demlenip içilirse karın ağrısı, ishal ve nezle rahatsızlığına iyi gelir. Fujita vd. (1995), Honda vd. (1996), Öztürk ve Dinç (2005) ve Onar (2006)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları suda kaynatılıp suyu süzülüp içilirse burun tıkanıklığı için faydalıdır. Onar (2006)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı kurutularak çay gibi demlenip içilir. İltihaplanmalara karşı vücudu korur. Sakinleştiricidir. Öztürk ve Dinç (2005)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Genç sürgünleri salataya (Domates ve salatalık) katılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçekleri kurutularak sıcak suda bekletilir ve bu su ile saçlar yıkanır. Saçın sarımsı renk almasını sağlar. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Gundelia tournefortii L. var. *tournefortii*, kök kısmı jilet veya keskin bir çakı ile kesilip akan sıvı sakız olarak çiğnenir. Bu sakızın çiğnenmesi diş etlerine ve mide sancılarını gidermeye faydalıdır. Bu sakız yenilirse ishali giderir. Kök Öztürk vd. (2000), Korkut (2006), Gencay (2007), Çakılcıoğlu vd. (2007), Yapıcı vd. (2009)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

İlkbaharda taze sürgünleri toplanıp yenilir. Bu sürgünler yıkanıp temizlendikten sonra haşlanıp yağda yumurta veya peynir gibi besinlerle kızartılıp yemek olarak da tüketilir. Özçelik vd. (1990), Gümüş (1994); Yeşil (2007), Öztürk ve Özçelik (1991), Ertuğ (2000), Öztürk vd. (2000), Behçet ve Arık (2013) ve Gençay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Helianthus tuberosus L., toprak altı yumrusu yenilirse şeker hastalığına karşı faydalıdır.

Bağırsakları rahatlatır. Baytop (1999) ve Sezik vd. (2001)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak altı yumrusu taze olarak yenilir. (Gümüş 1994; Ertuğ 2000; Cansaran ve Kaya 2010), Baytop (1999), Bulut (2006), Öztürk ve Dinç (2005) ve Tugay vd. (2004)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Lactuca serriola L., toprak altı kısmı sakız olarak çiğnenir. Toprak üstü kısmı keskin bir aletle kesilirse çıkan süt siğil tedavisinde kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Scorzonera semicana DC., toprak altı kısmının kabuğu soyularak yenilir. Tetik vd. (2013) Şimşek vd. (2002)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı keskin bir aletle kesilirse çıkan sütü tereyağı ile karıştırılarak krem şeklinde yara iyileştirici olarak kullanılır. Şimşek vd. (2002)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

BORAGINACEAE

Anchusa azurea Mill. var. *azurea*, toprak altı ve üstü kısmı suda kaynatılır. Lapa haline getirilip, elde edilen lapa iltihaplı yaralara uygulanırsa yara iyileşir. Behçet ve Arık (2013), Balos (2007) ve Akgül (2008)'ün çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprak, kök ve çiçekli dallarını çay gibi demlenip içilirse böbrek taşlarını düşürür. İdrar arttırıcı özelliğe sahiptir. Öztürk (2006), Çakılcıoğlu vd. (2007) ve Deniz (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü sürgünleri küçük parçalara ayrılır. Suda haşlanıp yağda kızartılarak yenilir. Şimşek vd. (2002) ve Balos (2007)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yenilmesi durumunda bağırsak çalışmasını düzenler. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

BRASICACEAE

Cardamine tenera S.G.Gmel. ex C.A.Mey., toprak üstü taze kısmı yoğurda katıp ya da sade olarak yenilir. Şeker hastalığı için kullanılır. Literatürde benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

Nasturtium officinale R.Br., toprak üstü kısmı taze halde yenildiğinde, şeker ve tansiyona hastalığına iyi gelir. (Satıl vd. (2008), Altay ve Çelik (2011) ve Polat vd. (2012)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

CARYOPHYLLACEAE

Silene vulgaris (Moench) Garcke var. *commutata* (Guss.) Conide & Cullen, Toprak üstü kısmı kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir. İdrar yolu hastalıklarına iyi gelir. Doğan (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze sürgünleri küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır, yağda yumurta eşliğinde veya taze çökelek katılıp kavrulur. Sofralarda yemek olarak yenir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

CHEENOPODIACEAE

Beta vulgaris L., bitkinin toprak altı kısmı haşlanarak yenir. Kalbi ve böbreği güçlendirir. İdrar söktürür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Genç taze yaprakları koparılıp sarma yapılır. Yaprakları küçük parçalara ayrılarak yağda kızartılır veya yumurta ile karıştırılarak yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır

Toprak altı kısmı haşlanarak yenir. Yeşil (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

CUCURBITACEAE

Cucurbita pepo L., olgun meyvesi dilimlere ayırıp: az suda kaynatılır. Yenildiğinde bağırsak sistemini iyi çalıştırır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Tam olgunlaşmamış meyvelerini rendelendikten sonra çıkartılan suyu cilt yaralarının tedavisinde kullanılır. Satıl vd. (2008) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir

Çiçeği güneş doğmadan toplanıp dolma olarak kullanılır. Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Taze ve küçük meyveleri dolma olarak kullanılır. Olgunlaşmış meyvesi tatlı olarak kullanılır. Satıl vd. (2008), Altay ve Çelik (2011), Altay ve Karahan (2012) ve Gelse (2012)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

FABACEAE

Lathyrus aphaca L. subsp. *pseudoaphaca* (Boiss.) P.H. Davis., taze yaprakları çiğ olarak yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Taze yaprakları çiğ olarak yenildiğinde mideyi rahatlatır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

LAMIACEAE

Melissa officinalis L. subsp. *inodora* Bornm., toprak üstü kısmı taze ve kuru halde suda kaynatılıp suyu içilir. İç hastalıklar, sakinleştirici, yaraları iyileştirici ve baş ağrısını dindirici olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı sıcak suda konularak bir dakika kaynatılır. Suyu soğuk olarak aç karınla içilir. Bronşit ve nefes darlığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı suda kaynatıp suyu içilirse karaciğeri temizler. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze ve kurutulup kısmı salataya katılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Mentha longifolia L. subsp. ***typhoides*** (Briq.) Harley var. ***typhoides***, taze toprak üstü kısmı vücuttaki yaralara sürülürse yaraları iyileştirir. Behçet ve Arık (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Taze sürgünleri çay gibi demlenip içilir. Boğaz iltihaplarına iyi gelir. Tabata vd. (1994) ve Sezik (1997)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Tomurcukları koparılıp suda limon ile birlikte kaynatılıp suyu içilir. Soğuk algınlığı ve öksürüğe karşı faydalıdır. Tabata vd. (1994) ve Sezik (1997)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Taze sürgünleri kurutulur. Yemek ve salatalara katılır. Baytop (1994), Ertuğ (1998a), Koçak (1999), Bağcı (2000) ve Şimşek vd. (2002)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Origanum vulgare L. subsp. ***gracile*** (K.Koch) Ietsw., toprak üstü taze kısmı dövülüp lapa haline geldiğinde kaynamış su üstüne katıp 10-15 dakika bekletildikten sonra bu su süzülüp içilirse baş ağrısına iyi gelir. Altundağ (2009)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir

Yaprakları kuru veya taze halde çay gibi demlenip içilirse grip ve nefes darlığına iyi gelir. Tuzlacı ve Doğan (2010)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenilirse şeker hastalığına iyi geliyor. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı kurutularak çay gibi demlenip içilir. Vücudu rahatlatır. Doğan (2014)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir. Kısmen kullanımı vardır.

Toprak üstü taze kısmı kurutulup küçük parçalara ayrılır. Baharat olarak kullanılır. Çökeleğe katılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Salvia candidissima Vahl. subsp. *candidissima*, Toprak üstü taze kısmı derisi soyularak yenilirse mideyi rahatlatır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı derisi soyularak yenilir. Ertuğ (2000)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Stachys lavandulifolia Vahl var. *lavandulifolia*, taze veya kurumuş toprak üstü kısımları, çay gibi demlenip içilirse; nefes darlığı, şeker hastalığına, idrar yolları rahatsızlıklarına, bronşit, grip solunum yolları ve mide rahatsızlığına faydalıdır Tekin (2011) ve Polat vd. (2013)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Thymus fallax Fisch. & C.A.Mey., toprak üstü taze veya kurutulmuş kısmı küçük parçalara ayrılıp baharat olarak kullanılır. Aksakal ve Kaya (2008) ve Doğan ve Tuzlacı (2015)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı çay gibi demlenip içilir. Solunum yolları tahrişlerine, boğaz ağrıları, öksürük ve bağışıklık sisteminin korunmasına iyi gelir. Tetik vd. (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

LILIACEAE

Allium ampeloprasum L., toprak üstü kısmı çiğ yenilirse tansiyon rahatsızlığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılarak yemeklere katılır. Genç sürgünü taze olarak yenilir. Baytop (1999), Keskin ve Alpınar (2002), Ertuğ (2003b) ve Ertuğ (2004b)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Allium cepa L., soğanı közde pişirilip; şişmiş ve iltihaplı yaraların üzerine konup yaraların iyileşmesi sağlanır. Sezik (1997), Vural (1997), Behçet ve Arık (2013), Ezer ve Arısan (2006), Tuzlacı (2006) ve Yazıcıoğlu vd. (1993)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Soğan zarını kulak iltihabı için kulak üzerine konur iltihabı temizler. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı çocuk emziren anneler çiğ olarak tüketilirse sütünü artırır. Diş çıkaran bebeklerin diş yerlerine sürülürse dişleri erken çıkarır. Yıldırım (1991)'nin çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenilir. Yemeklere katılır. Vural (1997), Ertuğ (2004b) ve Gençay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Allium pallens L., taze toprak üstü kısmı çiğ yendiği zaman tansiyonu ayarlar. Literatürde böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

Taze toprak üstü kısmı küçük parçalara ayrılır. Suda haşlanarak yağda kızartılıp yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Allium sativum L., çiğ olarak yenilen bulbları tansiyon hastalığına karşı iyi gelir, damar sertliğini önler. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak altı (soğan parçaları) kısmı sert cisimle dövülüp bulamaç haline getirilip kadınlarda yüz şişikliğine sürülüp şişkinliği giderilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiğ halde yemeklere katılıp veya yenilirse kanı sıvılaştırır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Soğan parçaları aç karınla çiğnenmeden yutulması halinde karın kaslarını zayıflatır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak altı kısmı yemeklere lezzet katmak amacıyla katılır. Behçet ve Arık (2013), Mart (2006) ve Koyuncu (2005)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Allium trachycoleum Wendelbo, toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenildiğinde yüksek tansiyonu düşürür. Gümüş (1994)'ün çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenilir. İnekler bunu yediği zaman süt ürünlerinde ciddi bir koku gelir.

Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılıp suda haşlanarak yağda kızartılarak yenilir. Tuzlacı ve Yazıcıoğlu (1996), Keskin ve Alpınar (2002) ve Koçyiğit (2005)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak çökelek veya peynire katılır. Özçelik (1992), Gümüş (1994) ve Öztürk vd. (2000)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Eremurus spectabilis M.Bieb., toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır. Yağda kızartıp yumurta veya çökeleğe katıp yenilir. Tuzlacı (1985), Yıldırım (1991), Bağcı (2000), Behçet ve Arık (2013), (Yıldırım vd. 2008), Bulut (2006) ve Gencay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yenilmesi durumunda: idrar yolları, bağırsak, basur, romatizma ve sivilcelere karşı faydalıdır. Vucut ağrılarını giderir. Anne sütünü artırır. Hafif bir bitkidir mideyi ağrıtmaz. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı suda kaynatıp lapa haline getirip iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak altı kısmı dövülüp bulamaç haline getirip yapıştırıcı olarak kullanılır (Öztürk vd. 2000), Yıldırım (1991) ve (Öztürk ve Özçelik 1991)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Salvia multicaulis Vahl, toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse soğuk algınlığına iyi gelir. Özgökçe ve Özçelik (2004) ve Çakılcıoğlu vd. (2010)'nun çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı kurutulur. Baharat olarak kullanılır, ayrıca süs bitkisi olarak da kullanılır. Güzel kokulu olduğundan günlük hayatta da kullanılır. Behçet ve Arık (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

MALVACEAE

Malva neglecta Wallr, toprak üstü taze kısmı suda haşlanır. Yağda kızartılıp çökelek veya yumurta ile pişirilip yenilir. Polat vd. (2017), Işık vd. (1995), Ertuğ (2004c), Ertuğ (2000), Dönmez (2000), Şimşek vd. (2002), Behçet ve Arık (2013), Ertuğ vd. (2004), Ertuğ ve Tümen (2004), Özgen vd. (2004), Mart (2006), Korkut (2006), Akan vd. (2008), Satıl vd. (2008), Yapıcı vd. (2009), Cansaran ve Kaya (2010), Koyuncu (2005), Gencay (2007), Yeşil (2007), Balos (2007), Deniz (2008) ve Metin (2009)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yenilmesi halinde üst solunum yolları ve mide rahatsızlığına iyi gelir. Balgam söktürücü ve gargara olarak kullanılırsa ağız yaralarını iyileştirir. Baytop (1999), Öztürk ve Dinç (2005), Şimşek vd. (2002), Türkoğlu vd. (2006), Çakırcıoğlu vd. (2007), Ezer ve Avcı (2004), Tuzlacı (2006), Gencay (2007), Oral (2007) ve Deniz (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı suda kaynatılarak suyu içilmesi durumunda vücuttaki kanser hücrelerini yok eder. Tansiyona karşı faydalıdır. Şimşek vd. (2002).

Taze yaprakları ezilerek lapa haline getirilip sancılı bölgelere sürülerek ağrı kesici olarak kullanılır. Tabata vd. (1994), Yeşilada vd. (1995), Honda vd. (1996), Koçak (1999). Şimşek vd. (2002), Ezer ve Avcı (2004)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

MORACEAE

Morus nigra L., olgun meyveleri hamile kadınların yediğinde sütünü artırır ve bebeklerin

gelişimine yardımcı olur. Kansızlığa karşı etkilidir. Tuzlacı ve Sadıkoğlu (2007)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyveler besin olarak yenilir. Polat (2010)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları suda kaynatılıp suyu içilirse vücuttaki iltihabi ve kabızlığı giderir. İdrar söktürür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

POLYGONACEAE

Rumex acetosella L., toprak üstü taze kısmı çiğ olarak şeker hastalığı için yenilir. Doğan (2008)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Kökünü suda kaynatılıp bulamaç haline getirip iltihaplı yaraların üstüne sürülürse yaradaki iltihabı dışarı atar. Baytop (1999)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı taze iken yenilir. Salatalara katılır. (Baytop 1999; Şimşek vd. (2004), Birinci (2008), Koyuncu (2005) ve Korkmaz ve Alpaslan (2014)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları suda haşlayıp yağda kavrulularak yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Rumex alpinus L., gövdesi çiğ yenilmesi halinde sindirim sistemini rahatlatır. Tansiyon düşürür. Korkmaz ve Alpaslan (2014) ve Yıldırım vd. (2008)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Gövdesi taze veya kurutulmuş halde küçük parçalara ayırıp yağla çorbasına katılır. Yağda kızartılıp yumurta vurup yenilir. Birinci (2008) ve Baytop (1999)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Rumex scutatus L., toprak üstü taze kısmı çiğ olarak yenildiğinde şeker hastalığına

faydalıdır. Özdemir (2005)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak altı kısmı suda kaynatıp suyu içilirse şeker hastalığına faydalıdır. Özdemir (2005)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı yenilir. Salataya katılır. Yağda kızartılıp yumurta vurularak yenilir. Doğan (2014)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Rheum ribes L., toprak üstü taze gövdesi ve dalları soyularak yenilir. Yayla çorbasına katılır. Şeker hastalığına iyi gelir. İştah açar. Mide ve bağırsak gazlarını giderir. Romatizmaya karşı faydalıdır. Tuzlacı (1985), Gümüş (1994), Baytop (1999), Özgen vd. (2004), Kırbağ ve Zengin (2006), Gencay (2007), Tuzlacı ve Doğan (2010)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Kökünü kurutulup toz haline getirilerek çay gibi demlenip içilirse mide hastalıklarına faydalıdır. Behçet ve Arık (2013)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak altı kısmı soyulup, küçük parçalara ayırarak 20-25 dakika suda kaynatılıp soğuduktan sonra aç karınla içilir. Şekeri düşürür. Tansiyonu ayarlar. Tuzlacı (2006), Kırbağ ve Zengin (2006) ve Gencay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Işkın kökünü soyarak suda kaynatıp suyu içilirse nefes darlığına faydalıdır. Tonbul ve Altan (1989) ve Türkoğlu (2000)'nun çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Rumex crispus L., taze yaprakları çiğ olarak yenilir. Şeker hastalığına faydalıdır. Özgen vd. (2012), Tetik vd. (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Taze yaprakları yenilir. Taze yapraklarıyla sarma yapılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

PUNICACEAE

Punica granatum L., birkaç meyvesi alıp taneleri tahta kaşıkla çıkardıktan sonra bir kâseye koyup sert bir cisimle ezilerek elde edilen suya zeytinyağı katılır. 1-2 hafta bekletilip kıvamına geldiği zaman bu yağ cilt kırıışıklığı, doğum çatlakları, bebek pişiklerine sürülerek bu rahatsızlığını giderir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Ayıklanan nar taneleri bir tülbent içine konup sert bir cisimle bastırılarak suyu çıkarılır. Elde edilen suyu tencereye konur kısık ateşle ara ara karıştırılarak üstündeki köpük alınarak katımsı bir hal alana kadar kaynatılır. Soğutmaya bırakılır. Nar ekşisi olarak kullanılır. Polat (2010)'ın çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

PORTULACACEAE

Portulaca oleracea L., toprak üstü taze kısmı salataya, yoğurt ve yağda kızartılıp yendiği zaman idrar söktürür. Kan temizleyici, bronşit, bağırsak rahatsızlıkları ve kansızlık için kullanılmaktadır. Özçelik vd. (1990), Öztürk ve Özçelik (1991), Sayar vd. (1995), Işık vd. (1995), Duran (1998), Baytop (1999), Ertuğ (2004b), Gencay (2007), Esen (2008), Deniz (2008), Vural (2008), Saday (2009), Metin (2009) ve Yüzbaşıoğlu (2010)'nun çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları lapa haline getirilip basura karşı kullanılır Yıldırım (1991), Baytop (1999). Türkoğlu vd. (2006)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Çiğ olarak yenilirse bağırsak kurtlarını düşürür. Özçelik vd. (1990), Öztürk ve Özçelik (1991), Sayar vd. (1995), Işık vd. (1995), Duran (1998) ve Baytop (1999)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze veya kurutulmuş kısmı cacıkta kullanılır. Salata veya yağda kızartılır. Yumurta ile pişirilip yenilir. Özçelik (1987), Özçelik vd. (1990), Öztürk ve Özçelik (1991), Ertuğ (1998), Bağcı (2000); Dönmez (2000), Ertuğ (2000), Onar (2006), Öztürk ve Dinç (2005), Balos (2007), Akgül (2008), Koçak (1999), Behçet ve Arık (2013), Doğan vd. (2004), Şimşek vd. (2004), Koyuncu (2005); Sarper vd. (2008), Türkoğlu vd. (2006), Ertuğ

vd. (2003), Ertuğ (2004b), Bulut (2006), Gencay (2007), Deniz (2008). Vural (2008), Saday (2009), Bulut (2008), Uysal (2008), Metin (2009) ve Yüzbaşıoğlu (2010)'nun çalışmalarında da benzer kullanımlar tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılır. Suda yıkanır tuzlu su üzerine katıp bidona doldurulur. Bidonun azğı 3-5 saat bekletildikten sonra ağzı sıkıca kapağıyla kapatılıp soğuk yere bırakılır. Kışın yoğurtla karıştırıp yenilir. Bağırsakları çalıştırır, Vücutta fazla yağları arındırır ve kilo verdirir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze kısmı aç karınla veya yoğurtla karıştırıp yenilirse şeker hastalığına faydası vardır. Gencay (2007) ve Uysal (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

PAPAVERACEAE

Papaver duduim L., çiçeğin kurutulup çay gibi demlenip içilir. Nefes darlığına, öksürük, soğuk algınlığına faydalı olup Baytop (1994) ve Yeşil (2007)'in yanıkları çabuk iyileştirir. Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak suda haşlanır. Yağda yumurta eşliğinde veya taze çökelek katarak kavrulur. Sofralarda yemek olarak yenilir. Yeşil (2007)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

RANUNCULACEAE

Ranunculus kotschy Boiss., toprak üstü kısmı küçük parçalara ayrılarak suda haşlanır, yağda yumurta eşliğinde veya taze çökelek katılarak kavrulup yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Yapraklarını sert bir cisimle dövülerek lapa haline getirilip vücudun romatizmalı ve ağrıyan bölgelerine iyileştirici olarak sarılır. Tuzlacı ve Yazıcıoğlu (1996), Çalka vd. (2011)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir. Bu bitki için böyle bir

kullanım şekli sağlık açısından son derece yanlış bir uygulamadır. Zira uygulanan vücut bölgesinde ağır ödem ve tahrişlere sebep olmaktadır (Çalka vd. 2011).

ROSACEAE

Amygdalus communis L., taze genç meyveleri (çağla halinde) hamile kadınların yendiğinde sütünü artırır ve bebeklerin gelişimine yardımcı olur. İnsanı zayıflatır. Ertuğ vd. (2003), Ertuğ vd. (2004), Çömlekçioğlu ve Karaman (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Tohumları besin olarak yenilir. Yıldırım (1991), Ertuğ (1998), Ertuğ (2000), Behçet ve Arık (2013), Ertuğ (2004b), Balos (2007), Saday (2009), Cansaran ve Kaya (2010), Türkoğlu (2000), Türkoğlu vd. (2006), Çakılcıoğlu vd. (2007), Duran vd. (2001) ve Ertuğ vd. (2004)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Acı badem tohumları aç karınla yenilirse vücuttaki şeker miktarını ayarlar. Ertuğ vd. (2004), Yapıcı vd. (2008), Deniz (2008) ve Metin (2009)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Malus domestica L., olgun meyvelerinden sirke yapılır. Literatürde böyle bir kulanıma rastlanmadı.

Aç karınla günde bir elma yemek yüzü güzelleştirir. Literatürde böyle bir kulanıma rastlanmadı.

Pyrus syriaca Boiss. var. *syriaca*, olgun meyveleri yenilirse mideyi rahatlatır. Tuzlacı ve Doğan (2010)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyveleri yenilir. Literatürde böyle bir kulanıma rastlanmadı.

Rosa dumalis Bechtst subsp. *bossieri* (Cepin) Ö.Nilson, yaprakları taze ve kuru halde suda kaynatılıp suyu içilirse grip için faydalıdır. Literatürde böyle bir kulanıma rastlanmamıştır.

Olgun meyvesi suda kaynatılıp suyu içilir. Böbrek taşlarının düşmesine yardımcı olur.

Soğuk algınlığı, nefes darlığına, şeker hastalığına, romatizma ağrıları, eklem ağrıları ve kan dolaşımını düzenler. Özçelik (1987), Erol (1995), Santur (1995), Sezik vd (1997), Duran vd (2001), Saçlı ve Akalın (2001), Şimşek vd (2002), Şimşek vd (2004), Malyer vd (2004), Kıran (2006), Bulut (2006), Koçyiğit ve Özhatay (2006), Onar (2006), Gencay (2007), Yıldırım vd (2008), Çömlekçioğlu ve Karaman (2008), Bulut (2008), Deniz (2008) ve Behçet ve Arık (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Susuz yerde yetişen bitkinin kökünü suda kaynatılıp suyu süzülüp içilirse idrar yolları rahatsızlığına iyi geliyor. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun meyve yenilir. Vural vd. (1997), Sezik vd. (1997), Ertuğ (1998), Ertuğ (2000), Şimşek vd. (2002), Behçet ve Arık (2013), Ertuğ vd (2004); Ertuğ ve Tümen (2004), Koyuncu (2005), Satıl vd (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir. Bitkinin petalleri reçel yapımında kullanılır. Özçelik vd. (1990), Tabata vd. (1994), Baytop (1999), Koçak (1999), Tuzlacı (2006) ve Bulut (2006)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Rubus sanctus Schreb., Yaprakları kurutularak suda kaynatılıp suyu içilirse öksürük, boğaz ağrısı ve şeker hastalarına iyi gelir. Tuzlacı ve Sadıkoğlu (2007), Bulut (2008) ve Ertuğ (2004)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyveleri yenildiği gibi; reçel yapımından da kullanılır. Bulut (2008), Kızılaslan (2008), Koyuncu (2005), Koçyiğit (2005), Akgül (2008) ve Onar (2006)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Susuz yerde yetişen bitkinin kökünü suda kaynatıp suyu içilirse böbrek rahatsızlığını giderir. Tuzlacı ve Sadıkoğlu (2007) ve Kızılaslan (2008)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Rubus caesius L., yaprakları kurutulup suda kaynatılır. Suyu içilirse öksürük, boğaz ağrısı ve şeker hastalarına iyi gelir. Çakılcıoğlu vd. (2007)'nin çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Susuz yerde yetişen bitkinin kökünü suda kaynatıp suyu içilirse böbrek rahatsızlığını giderir. Yapıcı vd. (2009)'nın çalışmasında da benzer kullanım tespit edilmiştir.

Olgun meyveleri taze halde meyve olarak olarak yenildiği gibi; meyvelerinden reçel de yapılır. Çakılcıoğlu vd. (2007), Polat vd. (2012), Doğan ve Tuzlacı (2015)'in çalışmalarında da benzer kullanım tesbit edilmiştir.

RHAMNACEAE

Frangula alnus Mill. subsp. *pontica* (Boiss.) P.H.Davis. ex Yalt., olgun meyveleriyle hoşaf yapılır. Olgun meyveleri yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Meyve taze halinde yenildiğinde; kabızlık, mide yanmalarına ve şeker hastalığına iyi gelir. Olgun meyvesi yenildiği zaman yüksek tansiyonu düşürür. Literatürde bu bitkinin böyle tıbbi kullanımı ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

ULMACEAE

Celtis tournefortii Lam., olgun meyvelerinin etli kısmı yenilirse solunum güçlüğü çekenlere faydalı etkisi vardır. Akan vd. (2013)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyveleri çerez olarak yenilir. Doğan (2014)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

URTICACEAE

Urtica dioica L., toprak üstü taze genç sürgünleri suya katılıp tek kaynamadan sonra suyu soğutulup süzöldükten sonra tok karınla günde çay bardağının yarısı kadar içilirse; kalp rahatsızlığı, nefes darlığı ve halsizliği karşı faydalıdır. Koçak (1999), (Şimşekvd. 2002; Ertuğ 2003a)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı demir değmeyecek şekilde tahta bıçak ile kesilerek romatizmalı

hastalarının ağrıyan yerlerine sürülür. Özçelik (1987), Özçelik vd. (1990), Öztürk ve Özçelik (1991), Baytop (1994), Erol (1995), Sezik vd. (1997), Akbay ve Başaran (1997), Yeşilada vd. (1999), Sezik vd. (2001), Özgökçe ve Özçelik (2004), Ezer ve Arısan (2006), Koçyiğit ve Özhatay (2006), Yeşil (2007), Oral (2007), Kızıllarlan (2008)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı gölgede kurutulup veya taze olarak çay gibi demlenip içilir. Damar tıkanıklığı faydalıdır. Vücuttaki kanser hücrelerini yok eder. Yararlı hücreleri güçlendirir. Vücut direncini artırır. İltihaplanmayı önler. Kalın bağırsağı iyi çalıştırır. İç hastalıklara karşı faydalıdır. Duran (1998), Yeşilada vd. (1999), Bağcı (2000), Özgökçe ve Özçelik (2004), Ezer ve Arısan (2006), Malyer vd. (2004), Kıran (2006), Kazan (2007), Bulut (2008), Deniz (2008), Saday (2009) ve Koca ve Yıldırım (2010)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı suda kaynatılarak suyu içilirse guatra, şeker hastalığına karşı faydalıdır. Böbrek ve bağırsak çalışmasını düzenler. İdrar yollarını rahatlatır. Koçak (1999), (Şimşek vd. 2002; Ertuğ 2003a), (Ertuğ 2002; Ertuğ 2004c), (Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). (Koçyiğit ve Özhatay 2006), Kızıllarlan (2008), Kıran (2006). (Elçi ve Erik 2006), Balos (2007), (Korkut 2006; Akan vd. 2008), Esen (2008), Saday (2009)'ın çalışmalarında da benzer kullanım tespit edilmiştir.

Toprak üstü genç ve taze sürgünleri salataya katılır. Işık vd. (1995), Şimşek vd. (2001), Abay ve Kılıç (2001), Özgen vd. (2004), Koyuncu (2005), Dönmez (2000), Ertuğ (2000), Şimşek vd. (2002), Ertuğ (2003a), Kazan (2007), Uysal (2008) ve Saday (2009)'ın çalışmalarında da benzer kullanım tespit edilmiştir.

VITACEAE

Vitis vinifera L., yapraklar taze halde toplanır. Yaprak sapları üst üste gelecek şekilde dizilir. Belli bir yüksekliğe gelince bu saplara tuz serpilir. Yapraklar ikiye katlanıp bidonlara doldurulur. Üzerine su katıp bidonun ağzı kapatılıp 15 gün sonra yapraklar sarma olarak kullanılır. Kuş üzümü toplanıp yenilir ve pirinç pilavına katılır. Olgunlaşmış üzüm salkımı toplanıp margarin yağı sürülüp güneşte 1-2 hafta bekletip kurutulup yenilir. Altay

ve Karahan (2012) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Kurumuş üzüm yendiği zaman vücuttaki kan değerlerini düzenler. Kansere karşı koruyucudur. Siyah üzümün tazesı ve kurusu vücutta kan miktarını artırır. Deniz vd. (2010), Tetik vd. (2013) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Üzüm salkımları taze halinde yenilir, Satıl vd. (2008), Deniz vd. (2010) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Üzümnden pekmez yapılır. Pekmezi suya katılıp içilirse öksürüğe karşı faydalıdır. Akgül (2008), Şenkardeş (2014) ve Deniz vd. (2010)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Diğer Amaçlı (gıda, tıbbi, boyar madde, temizlik, hayvan yemi, yakacak, süs, mevsim belirleyici, araç-gereç, hayvan çulu, el sanatı vs.) Kullanımlar

ANACARDIACEAE

Pistacia terebinthus L., subsp. *palaestina* (Boiss.) Engler, reçinesi balla karıştırılıp günlük 1-2 kaşık yenilirse mide hastalıkları için faydalıdır. Tetik vd. (2013)'in çalışmasında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgunlaşan meyveleri ateşte kavrulurak öğütülür. Sonra kahve (**çedene kahvesi**) hazırlanır. Bu kahve soğuk algınlığına iyi geldiği gibi keyf verici olarak da içilir. Koçak (1999), Ertuğ (2002), Özgökçe ve Özçelik (2004) ve Gültaş (2009)'ın çalışmalarında da benzer kullanım tespit edilmiştir.

Ağacı aşılıyıp çam fıstığına dönüştürülür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Baharda gelişen genç ve taze filizleri çiğ olarak yenildiğinde mide ülserine faydalıdır. Gültaş (2009)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Reçinesi insan vücudundaki yaralara sürülürse yaraları çabuk iyileşir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Reçinesi sakız olarak kullanılır. Diş eti ağrılarına iyi gelir, sindirimi kolaylaştırır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır.

Pistacia lentiscus L. subsp. *palaestina* (Boiss.) Engler, reçinesini balla karıştırılıp günlük 1-2 kaşık yenilirse mide hastalıkları için faydalıdır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgunlaşan meyveleri ateşte kavrularak öğütülür. Sonra kahve (**çedene kahvesi**) hazırlanır. Bu kahve soğuk algınlığa iyi geldiği gibi keyf verici olarak da içilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Ağacı aşılayıp çam fıstığına dönüştürülür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Taze filizleri çiğ olarak yenildiğinde mide ülserine faydalıdır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Reçinesi insan vücudundaki yaralara sürülürse yaraları çabuk iyileşir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Reçinesi sakız olarak kullanılır. Diş eti ağrılarına iyi gelir, sindirimi kolaylaştırır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

APIACEAE

Ferulago angulata (Schltdl.) Boiss., temmuz ayında toprak üstü kısmı kesilip bağ şeklinde kurutulur. Kapalı bir alanda üst üste yığıp kışın hayvan yemi olarak kullanılır. Literatürde

böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Prangos sp, toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

ARACEAE

Arum elongatum Steven subsp. *detruncatum* (C.A.Mey. ex Schott) Riedl., yapraklarını küçük parçalara ayırıp suda kaynatıp suyu içilirse böbrek rahatsızlığını ve bağırsak tembelliğini giderir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir. Kanser, romatizma, Polat vd. (2013)'in ve şeker hastalığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Gövde ve yaprakları küçük parçalara ayrılarak nohutlu yemeklerde kullanılır.

Toprak üstü kısmındaki renkli (koyu mor) kısmı ayakkabı boyamada kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

ASTERACEAE

Helichrysum plicatum DC. subsp. *plicatum*, toprak üstü kısmı kurutulur. Çay gibi demlenip içilir. İdrar rahatsızlığı, safra taşı düşürücü, sindirime yardımcı olarak kullanılır. Evren (1991), Baytop (1999), Türkoğlu vd. (2006), Oral (2007) ve Yeşil (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı süs bitkisi olarak kullanılır. Öztürk ve Özçelik (1991), Bağcı (2000) ve Mart (2006)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu 25 gün gölgede bekletilip merhem olarak yaralara sürülür. Esans olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse sinüzit ve şeker hastalığına karşı iyi geliyor. Oral (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp lapa haline getirip iltihaplı yaraların üstüne sürülürse iltihabı kurutur. Sezik vd. (2001)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir

Tanacetum argyrophyllum (C. Koch) Tzvel. var. *argyrophyllum*, toprak üstü kısmı süs bitkisi olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

CAPPARACEAE

Cleome ornithopodioides L., toprak üstü olgun kısmı bağ yapılıp süpürge olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

CRASSULACEAE

Sedum sempervivoides Fisch. ex M. Bieb., bitki kökü ile birlikte demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanır. Doğan (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir

CUPRESSACEAE

Juniperus oxycedrus L. subsp. *oxycedrus*, yaprakları suda kaynatılıp suyu şeker hastalığına için içilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgunlaşan meyveleri kurutulur. Suda kaynatılıp suyu içilir. Kabızlık, Güneş ve Özhatay (2011). Basur Çimen (2009). Ve mide yanmaları, altını ıslatan çocuklar bu suyu içerlerse rahatsızlığını giderir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toz haline getirilen meyve balla karıştırıp yaralara sürülerek yaraların iyileşmesini sağlar. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun meyveleri çiğ olarak baş ağrısını gidermek için yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Dalları kesilip kışın keçilere yem olarak verilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır. Korkmaz ve Alpaslan (2014), Doğan (2014)'ın park ve bahçelerde süs bitkisi olarak da kullanılır.

ELAEAGNACEAE

Elaeagnus angustifolia L., çiçekleri balla karıştırıp, halsizliği gidermeye karşı yenilir. Karakurt (2014) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Taze çiçekli dalları evlerde güzel koku vermek maksadıyla bulundurulur. Karakurt (2014)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

10-20 cm uzunluğunda ince dalları sert bir cisim ile dövülerek, ezilerek tel tel haline getirilen bu dallar güneşte kurutulur ve yakılarak el feneri olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

FABACEAE

Astragalus gummifer Labill, dal kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse şeker hastalığına faydalıdır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Kökü suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. Şeker hastalığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Hayvana verilen bu bitki hayvanın kanını cal (kekremsi) bir tat verir. Hayvanda bit, kene gibi zararlı canlıları temizler. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçeğini keçiler yediğı zaman ishal olup ölürlür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Sonbaharda toprak üstü kısmını kesip kısık ateşte dikenleri ve yaprakları yakılarak kalan kısımları doğranıp hayvanlara yedirilir. Süt hayvanlarına verilmez çünkü sütün tadının acımsı olmasına sebep olur. Tetik vd. (2013)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit

edilmiştir.

Astragalus muschianus Kotschy & Boiss., dal kısmı suda kaynatılıp suyu içilirse şeker hastalığına faydalıdır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Kökü suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. Şeker hastalığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçeğini keçiler yediği zaman ishal olup ölürlür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Hayvana verilen bu bitki hayvanın kanını cal (kekremsi) bir tat verir. Hayvanda bit, kene gibi zararlı canlıları temizler. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Sonbaharda toprak üstü kısmını kesip kısık ateşte dikenleri ve yaprakları yakılarak kalan kısımları doğranıp hayvanlara yedirilir. Süt hayvanlarına verilmez çünkü sütün tadının acımsı olmasına sebep olur. Nadiroğlu ve Behçet (2018)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Genista albida Willd, Çiçekleri keçiler için toksik etki yapar, keçiler çiçeklerini yediği zaman ishal olup ölürlür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Bitki yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Medicago sativa L. subsp. *sativa*, kurutulan toprak üstü kısmı suda kaynatılıp suyu karın ağrılarına karşı içilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü taze sürgünleri ezilerek lapa şekline getirilip kanayan yaralarda kanın durdurulması için kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçekli dönemde biçilip kurutulan bitki, balya yapıp hayvanlara yem olarak verilir. Gümüş (1994), Dönmez (2000), Tugay vd. (2004), Balos (2007), Deniz (2008), Eşen (2008), Vural (2008), Saday (2009)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Taze halde bunu çok tüketen hayvanlar (İnek, Öküz ve Koyun) karınlarında şişme olup hayvan ishal olmazsa ölür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

İlkbaharda taze toprak üstü kısmı doğranıp suda haşlanır. Yağda yumurta ile kızartılıp yenilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

FAGACEAE

Quercus brantii Lindley, meyvelerin kabuğu soyularak yenilir. Şeker ve tansiyon hastalığına karşı faydalıdır. Gençay (2007) ve Akgül (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyvesi acılığını gidermek, açıkta kurummasını önlemek için sonbaharda toprağın altına konulur. Kışın hafif çimlenmiş olan bu meyveleri topraktan çıkarılıp kestane gibi ateşte kızartılır ve yenir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Dalları kesilip balya yapılarak kurutulur. Balyalar yığın şeklinde üst üste dizilip kışın yaprakları hayvanlara verilir. İnce dalları yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Ertuğ (2000), Behçet ve Arık (2013) ve Gençay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Quercus infectoria G.Olivier subsp. *boissieri* (Reut.) O.Schwarz, olgun palamutları (balıy) toplanıp güneşte kurutulur. Öğütülerek toz haline getirilip yoğurtla karıştırılarak yenilirse hemoroid'e karşı iyi gelir. Sonbaharda mazıları (gal), (bu bitkinin genç dallarının Cynips gallatinctoria adlı böcek tarafından ısırılmasıyla şişkin yapılı gal oluşur) toplanıp öğütülerek hemoroid'e karşı balla karıştırılarak yenilir. Gönüz vd. (2008)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

İshal olan keçi yapraklarını yediği zaman ishali durur. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Mazı dövülerek küçük parçalara ayrıştırıp suda kaynatıp suyu ağızda çalkalanırsa diş ağrısını giderir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Mazı dövülerek toz haline getirilip yaraların üstüne sürülüp iyileşmesini sağlar. Tonbul ve Altan (1989), Duran vd. (2001), Bulut (2006) ve Vural (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Türkiye'de kıtlığın olduğu yıllarda (1940' lı yıllar) yiyecek sıkıntısı çeken yöre halkı bu bitkinin palamutlarının kabuğunu soyup kuruttuktan sonra ezilip öğütülerek ekmek yerine yenilmiştir. Vural (2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun palamutları çiğ olarak yenildiği zaman baş ağrısını giderir. Keskin ve Alpınar (2002) ve Gönüz vd. (2008)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun palamutları çiğ yenildiği zaman karın ağrılarındaki sancıları giderir ve şeker hastalığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

4-5 yıllık dalları balya şeklinde bağlanıp güneşte kurutulur. Üst üste konulup dizilir. Kışın hayvanlara verilir. İnce dal uçları kesilip güneşte kurutup samanlığa konur. Kışın hayvanlara verilir. Kesilen bu dallar yakacak olarak kullanılır. Vural (2008)'in Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Meyveleri (palamutları) bölge halkınca kavurmalık keçilerin daha iyi beslenmesi için yedirilir. Duran vd. (2001)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır. (Vural 2008)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Quercus libani Oliv., gövde kabuğunun nispeten yumuşak iç yüzeyleri kazınıp kurutulduktan sonra çay gibi demlenip ülserine karşı içilir. Literatürde böyle bir kullanıma

rastlanmamıştır.

Türkiye’de kıtlığın olduğu yıllarda (1940’lı yıllar) yiyecek sıkıntısı çeken yöre halkı bu bitkinin palamutlarının kabuğunu soyup kuruttuktan sonra ezilip öğütülerek ekmek yerine yenilmiştir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Dalları balya şeklinde bağlanıp güneşte kurutulur. Üst üste konulup dizilir. Kışın hayvanlara verilir. İnce dal uçları kesilip güneşte kurutup samanlığa konur ve kışın hayvanlara yedirilir. Kesilen dallar yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Quercus robur L. subsp. *pedunculiflora* (K.Koch) Menitsky, 4-5 yıllık dalları kesilip balya yapılarak kurutulur. Balyalar yığın şeklinde üst üste dizilir. Kışın yaprakları hayvanlara verilir, ince dalları yakacak olarak kullanılır. Ayrıca bitkinin ince yapraklı dalları kesilerek güneşte kurutulur. Çuvallara doldurularak kapalı alanlarda saklanır (yöre halk arasında şonkıyl denilir) kışın hayvanlara yem olarak yedirilir. Vural (2008)’ın Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Meyvelerin (palamut) kabuğu soyularak yenilir. Şeker, Keskin ve Alpınar (2002)’ın ve tansiyon hastalığına karşı faydalıdır. Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

İshal olan keçi bu bitkinin yapraklarını yediği zaman ishali durur. Gönüz vd. (2008)’nın Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

GERANIACEAE

Geranium libanoticum Schenk, çiçeğinin ovaryum kısmı ucundan açılıp saat gibi yapılarak kendi merkezi etrafında döndürülür. Zaman belirtmek için kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

ILLECEBRACEAE

Herniaria glabra L., olgun toprak üstü kısmı su ile ovularak sabun yerine kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Paronychia kurdica Boiss. subsp. *kurdica* var. *kurdica*, olgun toprak üstü kısmı su ile ovularak sabun yerine kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

JUNCACEAE

Juncus inflexus L., kök kısmı temizlenip suda kaynatılıp suyu içilir. Böbrek taşlarının düşürülmesine yardımcı oluyor. Tuzlacı (2006)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı örülerek kamçı olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

JUGLANACEAE

Juglans regia L., olgun yaprakları kurutulur. Çay gibi demlenip içilir. Guatr, şeker ve derideki hastalıklarının tedavisinde faydalıdır. Sayar vd. (1995) ve Bulut (2006)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları suda kaynatılır. Elde edilen bu su ile ayak yıkanarak; ayaktaki mantar hastalıklarına ve ayak kokmasına karşı kullanılır. Koçak (1999) ve Uysal vd. (2008)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Meyvesinin yeşil kabuğu suda kaynatılıp saç yıkanırsa saç parlatır ve beyazlaşmasını önlediğine inanılır

Kabuğu içindeki yumuşak yapı çay gibi demlenip içilir. Kalp, Akciğer, Astım, Bronşit, Ülser, Kabızlığa karşı faydalıdır. Bu su vücuttaki sivilcelere sürülürse sivilceler yok olur. Bu suyla dişlerdeki lekeleri temizlenir

Ceviz içi taze ve yaş yendiği zaman beyni güçlendirir. Baytop (1999), Öztürk ve Dinç (2005), Gencay (2007), Saday (2009)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Gövde ve dallarından kaşık, nire (çift sürme esnasında öküzlerin boynuna takılır) gibi malzemeler yapılır.

Kütük (gövde) kısmı silah kabzası yapımında kullanılır. Kazan (2007)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

LAMIACEAE

Satureja hortensis L., toprak üstü kısmı gölgede kurutulduktan sonra suda kaynatılarak suyu grip, nezle ve vücut iltihaplanmasına karşı kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı süpürge olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Çiçekli ince dalları kurutularak baharat olarak kullanılır. Aksakal ve Kaya (2008), Doğan ve Tuzlacı (2015)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir. Özçelik ve Balabanlı (2005)'nin Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

LILIACEAE

Colchicum falcifolium Stapf, toprak üstüne çıktığında ilkbaharın belirleyicisidir. Toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır.

Fritillaria imperialis L., park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır. Baytop (1999), Yeşil (2007), Alp (2007), Güldaş (2009) ve Gelse (2012)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak altı (bulb) kısmı soyulur. Öğütülüp tuzsuz yağ ile karıştırılarak krem şeklinde cilt nemlendirici ve ayak çatlakları için kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

MALVACEAE

Alcea calvertii (Boiss.) Boiss., olgun çiçeği kurutulup çay gibi demlenip içildiğinde öksürüğe iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı suda kaynatılıp bulamaç haline getirilir yaraların iyileşmesi için yara üzerine uygulanır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Yapraklı sapları suda biraz kaynatılır daha sonra dövülüp bulamaç haline getirip tekrar suda kaynatılıp suyu içilirse mide iltihabını kurutur. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Kökü suda kaynatılıp suyu şeker hastalığı için içilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Kökü ve gövdesi sert bir cisimle dövülüp bulamaç haline getirip 2-3 gün suda bekletilip evlerin tabanlarındaki toprak üzerine parlaklık vermesi için sürülür. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

MORACEAE

Morus alba L., taze yaprakları çay gibi demlenip içilir. İnsan vücudundaki hastalıkları ter yoluyla dışarı atar. Sayar vd. (1995), Baytop (1999), Türkoğlu (2000) ve Bulut (2006)'un Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgunlaşmış meyvesi kurutulur. Yenilerek bağırsakların çalışmasını sağlar. Güç vericidir. Taze meyveleriyle pekmez ve pestil yapılır. Pekmez mideye faydalıdır. Kan yapıcıdır. Ertuğ (2000), Ertuğ (2004c), Tugay vd. (2004), Koyuncu (2005), Satıl vd. (2006), Balos (2007), Ertuğ vd. (2004); Ertuğ ve Tümen (2004) ve Tuzlacı (2006)'nın çalışmalarında da

benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgunlaşmış meyvesi taze ve kurutulmuş hâjde yenilir. Bulut(2006), (Gencay 2007). (Eşen 2008; Saday 2009), Bulut (2008), Kızıllarlan (2008), Deniz (2008), (Cansaran ve Kaya 2010)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Vural (2008), Uysal (2008)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

OROBANCHACEAE

Orobanche aegyptiaca Pers., toprak üstü kısmı toplanıp bağ yapılarak süs maksadıyla kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

PLATANACEAE

Platanus orientalis L., olgun yaprakları kurutulup sıcak suya daldırıp ağrı olan yerlerine sürülürse ağrının sancısını giderir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun yaprağını küçük parçalara ayrıştırıp çay gibi demlenip içilir. Romatizma, Kireçleme ve depresyona karşı faydalıdır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun gövdesinden kova, elek ve kaşık yapılır. Hayvanlarla çift sürmek için Alet, Nire ve Sak (ekin üstünü kapamada) gibi çeşitli malzemeler yapılır. Polat vd. (2013), Altay ve Karahan (2012)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır. Gelse (2012)'nin çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

POACEAE

Sorghum halepense (L.) Pers. var. *halepense*, çok tüketen hayvanlarda (İnek, Öküz ve Koyun) solunum güçlüğü, salya akıntısı, kaslarda titreme meydana gelir. Hayvan ishal

olmazsa ölür. Cansaran ve Kaya (2010)'nın çalışmalarında da benzer durum tespit edilmiştir.

Zea mays L., toprak üstü kısmı kurutulur. Kurumuş bitki patosa vurulur ya da dehreye küçük parçalara ayırıp kapalı bir yerde saklanır. Kışın hayvanlara yem olarak verilir. Ertuğ (2000) ve Gençay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Toprak üstü kısmı küçük parçalara ayırıp taze halde üst üste konur. Çadır veya naylonla üstünü örtülüp yağmur ve rüzgârdan iyice korunması gerekir. Kışın süt hayvanlarına verilir. Buna slaj denir. Ertuğ (2000) ve Gençay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Koçandaki püskülü (stilusları) kurutulup suda kaynatılıp suyu içilirse idrar yollarındaki iltihaplanmayı ve yüksek tansiyonu önler. Sezik vd. (2001), Koyuncu (2005), Tuzlacı (2006), Gençay (2007), Kazan (2007), Deniz (2008), Uysal (2008) ve Metin (2009)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Tam olgunlaşmamış meyvesi (koçan üzerinde iken) suda haşlanıp veya közde pişirilip yenilir. Ertuğ (2000), Türkoğlu (2000) ve Cansaran ve Kaya (2010)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

ROSACEAE

Cerasus avium (L.) Moench, olgun yaprakları kurutulup çay gibi demlenip içilir. İdrar yollarını temizler. Özçelik ve Balabanlı (2005), Deniz vd. (2010) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları olgunlaşmadan toplanır. Sarma yapılıdır. Haşlanıp yoğurt ve sarımsak katılarak yenilir. Şahin (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Meyve sapsarı suda kaynatılıp suyu kilo vermek için içilir. Şahin (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Crataegus monogyna Jacq. subsp. *monogyna*, yaprakları ve çiçekleri birlikte gölgede kurutulup, çay gibi demlenip; kalp hastalıklarının şifası için içilir. Şenkardeş (2014)'in Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Yaprakları kurutulup çay gibi demlenip içilir. Mide rahatsızlıklarına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun meyvesi yenilir. Deniz vd. (2010), Ertuğ (2014), Doğan ve Tuzlacı (2015)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Crataegus orientalis Pall. ex M.Bieb. subsp. *orientalis*, çiçeği suda kaynatılıp suyu içilirse kalbi rahatlatır. Ertuğ vd. (2004); Ertuğ ve Tümen (2004)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyvesi yenilirse, yüksek tansiyonu düşürür. Gençay (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyvesi yenilir. Abay ve Kılıç (2001)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Odunsu kısımları yakacak olarak kullanılır.

Cydonia oblonga Mill., olgun yaprakları kurutulup çay gibi demlenip içilir. Mide rahatsızlığı ve nefes darlığını giderir. Öksürük ve akciğer hastalıklarına faydalıdır. Ertuğ (2002), Akgül (2008), Tetik vd. (2013), Şahin (2014) ve Şenkardeş (2014)'in Çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun yaprakları kurutulduktan sonra suda kaynatıp suyu içilirse kanlı ishali durdurur. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Olgun meyveleri parçalanıp çekirdekleri ile birlikte çay gibi demlenip içilir. Boğaz ağrısına iyi gelir. Özçelik ve Balabanlı (2005) ve Akgül (2008)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun meyvesi yenilir. Olgun meyveleriyle reçel yapılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Kök, gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır.

Sorbus torminalis (L.) Crantz var. *torminalis*, odunsu kısımdan kaşık yapılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Dalları kesilip balya yapıp kurutulur. Balyalar yığın şeklinde üst üste dizilir. Kışın yaprakları hayvanlara verilir. İnce dalları yakacak olarak kullanılır. Akgül (2008)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

RUBIACEAE

Rubia tinctorum L., kökü suda kaynatılıp bulamaç haline geldiğinde herem (eskiden halı niyetiyle kullanılır) ipliklerine sürülüp ipliklere turuncu renk verir. Baytop (1999), Bulut (2008), Satıl vd. (2007)'in çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

SALICACEAE

Populus alba L., gövdelerinin kabuğu soyulup güneşte kurutulur ve kerestesi çatı, inşaat iskelesi yapımında kullanılır. Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Ertuğ (2000), Deniz (2008), Tugay vd. (2004, Balos (2007), Esen (2008) ve Bulut (2008)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Dallarından çeşitli araç-gereç (kazma, kürek, keser vs.) için sap yapılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Salix alba L., gövdesinin kabuğunun iç tarafı kazınarak suda kaynatılıp suyu içilir. Migren

ve Sinuzute iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

İnce dalları ve yaprakları hayvan yemi, odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Deniz vd. (2010) ve Şenkardeş (2014)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

İnce dalları sepet yapımında kullanılır. Deniz vd. (2010) ve Polat vd. (2013)'nın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

SCROPHULARIACEAE

Anarrhinum orientale Benth., toprak üstü kısmı demet haline getirilip süpürge olarak kullanılır. Doğan (2014) ve Mart (2006)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

TAMARICACEAE

Tamarix smyrnensis Bunge, ince dalları süpürge olarak kullanılır. Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

TYPHACEAE

Typha domingensis Pers., toprak üstü gövdesi binek hayvanlara çul yapımında kullanılır Parsapajouh and Ghahremaninejad (2004)'ın çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

VIOLACEAE

Viola odorata L., kurutulmuş toprak üstü kısımları suda kaynatılıp suyu içilirse; öksürüğe ve bağırsak rahatsızlığına iyi gelir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip meşrubat olarak içilir. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

Toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır. Baytop (1999) ve Bulut (2006)'un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma alanımızın bazı özellikleri (coğrafik yapı, geçmişte tıbbi ve ulaşım imkânlarının yetersizliği, bölge sakinlerinin genelde geçimlerinin hayvancılığa dayanması ve göçebe olarak hayatlarını devam ettirmeleri gibi) yerli halkın yabani bitkilerden faydalanmasını zorunlu kılmıştır. Tedavi, gıda, yakacak, hayvan yemi, el sanatları, boya ve süs olarak kullanılan bu bitkiler tabiattan toplanarak değerlendirilmektedir.

Elazığ'ın Arıcak ilçesi ve köylerindeki yaşayan insanlar, engebeli coğrafyanın bir sonucu olarak yakın zamana kadar ulaşım sıkıntısı çekiyorlardı. Bu sıkıntı yanında bölgenin uzun süren kış mevsimi ve halkın sosyoekonomik durumu kentlerdeki imkânlara ulaşmayı çok kısıtlıyordu. Bu durum yöre sakinlerini bitki kullanım kültürünü oldukça arttırmıştır.

Bu çalışma esnasında Arıcak ilçe merkezi ve köylerinde 265 kullanıcı ile yüz yüze görüşülerek yörede bitki kullanım kültürü konusunda bilgiler temin edildi. Bilgi alınan yöre halkının 208'u erkek 57'i ise bayandır. Kullanıcıların yaş ortalamasının 57,7 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum genç kuşağın bitki kullanım kültürü bakımından yeterli ilgi ve bilgiye sahip olmadığını; dolayısı ile bu bilgiler her geçen gün yok olma tehlikesi altında olduğunu göstermektedir. Bu sonuç; bu tarz çalışmaların ne kadar önemli ve yapılmasının aciliyet kesbettiğini göstermektedir.

Çalışmamız neticesinde tespit edilen 12 taksonun yapılan literatür araştırmasında kullanımına rastlanmamıştır. Yörede kullanımı belirlenen 5 takson endemiktir.

Tedavi amaçlı kullanılan bitkiler araştırmamız içinde en yüksek oranı teşkil etmektedir. Tedavi amaçlı kullanılan bu bitkiler daha çok soğuk algınlığı, nefes darlığı, kalp hastalıkları, mide- bağırsak hastalıklarının tedavisi amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca kanser tedavisi ve kadın hastalıklarının tedavisi ve cilt problemlerinin tedavisi için kullanılan bitkilerin yoğunluğu da dikkat çekmektedir. Yörede kullanılan bu bitkiler doğrudan çiğ olarak yendiği gibi; infüzyon/dekoksasyon halinde çayı yapılarak da kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırma sahasında kullanımı belirlenen bazı bitki taksonları birden çok farklı kullanım şekline sahip olduğu ortaya konmuştur.

Arıcak ilçesi ve köylerinde yaşayan halk genelde türkçenin (yaşlılardan özellikle bazı kadınlar sadece zazaca konuşabilmektedir) yanında zazaca dilini konuşmaktadır. Bitki kullanım kültürü belirlenirken yöre halkının kullandığı konuşma dilinin araştırıcı tarafından iyi bilinmesi çok önemlidir. Bu çalışma esnasında bu durumun ne kadar olumlu etkisinin olduğu görüldü.

Son dönemlerde köyden kente artan göç olayı ve kent yerleşimlerinde artan imkânlardan dolayı bitki kullanım kültürü ile ilgili bilgiler hızlı bir şekilde unutulmakta, kaybolmaktadır.

Bu kültür daha çok yaşlı sakinlerin sahip olduğu ve gün geçtikçe kaybolmaya yüz tutan bir durum arz etmektedir. Dolayısı ile yüz yıllarca ancak şekillenen bu kültürün kayıt altına alınması, korunması ve ileriye yönelik bu birikimden faydalanma açısından böyle çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Abay G, Kılıç A (2001) Pürenbeleni ve Yanıktepe (Mersin) yörelerindeki bazı bitkilerin yöresel adları ve etnobotanik özellikleri. OT Sistematik Botanik Dergisi 8(2): 97-104

Akalın E (1993) Tekirdağ İlinde ilaç ve gıda olarak kullanılm yabani bitkiler. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 70

Akan H, Aydoğdu M, Korkut MM, Balos MM (2013) An ethnobotanical research of the Kalecik Mountain area (Şanlıurfa, South-East Anatolia). Biological Diversity And Conservation 6(2): 84-90

Akan H, Korkut MM, Balos MM (2008) Arat Dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. Science and Eng. J of Fırat Üniv. 20(1): 67-81

Akbay P, Başaran A (1997) *Urtica dioica* L. üzerinde çalışmalar. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Ankara, Türkiye, s. 561

Akgül A (2008) Midyat (Mardin) civarında etnobotanik, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 176

Akman Y (1990) İklim ve Biyoiklim, Palme Yayınları, Ankara

Aksakal Ö, Kaya Y (2008) Erzurum ve çevresinde halk tarafından gıda amaçlı olarak kullanılan bitkiler. Türkiye 10. Gıda Kongresi, Erzurum, s. 1009–1012

Alp S (2007) Van kenti ve çevresindeki geleneksel konut bahçelerinde kullanılan bitki materyalinin belirlenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi 17(1): 1-6

Altay V, Çelik O (2011) Antakya semt pazarlarındaki bazı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi 4(2): 137-139

Altay V, Karahan V (2012) Tayfur Sökmen Kampüsü (Antakya-Hatay) ve çevresinde bulunan bitkiler üzerine etnobotanik bir araştırma. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi 2(7): 13-28

Altundağ E (2009) Iğdır ilinin (Doğu Anadolu Bölgesi) doğal bitkilerinin halk tarafından kullanımı. Yüksek lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 448

Arı S (2014). Afyonkarahisar ve civarında halk tarafından kullanılan bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri. Doktora tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, s. 232

Arslan Ö (2005) Dereli (Giresun) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 128

Ayanoğlu F, Mert A, Kaya DA (1999) Hatay yöresinde halk arasında kullanılan bazı önemli tıbbi ve kokulu bitkilerin tespiti ve toplanması. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi 4(1-2): 101-116

Bağcı Y (2000) Aladağlar (Yahyalı-Kayseri) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. OT Sistemik Botanik Dergisi 7(1): 89-94

Bakır SY (2014) Kâhta (Adıyaman) merkezi ve narince köyünün etnobotanik açıdan araştırılması. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, s. 96

Balos MM (2007) Zeytinbahçe ile Akarçay arasında kalan (birecik) bölgesinin florası ve etnobotanik özellikleri. Yüksek lisans tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi, s. 204

Baytop A (1994) Türkiye' de kullanılan yabani ve yetiştirilmiş aromatik bitkiler. Doğa- Tr. J. of Phannacy 1(2): 76-78

Baytop T (1984) Türkiye'de bitkilerle tedavi, İstanbul Üniv. Yay. No: 3255 Ecz. Fak. No 40

Baytop T (1999) Türkiye' de bitkilerle tedavi; geçmişte ve bugün. Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti, İstanbul, s. 480

Baytop T (2007) Türkçe Bitki adları sözlüğü. TDK yayınları 3. baskı

Behçet L, Arık M (2013) An ethnobotanical investigation in East Anatolia (Turkey). Tr. J. Nature Sci. 2(1): 1-14

Birinci S (2008) Doğu Karadeniz Bölgesinde doğal olarak bulunan faydalı bitkiler ve kullanım alanlarının araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 204

Bulut G, Tuzlacı E (2013) An ethnobotanical study of medicinal plants in Turgutlu (Manisa-Turkey). J. Ethnopharmacol. 149(3): 633-647

Bulut G (2011) Folk medicinal plants of Silivri (İstanbul, Turkey). Marmara Pharm. J. 15: 25-29

Bulut GE (2008) Bayramiç (Çanakkale) yöresinde etnobotanik araştırmalar. Doktora tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, s. 463

Bulut Y (2006) Manavgat (Antalya) yöresinin faydalı bitkileri. Yüksek lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, s. 117

Cansaran A, Kaya FÖ (2010) Contributions of the ethnobotanical investigation carried out in Amasya district of Turkey (Amasya-Center, Bağlarüstü, Boğaköy and Vermiş villages; Yassıçal and Ziyaret towns). Biological Diversity and Conservation 3(2): 97-116

Cansaran A, Kaya ÖF, Yıldırım C (2007) Ovabaşı, Akpınar, Güllüce ve Köşeler köyleri (Gümüşhacıköy/Amasya) arasında kalan bölgede etnobotanik bir araştırma. Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi 19(3): 243-257

Cooper MR, Johnson AV (1984) Poisonous plants in Britain and their effects on animals and man(Reference book/Ministry of Agriculture, Fisheries, and Food). The Stationery Office, United Kingdom, s. 305

Çakılcıoğlu U, Türkoğlu I (2010) An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey). Journal of Ethnopharmacology 132: 165-175

Çakılcıoğlu U, Türkoğlu İ, Kürsat M (2007) Harput (Elazığ) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları (Daum) Dergisi 5(2): 22-28

Çalka Ö, Akdeniz N, Özkul U, Karadağ A.S, Behçet L (2011) Irritant contact dermatitis caused by *Ranunculus kotschy* Boiss. Contact Dermatitis 64: 174-176

Çimen A (2009) Uzundere ve çevresinin tıbbi aromatik bitkileri. Yüksek lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Çoruh Üniversitesi, Artvin, s. 108

Çimen OD (2007) Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerinde etnobotanik araştırmalar. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 146-156

Çömlekçiöğlu N, Karaman Ő (2008) Kahramanmaraş Şehir merkezindeki aktarlarda bulunan tıbbi bitkiler. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi 11(1): 23-32

Çubukçu B, Atay M, Sarıyar G, Özhatay N (1994) Aydın ili halk ilaçları. Geleneksel ve Folklorik Droğlar Dergisi 1(1): 1-58

Davis PH (ed.) (1965-1985) Flora of Turkey and the east aegean islands. Vol. 1-9, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh

Davis PH, Mill RR, Tan K (eds.) (1988) Flora of Turkey and the east aegean islands, Vol.10, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh

Demir M, Çelik S, Noyan ÖF (2010) Türkiye’de yetişen bazı önemli boya bitkilerinin üretim teknikleri ve elde edilen renklerin haslık dereceleri. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Artvin, cilt: III, s.1187-1196

Demirci S (2010) Andırın (Kahramanmaraş) ilçesinde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 251

Demirci S, Özkan EE (2014) Ethnobotanical studies of some Apiaceae plants in Kahramanmaraş and a review of their phytochemical studies, İstanbul Ecz. Fak. Derg. 44(2): 241-250

Deniz L (2008) UŐak Üniversitesi 1 Eylül Kampüsü (UŐak) florası ve etnobotanik açıdan değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, s. 124

Deniz L, Serteser A, Kargıoğlu M (2010) UŐak Üniversitesi ve yakın çevresindeki bazı bitkilerin mahalli adları ve etnobotanik özellikleri, AKÜ Fen Bilimleri Dergisi 1: 57-72

Doğan A (2008) Ovacık (Tunceli) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 111

Doğan A, Tuzlacı E (2015) Wild edible plants of Pertek (Tunceli-Turkey). Marmara Pharmaceutical Journal 19: 126-135

Doğan G, Bağcı E (2011) Elazığ’ın bazı yerleşim alanlarında halkın geleneksel ekolojik bilgisine dayanarak kullandığı bitkiler ve etnobotanik özellikleri. Fırat Üniv. Fen Bilimleri Dergisi 23(2): 77-86

Doğan Y, Başlar S, Ay G, Mert HH (2004) The use of wild edible plants in Western and Central Anatolia (Turkey). *Economic Botany* 58(4): 684-690

Dölerslan M, Gül E, (2012). Çankırı-Yapraklı Hazım Dağı Tabiat Parkı'nın doğal süs bitkileri ve toprak özellikleri. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi* 5(2): 76-80.

Dönmez A (2000) An ethnobotanical study in the Karagüney mountain (Kırıkkale), uses nutritional value and vernacular names. *Hacettepe Bulletin of Natural Sciences and Engineering* 28: 22-32

Duran A (1998) Akseki (Antalya) ilçesindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. *OT Sistematik Botanik Dergisi* 5(1): 77-92

Duran A, Satıl F, Tümen G (2001) Balıkesir yöresinde yabancı meyveler ve etnobotanik özellikleri, *OT Sistematik Botanik Dergisi* 8(1): 87-94

Ecevit GG, Özhatay N (2006) An ethnobotanical study in Çatalca (European Part of İstanbul) II. *Turkish J Pharm Sci.* 3(2): 73-89

Elçi B, Erik S (2006) Güdül (Ankara) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Dergisi* 26(2): 57-64

Emberger L (1955) Une classification biogéographique des climats. *Rec. Trav. Lab. Bot. Fac. Sc.* 7: 3-43

Eraydın S (2010) Camili biyosfer rezerv alanının tıbbi bitkileri. Yüksek lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, s. 102

Erol MK (1995) Eğirdir (Isparta) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, s. 150

Ertuğ F (1998) Orta Anadolu'da bir etnoarkeoloji ve etnobotanik çalışması. Karatepe'deki Işık: Halet Çember'e Sunulan Yazılar, Ege Yay, İstanbul

Ertuğ F (1999) Örenlerin bitkisi üzerlik (*Peganum harmala* L.). *Bilim ve Teknik Dergisi* 374: 88-90

Ertuğ F (1999) Plants used in domestic handicrafts in central Turkey. *OT Sistematik Botanik Dergisi* 6(2): 57-68

Ertuğ F (2000) An ethnobotanical study in Central Anatolia (Turkey). *Economic Botany* 54(2): 155-182

Ertuğ F (2002) Bodrum yöresinde halk tıbbında yararlanılan bitkiler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiriler, Eskişehir, Türkiye, (29-31 Mayıs 2002), s. 76-93

Ertuğ F (2003a) Ethnobotanical research in friday markets of Bodrum (Muğla, Turkey). *Delpinoa* 45: 167-172

Ertuğ F (2003b) Bodrum mutfağında “ot kültürü”: I. Yenlen Doğal Otlar, Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar 10: 49-70

Ertuğ F (2004) Etnobotanik çalışmaları ve Türkiye’de yeni açılımlar. *Kebikeç Dergisi* 18: 181-187

Ertuğ F (2004b) Wild edible plants of Bodrum area (Muğla, Turkey). *Turk J. Bot* 28: 161-174

Ertuğ F (2004c) Buldan mutfak kültürü üzerinde bir deneme, Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar; Ot Kültürü ve Yemekler 11: 335-370

Ertuğ F (2006) An overview of the plaitedcrafts of Turkey (Anatolia and Thrace). *Proceedings of the 1 Vth International Congress of Ethnobotany, İstanbul*, s. 297-306

Ertuğ F (2014) *Flora of Turkey- Ethnobotany Supplement: Wild Edible Plants*, s. 345-380

Ertuğ F, Tümen G (2004) Buldan (Denizli) etnobotanik envanter çalışması. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* 2: 187-218

Ertuğ F, Tümen G, Çelik A, Dirmenci T (2004) Buldan (Denizli) etnobotanik alan araştırması. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* 2: 187-218

Eşen B (2008) Aydınlar köyü ve çevresinin (Erdemli/Mersin) etnobotanik özellikleri. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimler Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, s. 113

Evren H (1991) Elazığ yöresinden toplanmış Fabaceae ve Asteraceae familyalarına ait tıbbi ve endüstriyel bitkiler. *Fırat Havzası Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri Sempozyumu*, Elazığ 127-135

Eyüpoğlu Ü, Okaygün I, Yaras F (1983) Doğal boyalarla yün boyama. *Uygulamalı Eğitim Vakfı Bülteni*, İstanbul

Ezer N, Arısan Ö (2006) Folk medicine in Merzifon (Amasya, Turkey). Turk. J. Bot. 30: 223-232

Ezer N, Avcı K (2004) Çerkes (Çankırı) yöresinde kullanılan halk ilaçları. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi 24(2): 67-80

Frohne D, Pfander HJ (1984) Colour atlas of poisonous plants. Wolfe publishing Ltd., London

Fujita T, Sezik E, Tabata M, Yeşilada E, Honda G, Takeda Y, Tanaka T, Takaishi Y (1995) Traditional folk medicine in Turkey VII. folk medicine in middle and west Black sea regions, Economic Botany 49(4): 406-422

Gausson H (1955) Determination des climats par la methode des courbes ambrothermiques. C. R. Ac, Sc. E

Gelse A (2012) Adıyaman ve çevresinin etnobotanik özellikleri, Yüksek lisans Tezi, Fen Bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, s. 231

Gençay A (2007) Cizre (Şırnak)'nin etnobotanik özellikleri. Yüksek lisans tezi, Fen bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, s. 267

Gençler ÖAM, Koyuncu M (2005) Traditional medicinal plants used in Pınarbaşı area (Kayseri-Türkiye). Turkish J Pharm Sci. 2(2): 63-82

Gönüz A, Yağan DB, Hürkan K, Atas S, Döver E (2008) Çan (Çanakkale-Türkiye) ilçesi bitkisel değerleri. Çan Değerleri Sempozyumu, Çanakkale, s. 13-32

Gruenwald J, Brendler T, Jaenicke C (2000) PDR for herbal medicines. Medical economics company, USA

Guarrera PM (2006) Household dyeing plants traditional uses in some areas of Italy. Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine 2(9): 1-7

Güldaş N (2009) Adıyaman ilinde etnobotanik değeri olan bazı bitkilerin kullanım alanlarının tespiti, Yüksek lisans tezi, Fen bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim dalı, Fırat üniversitesi, Elazığ, s. 62

Gümüş İ (1994) Ağrı yöresinde yetişen bazı faydalı bitkilerin yerel adları ve kullanışları. Tr. J. Of Botan. 18: 107-112

Güner A, Özhatay N, Ekim T, Başer KHC (eds) (2000) Flora of Turkey and the east aegean islands, Vol. 11, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh

Güneş F, Özhatay N (2011) An ethnobotanical study from Kars (Eastern) Turkey. *Biological Diversity And Conservation* 4(1): 30-41

Gürhan G, Ezer N (2004) Halk arasında hemoroit tedavisinde kullanılan bitkiler-I, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi 24(1): 37-55

Han MI (2012) Kadışehri (Yozgat) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 124

Hayta Ş, Polat R, Selvi S (2014) Traditional uses of medicinal plants in Elazığ (Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 154: 613-623

Honda G, Yeşilada E, Tabata M, Sezik E, Fujita T, Takeda Y, Takaishi Y, Tanaka T (1996) Traditional medicine in Turkey VI. folk medicine in west Anatolia: Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Aydın provinces. *Journal of Ethnopharmacology* 53: 75-87

Işık S, Gönüz A, Arslan Ü, Öztürk M (1995) Afyon (Türkiye) ilindeki bazı türlerin etnobotanik özellikleri. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 2(1): 161-166

Karaca A (2008) Aydın yöresinde bal arılarının (*Apis mellifera* L.) yararlanabileceği bitkiler ve bazı özellikleri. *ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi* 5(2): 39-66

Karadağ R (2007) Doğal boyamacılık geleneksel el sanatları ve mağazalar işletme müdürlüğü. Ankara

Karademir M, Öztürk B (2002) İzmir aktarlarında halka sunulan tıbbi bitkiler. *Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir*, s. 391-393

Karakurt E (2014) Kelkit (Gümüşhane) ilçesinin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Erzincan Üniversitesi, Erzincan, s. 187

Kaval İ, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2014) Ethnobotanical study on medicinal plants in Geçitli and its surrounding (Hakkâri-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 155: 171-184

Kaval İ, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2015) Survey of wild food plants for human consumption in Geçitli (Hakkâri, Turkey). *Indian Journal of Traditional Knowledge* 14(2): 183-190

Kazan D (2007) Ortaca (Muğla) ilçesinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Muğla Üniversitesi, Muğla, s. 144

Keskin L (2011) Kadınhanı (Konya) ve çevresinde yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimler Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Konya, s. 254

Keskin M, Alpınar K (2002) Kışlak (Yayladağı/Hatay) hakkında etnobotanik bir araştırma. OT Sistematik Botanik Dergisi 9(2): 91-100

Kılıçaslan N, Dönmez Ş (2016) Göller bölgesinde doğal olarak yetişen soğanlı bitkilerin peyzaj mimarlığında kullanımı. Turkish Journal of Forestry 17(1): 73-82

Kıran Ö (2006) Kozan yöresi florasındaki tıbbi bitkiler ve bunların halk tıbbında kullanılışı. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 66

Kırbağ S, Kürsat M, Zengin KF (2005) Elazığ'da tıbbi amaçlar için kullanılan bazı bitki ekstraktlarının antimikrobiyal aktiviteleri. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi 168-171

Kırbağ S, Zengin F (2006) Elazığ yöresindeki bazı tıbbi bitkilerin antimikrobiyal aktiviteleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 16(2): 77-80

Kızıllarslan Ç (2008) İzmit körfezi'in güney kesiminde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 291

Kızıllarslan Ç, Özhatay N (2012) An ethnobotanical study of the useful and edible plants of İzmit. Marmara Pharmaceutical Journal 16: 134-140

Koca DA, Yıldırım Ş (2010) Ethnobotanical properties of the Akçakoca district in Düzce. Hacettepe Journal of Biology and Chemistry, 38(1): 63-69.

Koçak S (1999) Karaman yöresinde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 236

Koçyiğit M (2005) Yalova ilinde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 176

Koçyiğit M, Özhatay N (2006) Wild plants used as medicinal purpose in Yalova (Northwest Turkey). Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences 3(2): 91-103

Komarov VL (ed.) (1933-1964) Flora of the USSR. (English translation), Vol. 1-30, Moscow and Leningrad: Akademiya Nauk SSSR

Korkmaz M, Alpaslan Z (2014) Ergan dağı (Erzincan-Türkiye)'nin etnobotanik özellikleri. Bağbahçe Bilim Dergisi 1(3): 1-31

Korkut M (2006) Arat dağı florası ve etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, s. 109

Koyuncu M, Köroğlu A (1991) *Rhus coriaria* L. Yaprak ve meyvelerinin anatomik incelenmesi. Doğa – Tr. J. of Pharmacy 1(2): 89-96

Koyuncu O (2005) Geyve (Sakarya) floristik ve etnobotanik açıdan incelenmesi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, s. 253

Koyuncu O, Yaylacı KÖ, Öztürk D, Erkara Pİ, Savaroğlu F, Akçoşkun Ö, Ardiç M (2010) Risk categories and ethnobotanical features of the *Lamiaceae* taxa growing naturally in Osmaneli (Bilecik/Turkey) and environs. Biological Diversity and Conservation 3(3): 31-45

Kuruüzüm A, Demirezer Ö (1997) Türkiye' de yetişen bazı *Rumex* türlerinin sitotoksik aktiviteleri. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı, Ankara, s. 557

Kültür Ş (2007) Medicinal plants used in Kırklareli province (Turkey). Journal of Ethnopharmacology 111: 341-364

Kültür Ş (2007) Medicinal plants used in Kırklareli, Journal of Etnopharmacology 11: 24-35

Kültür Ş (2014) Medicinal plant recipes from Kırklareli. İstanbul Eczacılık Fakülte Dergisi 44(1): 63-68

Le Hello C (2000) In the alkaloids. Cordell, GA, Ed. Academic Press, USA

Malyer H, Özaydın S, Tümen G, Er S (2004) Tekirdağ ve çevresindeki aktarlarda satılan bazı bitkiler ve tıbbi kullanım özellikleri. Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 7: 103-112

Mart S (2006) Bahçe ve Hasanbeyli (Osmaniye) halkının kullandığı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 68

Melikoğlu G (1987) Giresun ili halk ilaçları üzerinde farmakognozok n araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 61

Melikoğlu G, Kurtoğlu S, Kültür İ (2015) Türkiye’de astım tedavisinde geleneksel olarak kullanılan bitkiler. Marmara Pharmaceutical Journal 19: 1-11

Metin A (2009) Mut ve çevresinde (Mersin) yetişen bitkilerin etnobotanik zellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Konya, s. 239

Mükemre M, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2015) Ethnobotanical study on medicinal plants in villages of atak (Van-Turkey). Journal of Ethnopharmacology 166: 361-374

Mükemre M, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2016) Survey of wild food plants for human consumption in villages of atak (Van-Turkey). Indian Journal of Traditional Knowledge 15(2):183-191

Nadiroğlu M, Behçet L, akılcıoğlu U (2019) An ethnobotanical survey of medicinal plants in Karlıova (Bingöl-Turkey). Indian Journal of Traditional Knowledge 18(1):76-87

Nadiroğlu M, Behçet L (2018) Traditional food uses of wild plants among the Karlıova (Bingöl-Turkey). International Journal of Nature and Life Sciences 2 (2): 16-30

Onar S (2006) Bandırma (A1(A) Balıkesir) ve çevresinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çanakkale Onsekiz Mart niversitesi, Çanakkale, s. 138

Oral D (2007) Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerinde etnobotanik araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 146

zaydın S, Dirmenci T, Tümen G, Başer KHC (2006) Plants used as analgesic in the folk medicine of Turkey. Proceedings of the IV th International Congress of Ethnobotany (ICEB 2005), Ege yayınları, 167-171

zbek H, Ceylan E, Kara M, zgke F, Koyuncu M (2004) Hypoglycemic effect of *Rheum ribes* roots in alloxan induced diabetic and normal mice. Scand J Lab Anim Sci 31(2): 113-115

zelik H (1987) Akseki yöresinde doğal olarak yetişen bazı faydalı bitkilerin yerel adları ve kullanılışları. Doğa Türk Botanik Dergisi 11 (3): 316-321

zelik H (1992) On the herbal cheese from East Anatolia (Turkey). Journal of Economic Botany, New York Botanical Garden, Bronx, NY 10458

- Özçelik H (1994) Notes on Economic Plants. *Economic Botany* 48(2): 214-221
- Özçelik H, Ay G, Öztürk M (1990) Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ekonomik yönden önemli bazı bitkileri. X.Ulusal Biyoloji Kongresi, Bildirileri, 18–20 Temmuz 1990, Erzurum, s. 1–10
- Özçelik H, Balabanlı C (2005) Burdur ilinin tıbbi ve aromatik bitkileri. I.Burdur Sempozyumu, Burdur, s. 1127-1136
- Özgen U, Kaya Y, Houghton P (2012) Folk medicines in the villages of Ilıca district (Erzurum, Turkey). *Turkish Journal of Biology* 36: 93-106
- Özgen U, Kaya Y, Maksut C (2004) Ethnobotanical studies in the villages of the district of Ilıca (Erzurum) Turkey. *Economic Botany* 58(4): 691-696
- Özgökçe F (1999) Vangölü havzasında yetistirilen bazı otsu bitkilerin yakacak olarak değerlendirilmesi üzerine düşünceler. International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehlami Karaçam 23-25 September 1999, Kütahya, s. 784-791
- Özgökçe F, Özçelik H (2004) Ethnobotanical aspects of some taxa in East Anatolia Turkey. *Economic Botany* 58(4): 697-704
- Özgökçe F, Yılmaz İ (2003) Dye plants of east Anatolia region (Turkey). *Economic Botany* 57(4): 454-460
- Özkan GA, Koyuncu M (2005) Traditional medicinal plants used in Pınarbası area (Kayseri-Turkey). *Turkish J. Pharm. Sci.* 2(2): 63-82.
- Öztürk A, Öztürk S, Kartal S (2000) Van otlu peynirlerine katılan bitkilerin özellikleri ve kullanılışları. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 7(2): 167-179
- Öztürk M, Dinç M (2005) Nizip (Aksaray) bölgesinin etnobotanik özellikleri. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 12(1): 93-102
- Öztürk M, Özçelik H (1991) Doğu Anadolu'nun faydalı bitkileri. Semih Ofset Basım Tesisleri, Ankara
- Özüdoğru B, Akaydın G, Erik S, Yesilada E (2011) Inferences from an ethnobotanical field expedition in the selected locations of Sivas and Yozgat provinces (Turkey). *J Ethnopharmacol* 137: 85-98
- Parsapajouh S, Ghahremaninejad F (2004), Ethnobotanical use of *Typha domingensis* Pers. (Typhaceae) In An Arid Zone: Sistan. Iran, *Zonas Áridas* 8: 7-17

Pieroni A, Nebel S, Quave C, Münz H, Heinrich M (2002.) Ethnopharmacology of Liakra: Traditional weedy vegetables of the Arbereshe of the vulture area in Southern Italy. *Journal of Ethnopharmacology* 81: 165-185

Pieroni A, Quave C (2005) Traditional pharmacopoeias and medicines among Albanians and Italians in Southern Italy: A comparison. *Journal of Ethnopharmacology* 101: 258–270

Polat R, Çakıloğlu U, Satıl F (2013) Traditional uses of medicinal plants in Solhan (Bingöl-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 148: 951-963

Polat R, Satıl F (2012) An Ethnobotanical survey of medicinal plants in Edremit Gulf (Balıkesir-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 39: 626-641

Polat R, Selvi S, Çakılcıoğlu U, Açar M (2012) Bingöl semt pazarlarında satılan yabancı bitkilerin etnobotanik açıdan incelenmesi, *Biological Diversity and Conservation* 5(3): 155-161

Rechinger KH (1965-1977) *Flora of Iranica*. Graz. Akademisch Druck u Cserlangsanstalt, Graz-Austria

Saçlı S (1996) Kazdağı ve çevresinde tıbbi amaçla kullanılan bazı bitkiler üzerinde morfolojik araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 83

Saçlı S, Akalın E (2001) Preliminary ethnobotanical study from Kazdağı (Balıkesir/Çanakkale) I: uses and vernacular Names. *İstanbul Ecz. Fak. Mec*, 34(2)

Saday H (2009) “Güzeloluk Köyü Ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri” (Yüksek Lisans Tezi) Fen Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya

Sadıkoglu E (2003) Koçarlı (Aydın) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 511

Sahranavard S, Naghibi F, Ghaffari S (2012) Cytotoxic activity of extracts and pure compounds of *Bryonia aspera*. *International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences* 4(3): 541-543

Santur A (1993) Karaman’ın oç köyünde tespit edilen ve hastalıkları tedavi amacıyla kullanılan bitkiler. *Türk Kültüründen Derlemeler* 259–264.

Saraç DU (2013) Rize ili etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, s. 90

Sargın SA, Selvi S, Akçiçek E (2013) Alaşehir (Manisa) ve çevresinde yetişen bazı geofitlerin Etnobotanik açıdan incelenmesi. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 29(2): 170-177

Sarıkan I (2007) Kazdağları yöresinin geleneksel ilaçlarının saptanması, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmakognosi Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 105

Sarper F, Akaydın G, Şimşek I, Yeşilada E (2009) An ethnobotanical fieldsurvey in the Haymana district of Ankara province in Turkey. Turk J. Biol. 33: 79-88

Satıl F, Akçiçek E, Selvi S (2008) Madra dağı (Balıkesir/İzmir) ve çevresinde etnobotanik bir alıştırma. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi 1(1): 31-36

Satıl F, Tümen G, Dirmenci T, Çelik A, Arı Y, Malyer H (2006) Kazdağı milli parkı ve çevresinde (Balıkesir) etnobotanik envanter çalışması, Tüba Kültür Envanteri Dergisi 5: 171-187

Satıl F, Tümen G, Dirmenci T, Çelik A, Arı Y, Malyer H (2007) Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde (Balıkesir) etnobotanik envanter çalışması 2004-2006. TUBA Kültür Envanter Dergisi 5:171-203

Savran A, Bağcı Y, Kargıoğlu M (2002) Gemerek (Sivas) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 8(1): 313-322

Sayar A, Güvensen A, Özdemir F, Öztürk M (1995) Muğla (Türkiye) ilindeki türlerin etnobotanik özellikleri. OT Sistemik Botanik Dergisi 2(1): 151-160

Sezik E, Yeşilada E, Tabata M, Honda G, Takaishi Y, Fujita T, Tanaka T, Takeda Y (1997) Traditionalmedicine in Turkey VIII. folk medicine in East Anatolia; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır. Provinces Economic Botany 51(3): 195-211

Sezik E (1991) Türkiye’de halk ilacı araştırmaları ve önemi, IX. Bitkisel ilaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiriler, 16-19 Mayıs 1991, Eskisehir

Sezik E, Zor M, Yeşilada E (1992) Traditional medicene in Turkey II. folk medicine in Kastamonu. Int. J. Pharmacognosy 30(3): 233-239

Sezik, E, Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T (2001) Traditional medicine in Turkey X. Folk medicine in Central Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology* 75: 95-115

Sıralı R, Deveci M (2002) Bal arısı (*Apis mellifera* L.) için önemli olan bitkilerin Trakya bölgesinde incelenmesi. *Uludağ Arıcılık Dergisi* 2(1):17-26

Sümengen M (2011) 1/100000 Ölçekli Türkiye jeoloji haritaları Elazığ K44 paftası. Maden Tetkik Arama Enstitüsü Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi Yayınları, Ankara

Şahin YS (2014) Gaziantep ili aktarlarında satılan bitkiler ve etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, s. 195

Şenkardeş İ (2014) Nevşehir' in güney ilçelerinde (Acıgöl, Derinkuyu, Gülşehir, Nevşehir-Merkez, Ürgüp) etnobotanik araştırmalar, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 459

Şenkardeş İ, Tuzlacı E (2014) Some ethnobotanical notes from Gündoğmuş district (Antalya/Turkey). *Journal of Marmara University Institute of Health Sciences* 4(2): 63-75

Şimşek I, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş (2002) Anadolu'da halk arasında bitkilerin kullanım amaçları üzerinde etnobotanik bir çalışma. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir, s. 434-457

Şimşek İ, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş (2001) Ankara Gölbaşı'nda yabani bitkilerin kullanış amaçları ve şekilleri üzerinde bir araştırma. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 8 (5): 15-120

Tabata M, Sezik E, Honda G, Yesilada E, Fukui H, Goto K, Ikeshiro Y (1994) Traditional medicine in Turkey III. Folk medicine in East Anatolia; Van and Bitlis provinces. *Int. J. Pharmacog* 32: 3-12

Tanker M, Tanker N (2003) *Farmakognozi Cilt 1-2*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Tanker N (1967) Kenger Kahvesini veren bitki: *Gundelia tournefortii* L. *İstanbul Üniv. Ecz. Fak. Mec.* 3(2): 63-74

Tetik F, Civelek S, Çakılcıoğlu U (2013) Traditional uses of some medicinal plants in Malatya (Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 146: 331-346

Tonbul S, Altan Y (1989) Elazığ yöresinde halkın çeşitli amaçlar için yararlandığı bazı bitkiler. *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)* 3(2): 267-278

Towsend, CC, Guest E (1966-1974) Flora of Iraq. Vol. 1;2;4-6;8;9. Ministry of Agriculture Repplc of Iraq. Baghdad

Töngel MÖ, Ayan İ (2005) Samsun ili çayır ve meralarında yetişen bazı zararlı bitkiler ve hayvanlar üzerindeki etkileri. OMÜ Zir. Fak. Dergisi 20(1): 84-93

Tugay O, Ertuğrul K, Yıldıztuğay E (2004) Basarakavak (Konya) kasabası etnobotanik alan araştırması. Tüba Kültür Envanteri Dergisi 4: 245-256

Tugay O, Koçer E (2009) Yazır köyü'nde (Selçuklu/Konya) gıda ve içecek olarak kullanılan doğal bitkiler. S.Ü Fen Fakültesi Dergisi 33: 79-84

Tutin, TG, Heywood VH, Burges NA, Moore DM, Valentine DH, Walters SM, Webb DB (1964-1981) Flora Europaea. Vol. 1-5, Univ. Press, Cambridge

Tuzlacı E (1985) Türkiye'de bitkilerin yöresel kullanışları (I). J.Pharm. Univ. Mar 1(1-2): 101-106

Tuzlacı E (2002) Datça yarımadası (Muğla) forası ve bu yörede halkın yararlandığı bitkiler. Bitkisel ilaç Hammaddeleri Toplantısı, 29-31 Mayıs, Eskişehir

Tuzlacı E (2006) Şifa niyetine - Türkiye'nin bitkisel halk ilaçları. Alfa Yayınları, İstanbul

Tuzlacı E (2011) Türkiye bitkileri sözlüğü (Genişletilmiş 2. baskı). Alfa Yayınları, İstanbul

Tuzlacı E (2011). Türkiye'nin yabani besin bitkileri ve ot yemekleri. Alfa Yayınları, İstanbul

Tuzlacı E, Aymaz EP (2001) Turkish folk medicinal plants, Part IV: Gönen (Balıkesir). Fitoterapia 72: 323-343

Tuzlacı E, Doğan A (2010) Turkish folk medicinal plants, IX: Ovacık (Tunceli), Marmara Pharmaceutical Journal 14: 136-143

Tuzlacı E, Erol MK (1999) Turkish folk medicinal plants, Part II: Eğirdir (Isparta). Fitoterapia 70: 593-610

Tuzlacı E, İsbilen DFA, Bulut G (2010) Turkish folk medicinal plants, VIII: Lalapaşa (Edirne). Marmara Pharmaceutical Journal 14: 47-52

Tuzlacı E, Sadıkoğlu E (2007) Turkish folk medicinal plants, part VI: Koçarlı (Aydın). J. Fac. Pharm 39: 25-37

Tuzlacı E, Yazıcıoğlu A (1996) Folk medicinal of Trabzon (Turkey). *Fitoterapia* 67(4): 307-318

Tümen G (1989) Labiatae family as medicinal plants from Balıkesir district in Turkey. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi* 4(2):7-12

Türkan Ş, Malyer H, Ozydın S, Tümen G (2006) Some plants and their ethnobotanical characteristics growing in Ordu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 10 (2): 162-166

Türkoğlu İ (2000) Elazığ ilindeki etnobotanik değeri olan taksonların araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, s. 161

Türkoğlu Ş, Civelek S, Kürşat M (2006) Gözeli ve kavak ovalarında (Elazığ) etnobotanik bir araştırma. 18. Ulusal Biyoloji Kongresi, Aydın, s. 107

URL 1. <http://www.aricak.gov.tr/ilemiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 27.11.2018)

URL 2. <http://www.taylankumeli.com/besin-bilgileri/elma-malus-domestica/1> (Erişim tarihi: 26.11.2018)

URL 3. <https://www.sorhocam.com/etiket.asp?sid=7298&prunus-persica/> (Erişim Tarihi: 26.11.2018)

Uysal G (2008) Köyceğiz (Muğla) ilçesinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Muğla, s. 244

Uysal İ, Avcıoğlu N, Karabacak N (2008) Çan ilçesinin köylerinde kullanılan tıbbi bitkiler. *Çan Değerleri Sempozyumu, Çanakkale*, s. 127-142

Uysal İ, Onar S, Karabacak E, Çelik S (2010) Ethnobotanical aspect of Kapıdağı peninsula (Turkey). *Biological Diversity and Conversation* 3(3): 15-22

Vural G (2008) Honaz dağı ve çevresindeki bazı doğal bitkilerin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, s. 158

Vural M, Karavelioğulları FA, Polat H (1997) Çiçekdağı (Kırşehir) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 4(1): 117-124

Yaldız G, Yüksek T, Sekeroğlu N (2010) Rize ili orman ve kıyı köylülerinin kalkındırılmasında tıbbi ve aromatik bitkilerin önemi. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Artvin, 3: 1176-1186

Yapıcı Ü, Hoşgören H, Saya Ö (2009) Kurtalan (Siirt) ilçesinin etnobotanik özellikleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 12: 191-196

Yazıcıoğlu A, Tuzlacı E (1996) Folk medicinal plants of Trabzon (Turkey). Fitoterapia 67(4): 307-318

Yeşil Y (2007) Kürecik (Akçadağ/Malatya) bucağında etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul üniversitesi, İstanbul, s. 275

Yeşilada E, Honda G, Sezik E, Tabata M, Fujita T, Tanaka T, Takeda Y, Takaishi Y (1995) Traditional medicine in Turkey V. folk medicine in the inner Taurus mountains. Journal of Ethnopharmacology 46: 133-152

Yeşilada E, Honda G, Sezik E, Tabata M, Goto K, Ikeshiro Y (1993) Traditional medicine in Turkey IV. folk medicine in the Mediterranean subdivision. Journal of Ethnopharmacology 39: 31-38

Yeşilada E, Sezik E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T (1999) Traditional medicine in Turkey IX: folk medicine in north-west Anatolia. Journal of Ethnopharmacology 64: 195-210

Yıldırım S, Terzioğlu Ö, Özgökçe F, Türközü D (2008) Etnobotanical and Pharmacological uses of some plants in the districts of Karpuzalan and Adıgüzel (Van-Turkey). Journal of Animal and Veterinary Advances 7(7): 873-878

Yıldırım Ş (1991) Munzur Dağlarının Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri. Fırat Havzası Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri Sempozyumu, Ankara, 83-102

Yıldırım Ş (1994) Türkiye'den *Brassicaceae* (*Cruciferae*) familyasından çeşitli kareler için yeni floristik kayıtlar. Tur. J. of Bot. 18: 389-392

Yıldırım Ş (1995) Flora of Munzur dağları (Erzincan-Tunceli). Ot Sistematik Botanik Dergisi 2(1): 1-78

Yücel E, Özel AN, Yücel İ (2013) Kemaliye (Erzincan) ilçesinde gıda olarak tüketilen bitkiler ve bölgeye has diğer yiyecekler, Biological Diversity and Conservation 6(2): 34-44

Yüzbaşıoğlu E (2010) Reşadiye (A6, Tokat, Türkiye) ve çevresinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, s. 180

Ek 1. Araştırma alanında kullanımı tespit edilen bitki taksonları ve kullanım alanları

1- AMARANTHACEAE	Bitkinin mahalli adı	Kullanılan bitkinin toplayıcı rumuzu ve numarası	Kullanım amacı
1- <i>Amaranthus retroflexus</i> L	Leğendur	ŞO 8	Gıda ve Tıbbi
2- ANACARDIACEAE			
2- <i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>palaestina</i> (Boiss.) Engler	Kızbonıyr	ŞO 75	Gıda, Tıbbi ve yakacak
3- <i>Pistacia lentiscus</i> L.	Kızbonıyr	ŞO 132	Gıda, Tıbbi ve yakacak
4- <i>Rhus coriaria</i> L.	Sımak	ŞO 57	Gıda ve Tıbbi
3- APIACEAE			
5- <i>Bunium pauciflorum</i> DC.	Konkılık	ŞO 80	Gıda ve Tıbbi
6- <i>Chaerophyllum marospermum</i> (Sprengel) Fisch. & C.A.Mey.	Manda	ŞO 123	Gıda ve Tıbbi
7- <i>Ferulago angulata</i> (Schltdl.)Boiss.	Kerkür tehtla	ŞO 24	Hayvan yemi
8- <i>Heracleum persicum</i> Desf.	Helelg	ŞO 19	Gıda ve Tıbbi
9- <i>Lecokia cretica</i> (Lam.) DC.	Aldok	ŞO 86	Gıda
10- <i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss.	Maydinos	ŞO 109	Gıda ve Tıbbi
11- <i>Prangos</i> sp.	Beyz	ŞO 130	Süs
12- <i>Prangos pabularia</i> Lindl.	Kerkür zura	ŞO 41	Tıbbi
13- <i>Prangos platychlaena</i> Boiss. ex Tchihat.	Kerkür raşte	ŞO 39	Gıda ve Tıbbi
14- <i>Stenotaenia macrocarpa</i> Freyn. & Sint.	Naşing	ŞO 4	Gıda ve Tıbbi
15- <i>Xanthogalum purpurascens</i> Lallem.	Kaşım	ŞO 119	Gıda, Tıbbi ve Toksik Etki
4-ARACEAE			
16- <i>Arum elongatum</i> subsp. <i>detruncatum</i> (C.A.Mey. ex Schott) Riedl.	Kardiyo	ŞO 77	Gıda, Tıbbi ve boya
5-ARISTOLOCHIACEAE			
17- <i>Aristolochia bottae</i> Jaub. et Spach.	Hak kutık	ŞO	Tıbbi
6-ASTERACEAE			
18- <i>Achillea millefolium</i> L. subsp. <i>millefolium</i>	Buyuneka zuray	ŞO 22	Tıbbi
19- <i>Achillea vermicularis</i> Trin.	Buyuneka zuray	ŞO 37	Tıbbi
20- <i>Anthemis coelopoda</i> Boiss. var. <i>bourgaei</i> Boiss.	Buyunek	ŞO 117	Gıda ve Tıbbi

Ek 1. devamı

21- <i>Gundelia tournefortii</i> L. var. <i>tournefortii</i>	Kenger	ŞO 2	Gıda ve Tıbbi
22- <i>Helichrysum plicatum</i> DC. subsp. <i>plicatum</i>	Vıllıkey peyğomber	ŞO 45	Tıbbi ve Süs
23- <i>Helianthus tuberosus</i> L.	Say binerd	ŞO 102	Gıda ve Tıbbi
24- <i>Lactuca serriola</i> L.	Vaş vıncıyılıy	ŞO 21	Gıda ve Tıbbi
25- <i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucenscens</i> Jord.	Şıtınek	ŞO 92	Gıda
26- <i>Scorzonera semicana</i> DC.	Şıng	ŞO 76	Gıda ve Tıbbi
27- <i>Tanacetum argyrophyllum</i> (C. Koch) Tzvel. var. <i>argyrophyllum</i>	Vıllıkey zerd inuwsıpe	ŞO 72	Süs
28- <i>Trogopogon longirostris</i> Bisch. ex Schultz Bip. var. <i>longirostris</i>	Şıngey piyr	ŞO 91	Gıda
29- <i>Xanthium strumarium</i> L. subsp. <i>cavanillesii</i> (Schouw)D.Löve&P. Dans	Gernırık	ŞO 70	Tıbbi
7-BORAGINACEAE			
30- <i>Anchusa azurea</i> Mill. var. <i>azurea</i>	Gelzon, pulek	ŞO 115	Gıda ve Tıbbi
31- <i>Onosma albo-roseum</i> Fisch. & C.A.Mey. subsp. <i>albo-roseum</i> var. <i>albo-roseum</i>	Mısmısık	ŞO 103	Gıda
8-BRASICACEAE			
32- <i>Cardamine tenera</i> S.G.Gmel. ex C.A.Mey.	Kıç	ŞO 81	Tıbbi
33- <i>Nasturtium officinale</i> R.Br	Kıce	ŞO 11	Gıda ve Tıbbi
9- CAPPARACEAE			
34- <i>Cleome ornithopodioides</i> L.	Destay kuy	ŞO 17	El sanatları
10- CARYOPHYLLACEAE			
35- <i>Silene conidea</i> L.	Dehlek	ŞO 114	Gıda
36- <i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke var. <i>commutata</i> (Guss.) Conide & Cullen	Çırek-Ğışğış	ŞO 112	Gıda ve Tıbbi
11-CHENOPODIACEAE			
37- <i>Beta vulgaris</i> L.	Sılık	ŞO 12	Gıda ve Tıbbi
38- <i>Spinacia tetrandra</i> M.Bieb.	Sılık kuy	ŞO 14	Gıda
12-CUCURBITACEAE			
39- <i>Bryonia aspera</i> Stev. ex Ledeb.	Kuliyemek	ŞO 90	Gıda
40- <i>Cucurbita pepo</i> L.	kuy	ŞO 58	Gıda ve Tıbbi
13-CUPRESSACEAE			
41- <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	Wers	ŞO 47	Tıbbi, Hayvan yemi ve yakacak

Ek 1. devamı

14-CRASSULACEAE			
42- <i>Sedum sempervivoides</i> Fischer ex M. Bieb	Vıllıkey şarik	ŞO 89	Süs
15-ELAEAGNACEAE			
43- <i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Sınc	ŞO 29	Işık ve süs, Tıbbi
16-EQUISETACEAE			
44- <i>Equisetum palustr</i> L.	Vaş bırko	ŞO 9	Tıbbi
17-EUPHORBIACEAE			
45- <i>Euphorbia denticulata</i> Lam.	Vıllıkey şıt	ŞO 15	Tıbbi
18-FABACEAE			
46- <i>Astragalus gummifer</i> Labill	Gewe şırıy	ŞO 122	Tıbbi ve Hayvan yemi
47- <i>Astragalus muschianus</i> Kotschy & Boiss.	Gewe sey	ŞO 121	Tıbbi ve Hayvan yemi
48- <i>Cicer bijugum</i> Rech.f.	Nuhey mılçıkı	ŞO 10	Gıda
49- <i>Genista albida</i> Willd.	Çıvışk	ŞO 93	Tıbbi ve Yakacak
50- <i>Lathyrus aphaca</i> L. subsp. <i>pseudoaphaca</i> (Boiss.) P.H. Davis	Şekerpere	ŞO	Gıda ve Tıbbi
51- <i>Medicago sativa</i> L. subsp. <i>sativa</i>	Arbud	ŞO 82	Gıda, Tıbbi ve Hayvan yemi
52- <i>Pisum sativum</i> L. subsp. <i>elatius</i> (M. Bieb) Aschers & Graebn. var. <i>elatius</i>	Baklek ğuluyr	ŞO 110	Gıda
19-FAGACEAE			
53- <i>Quercus robur</i> L. subsp. <i>pedunculiflora</i> (C.Koch) Menitsky	Dara loğpıyr	ŞO 66	Tıbbi, gıda ve Yakacak
54- <i>Quercus brantii</i> Lindley	Dara şabılıyr	ŞO 67	Gıda, Tıbbi ve Yakacak
55- <i>Quercus libani</i> G.Olivier	Dara azgel	ŞO 68	Gıda, Tıbbi, Hayvan yemi ve yakacak
56- <i>Quercus infectoria</i> G.Olivier subsp. <i>boissieri</i> (Reut.) O.Schwarz	Dara maziyr	ŞO 69	Gıda, Tıbbi ve Yakacak
20-GERANIACEAE			
57- <i>Geranium libanoticum</i> Schenk.	Saat bitkisi	ŞO 97	Zaman beliryelici

Ek 1. devamı

21-HYPERICACEAE			
58- <i>Hypericum scabrum</i> L.	Suruç	ŞO 33	Tıbbi
22-ILLECEBRACEAE			
59- <i>Herniaria glabra</i> L.	Sabun mılçiko zuray	ŞO 23	Tıbbi ve Temizlik
60- <i>Paronychia kurdica</i> Boiss. subsp. <i>kurdica</i> var. <i>kurdica</i>	Sabun mılçiko	ŞO 18	Tıbbi ve Temizlik
23-IRIDACEAE			
61- <i>Crocus cancellatus</i> Herbert subsp. <i>damascenus</i> (Herbert) Mathew	Helınık	ŞO 99	Gıda
62- <i>Iris persica</i> L.	Gozvıllık	ŞO 94	Gıda
24-JUNCACEAE			
63- <i>Juncus inflexus</i> L.	Jop, topuz	ŞO 38	Elsanatı ve Tıbbi
25-JUGLANDACEAE			
64- <i>Juglans regia</i> L.	Gozıyr	ŞO 54	Gıda, Tıbbi, El sanatları, boya ve yakacak
27-LAMIACEAE			
65- <i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>inodora</i> Bornm.	Vaş sayer	ŞO 3	Gıda ve Tıbbi
66- <i>Mentha longifolia</i> L. subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>	Pune	ŞO 44	Gıda ve Tıbbi
67- <i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>gracile</i> (K.Koch) Ietsw	Zature	ŞO 25	Gıda ve Tıbbi
68- <i>Phlomis armeniaca</i> Willd.	Çayey wışkıla	ŞO	Tıbbi
69- <i>Salvia candidissima</i> Vahl. subsp. <i>candidissima</i>	Rebis mılçiko	ŞO 85	Gıda ve Tıbbi
70- <i>Satureja hortensis</i> L.	Destay solsin	ŞO 7	Gıda, Tıbbi ve Temizlik
71- <i>Sideritis vulcanica</i> Hub.-Mor.	Çayey kuy, Dağ çayı	ŞO 106	Tıbbi
72- <i>Stachys lavandulifolia</i> Vahl. var. <i>lavandulifolia</i>	Çayey wariy, Dağ çayı	ŞO 51	Gıda ve Tıbbi
73- <i>Teucrium polium</i> L.	Ced	ŞO 118	Tıbbi
74- <i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>sinuatum</i> (Celak.) Rech.f.	Vılıkey şeyh	ŞO 124	Tıbbi
75- <i>Thymus fallax</i> Fisch. & C.A Mey.	Zaturew zura, dağ kekiği	ŞO 61	Gıda ve Tıbbi

Ek 1. devamı

26-LILIACEAE			
76- <i>Allium ampeloprasum</i> L.	Krım, kront, kar	ŞO 31	Gıda ve Tıbbi
77- <i>Allium cepa</i> L.	Pıynz	ŞO 107	Gıda ve Tıbbi
78- <i>Allium pallens</i> L.	Sırımey hıyrgo	ŞO 87	Gıda ve Tıbbi
79- <i>Allium sativum</i> L.	Sıyr	ŞO 83	Gıda ve Tıbbi
80- <i>Allium trachycolum</i> Wendelbo	Sırımey wari	ŞO 126	Gıda ve Tıbbi
81- <i>Colchicum kotschy</i> Boiss.	Luz heşo	ŞO 73	Tıbbi
82- <i>Colchicum falcifolium</i> Stapf.	Vılıkey arminıyo, payız, sarı	ŞO 60	Süs
83- <i>Colchicum szowitsii</i> Fisch. & C.A.Mey.	Vılıkey wesar	ŞO 113	Mevsim belirleyici
84- <i>Eremurus spectabilis</i> M.Bieb.	Helling	ŞO 6	Gıda ve Tıbbi
85- <i>Fritillaria imperialis</i> L.	Vılıkey galur	ŞO 100	Tıbbi ve Süs
86- <i>Salvia multicaulis</i> Vahl.	Dağ Yabani reyhan	ŞO 79	Gıda ve Tıbbi
28-MALVACEAE			
87- <i>Alcea calvertii</i> (Boiss.) Boiss.	Hiro	ŞO 34	Tıbbi ve Temizlik
88- <i>Malva neglecta</i> Wallr	Ebe gömeci, Ğemilzek- Ğemazek	ŞO 27	Gıda ve Tıbbi
29-MORACEAE			
89- <i>Morus alba</i> L.	Tuysıpy	ŞO 53	Gıda, Tıbbi ve Yakacak
90- <i>Morus nigra</i> L.	Tüsey	ŞO 128	Gıda ve Tıbbi
30-OROBANCHACEAE			
91- <i>Orobanche aegyptiaca</i> Pers.	Süs bitkisi	ŞO 63	Süs
31-PAPAVERACEAE			
92- <i>Papaver dubium</i> L.	Loğmışne, Vılıkey ğonumo	ŞO 96	Gıda ve Tıbbi
32-PLANTAGINACEAE			
93- <i>Plantago major</i> L. subsp. <i>major</i>	Pel melvaş	ŞO 59	Tıbbi
33-PLATANACEAE			
94- <i>Platanus orientalis</i> L.	Delbıyr	ŞO 30	Tıbbi, Araç-Gereç ve Yakacak

EK 1. devamı

34-POACEAE			
95- <i>Alopecurus vaginatus</i> (Willd.) Boiss	Jeğriy	ŞO 125	Toksik Etki
96- <i>Hordeum vulgare</i> L.	Cew	ŞO 108	Tıbbi
97- <i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud.	Kamış	ŞO 13	Tıbbi
98- <i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers. var. <i>halapense</i>	Bencire	ŞO 35	Toksik Etki
99- <i>Zea mays</i> L.	Gılgıl	ŞO 120	Gıda, Tıbbi ve Hayvan yemi
35-POLYGONACEAE			
100- <i>Rheum ribes</i> L.	Rebıys	ŞO 74	Gıda ve Tıbbi
101- <i>Rumex acetosella</i> L.	Tırşingey hıyro	ŞO 98	Gıda ve Tıbbi
102- <i>Rumex alpinus</i> L.	Zavil	ŞO 16	Gıda ve Tıbbi
103- <i>Rumex scutatus</i> L.	Tırşingey howkek	ŞO 101	Gıda ve Tıbbi
104- <i>Rumex crispus</i> L.	Tırşingey hero	ŞO	Gıda ve Tıbbi
36-PORTULACACEAE			
105- <i>Portulaca oleracea</i> L.	Perpar	ŞO 32	Gıda ve Tıbbi
37-PUNICACEAE			
106- <i>Punica granatum</i> L.	Hınar	ŞO 129	Gıda ve Tıbbi
38-RANUNCULACEAE			
107- <i>Ranunculus kotschy</i> Boiss.	Adırge	ŞO 88	Gıda ve Tıbbi
39-RHAMINACEAE			
108- <i>Frangula alnus</i> Mill subsp. <i>pontica</i> (Boiss.) P.H.Davis ex Yalt.	Mığmığ	ŞO 105	Gıda ve Tıbbi
109- <i>Paliurus spina-christi</i> Mill.	Teluw siya	ŞO 104	Tıbbi
40-ROSACEAE			
110- <i>Amygdalus communis</i> L.	Vom	ŞO 127	Gıda ve Tıbbi
111- <i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Geraz	ŞO 56	Gıda, Tıbbi ve Yakacak
112- <i>Cerasus microcarpa</i> (C.A.Mey) subsp. <i>tortousa</i> (Bosis.& Hausskn.	Işney mılçiko	ŞO 111	Gıda

Ek 1. devamı

113- <i>Cotoneaster nummularia</i> Fisch & C.A.Mey	Say hešo zuray	ŞO 64	Gıda
114- <i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Gunc	ŞO 49	Gıda Tıbbi ve yakacak
115- <i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M.Bieb. subsp. <i>orientalis</i>	Sımziyr	ŞO 48	Gıda Tıbbi ve Yakacak
116- <i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Beyır	ŞO 55	Gıda, Tıbbi ve Yakacak
117- <i>Malus domestica</i> L.	Say	ŞO 131	Gıda ve Tıbbi
118- <i>Pyrus syriaca</i> Boiss. var. <i>syriaca</i>	Koçık	ŞO 116	Gıda ve Tıbbi
119- <i>Prunus persica</i> (L.) Batsch	Ğoğ	ŞO	Gıda ve Tıbbi
120- <i>Rosa dumalis</i> Bechtst subsp. <i>boissieri</i> (Crep.) Ö.Nilson	Sungulor	ŞO 46	Gıda ve Tıbbi
121- <i>Rubus sanctus</i> Schreb.	Tuy dırrık	ŞO 43	Gıda ve Tıbbi
122- <i>Rubus caesius</i> L.	Tuy dırrık	ŞO 42	Gıda ve Tıbbi
123- <i>Sorbus taurica</i> Zinserl.	Say hešo raştey	ŞO 65	Gıda
124- <i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz var. <i>torminalis</i>	Wuşkdar, köçükdar	ŞO 71	Yakacak ve El-sanatları
41-RUBIACEAE			
125- <i>Galium tricorutum</i> Dandy	Ruyunek-Viyunek	ŞO 78	Tıbbi
126- <i>Rubia tinctorum</i> L.	Rinnas	ŞO	Boya
42-SALICACEAE			
127- <i>Populus alba</i> L.	Değlıyr	ŞO 52	Yakacak ve Elsanatı
128- <i>Salix alba</i> L.	Ğerbiyr	ŞO 36	Tıbbi, Yakacak ve Hayvan yemi
43-SCROPHULARIACEAE			
129- <i>Anarrhinum orientale</i> Benth.	Destay dušo	ŞO 40	Temizlik
130- <i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. ex Benth.	Sığırkuyruğu	ŞO 84	Tıbbi
44-SOLANACEAE			
131- <i>Hyoscyamus niger</i> L	Beng	ŞO 62	Tıbbi
45-TAMARICACEAE			

Ek 1. devamı

132- <i>Tamarix smyrnensis</i> Bunge	Destay dero	ŞO 28	Temizlik ve Yakacak
46-TYPHACEAE			
133- <i>Typha domingensis</i> Pers.	Zil, Zel	ŞO 1	El sanatları
47-ULMACEAE			
134- <i>Celtis tournefortii</i> Lam.	Teyer	ŞO 50	Gıda ve Tıbbi
48-URTICACEAE			
135- <i>Urtica dioica</i> L.	Geznik	ŞO 5	Gıda ve Tıbbi
49-VIOLACEAE			
136- <i>Viola odorata</i> L.	Vıllıkey muşag	ŞO 95	Gıda, Tıbbi ve Süs
50-VITACEAE			
137- <i>Vitis vinifera</i> L.	Ungur, teyinc	ŞO 26	Gıda ve Tıbbi
51-ZYGOPHYLLACEAE			
138- <i>Tribulus terrestris</i> L.	Gorcal	ŞO 20	Tıbbi

Ek 3. Öğrencilere verilen yenen bitkilerle ilgili anket formu

<p>Bilgiyi kaydeden öğrencinin adı:.....</p> <p>Sınıfı:.....</p> <p>Tarih:.....</p> <p>Konuşulan kişinin adı, soyadı:</p> <p>Yaşı :.....</p> <p>Yaşadığı yer:</p> <p>Adresi:.....</p> <p>.</p> <p>Konuşulan kişiye yakınlık: (büyükanne, dede, komşu gibi).....</p>			
YENEN OTLARA İLİŞKİN ALINAN BİLGİLER			
Bitkinin Adı	Kullanılan Kısım Neler Yapılır? (Börek, Pasta, Kavurma gibi)	Nasıl Pişirilir?	İçine Neler Konur?

Ek 4. Çalışma kapsamında görüşülen kişiler ve bu kişilerle ilgili bilgiler

s	Adı-Soyadı	Cinsiyeti	Yaşı	Eğitim durumu	Mesleği
1	ASAMET	E	60	Ortaokul	İşçi
2	A.Yasin CAN	E	42	Ortaokul	Çiftçi
3	Abdullah AYDEMİR	E	49	Ortaokul	İşçi
4	Abdullah ÇETİNTAŞ	E	60	İlkokul	İşçi
5	Abdullah H.	E	68	Okur-yazar değil	Çiftçi
6	Abdullah GÖKALP	E	38	Ortaokul	İşçi
7	Abdullah GÜLER	E	62	Ortaokul	Muhtar
8	Abdullah KAŞAN	E	72	İlkokul	İşçi
9	Abdullah TÜNCER	E	66	Lise	İşçi
10	Abdurahman SEZER	E	45	Lise	İşçi
11	Adil ÖZDEMİR	E	68	Ortaokul	İşçi
12	Ahmet ACAR	E	50	Ortaokul	Çiftçi
13	Ahmet AKGÜN	E	61	İlkokul	İşçi
14	Ahmet DEMİREL	E	64	Ortaokul	İşçi
15	Ahmet OLGUN	E	45	Üniversite	Memur
16	Ahmet SERT	E	45	İlkokul	İşçi
17	Ahmet SONER	E	60	Ortaokul	Çiftçi
18	Ahmet YILMAZ	E	40	Ortaokul	Çiftçi
19	Ahmet ŞENGÜL	E	42	Lise	G.Korucus
20	Ali AÇMAZ	E	62	Ortaokul	Esnaf
21	Ali KILINÇ	E	49	Ortaokul	G.Korucus
22	Ali ANLI	E	64	İlkokul	İşçi
23	Ali AYDEMİR	E	68	İlkokul	İşçi
24	Ali AYTEKİN	E	54	Lise	İşçi
25	Ali BEYAZIT	E	78	Okur-yazar değil	Çiftçi
26	Ali CAN	E	85	Okur-yazar değil	Çiftçi
27	Ali COŞKUN	E	63	Ortaokul	İşçi
28	Ali COŞKUN	E	37	Lise	Memur
29	Ali DEMİR	E	66	İlkokul	Çiftçi
30	Ali SUALP	E	62	İlkokul	İşçi
31	Ali ŞEN	E	63	İlkokul	Muhtar

Ek 4. devamı

32	Ali ŞEN B	E	52	Okur-yazar değil	Çiftçi
33	Ali TAT	E	57	Ortaokul	İŞçi
34	Ali ÜNLÜ	E	68	Okur-yazar değil	İŞçi
35	Ali YALÇINKAYA	E	32	İlkokul	G.Korucu
36	Ali YAZAR	E	36	İlkokul	İŞçi
37	Ali YILDIRIM	E	55	İlkokul	İŞçi
38	Ali YILDIRIM Y	E	64	İlkokul	İŞçi
39	Ali YİĞİT	E	55	Ortaokul	İŞçi
40	Aydın CAN	E	75	Lise	İŞçi
41	Ayhan CAN	E	43	Üniversite	Mühendis
42	Ayhan KAŞAN	E	48	Ortaokul	İŞçi
43	Ayşe CAN	K	90	Okur-yazar değil	Ev hanımı
44	Ayşe MEMİŞ	K	37	İlkokul	Ev hanımı
45	Aziz BAYRAK	E	56	İlkokul	İŞçi
46	Battal GÜLŞEN	E	87	Okur-yazar değil	İŞçi
47	Bayram KILINÇ	E	78	Ortaokul	İŞçi
48	Bayram OĞUZ	E	47	Ortaokul	İŞçi
49	Bedriye ALANOĞLU	K	38	Ortaokul	Ev hanımı
50	Bilal ÇETİNKAYA	E	40	Üniversite	Mühendis
51	Büşra GENÇ	K	57	Okur-yazar değil	Ev hanımı
52	Canan CAN	K	25	Üniversite	Memur
53	Celal CAN	E	48	Ortaokul	Müteahhit
54	Cemal KURAN	E	43	Lise	Eczacı
55	Cemile BAYAT	K	61	Okur-yazar değil	Ev hanımı
56	Cemile ÇELİK	K	47	Okur-yazar değil	Ev hanımı
57	Cemile TAN	K	75	Okur-yazar değil	Ev hanımı
58	Davut OĞUZ	E	61	Ortaokul	Çiftçi
59	Elif DİLMEN	K	75	Okur-yazar değil	Ev hanımı
60	Elif AYTEKİN	E	79	Okur-yazar değil	Ev hanımı
61	Emine CAN	K	52	Okur-yazar değil	Ev hanımı
62	Emine COŞKUN	K	62	Okur-yazar değil	Ev hanımı
63	Emine MEYDAN	K	61	Okur-yazar değil	Ev hanımı
64	Emine OĞUZ	K	61	Okur-yazar değil	Ev hanımı

Ek 4. devamı

65	Emine OLGUN	K	72	Okur-yazar değil	Ev hanımı
66	Emine ÖZEL	K	55	Okur-yazar değil	Ev hanımı
67	Emine UYANIK	K	70	Okur-yazar değil	Ev hanımı
68	Emine YILDIZ	K	60	Okur-yazar değil	Ev hanımı
69	Esat GÜLŞEN	E	57	İlkokul	İşçi
70	Fahri ANLI	E	50	İlkokul	Esnaf
71	Fatma CAN	K	73	Okur-yazar değil	Ev hanımı
72	Fatma DALMIZRAK	K	42	Okur-yazar değil	Ev hanımı
73	Feyzi BAYET	E	48	İlkokul	Çiftçi
74	Fikri ÇELİKBAĞ	E	56	İlkokul	İşçi
75	Gurbet AY	K	62	Okur-yazar değil	Ev hanımı
76	Gülbahar YILDIZ	K	40	İlkokul	Ev hanımı
77	Güllü ÇELİK	K	80	Okur-yazar değil	Ev hanımı
78	Gülsüm YILDIRIM	K	34	İlkokul	Ev hanımı
79	H. Bahri CAN	E	78	Okur-yazar değil	Çiftçi
80	H. Hüseyin YAZAR	E	65	Okur-yazar değil	Çiftçi
81	H. Kasım ÇETİNTAŞ	E	90	Okur-yazar değil	İşçi
82	H. Meydin BAYAR	E	75	Okur-yazar değil	İşçi
83	H. Zeydin BAYET	E	65	İlkokul	İşçi
84	H. Mustafa TANGÜNER	E	82	Okur-yazar değil	İşçi
85	Hacı YAZAR	E	38	Lise	G.Korucus
86	Hacı YILDIRIM	E	40	Üniversite	Öretmen
87	Hanifi GÜL	E	64	İlkokul	İşçi
88	Hakan DİLMEN	E	42	Üniversite	Öğretmen
89	Halil TUNÇ	E	75	İlkokul	Çiftçi
90	Halit DEMİR	E	49	İlkokul	G.Korucus
91	Halit KARAN	E	35	Üniversite	Öğretmen
92	Hamit SEÇKİN	E	73	İlkokul	İşçi
93	Hasan ÇELİKBAĞ	E	82	Okur-yazar değil	Çiftçi
94	Hasan ÇETİNTAŞ	E	43	Ortaokul	İşçi
95	Hasan DERTLİ	E	61	İlkokul	İşçi
96	Hasan GÖKALP	E	75	Okur-yazar değil	Çiftçi
97	Hasan SUALP	E	50	İlkokul	İşçi

Ek 4. devamı

98	Hasan YILMAZ	E	60	İlkokul	Çiftçi
99	Hatice KÜÇÜK	K	45	Ortaokul	Ev hanımı
100	Hatice MEYDAN	K	37	Üniversite	Öğretmen
101	Hatice OLGUN	K	37	Üniversite	Öğretmen
102	Hatice ÖZEL	K	45	Okur-yazar değil	Ev hanımı
103	Hatun ÇELİKBAĞ	K	63	Okur-yazar değil	Ev hanımı
104	Hayriye GÜNDOĞAN	K	62	Okur-yazar değil	Ev hanımı
105	Heybet AYIK	E	49	Ortaokul	Muhtar
106	Hüseyin B YAZAR	E	56	Ortaokul	İşçi
107	Hüseyin BAYRAK	E	55	Ortaokul	İşçi
108	Hüseyin CAN	E	78	Okur-yazar değil	Çiftçi
109	Hüseyin CENGİZ	E	46	İlkokul	İşçi
110	Hüseyin DAĞOĞLU	E	60	İlkokul	İşçi
111	Hüseyin GÖKÇE	E	90	Okur-yazar değil	İşçi
112	Hüseyin H YILMAZ	E	54	İlkokul	İşçi
113	Hüseyin UYANIK	E	85	İlkokul	İşçi
114	Hüseyin YAZAR	E	60	Ortaokul	İşçi
115	Hüseyin YAZAR B	E	70	İlkokul	İşçi
116	Hüseyin YAZAR H	E	62	Ortaokul	İşçi
117	Hüseyin YILDIZ	E	61	Ortaokul	Memur
118	Hüseyin YILMAZ	E	61	İlkokul	Çiftçi
119	Hüseyin ZEREN	E	73	İlkokul	Emekli
120	İrfan YİĞİT	E	33	Lise	İşçi
121	İsmail YİĞİT	E	70	Ortaokul	İşçi
122	Kader GRELİ	K	35	Lise	Ev hanımı
123	Kadir ZENGİNOĞLU	E	62	İlkokul	İşçi
124	Kamil ÇAĞLAR	E	45	Ortaokul	Memur
125	Kamil ÜNLÜ	E	51	Üniversite	Öğretmen
126	Kasım ÇETİNTAŞ	E	62	Ortaokul	Çiftçi
127	Kasım OĞUZ	E	57	Lise	Memur
128	Kazım ÖZDEMİR	E	70	İlkokul	İşçi
129	Kendim	E	39	Üniversite	Memur
130	Keziban ÖZER	K	76	Okur-yazar değil	Ev hanımı

Ek 4. devamı

131	Kıymet OLGUN	K	43	Üniversite	Ev hanımı
132	Leyla CAN	K	52	Okur-yazar değil	Ev hanımı
133	Lütfi GÜLŞEN	K	47	Ortaokul	İşçi
134	M. Ali OĞUZ	E	79	Okur-yazar değil	Çiftçi
135	M. Ali TAN	E	62	İlkokul	İşçi
136	M. Ali TEMİZSOY	E	38	Üniversite	Mühendis
137	M. Emin GÖKALP	E	59	Ortaokul	İşçi
138	M.Ali SEZER	E	36	Ortaokul	İşçi
139	M.li ARAN	E	63	Lise	İşçi
140	M.Sait GÖRELİ	E	43	Ortaokul	İşçi
141	M.Sait KILINÇ	E	34	Üniversite	Memur
142	Mahmut SEZER	E	38	Üniversite	Avukat
143	Mahmut TOKER	E	70	Okur-yazar değil	İşçi
144	Mahmut YILDIRIM	E	86	İlkokul	İşçi
145	Mahmut YILMAZ	E	56	Ortaokul	İşçi
146	Makbule DUYAN	K	45	İlkokul	Ev hanımı
147	Makbule KOÇ	K	61	Okur-yazar değil	Ev hanımı
148	Maksut DİLMEN	E	66	İlkokul	Çiftçi
149	Mehmet AKAR	E	70	Ortaokul	İşçi
150	Mehmet AKSOY	E	67	İlkokul	İşçi
151	Mehmet BAYRAK	E	63	Ortaokul	İşçi
152	Mehmet CAN	E	65	İlkokul	İşçi
153	Mehmet COŞKUN	E	52	Ortaokul	İşçi
154	Mehmet ÇELİKBAĞ	E	78	Okur-yazar değil	İşçi
155	Mehmet ÇELİKBAĞ	E	80	Okur-yazar değil	Çiftçi
156	Mehmet DALAKAN	E	65	Okur-yazar değil	Çiftçi
157	Mehmet DEMİR	E	38	Üniversite	Memur
158	Mehmet GÜLŞEN	E	72	İlkokul	İşçi
159	Mehmet H ÖZER	E	87	Okur-yazar değil	İşçi
160	Mehmet KARAN	E	62	İlkokul	İşçi
161	Mehmet KURŞUN	E	64	İlkokul	İşçi
162	Mehmet OĞUZ	E	61	İlkokul	İşçi
163	Memet MİROĞLU	E	65	İlkokul	İşçi

Ek 4. devamı

164	Mehmet OLGUN	E	73	İlkokul	İşçi
165	Mehmet AKSOY	E	67	İlkokul	İşçi
166	Mehmet ÖZDEMİR	E	51	İlkokul	İşçi
167	Mehmet ÖZER	E	62	Ortaokul	İşçi
168	Mehmet ÖZER	E	62	İlkokul	İşçi
169	Mehmet ŞEN	E	53	İlkokul	İşçi
170	Mehmet TOKER	E	39	Üniversite	Öğretmen
171	Mehmet TUNCER	E	59	Ortaokul	Muhtar
172	Mehmet ULUÇ	E	73	İlkokul	İşçi
173	Mehmet ÜNVER	E	48	İlkokul	Çiftçi
174	Mehmet ÜSTÜNKAYA	E	63	Ortaokul	Muhtar
175	Mehmet YAZAR	E	77	İlkokul	Çiftçi
176	Mehmet YAZAR	E	75	Okur-yazar değil	Çiftçi
177	Merve MEYDAN	K	25	Üniversite	Öğretmen
178	Meryem OLGUN	K	32	İlkokul	Ev hanımı
179	Mesut YAZAR	E	53	İlkokul	İşçi
180	Mevlude GÜLMEZ	K	61	Okur-yazar değil	Ev hanımı
181	Muhittin SEZER	E	67	Üniversite	Emekli
182	Muhlis ÖZEL	E	39	Ortaokul	İşçi
183	Murat BERKEN	E	62	Lise	İşçi
184	Murat CAN	E	40	Ortaokul	İşçi
185	Murat YİĞİT	E	36	Üniversite	İşçi
186	Musa OĞUZ	E	62	Lise	Esnaf
187	Mustafa ACAR	E	65	İlkokul	İşçi
188	Mustafa ALP	E	62	İlkokul	İşçi
189	Mustafa AYDEMİR E	E	62	Okur-yazar değil	İşçi
190	Mustafa COŞKUN	E	63	İlkokul	İşçi
191	Mustafa ÇELİKBAĞ	E	42	Lise	Esnaf
192	Mustafa DİLMEN	E	60	Okur-yazar değil	İşçi
193	Mustafa GÖKALP	E	52	İlkokul	Emekli
194	Mustafa MUTLU	E	48	Ortaokul	Çiftçi
195	Mustafa SÖKMEN	E	51	İlkokul	İşçi
196	Mustafa TAN	E	82	Okur-yazar değil	İşçi

Ek 4. devamı

197	Mustafa TAN	E	45	İlkokul	Çiftçi
198	Mustafa ÜNLÜ	E	48	Ortaokul	Çiftçi
199	Mustafa	E	82	Okur-yazar değil	İşçi
200	Mustafa YAZAR	E	77	Okur-yazar değil	Çiftçi
201	Mustafa YİĞİT	E	23	İlkokul	İşçi
202	Münir ÜSTÜNDAĞ	E	68	İlkokul	Emekli
203	Nazlıcan ÖZÇELİK	K	41	Lise	Ev hanımı
204	Necati GÜLER	E	55	İlkokul	Esnaf
205	Neşat GÜLER	E	46	Ortaokul	İşçi
206	Nevzat ATEŞ	E	50	Lise	Hekim
207	Nihat YALÇINKAYA	E	45	Ortaokul	G.Korucu
208	Nizamettin COŞKUN	E	66	Ortaokul	Esnaf
209	Numan GENÇ	E	60	Ortaokul	Çiftçi
210	Orhan SUALP	E	63	İlkokul	İşçi
211	Ömer ESEN	E	54	Ortaokul	İşçi
212	Ömer ŞEN	E	65	İlkokul	Çiftçi
213	Ömer TOKER	E	36	Lise	İşçi
214	Ördek ÖZDEMİR	K	68	Okur-yazar değil	Ev hanımı
215	Ramazan AYDEMİR	E	39	Üniversite	Öğretmen
216	Ramazan BATURAY	E	60	Ortaokul	Esnaf
217	Ramazan KARAN	E	54	İlkokul	İşçi
218	Ramazan TOKER	E	70	İlkokul	İşçi
219	Ramazan YILDIZ	E	60	Lise	Memur
220	Ramazan YILMAZ	E	56	Ortaokul	İşçi
221	Recep GÜLŞEN	E	61	Ortaokul	İşçi
222	Remziye OLGUN	K	61	Okur-yazar değil	Ev hanımı
223	Remziye YARDIM	K	56	Okur-yazar değil	Ev hanımı
224	Remziye YILDIRIM	K	52	Okur-yazar değil	Ev hanımı
225	Sadık YİĞİT	E	65	İlkokul	Esnaf
226	Sait ALP	E	40	Ortaokul	İşçi
227	Sait GÖRELİ	E	66	Ortaokul	İşçi
228	Sait TEMİZSOY	E	75	İlkokul	İşçi
229	Sait TEMİZSOYLU	E	62	Ortaokul	Muhtar

Ek 4. devamı

230	Sedat GÖKÇE	E	52	Lise	İşçi
231	Sedat ŞENGÜL	E	53	Lise	İşçi
232	Selahattin DOĞAN	E	41	Ortaokul	İşçi
233	Selahattin GENÇ	E	37	Ortaokul	İşçi
234	Selçuk BAYSAL	E	30	Üniversite	Mühendis
235	Sema YILMAZ	K	47	Üniversite	Öğretmen
236	Sıdika KILINÇ	K	78	Okur-yazar değil	Ev hanımı
237	Sıttı CAN	K	75	Okur-yazar değil	Ev hanımı
238	Süleyman DEMİRTAŞ	E	62	Ortaokul	İşçi
239	Şadiye SEZER	K	71	Okur-yazar değil	Ev hanımı
240	Şehriban DOĞRUEK	K	62	Okur-yazar değil	Ev hanımı
241	Şöhret AYDEMİR	K	65	Okur-yazar değil	Ev hanımı
242	Şuhede ÇEÇEN	K	55	Okur-yazar değil	Ev hanımı
243	Tahir BAYAT	E	39	Üniversite	Mühendis
244	Vehap CAN	E	60	Ortaokul	İşçi
245	Veli AYIK	E	72	Ortaokul	Şoför
246	Yasemin MEYDAN	K	26	Üniversite	Öğretmen
247	Yılmaz ÇAĞLAR	E	41	Ortaokul	Esnaf
248	Yusuf ACAR	E	66	İlkokul	Şoför
249	Yusuf ÇEÇEN	E	59	Ortaokul	Şoför
250	Yusuf GÖRELİ	E	78	İlkokul	Çiftçi
251	Yusuf TAŞDELEN	E	62	İlkokul	İşçi
252	Yusuf YILDIZ	E	68	Ortaokul	İşçi
253	Zeki KOÇ	E	61	Lise	İşçi
254	Zeynep YILDIRIM	K	58	Okur-yazar değil	Ev hanımı
255	Zinni KARAN	K	80	Okur-yazar değil	Ev hanımı
256	Zöhre KARA	K	77	Okur-yazar değil	Ev hanımı
257	Zöhre KARATAPAN	K	80	Okur-yazar değil	Ev hanımı
258	Zöhre TAN	K	85	Okur-yazar değil	Ev hanımı
259	Zülfü AKGÜN	E	57	Ortaokul	İşçi
260	Zülfü ÇETİNTAŞ	E	34	İlkokul	Esnaf
261	Zülfü KARAN	E	39	Üniversite	Doktor
262	Zülfü ŞEN	E	54	İlkokul	İşçi

Ek 4. devamı

263	Zülfü YILDIZ	E	48	İlkokul	İşçi
264	Zülfü AYTEKİN	E	79	Okur-yazar değil	İşçi
265	Zülfü YAZAR	E	67	İlkokul	İşçi

Ek 5. Araştırma alanındaki yerleşim yerlerinin isimleri

1. Arıcak ilçe merkezi
2. Bukardi Beldesi
3. Erimli Beldesi
4. Uçocak Beldesi
5. Bozçavuş Köyü
6. Bozçavuş Köyü
7. Çevrecik Köyü
8. Erbağı Köyü
9. Kambertepe Köyü
10. Kambertepe Köyü
11. Karakaş Köyü
12. Kayahisar Köyü
13. Ormanpınar Köyü
14. Yoğunbilek Köyü

Ek 6. Araştırma alanından bazı bitki taksonlarının orijinal habitatlarından alınan veya kullanım amaçları ile ilgili resimler

Typha domingensis Pers (Zil, Zel).

Hyoscyamus niger L. (Beng).

Salix alba L. (Ğerbıyr).

Salix alba L. (Ğerbıyr) A-sepet yapımı B- yapılmış sepet.

Paliurus spina-christi Mill. (Teluw siya).

Rubus caesius L. (Tuy dırrık).

Crataegus monogyna Jacq. subsp. *monogyna* (Gunc).

Crataegus orientalis Pall. ex M.Bieb. var. *orientalis* (Simziyr)

Rheum ribes L. (Rebiys).

Platanus orientalis L. (Delbıyr).

Platanus orientalis L. (Delbıyr) **A-** Tarlayı düzeltmek için kullanılan sak aletinin gövde kısmı **B-** elek gövde kısmı.

Morus alba L. (Tuy sıprı).

Pekmez yapımı.

Stachys lavandulifolia Vahl var. *lavandulifolia* (Çayey wariy, Dağ çayı).

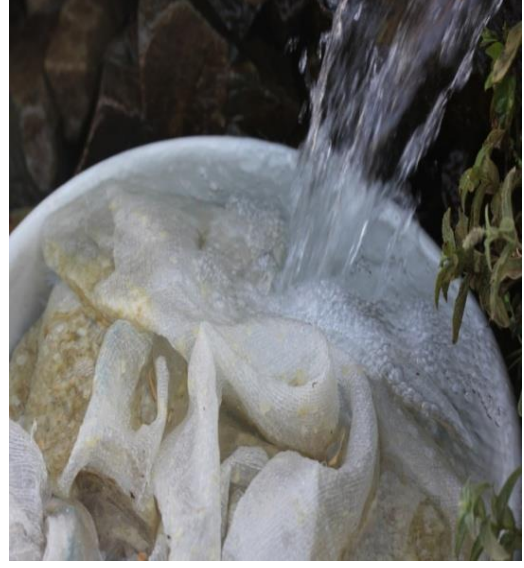
Juglans regia L. (Goziyr) A- *Juglans regia* B- a-Nire b-alet C- Muşune.

Onosma albo-roseum Fisch & C.A.Mey. subsp. *albo-roseum* var. *albo-roseum*. (Mısmısık).

Xanthogalum purpurascens Lallem. (Kaşım).

X. purpurascens bitkisinin genç sürgünleri gıda maksadı ile kullanmak üzere doğranıp (Tar) kaynatıldıktan sonra acılığını gidermek maksadı ile akan suda 3-4 gün beklenmesi gösteren görüntü.

Pistacia terebinthus L. subsp. *palaestina* (Boiss) Engler (Kızbonıyr) B-Recine alma işlemi.

Araştırma sahasında göçerlerin vejetasyon mevsiminde yerleştikleri sahadan (Kepir yaylası) bir görüntü.

Araştırma alanında aşırı ve erken otlatılan (keçilerle) alandan bir görüntü.

Prangos platychna Boiss. ex Tchihat. (Kerkür raşte).

Araştırma alanındaki kayalık alandan bir görüntü.

Sedum sempervivoides Fischer ex M. Bieb. (Villikey şarık).

Hypericum scabrum L.

Araştırma alanından yörede yetişen bitkilerin kullanımını gösteren bir görünüm. (tarlaya tohum ekildikten sonra tarlanın düzeltilmesi ve tohumların toprağa gömülmesini sağlama çalışmasından).

Sideritis vulcanica Hub.-Mor. (Çayey kuy, Dağ çayı).

Stenotaenia macrocarpa Freyn & Sint. (Naşing).

Arazi çalışmasından bir görünüm.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Elazığ İli Arıcak İlçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elazığ İli Arıcak İlçesinde tamamladı. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünden mezun oldu. Halen Elazığ İli Arıcak İlçe Belediyesinde Biyolog olarak görev yapmakta, evli ve 1 çocuk babası.